

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΟΣ 2'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΕΥΧΟΣ 76ον

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1958

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
 ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπή επίμελεας δὲ
 ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
 ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
 ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΙ
 ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
 ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἐσωτερικοῦ : Ἑτησίᾳ Δραχ. 150.—
 Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
 Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
 Ἐξωτερικοῦ : Ἑτησίᾳ Δολλ. 10.—
 ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
 ΤΙΜὴ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12 50—

Ἐπιτροπὴ ἐπίμελεας δὲ
 Ἄντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
 ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετ.)
 ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
 ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσσαλονίκη)
 ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
 Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβόσιμα : « ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ » Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννιναι — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Δ. Μέστζου	:	Μικρὸς Ἑλληνομνήμων (τεῦχος Δεύτερον),	. . .	Σελ.
Νικολ. Β Πατσέλη	:	Ἀριστοειδῆς Ν. Ρούκης (1858 - 1903) (ἱστορικὴ μενεγρχία),		
Δημ. Σιλαμάγκα	:	Ἡ ἐκστρατεία τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ Σουλτοῦ τοῦ 1772,		
»	»	Γύρω ἀπὸ τὴν «Κόστα καὶ Βληώρ», (λαογρ. σύμμ.)	»	
Δημοτικὸν	:	Καγκελοφρύδα (Συλλογὴ: Πύρρου Σιάρρα)	. . .	»
Παντ. Κοντομίχη	:	Λαογραφικὰ Λευκάδος (γιατροσόφια, ξόρκια, προλήψεις),	»	
Γεωργ. Ἀθ. Οἰκονόμου	:	Μερικὰ παλιὰ Γιαννιώτικα τραγούδια (λαογρ. σημειωμ.)	»	
Νικολ. Π. Ζυγούρη	:	Τὰ ἐν Ἠπείρῳ Γεωργικὰ Ἰεῦματα (μελέτη),	. . .	»
Τάκη Τσιάκου	:	Ὁ Βράχος (ποίημα)	. . . . .	»
Κύπρου Χρυσάνθη	:	Ἡ κοντὰδα (θέρος ἀρχαῖο—ἀρετὴ—μνήμη, μεσημεριοῦ -εραδυνὸ-ξεχασμενὸ βιοτὶ τὸ παρελθόν-τὸ εἰσέφρος) (ποίημ.)		
Ἀρίστου Σταθοπούλου	:	Κάτοια φωτιά (ποίημα)	. . . . .	»
Χρυσάνθης Ζυτσαῖα	:	Ὁ Ἄη Κοσμάς (ποίημα)	. . . . .	»
Θρασ. Μπέλλα	:	Ἀναστολή (ποίημα)	. . . . .	»
Τζούλιας Λαρά	:	Μεγάλῃ στιγμῇ (ποίημα)	. . . . .	»
Στέφ. Κατσαμπῆ	:	Ἀφροῦ πίτσιψαν (ποίημα)	. . . . .	»
Παν. Παναγιωτούνη	:	Μικρὸ κονσέρτο τῆς ζωῆς (ποίημα)	. . . . .	»
Κλεοπ. Παπαχρήστου	:	Ἀντινομίαι στὸν Ὀμηρὸν (φιλολογικὴ μελέτη),	. . .	»
Γιάννη Κορίδη	:	Μικρὸ ἐλεγγεῖο (ποίημα),	. . . . .	»
Εὐάγγ. Δικίτη	:	Συμφωνία γιὰ τὴ μοναξιά ἐνὸς κοριτσιῦ (ποίημα)	. . .	»

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝ : Σημειώματα : Ἡ Βιβλιοθήκη—Λοιπὸν, σοβαροῦ...—Ἐπιθεώρησις.—Μία κενὴ παρένθεσις (τῆς συντάξεως).—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Π. Σπαρδάλης: «Μορφὴ ἀγωνίας» (Τ. Σιωμόπουλος)—Θ. Κωστόπουλος: «Τὸ Χορικό τοῦ Κυβερνήτη»—Π. Γάλλη: «Ἐνα; κοῦκος σὺπαινει τὴ Νύχτα», «Φέγγει σὴν Κύπρον»—Γιάννη Νεγρεπόντη: «σωπα καὶ χῶρος».—Ν. Παππά, «Τὸ ἡμερολόγιον ἐνὸς βαρβάρου».—Μαν. Γιαλουράκη: «Καίρο»—Κ. Ἀνθήλη: «Δέκα ἐντολές».—Δ. Σολαμάγκα: «Ἰαννιώτικα λαογραφικὰ μελετήματα» (Κόκκινος).—Κριτικὴ ἢ Θεάτρον: «Αἱ παραστάσεις τῆς Ἀττικῆς Σκηνῆς» (Δ. Κέκκις).—Γύρω ἀπὸ ἕνα ἔγγραφο (Δ. Λαζαρίδης).

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

1958

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ: «ΚΥΠΡΟΣ 1958», έλαιογραφία, διαστ. 1,40X1,20

(Ὁ ἄνωτέρω πίνακας, ἐμπνευσμένος ἀπ' τὴ θυσία τῶν Κυπρίων στὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα τοῦς γιὰ τὴν Ἐλευθερία τῆς Κύπρου, προσεφέρθη ὡς δωρεὰ τοῦ ζωγράφου στὸ Δῆμο Λευκωσίας).

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ·Ζ'

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1958

ΤΕΥΧΟΣ 76ον

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ & μ. τῆς

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

'Ακαδημίας' Αθηνῶν

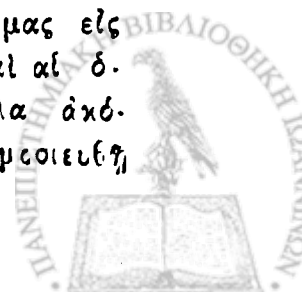
ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Τὴν λέξιν ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ τὴν μετεχειρίσθη πρῶτος ὁ Ἄνδρας Μουστοξύδης, ὁ Κερκυρατὸς λόγιος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξέδωκε ἓνα Τόμον περιέχοντα πολλὰ καὶ ποικίλα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἐνδιαφέροντα τὴν χώραν μας, τὰ ὅποια δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνουσι εἰδικαὶ πραγματεῖαι. Μετὰ τὸν Μουστοξύδην ἦλθεν ὁ ἀειμνηστὸς, ὁ πολυγραφώτατος Σπύρος Λάμπρος ὁ ὁποῖος, εἰς μίαν σειρὰν εἴκοσι καὶ πλέον τευχῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέος Ἑλληνομνήμων», ἐδημοσίευσεν πληθὺν ἱστορικῶν στοιχείων ἀπὸ διάφορα Ἀρχεῖα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης σχεῖν ἔχοντα μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Τρίτον ἦλθομεν ἡμεῖς καὶ ἐξεδώκαμεν διὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ «Μικροῦ», ὡς τὸν ὠνομάσαμεν Ἑλληνομνήμωνος», πρὸς διάκρισιν τῶν δύο ἄλλων. Τὸ πρῶτον ἐκεῖνο τεῦχος ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας μας τὸ 1939 ὡς 14η πραγματεῖα ὑπὸ τὸν τίτλον Ἰωάννης Φλαγγίνης Καὶ ὁ Μικρὸς Ἑλληνομνήμων» σελ. 303 (εἰς σχῆμα 4ον) ἐκ τῶν ὁποίων ὁ «μικρὸς Ἑλληνομνήμων» καταλαμβάνει 136 σελίδας ἤτοι ἀπὸ τῆς 16'της μέχρι τέλους καὶ περιλαμβάνει τὰ κάτωθι κεφάλαια: Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ Βενετίας, Μανουῖλος Θεοδοκόπουλος, Ἐμμανουὴλ Γλυτζώνης, τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Ἅγιον ὄρος κλπ. Οἱ Βασιλεῖς τῶν Ἑλλήνων ἐν Βενετίᾳ, ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης Βενετίας καὶ αἱ Κηδεῖαι, Μιχαὴλ Δαμασκηνός, Ἰωάννης Κύπριος, Πάλμα—Μπατάς—Γουλάσος, Ἐμμανουὴλ Τζανφορνάρης, Ἰωάννης Βλαστός, Ζάνες Πουνταλέτος, Ἐμμανουὴλ καὶ Κ. Τζάνος Φιλόθεος Σκουῖτρος, Θεόδ. Πουλάκης, Ἰάκωβος Τζέβς, λαμπάρδοι, Ἄνδρας Ἐρισος, Βίκτωρ, ἡ μετανάστευσις Πελοποννησίων εἰς Σαρδηνίαν, ἡ μετανάστευσις τῶν ἰδίων εἰς Σιλεσίαν καὶ Μάξιμος Μαργούσιος.

Αὐτὸ εἶναι τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου τεύχους. Τώρα εἰς τὸ Β' θὰ περιλάβωμεν ὅλας τὰς διαθέκτας τὰς ὁποίας ἀνεφέραμεν εἰς τὴν ἀνακοίνωσίν μας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν κατὰ τὴν δημοσίαν συνεδρίασιν τῆς 5ης Ἰουνίου 1958 καὶ αἱ ὅποια εἶναι 31 ἐξ ὧν 17 εἶναι Ἑλληνιστὶ καὶ αἱ ἄλλαι Ἰταλιστὶ καὶ ἄλλα ἀκόμη ἱστορικὰ στοιχεῖα τὰ ἑπεὶ δὲν ἀιγέρομεν.— Ἡ ἐπιθεώρησις ἐὰν ἐγερθεῖ

ΕΛΛΗΝ

διαδηλώσω τὴν ἀκραν μου ἀφοσίωσιν εἰς τὸν Ἅγιον, τὸν λευκὸν μου Σάκκον καὶ εἰς συνεχῆ τεύχη τῆς « Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας ».

Καὶ ἀρχίζομεν μὲ τὴν δημοσίευσιν τῶν διαθηκῶν τριῶν Ἀρχιεπισκόπων Φιλαδελφείας, τῶν ὁποίων ἔδρα, ὡς γνωστὸν, ἦτο ἡ Βενετία.

Πρώτη κατὰ σειρὰν εἶναι ἡ τοῦ Ἀθανασίου Βαλεριανοῦ τοῦ 1656. Οὗτος διετέλεσεν Ἀρχιεπίσκοπος ἀπὸ τοῦ 1635 μέχρι τοῦ 1656.

Ὁ Ἰωάννης Βελοῦδης γράφει περὶ τούτου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀποικίαν ἐν Βενετίᾳ (σελ. 77-78) ὅτι ἦτο ἐπίσκοπος Κυθέρων καὶ « ὅτι ἐποίησε θεαρέστως οὐ μόνον τὰς Ἀνατολικὰς τῆς τε Παλματίας καὶ Ἰστρίας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱερεῖς ἐκείνους ἐχειροτόνει καθ' ἣν ἔλαβε Πατριαρχικὴν ἐξουσίαν καὶ αὐτοὺς δὲ τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας τοὺς Ἐπισκόπους. Ἀπήλαυσε δὲ παρὰ τῆς Βενετικῆς Συγκλήτου τὰ τε εἰσοδήματα τῆς ἐν Κρήτῃ Παναγίας τοῦ Ἁγίου ῤαίου καὶ τὰ τῆς ἐν Ζακύνθῳ Ἐκκλησίας τῆς Ὁδηγητρίας: » Ἔως ἐδῶ ὁ Βελοῦδης. Ἀπὸ τὴν περαιτέρω δημοσιευομένην διαθήκην του μαθαίνομεν ὅτι ἐνέμετο καὶ τὴν ἐν Κυθήρῳ Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὴν ἐπιλεγομένην Κασιμάτη, τὴν ὁποίαν τῷ εἶχε δωρήσει μίᾳ Ἀριστοκράτῃ Βενετσιάνα.

Ἴδου τῶρα ἡ διαθήκη τοῦ « ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΒΑΛΕΡΙΑΝΟΥ » κατὰ πιστὴν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς μετάφρασιν.

(Φάκελλος ἀρθ. 1004 τοῦ ἐν Βενετίᾳ Συμβολαιογράφου Νικολάου Βελάνου.)

« Τὸ ἐπισφαλὲς γῆρας κάμνει τὸν καθένα νὰ σκέπτεται τὸ τέλος τῆς παρουσίας ἡμῶν ζωῆς. Ἐμὲ δὲ ἰδιαιτέρως μὲ ἀκατάπαυστον παρόρμησιν μοῦ ἐντυπώνει εἰς τὸν νοῦν τὴν ἰδέαν ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ παραδώσω τὸ πνευμά μου καὶ θὰ πληρώσω οὕτω τὸ κοινὸν χρέος. Γνωρίζω καλῶς ὅτι, ὅπως τὸ τέλος τῆς ἀθανάτου ψυχῆς εἶναι ἡ οὐράνιος δόξα, οὕτω καὶ τὸ τέλος τοῦ ἀτόμου εἶναι αὐτὸς ὁ θάνατος. Ἐπέρασα ἤδη τὰς πλέον ἀνθηρὰς περιόδους τῆς ἡλικίας μου. Τώρα ὄριμος εἰς τὰ χρόνια τῶν γηρατειῶν μου, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν Θεῖαν βουλὴν, προτίθεμαι νὰ διατυπώσω εἰς τὸ χαρτί αὐτὸ τὴν τελευταίαν μου θέλησιν καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἐκτελεσθῇ αὕτη ἐπακριδῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως καὶ

Πρῶτον: ἐξαιτούμαι ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Ὑψίστου τὴν συγχώρησιν τῶν πολλῶν ἀμαρτημάτων. Τὴν ζητῶ ἐπίσης καὶ ἀπὸ κάθε πιστὸν Χριστιανὸν εἰς τὸν ὅποιον ἀφίνω, ὡς πνευματικὸν ἀγαθὸν, τὴν ταπεινὴν μου εὐλογίαν καὶ παρακαλῶ τὸν καθένα νὰ σβύσῃ ἀπὸ τὴν μνήμην του κάθε τυχόν παρ' ἐμοῦ ληφθεῖσαν ὄβριον καὶ νὰ σκεφθῇ ὅτι πᾶς ἐκ σαρκὸς γεννηθεὶς δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ ὑποπίπτῃ εἰς ἀμαρτήματα.

Ἐκεῖνα τὰ ὀλίγα ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα Κύριος ὁ θεὸς μὲ ἔκαμε κάτοχον, ὅχι διότι ἤμην ἀξίος ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἀπειρον καλωσύνην του, θέλω νὰ διατεθοῦν ὡς ἔπεται:

Ἐπιθυμῶ νὰ εἶνε ἐκτελεσταὶ μου ἡ κυρία Μπέτα (Ἐλισάβετ) ἀδελφὴ μου, ὁ λίαν σεβάσμιος ἱερομόναχος Μηχαὴλ Χορτάτσης (¹) καὶ ὁ ἐξοχώτατος κ. Νικόλαος Γονέμης (²). Κανεὶς ἀπὸ τοὺς τρεῖς δὲν θὰ ἔμπορῃ νὰ κάμῃ τι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν οἱ ἄλλοι δύο, ἀλλὰ θέλω καὶ οἱ τρεῖς νὰ ἐνεργοῦν ἐκ συμφώνου διὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὰ κάτωθι:

Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὅπου ὑπηρέτησα τόσα χρόνια ὡς Ἱεράρχης καί περ ἀνάξιος, καὶ ὅπου θὰ μείνῃ τὸ φθαρτὸν μου σῶμα, ἀφίνω, ἵνα

1. Εἶναι ὁ ἐκλεγείς τὸ 1657 Μητροπολίτης Φιλαδελφείας, λαβὼν τὸ ὄνομα Μελέτιος ἀντὶ τοῦ Μιχαήλ.

2. Κύπριος. Ἦτο ἀδελφὸς τῆς πρώτης συζύγου τοῦ μεγάλου Εὐεργέτου Θεωμᾶ Φλαγγίνῃ, ὅστις καὶ τὸν ἀναφέρει πολλάκις εἰς τὴν διαθήκην του.

τὸ ὠμοφύριον ποῦ εἶναι τὸ ὄφασμα δαμασκηνὸ λευκὸ. Καὶ τὰ δύο εἶναι κεντημέ-
να. Ὅμοίως ἀφίνω τὴν μίτραν τὴν ἐξ ἀργύρου ποιμενικὴν μου ράβδον, τὸ ὑπογο-
νάτιον (3) κεντημένον σὲ ὄφασμα ῥάξο κυανόχρουν, ἄλλην πλήρη Στολὴν μεταξω-
τὴν χρώματος πορφυροῦ με θυσάνους χρυσοῦς καὶ ἀργυροῦς, τὸν ὑπενδύτην μου
ἀπὸ ἀργυροποικίλτον ὄφασμα, με ἄνθη εἰς τὸ κάτω μέρος καὶ εἰς τὰ μανίκια ὡς
καὶ τὸν Ἐσταυρωμένον εἰς τὸν ἄμβωνα.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὸν, κατὰ καιρὸν, Ἀρχιεπίσκοπον τὸν ἐπενδύτην μου
χρώματος πορφυροῦ, τὸν ὁποῖον φορῶ κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας ὡς καὶ τὸ μέ-
γα Κιβώτιον ποῦ εὑρίσκεται εἰς τὴν κατοικίαν μου, ἵνα με ἐνθυμῶνται.

Εἰς τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ ἀφίνω τὸν ἄλ-
λον Σάκκον μου ἵνα με μνημονεύουν.

Εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν τῶν Κυθῆρων ἀφίνω τὸ δισκοπότηρον, τὸν ἀστέρα, ἓν
κοχλιάριον. Ὅμοίως ἀφίνω τέσσαρες κανδηλῆς ἐκ τῶν ὁποίων δύο νὰ ἀναρτηθοῦν
εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὴν ἐπιλεγομένην τοῦ Κασιμάτη, αἱ δὲ
ἄλλαι δύο εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἐπισκοπῆς. Ἐπίσης ἀφίνω τὰ δύο ἑξαπτέρυγα τὰ ζω
γραφισμένα εἰς χαρτόνι με τοὺς δύο ἀργυροῦς δακτυλίους.

Ἔχω εἰς τὴν κατοχὴν μου Τσεκίγια χρυσᾶ πεντακόσια σὲ μιὰ σακκούλα,
καὶ τετρακόσια οὐγγρικά χρυσᾶ εἰς ἄλλην. Εἰς ἑτέραν σακκούλαν εὑρίσκονται δια-
κόσια ἑβδομήντα πέντε οὐγγρικά, δώδεκα τσεκίγια, εἰκοσιμία καὶ μισὴ ντούπιες
καὶ διακόσια ἀργυρᾶ σκοῦδα. Ὅλα τὰ ἀνωτέρω ὀρίζω ἵνα σαράντα ἡμέρες μετὰ
τὸν θάνατόν μου, κατατεθοῦν εἰς τὸ δημόσιον θησαυροφυλάκιον ἢ νὰ διατεθοῦν δι'
ἀγορὰν ἀκινήτων ἢ ἀγρῶν ἢ νὰ τοποθετηθοῦν εἰς ὅ,τι ἄλλο ἀσφαλὲς μέρος ἐγκρί-
νουν οἱ Ἐπίτροποι μου. Διατάσσω ἵνα τὰ ὀβτω κατατεθειμένα ἢ ὀπωσδήποτε ἐπεν-
δεδυμένα μὴ ἀποσυρθοῦν ποτέ, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, οὔτε νὰ πωληθοῦν ἂν εἶναι ἀκίνη-
τα, ἀλλὰ μόνον νὰ εἰσπράττεται κατ' ἔτος τὸ «διάφορον» καὶ νὰ διατίθεται, ἔσα-
εἰ, κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

Νὰ τελεῖται κατ' ἔτος πανηγυρικὴ ἢ ἑορτὴ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ὃ
πως ἐγὼ συνήθιζα νὰ κάμνω καὶ διὰ τὴν τοιαύτην λειτουργίαν νὰ διατίθενται ἐν
δλω δουκάτα 25, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἐκτελεστῶν μου, ὑπὸ τὸν ὄρον ἵνα ὁ Ἱεράρ-
χης ποῦ θὰ προΐστανται τῆς λειτουργίας, εὐλογῇ πέντε ἄρτους, ὡς ἡ συνήθεια.

Ὅμοίως θέλω τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων νὰ δίδονται ἀπὸ τὸ εἰρημέ-
νον «διάφορον», Δουκάτα πέντε εἰς τὸν Ἱεράρχην, δύο εἰς τοὺς Ἱερεῖς, ἀνὰ ἓν εἰς
τὸν μαέστρον καὶ τοὺς ψάλτας, ἀνὰ ἥμισυ εἰς τὸν διάκονον καὶ τὸν νεοκόρον καὶ
εἰς τὰς σεβασμίας ὀρθοδόξους μοναχὰς τοῦ μοναστηρίου μας, Δουκάτα δέκα, ἔτι δὲ
νὰ μοιράζωνται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἕτερα δουκάτα τέσσαρα

Ἀκόμη θέλω ἵνα ἀπὸ τὸ ἔσοδον τῶν χρημάτων μου δαπανᾶται τὴν Κυρια-
κὴν τῆς Πεντηκοστῆς ποσὸν εἰκοσι πέντε δουκάτων, με τὸν ὄρον ἵνα προΐσταται τῆς
λειτουργίας ὁ σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ νὰ συμμετέχουν εὐσεβεῖς κληρι-
κοὶ ἐξ ἐκείνων ποῦ θὰ εὑρίσκονται ἐν Βενετίᾳ, ἐκ τῶν πλέον ὑποδειγματικῶν, καὶ
μετὰ τὸν ἑσπερινὸν νὰ γίνεται μνημόσυνον τῶν προκατόχων μου Ἀρχιεπισκόπων
καὶ νὰ μνημονεύεται καὶ ὁ μακαρὶα τῆ μνήμη Ἐπίσκοπος Κυθῆρων Διονύσιος, ὃ
ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ πνευματικὸς μου πατήρ, τέλος δὲ νὰ μνημονεύεται καὶ τὸ ὄγο-
μά μου. Θέλω τὸ μνημόσυνον τοῦτο νὰ γίνεται ἔσαι καὶ νὰ προστίθενται καὶ τὰ ὄ-
νόματα τῶν διαδόχων μου Ἀρχιεπισκόπων Φιλαδελφείας, νὰ ἀνάπτεται δὲ ἐν τῷ τῷ
ἀπὸ τὸν ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου ἕως τὴν ὥραν ποῦ θὰ τελειώσουν τὰ μνη-
μόσυνα.

Τὸ τῷ τῷ νὰ τὸ ἀγοράζουν οἱ ἐπίτροποι μου ἢ δὲ συνολικὴ δαπάνη νὰ
εἶναι Δουκάτα εἰκοσι καὶ πέντε." Ἐρχομαι νὰ παρακαλέσω τὸν Σεβασμιώτατον Ἱ-
εράρχην ποῦ θὰ με διαδεχθῆ ὅπως ἔχη τὴν καλωσύνην νὰ δώσῃ ἐντολὴν εἰς τοὺς

β. Ἔτσι, Ἑλληνιστί, ἀναφέρεται. Εἶναι ἡ μόνη Ἑλληνικὴ λέξις τῆς διαθήκης.

λειτουργούντας νά μνημονεύουν τὸ ὄνομά μου κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, μετὸν ὅποιον ἐγὼ μνημονεύω τοὺς προκατόχους μου.

Διατάσσω ἵνα, μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἀδελφῆς μου, ὑπεισέλθουν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ἐκτελεστῶν ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος μετὸν Μέγαν Φύλακα (*) τῆς Ἐκκλησίας, τὸν κατὰ καιρὸν. Θέλω, ὁμοίως, μετὰ τὸν θάνατον τῶν ὡς ἄνω Ἐπιτρόπων μου, νά ἀναγιωρίζωνται ὡς τοιοῦτοι οἱ παρὰ τῶν ἰδίων ὑποδειχθησόμενοι, οἱ ἑποιοὶ μετὴν σειρὰν των, θὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νά ὑποδεικνύουν ἄλλους καὶ τοῦτο νά γίνεται ἔσσει.

Ὅριζω ὁμοίως ἔπως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῆς Ὁδηγητρίας ἐντὸς τῆς πόλεως Ζακύνθου, τὴν παραχωρηθεῖσαν μοι παρὰ τοῦ Γαληνοτάτου Πρίγκιπος διὰ 25 ἔτη, παραμένῃ, μετὰ τὸν θάνατόν μου, ὁ σεβάσμιος Παπα-Σταμάτης Γιατρός, ἀνεψιός μου καὶ ἂν τυχὸν ἀποθάνῃ οὗτος, νά ὑπεισέρχεται εἰς τὸν Ναὸν ὁ ἄλλος ἀνεψιός μου Νεόφυτος, διάκονος.

Ἀφίνω εἰς τὸν ῥηθέντα ἱερομόναχον Σταμάτην Δουκάτα πενήντα ἐφάπαξ καὶ δηλῶ ὅτι ἔμεινα ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὰ πράγματα ἐκεῖνα ποὺ ἠγόρασα τοῦ πατρὸς του καὶ τὰ ἐπώλησα, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ δημόσιον ἔγγραφον τῆς 25 Ἰουλίου 1654 τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Ταντίου Φεδερίκου συμβολαιογράφου ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

Εἰς τὸν ἀνεψιόν μου διάκονον Νεόφυτον ἀφίνω τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὴν ἐπιλεγομένην τοῦ Κασιμάτη, κειμένην εἰς τὴν νῆσον Κύθηρα, μετὰ τὰ πράγματά της καὶ ἣ ὅποια μοὶ παρεχωρήθη ἀπὸ τὴν ποτε Ἐξωχωτάτην Μαλιπιέρο σύζυγον τοῦ ἐκλαμπροτάτου Ἀλβίτζε λομπάρδο ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ δημόσιον ἔγγραφον τοῦ Συμβολαιογράφου Ἰωάννου—Βαπτιστοῦ Πουφετίν.

Εἰς τὸν ἴδιον ἀφίνω τὸ ὑπολειπόμενα ἀρχιερατικά μου ἄμφια, πάντα τὰ Ἐκκλησιαστικά μου βιβλία τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς τὰς λειτουργίας ὡς καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἑλληνιστί, εἰς ὀκτὼ Τόμους.

Εἰς τὸν ἄλλον ἀνεψιόν μου Ἀντώνιον ἀφίνω τὴν λοιπὴν βιβλιοθήκην μου καὶ θέλω νά ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του. Τοῦ ἀφίνω καὶ δουκάτα 40 ἐφάπαξ.

Εἰς τὸν ἄλλον ἀνεψιόν μου Ἰωάννην Παστὸν ἀφίνω ἕτερα δουκάτα 40 ἐφάπαξ.

Δηλῶ ὅτι ἀπὸ τὰ δύο σπίτια, ὑπ' ἀρ. 9 καὶ 10, τὰ ἀγορασθέντα εἰς δημόσιον πλειστηριασμόν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἀδελφῆς μου Κυρίας Μπέτας, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸ σχετικὸν ἔγγραφον, τὸ ἐν σπῆτι ὑπ' ἀρ. 9 τὸ ἀφίνω εἰς τὴν ἀδελφὴν μου Κυρίαν Πεντεσιλέαν καὶ τὸ ἄλλο ὑπ' ἀρ. 10 τὸ ἀφίνω εἰς τὴν ἄλλην ἀδελφὴν μου κυρίαν Μπέταν καὶ διδῶ τὸ δικαίωμα εἰς τὴν Πεντεσιλέαν νά τὸ ἀφίσῃ εἰς τὸν υἱὸν της Ἰωάννην, ἂν θὰ εἶναι εὐπειθὴς εἰς αὐτὴν καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον νά μὴ δύναται νά τὸ δωρήσῃ ἢ νά τὸ πωλήσῃ δι' οἰονδήποτε λόγον, καὶ ἂν οὗτος ἀποθάνῃ χωρὶς κληρονόμους, νά περάσῃ τὸ σπῆτι εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἄλλου μου ἀνεψιοῦ Ἀντωνίου. Καὶ ἂν ὁ Ἰωάννης ἤθελε φανῆ ἀπειθὴς εἰς τὴν μητέρα του, τότε, μετὰ τὸν θάνατόν της, νά περάσῃ καὶ τὸ ἄλλο σπῆτι εἰς ὄνομα τοῦ Ἀντωνίου.

Ἔχω εἰς τὴν κάτοχὴν μου ἀρκετὰ ἐνέχυρα τῆς ἐξωχωτάτης κυρίας Ζορζίννας Καλλέργη, ἥδη ὑπανδρευθείσης τὸν ἐκλαμπροτάτον Γκρέγκο, τὰ ὅποια ἐνέχυρα εἶνε: δύο λεπτὲς καὶ μακρὲς ἀλυσίδες χρυσῆς μετὰ κοσμήματα, ἓνα ζευγὸς σκουλαρίκια ὁμοίως μετὰ κοσμήματα, μία λεκάνη παλαιὰ μετὰ μίαν ὑδροδόχον καὶ δύο μπουκάλια παλαιὰ, μετὰ τὸ στέμμα Καλλέργη. Ὅλα τὰ ἄνω τὰ ἔχω ὡς ἐνέχυρα διὰ 109 δουκάτα καὶ ἅμα καταβληθεῶν, νά ἐπιστραφοῦν ἀμέσως εἰς τὴν δικαιοῦχον.

Ἔχω ἓνα ὁμόλογον τοῦ κ. Σολέμάν διὰ Δουκάτα ἑκατὸν πενήντα. Εἶναι καὶ αὐτὰ ἰδικά μου, μολονότι ἀναφέρεται εἰς τὸ γραπτὸν ὅτι τὰ ἐδάνεισεν ἢ ἀδελφῇ μου.

4. Ἦτο πρόεδρος, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τῆς Κοινότητος.

Δηλώ ότι έχω να λάβω από τον κ. Δομένικον Παστόν γαμβρόν μου ἐπ' ἀδελφῆ Δουκάτα ἑκατὸν δεκαπέντε διὰ τὰ ὅποια μοῦ ἔδωκεν ἐνέχυρα δύο ἀλυσίδες λεπτές χρυσές, ἕξ περούνια καὶ χουλιάρια, ἓν ἀλατοδοχεῖον μὲ πυραμίδα, μία βάσις κρατῆρος καὶ τρία φυλακτῆρια ἐντὸς μικρᾶς θήκης. Τὰ δουκάτα αὐτὰ τὰ ἀφίνω εἰς τὴν ῥηθείσαν ἀδελφὴν μου Πεντεσιλέαν.

Εὑρίσκονται εἰς τὸ Δημόσιον θησαυροφυλάκιον κατατεθειμένα Δουκάτα ὀκτακόσια, ἐκ τῶν ὁποίων πεντακόσια εἶναι ἰδικά μου καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῆς ἀδελφῆς μου κυρίας Μπέτας.

Δηλώ ὅτι ἔχω γραπτὸν ὁμολογὸν τοῦ Ἐξοχωτάτου Καίσαρος Καβάνις διὰ δουκάτα ἑξακόσια ἑνενήντα δύο καὶ δὲν εἰσέπραξα παρὰ τὴν πρώτην δόσιν ἦτοι δουκάτα τριάντα.

Ὅμοίως δηλώ ὅτι ἔχω νὰ λάβω ἀπὸ τὸν ἱερομόναχον Ἱερόθεον ἀδδαν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸν χρεωστικὸν τοῦ ὁμολογῶν. Τὰ ἀφίνω καὶ αὐτὰ εἰς τὴν ἀδελφὴν μου Πεντεσιλέαν.

Ἀφίνω ὁμοίως εἰς τὴν Ἀμμαπέλιαν τὴν μοναχὴν μας εἰς τὴν Σάντα Μαργαρίτα τὸ ὄρολόγι μου τῆς τσέπης πού χτυπᾷ τὲς ὥρες.

Εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον κ. Γονέμην ἐκτελεστήν μου ἀφίνω τὴν εὐλογίαν μου καὶ δι' ἐνδειξιν ἀγάπης τῷ ἀφίνω μίαν Παναγίαν ζωγραφισμένην εἰς τὴν Μόσχαν.

Δηλώ ἐπίσης ὅτι ἔχω ἐν ἀργυροῦν ἀλατοδοχεῖον τοῦ ἱερομονάχου Ἀχέλη καὶ μοῦ τὸ ἀφῆκεν ἵνα τὸν μνημονεύω καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἐκτελέσω τὴν ἐπιθυμίαν του, τὸ ἀφίνω εἰς τὸν διάδοχόν μου Ἱεράρχην ἵνα ἐκτελέσῃ οὗτος τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἀχέλη.

Εἰς τὸν ἄλλον ἐπίτροπόν μου τὸν ἱερομόναχον Μιχαὴλ Χορτάτην ἀφίνω ἐν ἄλλω ἀλατοδοχεῖον, ὁμοίον μὲ τοῦ Ἀχέλη, ἵνα μὲ ἐνθυμεῖται.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν Παναγίαν Ὁδηγήτριαν τῆς Ζακύνθου δύο κανδήλες διὰ τὰς ὁποίας νὰ δαπανήσουσι οἱ ἐκτελεσταί μου δουκάτα ἑκατὸν.

Δηλώ ὅτι τὰ χρήματα πού ἔχω νὰ λάβω ἀπὸ τὸν ῥηθέντα Ἱερόθεον ἀδδαν, εἶναι βεάλια ὀκτακόσια ἑβδομήκοντα δύο καὶ ἀπὸ αὐτὰ νὰ λάβῃ τὰ σαράντα δουκάτα πού τοῦ ἀφίνω, ὁ ἀνεψιός μου Ἰωάννης Παστός.

Δηλώ ἐπὶ πλέον ὅτι ἅμα εἰσπραχθῆ τὸ χρέος τοῦ Ἱεροθέου, τότε νὰ κατατεθοῦν βεάλια τετρακόσια εἰς τὸ Δημόσιον θησαυροφυλάκιον ἢ εἰς ἄλλο Ταμεῖον ἀσφαλές, τῆς ἐγκρίσεως τῶν Ἐπιτρόπων μου, καὶ ἀπὸ τὸ «διάφορον» τούτων νὰ δαπανῶνται τὰ διὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς προαναφερθέντα. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἦτοι βεάλια 472 τὰ ἀφίνω εἰς τὴν ἀδελφὴν μου Πεντεσιλέαν καὶ εἰς αὐτὰ περιλαμβάνονται καὶ τὰ 40 δουκάτα τοῦ υἱοῦ της, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀξιώσῃ περισσότερα.

Διατάσσω ἐπίσης ἵνα ὁ σεβάζμιος Παπασιαμάτης κομίζῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ κελλί μου ὀκτὼ γιάρρες λαδιοῦ καὶ νὰ μὴ κάμῃ ἀλλέως.

Τὸ ὑπόλοιπον τῆς περιουσίας μου, τωρινῆς καὶ μελλούσης, ἐκ κινήτων καὶ ἀκινήτων καὶ κάθε ἄλλοτι πού μοῦ ἀνήκει, τὸ ἀφίνω εἰς τὴν κυρίαν Μπέταν ἀδελφὴν μου καὶ δὲν ἐπιτρέπω εἰς κανένα ἐκ τῶν κληροδόχων μου νὰ τὴν ἐνοχλήσῃ δι' οἰονδήποτε ζήτημα. ἄλλως θὰ στερεῖται τοῦ κληροδοτήματος. Ὅμοίως θέλω καὶ τὰ πικιδιά της νὰ τὴν ὑπακούου ἐπὶ ποιινῇ κφορισμοῦ.

Ἀνηρώ κάθε ἄλλη, διαθήκην, κωρείκελλον ἢ ἄλλο γραπτὸν προγενέστερον καὶ θέλω ἵνα ἡ παροῦσα ἔχη τὴν νόμιμον ἰσχὺν ἐν παντί.

Ἐγὼ Ἀθανάσιος Βαλεριανὸς διαθέτης βεβαιῶ.»

Τῆ 11 Ἀπριλίου 1656 ἐδημοσιεύθη ἡ παροῦσα διαθήκη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ κατ' αἴτησιν τῶν κυρίων Ἐπιτρόπων του.

Ὅπισθεν τῆς διαθήκης εὐρίσκεται ἡ κατωτέρω πράξις τοῦ Συμβολαιογράφου, λατινιστί:

Ἡμέρα Παρασκευῆ, 7η μηνὸς Ἀπριλίου 1656, Ἰνδικτιῶν 9η

«Ὁ Ἐκλαμπρότατος καὶ Σεβασμιώτατος Ἀθανάσιος Βαλεριανὸς, Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας, ὦν ὑγειῆς χάριτι θεία εἰς τὸ αἶσθημα. εἰς τὴν μνήμην καὶ εἰς τὴν διανόησιν, μολονότι εὐρίσκεται κλινήρης εἰς τὴν κατοικίαν του ποῦ εἶναι ἡ συνήθης εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῶν Ἑλλήνων, παρουσίασεν εἰς ἐμὲ τὸν Νικόλαον Βελάνον Βενετὸν Συμβολαιογράφον τὴν παρούσαν διαθήκην τὴν ὁποίαν εἶπεν ὅτι ἔγραψε γνωστὸς ἐμπιστὸς του καθ' ὑπαγόρευσιν. Ἀφοῦ ἀπεμάκρυνα τοὺς δύο μάρτυρας, πρὸ τῶν ὁποίων μοῦ παρουσίασε τὴν διαθήκην καὶ ἐμείναμε μόνοι, ἀνέγνωσα τὴν διαθήκην εἰς ἐπήκοον τοῦ διαθέτου, ὡς ἐπιβάλλει ὁ Νόμος, ἡ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀναγνώσεώς μου ἐπεβεβαίωσε ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο περιέχει τὰς τελευταίας του θελήσεις. Τότε προσεκλήθησαν νὰ εἰσέλθουν οἱ ἀπομακρυνθέντες μάρτυρες καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐπεβεβαίωσε καὶ πάλιν τὴν διαθήκην καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ τὴν παραλάβω, νὰ τὴν σφραγίσω, νὰ τὴν φυλάξω καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμή, νὰ τὴν ἀνοίξω, νὰ τὴν δημοσιεύσω καὶ νὰ τὴν ἐπικυρώσω συμφώνως τῷ Νόμῳ. Ἐρωτηθεὶς ἂν ἀφίνει τι ὑπὲρ τῶν εὐαγῶν ἰδρυμάτων, Νοσοκομείων καὶ σκλάβων, ἀπήντησε ὅτι ἔγραψε κάθε τι.

Ἐγὼ Ἰωάννης Κιγάλας (ῶ) δόκτωρ, τοῦ ποτε Ματθαίου ἡμῶν μάρτυς παρακληθεὶς παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, παρῶν.

Ἐγὼ Ἰερώνυμος Μίλτσε τοῦ ποτε Ἀντωνίου ἡμῶν μάρτυς παρῶν παρακληθεὶς».

Σημ. Ἀναφέρομεν ἐν τέλει τὰ τῆς ἐκλογῆς του, ὡς Ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας. Αὕτη ἐγένετο τῆ 6 Μαΐου 1635 παρὰ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνότητος, ἐν ἔλῳ 474, συγκεντρωθέντων εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων, ὅπου ἦσαν παρόντες καὶ δύο ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑνετικῆς Διοικήσεως (*Provveditori di Comùn*) ὁ Σεβασμιώτατος Ἀθανάσιος Βαλεριανός, Ἐπίσκοπος Κυθήρων ἔλαβε ψήφους εἰς τὸ Ναι 337 καὶ εἰς τὸ Ὅχι 137 καὶ ἐξελέγη.

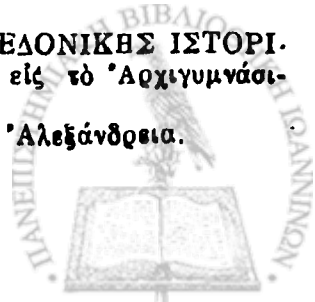
Ἄλλοι συνυποψήφιοι—ὡς φαίνονται ἀπὸ τὸ Πρακτικόν—ἦσαν οἱ κάτωθι ἱερομόναχοι οἱ ὁποῖοι ἔλαβον τὰς παραπλεύρως ἐκάστου ἀναφερομένας ψήφους: Σωφρόνιος Πάγκαλος ἱεροκῆρυξ 226, κατὰ 248, Νικόλαος Κούρτζολας 66, κατὰ 409. Μητροφάνης Κριτόπουλος Ἀρχιεπίσκοπος Καΐρου (α) 121, κατὰ 354. Νεόφυτος Ροδόστομος 181, κατὰ 294. Ἦτο ὑποψήφιος καὶ ὁ θεοφύλακτος Τζανφορνάρις ἀλλὰ κατόπιν ἐπιμονῆς τοῦ ἀδελφοῦ του Θωμᾶ, ἀπέσυρε τὴν ὑποψηφιότητα.

Ἐνα ἱστορικὸν γράμμα ἀπὸ τὴν Κατούναν τοῦ 1760

Εἰς τὸν φάκελλον ἀρ. 629 (Διάφοροι Προελεύσεις) Ἀρχεῖον τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μουσείου Κορρέρ τῆς Βενετίας, ἀνευρέθη μία ἐπιστολὴ ἐκ Κατούνας (Ἀκαρνανίας) τοῦ ἔτους 1760, ἡ ὁποία ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἑκτακτον Προβλεπτήν Λευκάδος κ. Βιντζέντζον Μπάλμπι. Ἡ ἐπιστολὴ περιέχει ἀρκετὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα διὰ τὰς κινήσεις τῶν διαφόρων Καπεταναρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἢτοι Γρίβα

5. Ὁ Κιγάλας οὗτος, ὡς ἐγράψαμεν εἰς τὰ ΜΝΗΜΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ σελ. 493 ἦτο Κύπριος, διδάσκαλος τῆς Θεολογίας καὶ Φιλοσοφίας εἰς τὸ Ἀρχιγυμνάσιον τῆς Παδοῦσης.

α) Ἐτοὶ ἀναφέρει τὸ πρακτικόν, ἐνῶ πράγματι ἡ ἔδρα ἦτο ἡ Ἀλεξάνδρεια.

και Σταθά και είναι καλογραμμένη και αρκετά ὀρθογραφήμενη.

Ἴδου αὐτη ὡς ἔχει ἐν πρωτοτύπῳ:

«Ἐξοχότατε και ἐνδοξότατε αὐθέντα σινιὸρ Βιντζέντζο μπάλμπη ἑστραορδινόντε (°) και προβλεπτά τῆς ἁγίας μαύρας, με τὴν ἐξουσίαν τοῦ κόλφου Πρέβεζας και Βόνητζας, δουλικῶς τὴν προσκυνούμεν

10 Ἰουνίου 1760 Κατούνα

«ἀπὸ τὸν γεροδῆμον συμπέθερόν μας ἐνεχειρίσθημεν τὴν τιμίαν τῆς συντροφουμένην με ἄλλαις δύο ἤγουν τοῦ γιάνου και λοιπῶν γερόντων. Δὲν ἔλειψε λοιπὸν νὰ τὴν προσκυνήσωμεν ὡς ἔπρεπε και νὰ γνωρίσωμεν τὰ ὄσα μᾶς σημειοῖ, διὰ τὰ σκάνδαλα ὁμοῦ ὅπου τρέχουν ἀπὸ τὰ παλικάρια τοῦ Γρίβα, γκίζωντας τοὺς Βονητζιάνους λογιάζομεν νὰ εἶναι ἀπαισιον διατὶ γνωρίζομεν πολλὰ καλὰ ὅπου ὁ γρίβας ἔχει πολλὴν τὴν προθυμίαν και ἀγάπην εἰς τὰ αὐτὰ σύνορα, πάρεξ ἂν γένεται ἀπὸ ἀγνοσίαν, ἕως τόσον θέλει γράψωμεν τοῦ γρίβα ὅπου τὰ παλικάρια του νὰ περιπατήσουν φρόνιμα και εἰρηνικά, ὁμοίως και οἱ μοναστηριῶται ὅπου κόβουν τὰ νερὰ ἔτζι χωρὶς καμίαν προσταγὴν ἄλλ' ἐφ' ἑαυτοῦ τους, τὸ αἷτιον εἶναι θέβαια ὅπου τοὺς συγχίζουν οἱ ἴδιοι Βονητζιάνοι ἀπὸ κάποιαις βαρβαρότητες ὅπου ἔχουν ἀπάνω τους και ὄντας τὰ νερὰ ἀπὸ τὸ μέρος τους κάμνουσιν αὐτὴν τὴν ἐνόχλησιν, διὰ τοῦτο πρέπει ὅπου οἱ αὐτοὶ Βονητζιάνοι νὰ πορεύωνται με τοὺς μοναστηριῶτες εἰρηνικά και γειτονικά και πάλιν και ἡμεῖς θέλει τοὺς ἐρμηνεύσωμεν τὸ πρόπον. Διὰ τὴν νόσον ποὺ ζητεῖτε νὰ μάθετε τί λογιῆς τρέχει εἰς Βραχώρι και Ζαπάντι, ἄς εἶναι εἰς εἶδησιν τῆς ὅπου εἰς τὸ Βραχώρι ἔπαισεν ἀπὸ πολλὰς ἡμέραις, μόνον εἰς τὸ Ζαπάντι τρυγάει ὀλίγον ὀλίγον, ὄχι τίποτε ἄλλο, τοῦτο εἶναι βέβαιον. Τῆς φανερώνομεν ἀκόμη νὰ εἶναι γνωστὸν ὅπου ὁ Μάλιος ὁ μπεκτζῆς ὁ ἀπερασμένος ὅπου ἐπεριπάτησεν εἰς τὰ ἄλλα βιλαέτια και τὰ ἐδιαγούμησε και τὰ ἔκαυσε ἤγουν Πατρατζῆ (°) Καρπενῆσι και Ἄγραφα, τὸν ἐσκότωσεν ὁ Σταθάς εἰς τὸν Βάλτον με ἄλλους ἕξι συντρόφους του. Φανερώνομεν τοῦτο τῆς Ἐξοχότητός τῆς ὅπου πολλοὶ Στεριῶτες ἰδιόκοι μας φευγάτοι εὐρίσκονται εἰς Βόνητζα ἀκόμη και ἁγίαν μαύραν και Πρέβεζαν ὀλιγοστοί. Τώρα οἱ αὐτοὶ βασιλιάδες χρεωστοῦσι τοῦ νῦν Μουσελίμη παλαιὸν Χαράτζι και ἄλλα μπόρτζια (°) ὁ καθ' ἕνας και με τὴν ἀφορμὴν τῆς νόσου δὲν ἐγυρεύσαμεν, μάλιστα οἱ Βονητζιάνοι ἀποκρίνονται τοῦ μόδου (°) τους, ἐνεῖ τόσον οἱ αὐτοὶ βασιλιάδες θέλουν γυρευθῆ με προσταγὴν βασιλικὴν και τὸ περισσότερον και τὰ ἐξοδά τους ὅπου τοὺς ἔχουν πάρει ὁ καθ' ἕνας και κρυφὰ και φανερὰ προσταξατέ μας πάντοτε τὰ δυνατὰ και εἰμασθε ἑτοιμοὶ εἰς ταῖς προσταγαῖς τῆς νὰ τὴν δουλεύομεν με προθυμίαν, μὴν ἔχοντας ἄλλο τὴν ξαναπροσκυνούμεν προξενούντες ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν ὑγείαν με πολλὰ ἔτη.

δοῦλοι ταπεινοὶ

τῆς ἐξοχότητός τῆς δοῦλοι ταπεινοὶ πάνος Γεωργάκης και μήτζης μαζαράκι (ἀκόμη σὰς παρακαλοῦμεν ἂν εἶναι ὀρισμός σας νὰ στείλωμε τὸ καῖκι μας νὰ μᾶς πάρη κάτι ἄγκειτὰ ὅπου τὰ ἔχομε τώρα τρεῖς χρόνους μέσα και εἰ μὲν και μᾶς δίδεται αὐτὴ ἡ ἀδεία ἀπὸ τὴν ἐξοχώτην σας ἀκαοτεροῦμε ἀποκρισὶν ἀπὸ τὸν γεροδῆμον».

(ὀπισθεν) τῷ ἐξοχοτάτῳ και ἐνδοξοτάτῳ αὐθέντῳ αὐθέντῳ σινιὸρ Βιντζέντζο μπάλμπη ἑστραορδινάρῳ και προβλεπτῇ ἁγιομαύρας και ἐξουσιαστῇ τοῦ κόλφου.

6. = ἔκτακτε.

7. Ἡ σημερινὴ Ὑπάτη.

8. Παλαιὰ χρέη.

9. = ὅπως τοῖς ἀρέσει.

που Πρεδέζης και Βόνητζαν).

δουλικῶς
εἰς Βόνητζαν

Παναγιωτάκης Νικουσίος και Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος

Ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (Τόμος Ε΄. σελ. 555]6 έκδ. 1903) γράφει ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου διερμηνέως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Παναγιωτάκη Νικουσίου, ἡ μεγάλη διερμηνεία δὲν ἀπεδόθη ἀμέσως εἰς ἕτερον Ἕλληνα «ὁ Γιαννάκης Κληρονόμος—γράφει ὁ Π.—ὁ Γεώργιος Κληρονόμος, ἀμφότεροι ἀνεψιοὶ τοῦ Νικουσίου καὶ ὁ Γιαννάκης Πορφυρίτας, ἦσαν διερμηνεῖς τῆς αὐστριακῆς Πρεσβείας· τέταρτος δὲ ἄλλος, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος εἶχε διατελέσει γραμματεὺς καὶ μεταφραστὴς παρὰ τῷ Νικουσίῳ. Ἀλλ' ἡ Πύλη, μὴ ἐλπίζουσα νὰ εὕρη παρ' αὐτοῖς τὴν ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα τοῦ Νικουσίου καὶ ἐνδίδουσα ἔτι εἰς τὰς ῥαδιουργίας τῶν ξένων, διώρισε πάλιν, πρῶτον διερμηνέα τὸν ἀρνησιθρησκὸν Πολωνὸν Βωδόφσκη. Μετ' οὐ πολὺ δὲ μως ἐδέησε νὰ διανοίξῃ τοὺς ὀρθαλομοῦς καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον...».

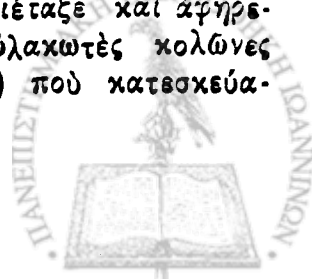
Αὐτὰ γράφει ὁ Παπαρρηγόπουλος.

Πρόσφατος δὲ μως ἔρευνα εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα ἀπεκάλυψε τὸ ὑπ' ἀρ. 106 (τόμος 157) ἔγγραφο τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἐνετοῦ Βαύλου Ἰακώβου Κουερίνι, τῆς 1ης Νοεμβρίου 1673 (ν. ἡ.) πρὸς τὸν Δόγην τῆς Βενετίας, εἰς τὸν ὁποῖον γράφει ὅτι εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀποθανόντος Παναγιώτη, διορίσθη ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη τὸ «καφτάνι» καὶ ἀνεγνωρίσθη οὗτος Μέγας Διερμηνεὺς τῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὸν θάνατον τοῦ Παναγιωτάκη ὁ ἴδιος Βάυλος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Δόγην μὲ μίαν πικρόχολον ἐπιστολήν του εἰς τὴν ὁποῖαν διαδηλώνει τὸ μῖσος του κατὰ τοῦ μεγάλου ἐκείνου Ἕλληνος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξασφαλίσει εἰς τοὺς ἡμετέρους τὴν κυριότητα τῶν Ἀγίων Τόπων. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος δι' ὃν ἐκφράζεται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὁ Βάυλος. Ἀνήγγειλε λέγομεν, τὸν θάνατον ὡς ἐπισυμβάντα τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1673 καὶ ἡ χρονολογία συμπίπτει μὲ τὴν δεδομένην ὑπὸ τοῦ Παπαρ. 22 Σ)βρίου (π. ἡ.). Ἄρα ἀπὸ τῆς 2ας Ὀκτωβρ. (ν. ἡ.) μέχρι τῆς 1ης Νοεμβρίου ἰδίου ἔτους, δὲν ἐμεσολάβησαν παρὰ 28 ἡμέραι μετὰ τὸ θάνατον τοῦ Νικουσίου καὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Μαυροκορδάτου. Οὐδεὶς λόγος γίνεται εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ Βαύλου περὶ διορισμοῦ ἄλλου διερμηνέως εἰς τὸ μεσολάβησαν αὐτὸ ὀλιγοήμερον χρονικὸν διάστημα. Καὶ εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Βάυλος, διότι ἡ ἀλληλογραφία τῶν Πρεσβειῶν μετὰ τῆς Πύλης διεξήγετο σχεδὸν πάντοτε μέσῳ τῶν μεγάλων Διερμηνέων.

Ἡ ἐν Ἡρακλείῳ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Τίτου καὶ τὸ Σουλτανικὸν Σεράγι

Θὰ φανῇ ἴσως παράδοξος ὁ συσχετισμὸς μιᾶς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης μὲ τὸ Σουλτανικὸν Σεράγι. Πλὴν εἰς τὸν τόμον 157 τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ἐν Κων/πόλει Βενετοῦ Βαύλου μὲ τὸν Γαληνότατον Δόγην καὶ εἰς τὸ ἔγγραφο του τῆς 19 Ἀπριλίου 1673 βλέπομεν ὅτι ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ 4ος διέταξε καὶ ἀφῆρσαν ἀπὸ τῶν ἐν Ἡρακλείῳ Ναῶν τοῦ Ἁγίου Τίτου δώδεκα αὐλακωτὲς κολῶνες τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησεν εἰς ἓνα μεγάλο περίπτερον (Κιβόσι) ποῦ κατεσκευάσεν πλησίον τῶν κήπων τοῦ Σεραγίου.

Ὁ μαρτυρικός θάνατος ἐνὸς Ἐπισκόπου Μεθώνης

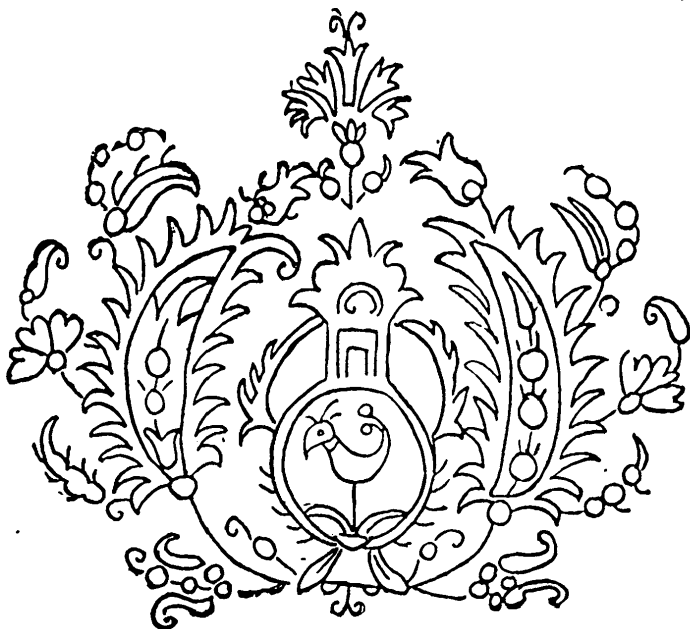
Εἰς τὴν δέομην ἀρ. 3. τοῦ Ἀρχιελοῦ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ Βενετοῦ προβλεπτοῦ Ἰωάννου—Μάρκου Ντὰ Μολὶν ἀνεύρομεν τὸ κάτωθι ἐγγραφόν του πρὸς τὸν Δόγμα ἀπὸ χρονολογίαν 19 Ἰουνίου 1608.

« . . . ἀπὸ ἑναν καταδοκὺρην ποῦ ἦλθεν ἐνταῦθα ἐκ Μεθώνης τὴν 8ην τρέχοντος ἐπληροφόρηθη διὰ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν οἱ Τούρκοι ἐπέβαλον οἰκτρότατον καὶ σκληρότατον θάνατον εἰς τὸν σεβάσμιον Ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ἐκείνης.

Ἀφοῦ τὸν ἐξεγύμνωσαν, τὸν ἐτοποθέτησαν ὀρθιον εἰς ἑναν λάκκον μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ ἀφίσαντες αὐτὸν γυμνὸν ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἄνω, ἤρχισαν νὰ ρίπτουν βέλη μὲ τὰ τόξα των, ἕως οὗ τῷ ἀφήρεσαν τὴν ζωὴν καὶ ἐσωριάσθη νεκρός. Ἡ αἰτία εἶναι διὰ οἱ Τούρκοι μεγιστάνες τοῦ τόπου ἀνεκάλυψαν δύο μοναχοὺς οἱ ὁποῖοι μετέβησαν πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἐπισκόπου κομίζοντες ἐπιστολάς, ἕνα σταυρὸν καὶ ἕνα δίσκον ἀργυροῦν. Τοὺς μοναχοὺς αὐτοὺς τοὺς ἐθεώρησαν ὡς κατασκόπους καὶ τοὺς ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακάς καὶ περιμένουν τώρα νὰ ἔλθῃ ὁ Κεχαγιάς τοῦ Σαντζάκη ἵνα ἀποφασίσῃ διὰ τὴν τύχην των . . . ».

Αὐτὰ γράφει ὁ προβλεπτὴς Ζακύνθου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον μαθαίνομεν διὰ οἱ Τούρκοι δὲν ἀπηγγόνιζον μόνον τοὺς ἱεράρχας μας ἀλλὰ τοὺς ἐπέβαλον καὶ τὸν διὰ δελῶν βραδύν, μαρτυρικὸν θάνατον. Τοιοῦτον θάνατον εἶχεν ὑποστῆ ὁ Ἅγιος Σεβαστιανὸς τῶν Καθολικῶν ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν τοῦ Δισκλητιανοῦ καὶ ἔτσι τὸν ζωγραφίζουν οἱ διάφοροι ζωγράφοι τῆς Ἀναγεννήσεως.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν. ΡΟΥΚΗΣ

(14 'Ιουλίου 1858 — 3 Φεβρουαρίου 1903)

Ὁ Δελβινακιώτης δημοσιογράφος Ἀριστείδης Ρούκης, καίτοι δὲν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος, ἐν τούτοις ἔχει θέσιν νομίζομεν εἰς τὴν σειρὰν τῶν μονογραφικῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἡπείρου, ποὺ ἀνελάβομεν ἀπὸ τὰς φιλοξένους σελίδας τῆς Ἡπειρ. Ἐστίας, διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ Ἀριστ. Ρούκης διὰ τῆς δημοσιογραφίας τῆς ὁποίας ἦτο ἀπὸ τοὺς πλέον πεφωτισμένους μαχητὰς, ἐπέδρασεν οὗτος ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς Ἑλλάδος, περισσότερον ἀπὸ μερικοὺς ἐν ἐνεργείᾳ πολιτικοὺς ἀνδρας αὐτῆς, εἶναι δὲ ἐπὶ πλέον οὗτος ἕνας ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς καὶ ἀναμορφωτὰς τοῦ ταχυδρομικοῦ καὶ τηλεγραφικοῦ κλάδου τῆς χώρας.

Ὁ Ἀριστ. Ρούκης εἶναι μαζῇ μὲ τὸν ἰατροφιλόσοφον Ἡ ρ α κ λ ῆ ν Β α σ ι ἄ δ η ν (1821—1890) δύο τέκνα τοῦ ἡρωϊκοῦ Δελβινακίου, διὰ τὰ ὁποῖα τοῦτο δικαίως δύναται νὰ καυχᾶται. Καὶ ὁ μὲν Βασιιάδης, τὸν ὁποῖον ὁ Ποτλῆς ἐκάλει «Ἵ π ο υ ρ ο γ ὸ ν τῆς Π α ι δ ε ί α ς τοῦ ἄ λ υ τ ρ ῶ τ ο υ Ἑ λ λ η ν ι σ μ ο ῦ» ἔδρασεν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ Ρούκης εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἐλευθέρου τοιοῦτου, τὰς Ἀθήνας. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Βασιιάδη, ἐξεδώσαμεν ἤδη πρὸ ἐτῶν εἰδικὴν μελέτην (*), περὶ δὲ τοῦ Ρούκη, θὰ ἀσχοληθῶμεν κατωτέρω.

Ὁ Ἀριστ. Ρούκης ἐγεννήθη μὲν εἰς Ἀθήνας (Καπνικαρέαν), ἀπὸ γονεῖς ὁμῶς Δελβινακιώτας, καὶ ἦτο συγγενὴς ἐκ μητρὸς τὸ γένος Σουρβάλη τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Βασιιάδη.

Τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τῆς οἰκογενείας ἦτο «Κακαρρούκας», ἡ δὲ περικοπή του εἰς «Ρούκης» ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἕτερον Δελβινακιώτην, τὸν ποιητὴν Ἰωάννου Οἰκονόμου ὅπως σατυροῖσιν ἀπόγονον τῆς οἰκογενείας μὲ τὸ κάτωθι δίστιχον

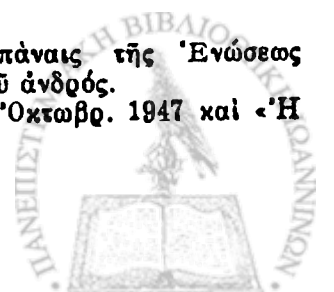
«Καὶ ὁ . . . . . Κακαρρούκας
Ἐφαγε τὰ . . . . . του καὶ ἔμεινε τὸ «Ρούκης»

Εἰς τὸν δημοσιογραφικὸν ἀργότερον κόσμον, λόγῳ τοῦ μικροῦ του ἀναστήματος, ὁ Ρούκης ἦτο γνωστὸς ὡς «Ρουκίδιον» ὄχι ὁμῶς πρὸς ἐλάττωσιν ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς θωπείαν, ὁ δὲ Σουρῆς χαριτολογῶν ἔγραφε:

«Καὶ τί ἐστὶ Ρουκίδιον
μικρὸν τι μπιχλιμπίδιον».

1. Ἡ μελέτη μας ἐκεῖνη ἐξεδόθη τὸ 1935, ἐν Ἀθήναις, δαπάναις τῆς Ἐνώσεως Δελβινακιωτῶν, μὲ λεπτομερῆ εἰς τὸ τέλος, κατάλογον τῶν ἔργων τοῦ ἀνδρός.

Προβλ. καὶ ἐτέρας δύο μελέτας μας εἰς «Ἡπειρωτικὴν Ζωὴν» Ὀκτωβρ. 1947 καὶ «Ἡπειρωτικὴν Ἐστίαν», τεύχος 58. Φεβρ. 1957. σελ. 129—132.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του, παρηκολούθησε τὰ μαθήματα τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τοῦ Δικαίου τὸ 1881.

Ἡ νομικὴ ὁμῶς ἐπιστήμη τὴν ὁποίαν ἐσπούδασεν οὕτως οὐδόλως τὸν ἐθελγε. Ἡ ἐπιστήμη τῆς Πολιτείας ἦτο ἡ ἐρωμένη του καὶ ὅλα ὅσα ἔχουν σχέσιν μὲ αὐτήν.

Μετὰ τὰς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ὄθεν σπουδὰς του τῇ συστάσει τοῦ Βασιάδη, ἐσπούδασεν ἐπὶ πενταετίαν εἰς Γερμανίαν πολιτικὰς ἐπιστήμας, δαπάναις ἐτέρου Δελβινακιώτου τοῦ Χρήστου Βάγια.

Φοιτητὴς ἀκόμη τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιδίδεται εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἀρθογραφῶν εἰς τὸ περιοδικὸν «Μ ἢ χ ἄ ν ε σ α ι» τοῦ Γαβριηλίδου⁽¹⁾ καὶ τὴν φιλολογικὴν «Ἐστία». Θεωρητικῶς ὁ Ρούκης ἤθελε νὰ κατέχη ὅλα τὰ ζητήματα εἰς τὰς γενικὰς των γραμμὰς, πρακτικῶς ὁμῶς ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν στατιστικὴν. Φοιτητὴς ἀκόμη εἰς Γερμανίαν δημοσιεύει τὸ 1884 μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον *Ethnographische und statistische Mittheilungen über Albanien* εἰς τὸ *A Pettermann's Mittheil.* XXX σελ. 367 κ. ἐπ.

* *

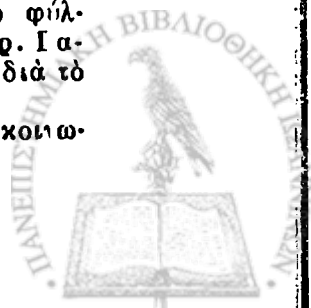
Κοντόχοντρος μὲ πρόσωπον πλαισιούμενον ἀπὸ τὴν σχεδὸν ἀπαραίτητον τὸ τε δι' ὅλους ξανθὴν γενειάδα, μὲ σπινθοροβολοῦντας ὀφθαλμούς, ἀεικίνητος, ἀτίθασος, ὀρηκτικός, πνεῦμα ζωηρὸν καὶ ἀνήσυχον, μόλις ἐπέστρεψεν ἐκ Γερμανίας ἀφιερῶθη ὀλοψύχως εἰς τὴν δημοσιογραφίαν τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς ἀγῶνα καὶ ἀποστολήν. Κατῶρθωσε δὲ μὲ τὰς προοδευτικὰς του ἰδέας, τὴν δημοσιογραφικὴν του ἀντίληψιν, τὴν πίστιν του πρὸς τὸ Κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, τὴν ἐλευθερίας καὶ τὴν τόλμην τῆς γλώσσης του νὰ ὠθήσῃ τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας περὶ σσώτερον ἀπὸ τοὺς πολιτευτὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τὰς πρώτας δημοσιογραφικὰς μάχας ἔδωσεν ὁ Ρούκης μὲ τὴν «Ἀκρόπολιν», διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἀρθρου «περὶ» π ε ι θ α ρ χ ί α ς καὶ Τ ἄ ξ ε ω ς», εἰς τὸ ὁποῖον διαγράφεται ἓνας νέος πολιτικὸς ἄνθρωπος, ὑπὸ δὲ τὸν βαρὺν δημοσιογραφικὸν ὀπλίτην διαφαίνεται ὁ μέλλον βαρὺς διευθυντὴς τῶν ταχ. καὶ τηλ. ὁ ἐντὸς 24 ὥρῶν συλαβῶν σχεδιάσας καὶ ἀρχίσας τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ κλάδου τοῦ «Ὁ Ρ ὀ λ λ α ν δ Χ ἰ λ λ τῆς Ἐ λ λ ἄ δ ο ς» ὅπως τὸν ἀπεκάλεσεν ὁ Γαβριηλίδης⁽²⁾, ὁ μεγαλείτερος δημοσιογραφικὸς θρόιαμβος τοῦ Ρούκη εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» ἦτο μία συνέντευξις τὴν ὁποίαν ὡς ἀνταποκριτὴς τῆς εἰς Βερολίνον ἔλαβε τὸ 1886 μὲ τὸν στρατιωτικὸν ἀκόλουθον τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας ἓνα μῆνα πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν συνέντευξιν ὁ Γάλλος στρατιωτικὸς ἀνέπτυσεν ὀλόκληρον σχέδιον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Τὰ οὐσιωδέστερα μέρη τῆς συνεντεύξεως ἐκείνης δὲν ἔδημοσιεύθησαν τότε ἀπὸ τὴν «Ἀκρόπολιν» ἀλλ' ἐστάλησαν εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον τοῦ Σαπουντζάκη. Ἀκολούθως ἐργάζεται εἰς τὴν «Καθημερινήν» τοῦ Λάμπρου καὶ τέλος εἰς τὴν «Ἐφημερίδα» τοῦ Κορομηλά, ὁπότε ἀρχί-

1. Ἐξεδίδετο τετράκις τῆς ἐβδομάδος μὲ ἔμβλημα «ἡ ἰσχὺς μου ἢ ἀγάπη τοῦ Δημοσίου» ἀπὸ 16|1|1880—13|1|1883. Τὸ πρῶτον ἀρθρον τοῦ Ρούκη ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ φύλλον τῆς 21|12|1880 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Φιλάνθρωπος πιλοπώλης» ἐνθα οὗτος ἐπιτίθεται κριτὰ τοῦ Κατσιμπαλή τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ὡς παράσιτον τῆς κοινωνίας. Εἰς ἀπάντησιν τοῦ συνηγόρου τοῦ Κατσιμπαλή κ. Γ. Παπαδάκη ὅτι ὁ Ρούκης οὐδεμίαν κατέχει θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ οὗτος ἀπαντᾷ ὅτι κατέχει «τὴν θέσιν τοῦ κ. Πολίτου. Ἐὰν σεῖς τὴν θεωρεῖτε μικρὰν τότε καλὰ θὰ κάμετε νὰ μὴν τὴν καταλάβετε ποτέ».

Τὸ ἀρθρον τοῦτο ἀκολουθεῖ δεύτερον ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Βερούτιανοὶ» εἰς τὸ φύλλον τῆς 11|12|1881. Ὁ Ρούκης εἶναι ἤδη διδάκτωρ τοῦ Δικαίου, ὁ δὲ Καλιβάν (ψευρ. Γαβριηλίδης) τοῦ ζητᾷ τι φρονεῖ «περὶ τῆς ἀπολογητικῆς διατιβῆς Δημάρχου—Σούτσου» διὰ τὸ κύρος τῶν ἐκλογῶν.

2. Ὡς συνεργάτης τῆς «Ἀκροπόλεως» ὁ Ρούκης ἠσχολεῖτο κυρίως μὲ τὰ κοινωνιολογικὰ ζητήματα.

ζει ἢ κυρίως δρασίς τοῦ ἀνδρὸς ὄχι μόνον δημοσιογραφικὴ ἀλλὰ καὶ πολιτικὴ (1). Ὅταν ὁ Ρούκης ἦτο φοιτητὴς εἰς Βερολίνον, συνέβη τὸ κάτωθι ἐπεισόδιον, διὰ τὸ ὁποῖον οὗτος ἐζήτησεν καὶ ἔλαβεν ἱκανοποίησιν ἀπὸ τὴν βερολιναίαν ἔφημερίδα «Τάγκεμπλατ».

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1884, ἡ ἔφημερίς αὕτη ἐδημοσίευσε μίαν σκανδαλώδη ἀνταπόκρισιν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, πού προεκάλεσε ζωηρωτάτην αἴσθησιν. Ἡ ἀνταπόκρισις ἀφεώρα τὴν διαγραφὴν, ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν μελῶν, τῆς μεγαλυτέρας Λέσχης τῶν εὐγενῶν τῆς Πόλεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ *Club Oriental* » δύο Ἑλλήνων, διὰ τὸν λόγον ὅτι, οὗτοι δανείσαντες κατὰ τὴν διάρκεια ἐνὸς παιγνιδίου εἰς ἄλλα μέλη τῆς λέσχης χιλίας λίρας, δι' ὅκιω ἡμέρας, ἔλαβον μετὰ τὴν λήξιν τῆς προθεσμίας χιλίας τετρακοσίας. Ἡ ἀνταπόκρισις ἐκείνη προεκάλεσε ζωηρωτάτην αἴσθησιν, διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἡ γερμανικὴ ἔφημερίς τὴν συνόδευε μὲ τὸ ἀκόλουθον ἐπὶ λέξει προσβλητικὸν διὰ τοὺς Ἕλληνας σχόλιον: «...Ὁ πάταγος τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν λέξιν «*grcs*», πού ἔλαβε καὶ διατηρεῖ τόσην κακὴν σημασίαν, θέλει ἀπαντήσῃ κωφὰ ὧτα, ἐν ὅσῳ ἀνθρώποι τῶν πρωτίστων ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν συμπεριφέρονται ὡς «*grcs*».

Ἡ ἀνταπόκρισις ἐκείνη ὅσον καὶ τὸ πικρόχολον καὶ προσβλητικὸν σχόλιον τῆς συντάξεως τῆς ἔφημερίδος, κατέτληξε τότε τὴν ἐν Βερολίῳ ἑλληνικὴν παροικίαν καὶ τοὺς παρεπιδημοῦντας Ἕλληνας σπουδαστάς. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἐξήγειρε τὸν προσωπικὸν φίλον τοῦ ἐκεῖ Ἕλληνοσπουδαστοῦ Ἀρσενίου Ρούκη, ὁ ὁποῖος αὐθημερὸν μετέβη εἰς τὰ γραφεῖα τῆς γερμανικῆς ἔφημερίδος καὶ ἐζήτησε τὸν ὑπεύθυνον τοῦ προσβλητικοῦ δημοσιεύματος. Ὁ νεαρὸς Ἕλληνας σπουδαστὴς ὠληγήθη ἀμέσως εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ἀρχισυντάκτου τῆς ἔφημερίδος Λουδαβίκου Σνάϊτερ, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἤκουσε τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεως, τοῦ ἐδήλωσεν ὅτι ἐκεῖνος πού ἔγραψε τὸ προσβλητικὸν δι' αὐτὸν ἄρθρον, ἦτο ὁ ἀνταποκριτὴς τῆς ἔφημερίδος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ προσέθεσεν ὁ Σνάϊτερ εἰς τὸν Ρούκην.

— Ἀντὶ ὅμως νὰ πᾶτε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, σᾶς δίδωμεν ἐδῶ τὰς σχετικὰς ἐξηγήσεις.

— Θὰ τὸ δεχθῶ εὐχαρίστως ἀπήντησεν ὁ Ρούκης, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἀνεπάρκεια τῶν ἐξηγήσεων μοῦ ἐπιβάλλῃ νὰ ζητήσω ἐκεῖ πού πρέπει τὴν ἱκανοποίησιν πού ἀρμόζει.

Ψύχραιμος καὶ ἀπαθὴς ὁ Γερμανὸς ἀρχισυντάκτης τοῦ ἐξήγησε τότε ὅτι, οὔτε ὁ ἀνταποκριτὴς μὲ τὴν εἶδησιν, οὔτε ἡ κεντρικὴ σύνταξις μὲ τὸ σχόλιον εἰχον σκοπὸν νὰ προβάλλουν τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνας, καὶ οἷον ὁ διευθυντὴς τῆς ἔφημερίδος ἦτο πρόθυμος νὰ δώσῃ καὶ δημοσίᾳ ἀποδείξεις διὰ τὰς ἀγαθὰς προθέσεις τῆς, δημοσιεύουσα ὄχι μόνον σχετικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ρούκη, καὶ συμπληρωματικὰς ἐπ' αὐτῆς ἐξηγήσεις.

— Ἐκτὸς ἐὰν, συνεπλήρωσεν ὁ Σνάϊτερ, ἐπιμένετε ὅπως ἡ ὑπόθεσις τακτοποιηθῇ μὲ τὰ ὅπλα, ὁπότε, ἡ ἔφημερίς, φυσικὰ, δὲν θὰ μείνῃ ἀνυπεράσπιστος.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν ὁ Ρούκης ἀπήντησεν ὅτι ἡ λύσις τοῦ ἐπεισοδίου θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησιν πού ὀφείλει νὰ δώσῃ ἡ ἔφημερίς, εἰς τοὺς προσβληθέντας Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι καὶ θὰ ἐδέχοντο τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ἀδίκου

1. Ἡ «Ἐφημερίς» ἐξεδόθη τὴν 1 Ὀκτ. 1873 ὑπὸ τοῦ Δημ. Κορομηλά μὲ συντάκτην κτην τὸν Ι. Καμπούρογλου, ἦτο δὲ ἡ πρώτη μεγάλου σχήματος ἡμερησία ἔφημερίς, γνωστὴ εἰς τὸν λαὸν ἢ «Ἐφημερίς τοῦ Κορομηλά». Ὁ Δημ. Κορομηλᾶς τὴν μεταβίβασε μετὰ τινα ἔτη εἰς τὸν Λάμπρον Κορομηλά, ὅστις, τὸ 1888 εἰσελθὼν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, τὴν ἐξεμίσησεν εἰς τὸν Ρούκην. Τὰ γραφεῖα τῆς ἐστειγάζοντο ὅπου ἄλλοτε τὸ Φρουραρχεῖον Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κολοκοτρῶν.

προσβολῆς πού τούς ἐγένετο.

Τὸ ἐλεισόδιον, κατόπιν ἔλαβε συμβιβαστικὴν τροπὴν. Τὴν ἐπομένην ἡ ἐφημερίς ἐδημοσίευσεν ὠραιότατην ἐπιστολὴν τοῦ Ρούκη, ὅπου οὗτος ἔγραφεν ὅτι τῆς λέξεως «*grace*» τὴν ὁποῖαν μερικοὶ κοῦφοι καὶ ἐπιπόλαιοι ἐπιμένουν νὰ μεταχειρίζονται διὰ τούς «χαρτοκλέπτας», οὐδέποτε ἐγένετο χοῆσις, προκειμένου διὰ τοκογλύφον, καὶ ὅτι οὐδέποτε ἡ Ἑλλάς διημφισβήτησε τὴν τιμὴν τῆς τελειοποιήσεως τῆς τοκογλυφίας εἰς ἄλλας χώρας. Ὅσον διὰ τούς Ἑλληνας πού διεγράφησαν ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν μελῶν τῆς Λέσχης τῶν Εὐγενῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ρούκης ἐτόνιζεν ὅτι διὰ τὸ παράπτωμα δύο ἀνθρώπων δὲν ἦτο καθόλου δίκαιον νὰ δυσφημηθῆται ἓνα Ἔθνος ὁλόκληρον. Ἐπὶ πλέον ὁ Ρούκης, ἔλεγεν ὅτι ἡ ὁδὸς αὐτῆς πρᾶξις δὲν συνέβη εἰς Ἀθήνας ὅταν πρὸ ἐτῶν τὸ ὄνομα Γερμανοῦ ἀνταποκριτοῦ εἶχε προκαλέσει κοινὴν ἀποτροφὴν καὶ ἀγανάκτησιν καὶ ὅμως κανεὶς Ἑλλήν δὲν ἐσκέφθη τότε νὰ ἐπιρρίψῃ μομφὴν κατὰ τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ἕνεκα τῆς ἀνηθι κόνητος ἐὸς αὐτόμου. Κατέληγε δὲ ὁ Ρούκης εἰς τὴν ἐπιτολήν του ἐκείνη ὡς ἑξῆς:

— «Ἐκεῖνο πού δὲν ἔπραξαν οἱ πολῖται τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, οὐδὲν ἔλαβε ὠραῖον νὰ πράττουν οἱ πολῖται τῆς μεγάλης Γερμανίας. Ἐπιπλέον δὲ ὅτι ἐν τῇ δικαιοσύνη σας, ὄχι μόνον τὴν ἐπιστολήν μου ταύτην θέλετε δημοσιεύσει, ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἱκανοποιήσει τοὺς προσβληθέντας Ἑλληνας, ἐξ ὧν εἰς ὑπογράφεται μετ' ὑπολήψεως

Δόκτωρ Ἀριστείδης Ρούκης».

Τὴν ἐπιστολήν αὐτὴν τοῦ Ρούκη παρέδωσαν πρὸς τὸν Σνάϊντερ οἱ δύο μίτριχοι τῆς Ἑλλάδος σπουδαστοῦ, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Γερμανὸς δημοσιογράφος ἀνεσῶν εν ὅτι δὲν ἔλαβε λόγος μονομαχίας, ἀφοῦ εἰς τοὺς Ἑλληνας θὰ δοθῆ ἱκανοποίησις διὰ τῆς ἐφημερίδας.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ρούκη ἐδημοσιεύθη τὴν ἐπομένην, μετ' ὑποσημείωσιν ὅτι κανεὶς δὲν ἐσκέφθη νὰ προσβάλλῃ ὅλους τοὺς Ἑλληνας ἐκτὸς τῶν παρεκτραπέντων. Ὡς πρὸς δὲ τὴν χοῆσιν εἰς τὴν γαλλικὴν τῆς λέξεως «*grace*» ἡ γερμανικὴ ἐφημερίς συνέστησεν εἰς τὸν Ἑλληνα ἐπιστολογράφον νὰ ἀπευθύνῃ διαμαρτυρίαν πρὸς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. (1)

Ὁ Ρούκης ὅταν ἐμίσθωσε τὴν Ἐφημερίδα ἐζήτησε τὸν Ἀγησίλαον Γιαννοπούλου(2) ἀπὸ τὸ Μπάρι τῆς Ἰταλίας ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένος ὡς ἔμπορος καὶ δημοσιογράφος παλαιῶν ἐφημερίδων καὶ ἀπὸ ὅπου οὗτος ἔστελλε ποιήματα εἰς τὸ περιοδικὸν «Μὴ χάνεσαι» καὶ ἄρθρα οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν». Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἄρθρων τούτων ἐξετίμησεν ὁ Ρούκης τὴν δημοσιογραφικὴν ἱκανότητα τοῦ Γιαννοπούλου καὶ ἰδίως τὴν οἰκονομολογικὴν του μόρφωσιν, ἀπαραίτητον τότε διὰ νὰ παρακολουθῆ ἡ Ἐφημερίς τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα τῆς χώρας. Ἡ ἀντίζηλος ἐφημερίς «Ἀκρόπολις» εὐρισκομένη καὶ αὐτὴ εἰς τὸ ζενιθ τῆς δυνάμως τῆς διέθετε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, μίαν ἀναμφισβήτητον δημοσιογραφικὴν δύναμιν, τὸν μετέπειτα διευθυντὴν τῆς Τραπεζῆς Ἀθηνῶν Γεώργιον Κυτσελίδην. Ἡ «Ἐφημερίς» ὅθεν προκειμένου νὰ ἀνταγωνισθῆ τὴν «Ἀκρό-

1. Κατὰ τῆς ἀτόπου χρήσεως τῆς λέξεως «*grace*» εἰς τὴν σημασίαν τοῦ κλέπτοντος εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον, ὑψωσε, τὸ ἐπόμενον ἔτος 1885, φωνὴν εἰς τὸν τύπον ὁ τότε Διευθυντῆς τῆς Γαλλικῆς Κωμωδίας, καὶ μετέπειτα Ἀκαδημαϊκὸς Ἰούλιος Κλαρετῆ, ἀναμνησθεὶς τῶν δεσμῶν πού ἐνώνουν τὸ γαλλικὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

(Ἐφη. «Ἐφημερίς» 16(1)1888)

2. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1897, εἰς ἡλικίαν 40 ἐτῶν.

πολιν» ἔπρεπε νὰ ἔχη καὶ αὐτὴ τὴν ἰσοφαρίζουσαν δύναμιν.

Ἡ ἱστορία δὲν ἀναφέρει πῶς ὁ δαιμόνιος Ρούκης ἔπεισε τὸν Γιαννόπουλον νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐμφανισθῇ εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐφημερίδος». Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι εἰς τὸν Γιαννόπουλον καὶ τὸν Κατσελίδην, ἰδίως εἰς τὸν πρῶτον, ὀφείλεται ἡ ἐκλαίκευσις τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Χάρις εἰς αὐτοὺς ἠδύνατο ἔκτοτε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς νὰ παρακολουθῇ τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τὰ ὁποῖα ἕως τότε ἀπετέλουν τρομερὸν λαβύρινθον εἰς τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ. Μὲ τοὺς δύο τούτους ἠπειρώτας συνεργάτας καὶ τὰ ἐκλεκτὰ στοιχεῖα τοῦ προσωπικοῦ τῆς Σωτηριάδην, μετέπειτα καθηγητὴν Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημαϊκόν, Παλαμᾶν Βελιανίτην, Κονδυλάκην, Καραχάλιον, Πετρακάκιον, Πετροπουλάκην ἢ «Ἐφημερίς» ἐρρίφθη ἀκάθεκτος εἰς τὴν πολιτικὴν παλαιστραν, ὅπου ἀνέπτυξε τὴν μεγαλειότεραν καὶ βιαιότεραν πολιτικὴν εἰς τὴν σύγχρονον δημοσιογραφίαν, καὶ ἀπέβη τὸ ἐγεροτήριον σάλπισμα τῆς κοιμισμένης Ἑλληνικῆς σκέψεως καὶ τῶν χαλαρωμένων ἑλληνικῶν κύρων.

Ἡ ἔφημερίς τοῦ Ρούκη ἀποβαίνει τὸ μαχητικώτερον δημοσιογραφικὸν ὄργανον καὶ τὸ κέντρον πάσης ἀνακαινιστικῆς προσπάθειας. Ἡ ἑλληνικὴ δημοσιογραφία ἀποκτᾷ νεῦρα, αἷμα, ὄρμη, ζωτικότητα, κύρος, δύναμιν καὶ ἐπιβολὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρούκη.

Πολεμήσασα ἀγρίως τὴν Κυβέρνησιν Τρικούπη καὶ συνεχίζουσα τὴν πολιτικὴν τῆς καὶ κατὰ τῆς διαδόχου Κυβερνήσεως Δεληγιάννη, ἡ «Ἐφημερίς» εἶχε γίνει τὸ κέντρον ὄλων τῶν ἀνεξαρτήτων πολιτευτῶν, ὅσοι εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὰ δύο ἀντιμαχόμενα τότε πολιτικὰ κόμματα.

Ἡ Ἐφημερίς τοῦ Ρούκη, λέγει ὁ Γαβριηλίδης, εἶχε ν ὕ ψ ω θ ἦ εἰς ἓ ν α κοινωνικὸν καταπέλτην. Δὲν ἦτο ὄργανον δημοσιογραφικὸν, ἀλλὰ εἶδος πυροβολαρχίας ἢ ὁποῖα διαρκῶς ἐξερεύγεται» (1) Ὁ Ρούκης, πράγματι, γενναῖος τὴν ψυχὴν καὶ πατριώτης ἐνθερμος ἦτο σκαιοπαθῆς καὶ ἰσχυρὸς ἀντίπαλος ἐν τῷ καλάμῳ, οὐδεὶς δὲ τῶν κυβερνητῶν ἢ τῶν κομματαρχῶν τὸν ἀντιμετώπισε χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ ζημιωμένος. Ἡ ἀρθρογραφία του εἶχε ἀκατάσχετον πολεμικὴν ὄρμη, ἢ ὁποῖα παρέσυρε καὶ πρόσωπα ἄσχετα μὲ τὴν πολιτικὴν. Δὲν ἐδίσταζε νὰ ἀποκαλύπτῃ τὰ πολιτικὰ σκάνδαλα, τὰς καιαχρήσεις καὶ νὰ κτυπᾷ ὅλα τὰ παράλογα, εὐρισκόμενος οὕτω εἰς διαρκεῖς διαπληγτισμοὺς.

Ἦτο ἢ ἐπισιτήδιος φίλος ἢ ἀμείλικτος πολέμιος

Φίλος μέχρι αὐτοθυσίας καὶ ἐχθρὸς μέχρι βίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐδέσποζεν ἀκόμη ἡ «Καμαρίλια» λεγομένη ἢ ὁποῖα τῇ ἀνοχῇ εὐαγῶγων Ἑλλήνων καταπατοῦσα τὰς ἐλευθερίας, περιφρόνει κάθε ἀνταγωνιστὴν. Ἡ καταδίωξις τοῦ ἐλευθεροφρονούντος τύπου ἦτο τότε τὸ κυριώτερον ἔργον τῆς αὐλοδούλου εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς καὶ καθίστατο τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας. Ἐνθερμοὶ ὑπερασπισταὶ τοῦ τύπου ἦσαν τότε οἱ ἠπειρώται δημοσιογράφοι Ρούκης καὶ Γιαννέπουλος ἢ μόνη παρηγορία τῶν ἀνδρῶν τῆς χώρας καὶ τὸ γόητρον τῆς ἐλευθεριαζούσης νεολαίας.

Ἡ ὄρμητικότης καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Ρούκη ἦτο τοιαύτη ὥστε δὲν ἐδίστασεν οὕτος νὰ διατάξῃ τὸν ἰδιαίτερον γραμματέα τοῦ Θεοτόκη, ἐπὶ τῆς πρώτης ὑπουργίας τσου, νὰ ἐξέλθῃ τοῦ γραφείου (2)

Ὁ Γαβριηλίδης ἀναφέρει ἐπὶ πλέον ὅτι ἓνας Ὑπουργὸς ἐπὶ Κυβερνήσεως Ζαῖμη μὴ ἱκανοποιηθεὶς διὰ παράνομον ἐξυπηρέτησιν τὴν ὁποῖαν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ρούκη, ἤρχισε κάπως, μὲ ἀγέρωχον ὕφος νὰ ζητῇ ἐξηγήσεις ἀπὸ αὐτὸν. Ὁ

1. Ἀκρόπολις 4)2)1908.

2. Τοῦς ἀπεκάλει «βδελυρὰ συντεχνία τῶν ἰδιαιτέρων γραμματέων».

Ρούκης όμως ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως διέκοψεν ἀμέσως τὴν συζήτησιν.

Δύο μόνον ἀνθρώπους δὲν ἔθιξε ποτὲ ὁ Ρούκης, τὸν Ἄναστ. Βυζάντιον καὶ Δημ. Βερναρδάκη. Τοὺς λοιποὺς εἰς τὴν ἄκρην τῆς γραφίδος τοῦ τοῦ ἐτραυμάτιζε, ἀνευ τῆς μικρᾶς ἀνακοπῆς. Εὐθύς οὕτω ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του ἐκ Γερμανίας περιεπλάκη εἰς ἔριδα μὲ τὸν ἰατρὸν Κωνστ. Λάμπρον συνεπέα τῆς ὁποίας προεκλήθη μονομαχία ἡ ὁποία τότε ἦτο τὸ προχειρότερον μέσον διὰ τὴν λύσιν τῶν διαφορῶν καὶ ἔχει εἰσαχθῆ εἰς τὰ δημοσιογραφικὰ ἡθῆ. Ἰδοὺ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ρούκης, εἶχε μεταβάλλει τὸν περίφημον « κόκκινον ὄντα » (1) (αἰθουσα τῆς ὑποδοχῆς τῆς Ἐφημερίδος) εἰς πραγματικὸν ὄπλοστασιον, στολισμένον μὲ ὄπλα τοῦ ἀγῶνος, πάλες, γιαταγάνια, πιστόλες, καρνοφύλια, ξίφη καὶ μάσκες ξιφασκίας. Ἡ ὑπαρξίς των ἐκεῖ δὲν ἦτο ἀπλῆ ἰδιοτροπία

***

Ἀπαραίτητος λοιπὸν προϋπόθεσις διὰ τὸν δημοσιογράφον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο ἡ ξιφασκία. Ὁ δὲ Ρούκης ἐπειδὴ ἠγνόει νὰ δίδῃ εἰς ὅσους προσεβάλλοντο ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος του ἱκανοποίησιν διὰ τῶν ὄπλων, ὄχι μόνον ἐγυμνάζετο ἀπὸ πρωίας μέχρι ἐσπέρας εἰς τὴν ξιφασκίαν καὶ ἐκυκλοφόρει εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ φορῶν συρματίνην προσωπίδα καὶ κρατῶν ξίφος ἀλλ' ἐπέβαλλεν ὑποχρεωτικῶς καὶ εἰς τοὺς συντάκτας τοῦ ἐκμάθησιν τῆς ξιφασκίας. Τοιοῦτοτρόπως εἶχε μεταβάλλει τὸν « κόκκινον ὄντα » ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας εἰς σχολὴν ξιφασκίας δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς συντάκτας τῆς « Ἐφημερίδος » μὲ διδασκάλους τοὺς μετέπειτα στρατηγοὺς καὶ τότε ἀνθυπολοχαγοὺς Μηλιώτην, Κομνηνὸν καὶ Σπηλιάδην.

Ὁ « κόκκινος ὄντας » ὅμως δὲν ἀντήχει μόνον ἐκ τοῦ θορύβου τῶν διασταυρουμένων ξιφῶν, ἀλλ' εἶχεν ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος καὶ τὴν κοσμικὴν του συγκέντρωσιν ἐκ τῆς ὁποίας δὲν ἔλειπον, ὅσακις εὐρίσκοντο εἰς Ἀθήνας καὶ αἱ καλλιτέχνιδες τοῦ μελοδράματος διὰ τὰς ὁποίας ὁ Ρούκης εἶχε πάντοτε ἰδιαιτέραν ἀδυναμίαν.

Εἰς τὸ γραφεῖον τῆς « Ἐφημερίδος » πού ἐθεωρεῖτο τότε ὡς τὸ ἀριστοκρατικώτερον τῶν δημοσιογραφικῶν, ἐσύχναζον πολυτευόμενοι λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες. συχνὰ δὲ τὸ ἐτίμα διὰ τῆς ἐπισκέψεώς του, ὁ κλεινὸς ἱστορικὸς τοῦ γένους Κωνστ. Παπαρηγόπουλος. Ὁ περίφημος ὡστε « κόκκινος ὄντας » ἐπρομήθευσε πέντε πρωθυπουργοὺς τοὺς Δ. Ράλλην, Ν. Τριανταφυλλᾶκον, Ἀθ. Εὐταξίαν, Κ. Κωνσταντόπουλον καὶ Θ. Σοφούλην καὶ ἔξ ὑπουργοὺς τοὺς Παπαμιχαλόπουλον, Μομφεράτον, Κριεζῆν, Φιλάρετον, Βελλιανίτην καὶ Λ. Κορομηλᾶν.

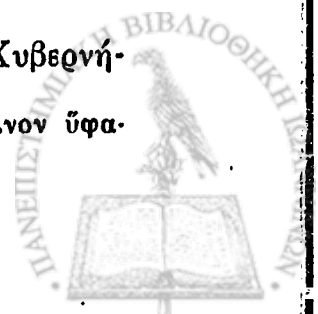
Ἄν δὲν ὑπῆρχον ἔξ ἄλλου ὁ Γαβριηλίδης, ὁ Ρούκης καὶ ὁ Κακλαμᾶνος, ὁ Παπαδιαμάντης ὁ μοναδικὸς αὐτὸς ἀκουαρελίστας· Θεόκριτος καὶ συναξαριστὴς μαζι, ὅπως τὸν ἔχα χαρακτηρίσει ὁ Παλαμᾶς· θὰ ἦτο γνωστὸς μόνον ὡς μεταφραστὴς ἐφημερίδων! Ὁ Παπαδιαμάντης ὀφείλει τὴν δόξαν του εἰς τὸ συμπτωματικὸν γεγονός ὅτι τρεῖς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ « Ἀκρόπολις », ἡ « Ἐφημερίς » καὶ τὸ « Ἄστν » τοῦ ἐζήτουν ὡς ἐκ περισσοῦ νὰ γράφῃ κάτι διὰ τὸ Χριστουγεννιάτικο ἢ τὸ Παχαλινὸν φύλλον.

Αὐτὸς εἶναι ἐπὶ πλέον ὁ ἴδρυτὴς τοῦ κόματος Δ. Ῥάλλη τὸ 1891 πού καθιερίσθη ἐκ τῶν πολιτικῶν τοῦ « κόκκινου ὄντα » οἱ ὁποῖοι καίτοι συνεργαζόμενοι ἠρνοῦντο νὰ συγκροτηθῶν εἰς κόμμα ὅπως ἤξίου ὁ Ρούκης, μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀναγνωρίσουν τρίτον ὡς ἀρχηγόν. Ἀγγέλλει ὅθεν οὕτως χωρὶς προειδοποίησιν τὴν ἴδρυσιν νέου κόματος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ῥάλλη, ἴδρυσιν τὴν ὁποῖαν οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ διαψεύσῃ.

***

Εἰς τὴν ἀμείλικτον αὐτὴν πολεμικὴν τῆς « Ἐφημερίδος » κατὰ τῆς Κυβερνή-

1. Ὁ Ρούκης εἶχεν ἐπενδύσει τοὺς τοίχους τῆς αἰθούσης ἐκείνης μὲ κόκκινον ὕψωμα καὶ ἐπιπλάσει μὲ κόκκινα ἀνάκλιτρα.

σεως Δεληγιάννη ανάγεται και η γνωστή υπόθεσις Ρούκη—Γερωκωστοπούλου, πού προεκήθη συνεπεία άρθρου υπό τὸν τίτλον «Ἐναγής Κυβέρνησις», δημοσιευθέντος εἰς τὸ φύλλον τῆς 2 Μαΐου τοῦ 1891 τῆς πανισχύρου τότε ἔφημερίδος διὰ τοῦ ὁποίου ὁ τότε Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Ἀχ. Γερωκοστόπουλος κατηγγέλετο διὰ πρᾶξιν ἀκόλαστον μὴ δυναμένην ν' ἀποδοθῆ καὶ εἰς τὸν τελευταῖον ἀλήτην. Τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον κατέληγεν ὡς ἑξῆς:

«...Οὕτω διατελοῦμεν ὑπὸ Κυβέρνησιν παραδόξου ὑποστάσεως. Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ὑπονομεύει τοὺς ὑπουργοὺς του. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τροφοδοτεῖ τὸν κατὰ σιενωτάτου συγγενοῦς του καὶ συνυπουργοῦ του, δημοσιογραφικὸν πόλεμον. Οἱ Ὑπουργοὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Δικαιοσύνης λαμβάνουν ἐπιστολάς συστημένας περὶ καταχρήσεων καὶ εἰς οὐδὲν προβαίνουν. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνάγει τοὺς δεινοτέρους ἐξευτελισμοὺς παρὰ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ τέλος ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, διατυμπανίζεται ἀνά τὴν πόλιν ὡς κυλιόμενος ἐν τῇ ἑξαχρῶσει, ἣτις ἀποκαλυφθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας τοῦ Λονδίνου, ἠγάγκασε πάντα τὰ ἐνοχοποιητικὰ μέλη μῆς αὐτόθι λέσχης Ἀγγλων ζυγενῶν νὰ ἐκπατρισθῶσι. Διατελοῦμεν οὕτω ὑπὸ Κυβέρνησιν ἐναγῆ. . .».

Ἡ Δικαιοσύνη διαρκῶς προκαλουμένη ὑπὸ τῆς «Ἐφημερίδος» ἐπενέβη τέλει· αὐτεπαγγέλτως καὶ ἐκάλεσεν εἰς ἀπολογίαὺν τὸν Ρούκη καὶ Γιαννόπουλον. Ὁ πρῶτος τούτων ἀπουσιάσων εἰς Αἶδηψὸν καὶ εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς προσκλήσεως ἐπανερχεται εἰς Ἀθήνας καὶ παρουσιάζεται εἰς τὸν Εἰσαγγελέα.

Παραθέτομεν κατωτέρω τὴν μεταξὺ τοῦ Εἰσαγγελέως Ἀθανασιάδου καὶ Ρούκη ἀνταλλαγείσαν κατὰ τὴν ἀνάκρισιν στιχομυθίαν ὅπως σχηματίσῃ ὁ ἀναγνώστης ἰδέαν τῆς ἐτοιμότητος τοῦ πνεύματος τοῦ Ρούκη καὶ τοῦ νομικοῦ ὀπλισμοῦ τὸν ὁποῖον ἔφερεν οὗτος.

—Τίς ὁ συντάξας τὰ ἐν τῇ «Ἐφημερίδι» δημοσιευθέντα;

—Εἶναι ἐπιλήψιμα; ἀπαντᾷ ὁ Ρούκης.

—Μάλιστα.

—Τότε λοιπὸν ἀποτελοῦν ἀδίκημα, τὸ ὁποῖον διώκεται μόνον κατ' ἐγκλησιν. Ἀρνοῦμαι λοιπὸν νὰ ἀπαντήσω ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει μήνυσις.

Ὁ Εἰσαγγελεὺς ἔξω φρενῶν γενόμενος διὰ τὴν ὅλως νόμιμον ἐξ ἄλλου αὐτὴν ἀπάντησιν δηλοῖ εἰς τὸν Ρούκη ὅτι ἐξετάσῃ αὐτὸν ὡς μάρτυρα.

—Ὡς μάρτυς λοιπὸν σᾶς ἀπαντῶ ὅτι ὑπάρχει τηλεγράφημα ἐξ Αἶδηψοῦ, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι τὰ ἄρθρα τὰ ἔγραψα ἐγὼ ἀπαντᾷ ὁ Ρούκης (1).

—Εἶναι ἀληθῆ τὰ γραφόμενα ἐπαναλαμβάνει ὁ Εἰσαγγελεὺς. Ἀλλ' ὁ Ρούκης ὀπλισμένος νομικῶς, εἶχεν ἤδη ἐτοιμὴν τὴν ἀπάντησιν:

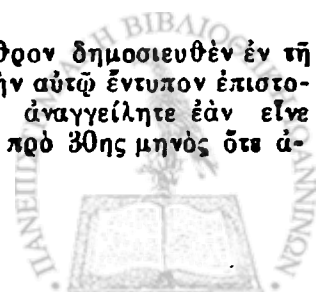
—Ἀφ' ἧς στιγμῆς σᾶς ἐδήλωσα ὅτι τὸ ἄρθρον τὸ ἔγραψα ἐγὼ δὲν δύνασθε νὰ μὲ ἐξητάσῃτε ὡς μάρτυρα. Πρέπει νὰ μοῦ ἀπαγγεῖλεται κατηγορίαν καὶ νὰ μὲ καλέσῃτε εἰς ἀπολογίαὺν. Διὰ νὰ κάμετε ὅμως αὐτὸ ἀπαιτεῖται μήνυσις.

Ὁ Εἰσαγγελεὺς Ἀθανασιάδης ἀντιληφθεὶς τὸ ἀδύνατον νὰ ἀποσπάσῃ λέγειν ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ Ρούκη ἔγραψεν ἀντὶ ἄλλης καταθέσεως τὴν ἀρνησίαν του νὰ ἀπαντήσῃ καὶ ἀφῆκε αὐτὸν νὰ ἀπέλθῃ.

Ἡ Κυβέρνησις ὅμως ἢ τόσον καιρίως πληγεῖσα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐπι

1. Τὸ τηλεγράφημα τοῦ Ρούκη ἐξ Αἶδηψοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς:

• Πληροφοροῦμαι ὅτι ἐπεδόθη Εἰσαγγελίαν μήνυσις δι' ἄρθρον δημοσιευθὲν ἐν τῇ «Ἐφημερίδι» ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐναγής Κυβέρνησις» καὶ διὰ σχετικὴν αὐτῷ ἐντυπον ἐπιστολήν. Ἐπειδὴ συγγραφεὺς ἀμφοτέρων εἰμαι ἐγὼ παρακαλῶ ὅπως μοὶ ἀναγγεῖλετε ἐάν εἴνε ἀνάγκη διακόπτων θεραπείαν λουτρῶν, νὰ ἐπισπεύσω ἐπάνοδόν μου πρὸ 30ης μηνός ὅτι ἀφιχρήσομαι Ἀθήνας. Ρούκης Διευθυντῆς Ἐφημερίδος».

τῆς Παιδείας Ὑπουργοῦ τῆς ἐπέσει τὸν Εἰσαγγελέα ὅπως ἐπιτύχη τῶν δίωξιν τῶν παρεκτραπέντων δι' ὁ δημοσιογράφων.

Τὴν 30ην Μαΐου ὄθεν ὁ Ρούκης καὶ ὁ Γιαννόπουλος ἐκλήθησαν εἰς νέαν ἀνάκρισιν συνεπείᾳ ὑποβολῆς μηνύσεως ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας. Καὶ ἡ δευτέρα ὅμως αὐτῇ ἀνάκρισις οὐδόλως ἦτο καλύτερα τῆς πρώτης.

— Ποῖος ἔγραψε τὸ ἄρθρον ἐρωτᾷ ὁ Εἰσαγγελεὺς;

— Ἐγὼ μὴνυσιν; ἀπαντᾷ ὁ Ρούκης.

Συνεπείᾳ τῆς ἀρνήσεως ταύτης τοῦ Ρούκη ὅπως ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ κατόπιν ἐντιονωτάτης μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν λογομαχίας ὁ τελευταῖος ἐδήλωσεν εἰς τὸν πρῶτον ὅτι ἡ ἐνέργειά του ἀπέβαλεν εἰς τὴν διαπίστωσιν ὡς ἀληθῶν τῶν παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ καταγγελλομένων.

— Ὡστε ἐνεργεῖτε ἀνάκρισιν κατὰ τοῦ Ὑπουργοῦ; ἦτο ἡ ἀπάντησις τοῦ Ρούκη. Οἱ Ὑπουργοὶ ὅμως ὑπάγονται εἰς εἰδικὴν διαδικασίαν, καὶ συνεπῶς παρανομεῖτε αὐτὴν τὴν στιγμὴν.

— Τότε ἐνεργῶ ἀνάκρισιν ἐναντίον σας.

— Ἀπαιτεῖται ὅμως μὴνυσις, ἀπαντᾷ ὁ Ρούκης καὶ ἐγκαταλείπει τὸ ἀνακριτικὸν γραφεῖον.

Ἦδη καὶ μετὰ τὴν ἀρνήσιν αὐτὴν ὁ Εἰσαγγελεὺς εἰσήγαγε τὴν ὑπόθεσιν δι' ἀπ' εὐθείας κλήσεως κοινοποιῶν τὸ κατηγορητήριον ἐπὶ ἐξυβοίσει, ἐνῶ συγχρόνως ὁ ὑβρισθεὶς Ὑπουργὸς ἐκοινοποίει καὶ πολιτικὴν ἀγωγὴν ἑκατὸν χιλιάδων δραχμῶν διὰ ἱκανοποίησιν καὶ ἀποζημιώσιν.

Ἡ ἱστορικὴ ἐκείνη δίκη μὲ τοὺς κορυφαίους τῆς Νομικῆς Ἐπιστήμης οἵτινες παρέστησαν εἰς αὐτὴν Δ. Ράλλη, Γ. Ἀραβαντινοῦ, Γ. Μίλλησι, Γ. Ἀνωποπούλου ὡς συνηγόρων τοῦ Ὑπουργοῦ καὶ τῆς αἱματηρᾶς παρενθέσεως ἣτις ἔλαβε χώραν μετὰ τῆς ἐνάρξεώς της καὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως, ἀναπόφρευκτος συνέπεια τῆς οὐδυνίας τῶν πνευμάτων, κατέληξεν εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τοῦ Ἀρχισυντάκτου τῆς «Ἐφημερίδος» εἰς ἕνός ἔτους φυλάκισιν καὶ 1500 δραχ. πρόστιμον. (1)

* * *

Ἡ «Ἐφημερίς» στερηθεῖσα συνεπείᾳ τῆς καταδίκης ταύτης τῶν δύο στυλοβατῶν της, ἤρχισε νὰ φθίνη καὶ τέλος ἐκαταλειφθεῖσα παρ' ἀμφοτέρων διέκοψε τὴν ἐκδοσιν μετὰ τινα ἔτη. Ὁ δὲ Ρούκης βλέπων ἑαυτὸν εἰς ἀμύχανον θέσιν, αὐτὸς ὁ μηδέποτε ἐννοήσας τί σημαίνει ἀπογοήτευσις καὶ ἀποθάρρυσις, σίρων ὑπερηφάνως μετὰ τόσους ἀγῶνας τὴν ἐντιμον πενίαν του, ἀναλαμβάνει τὸ 1898 ἐπὶ τῆς πρώτης πρωθυπουργίας τοῦ Ἀλ. Ζαῖμη τὴν διεύθυνσιν τοῦ ταχυδρομικοῦ καὶ τηλεγραφικοῦ κλάδου τῆς χώρας, θέσις ἣτις κατὰ πρῶτον τοῦ ἐπροτάθη παρὰ τοῦ Σ. Στρέϊ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρχίζει ἡ ἀνενόχλητος καὶ μεγάλη μεταρρυθμίσις τοῦ κλάδου τούτου. Τὸν διορισμὸν τοῦτον ὅλοι ἐξέλαβον ὡς ἀνταμοιβὴν δημοσιο-

1. Περὶ τῆς φυλακίσεως τοῦ Ρούκη βλ. Γ. Φιλαρέτου: Σειμειώσεις ἀπὸ τοῦ 75ου ὑψώματος 1818—1923 τεύχος Β' σελ. 260 καὶ Παλλιγγενεσία 4 Μαρτίου 1892.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἵνα ἐκδικηθῇ τὸν Δ. Ράλλη διὰ τὴν υπεράσπισιν ἐκ μέρους του τοῦ πολιτικοῦ κύκλου τῆς «Ἐφημερίδος» ἠρνήθη νὰ τῷ ἀναθέσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Κυβερνήσεως μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Δηλιγιάννη κατὰ τὸ 1892. Ἠγνόησεν οὖτος τὸν Ράλλη ὡς ἀρχηγὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἐκάλεσε τὸν Κ. Κωνσταντόπουλον παρὰ τὰς προσπάθειας τοῦ Γιαννοπούλου νὰ μὴ δεχθῇ τὴν παράτυπον ἐντολὴν καὶ ματαιώσῃ οὕτω τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Βασιλικῆς ἐκδικήσεως.

γραφικῶν ὑπηρεσιῶν (1) πλὴν τοῦ ἰδίου τοῦ Ρούκη ὅστις τὸν ἐθεώρει ὡς ἀγῶνα χάριν τοῦ ὁποίου ἐπειάχυνε καὶ αὐτὸ τὸ τέλος τοῦ βίου του.

Καίτοι ἀνελάμβανε τὴν διεύθυνσιν τῶν Ταχυδρομείων εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τὸ σιῆμα τοῦ δημοσιογράφου παλαιστοῦ δὲν ἀντιῆγε πλέον εἰς ἀγῶνας καὶ εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἀπλοῦν ράκος μέλλον νὰ διαρραγῆ εἰς τὴν πρώτην θύελλαν, ἐν τούτοις ἔπραξεν ὑπὲρ τοῦ κλάδου τούτου, ὅσα μόνον αὐτὸς ὁ προικισμένος μὲ ἕκτακτον ἀντίληψιν καὶ δραστηριότητα εἰς τόσον μικρὸν χρονικὸν διάστημα ἠδύνατο νὰ πράξῃ. Οὐδέποτε ὁ ταχυδρομικὸς καὶ τηλεγραφικὸς κλάδος ἠσθάθη ἄλλοτε χειρὰν τόσον βαρεῖαν καὶ σκληράν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Ρούκης ἀπέναντι τῶν ὑφισταμένων του ἦτο ἴσως βίαιος, παράφορος καὶ ἐνίοτε σκαιός. Τὰ ἐλαττώματά του ὅμως ταῦτα μετεβλήθησαν εἰς προτερήματα προκειμένου νὰ συνταχθῆ, διοικηθῆ, καὶ πειθαρχήσῃ, κλάδος ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔξαριτῶνται σπουδαιότερα συμφέροντα πολιτῶν.

Ἐντὸς ὀλίγου σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος, κατώρθωσε διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τοῦ φιλοπροόδου καὶ καινοτομοῦντος πνεύματός του, νὰ ἐπιφέρῃ μεταβολὰς ῥιζικὰς καὶ διωργάνωσε τὸν κλάδον τοῦτον τόσον ὥστε νὰ ἀμιλλᾶται οὗτος πρὸς τὰ τελειότερα ἐν Εὐρώπῃ λειτουργοῦντα τότε συστήματα. Ὄταν παρέλαβε τὸν κλάδον τοῦτον ὁ Ρούκης κατὰ τὸ 1889 ἐν ἀργίᾳ, ἀδρανείᾳ, καὶ σχεδὸν ἐν ἀποσυνθέσει κατώρθωσε διὰ τῆς ἐμφύτου δραστηριότητός του τῆς δημιουργικότητος τοῦ πνεύματός του τοῦ διοικητικοῦ του δαιμονίου, νὰ τὸν ῥυθμίσῃ, ἀναπτύξῃ εἰς βαθμὸν παράλληλον πρὸς τὴν πρόδον αὐτοῦ εἰς μᾶλλον τῆς Ἑλλάδος προηγούμενα Κράτη.

Διότι ὁ Ρούκης δὲν συνεπλήρωσε, ἀλλ' ἐδημιούργησε καὶ ἀνεμόρφωσε τὸν ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν κλάδον. Αὐτὸς ἐπρονόησε περὶ τῆς τύχης τῶν ἀπροστατεῦτων ὑπαλλήλων. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐπετεύχθη ἡ ἐγκατάστασις τῶν γραφείων εἰς τὸ σημερινὸν μέγαρον τὸ ὁποῖον ἀντικατέστησε τὸν περιστερεῶνα ὅπου συνωθοῦντο πρότερον ὑπάλληλοι καὶ ἰδιῶται.

Ἄν καὶ αὐτοὶ οἱ ἔχθιστα διακείμενοι πρὸς τὸν τολμηρὸν Δελβινακιώτην ἀνεγνώριζον τὸν δημιουργικὸν του πνεῦμα, τὰ διοικητικὰ του προσόντα, τὴν ἕκτακτον ἰδιοφυίαν του εἰς τὴν συναρμολόγησιν ἑνὸς κλάδου τελείως ξεκλειδωμένου, ἐν τούτοις δὲν ἔπαυον νὰ τὸν κατηγοροῦν ὅτι κατέστησε σπάταλον καὶ πολυτελεῆ τὸν κλάδον τοῦτον, τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσεν ὁ κοσμοπολιτισμὸς καὶ ἡ νοομοσύνη τοῦ Διευθυντοῦ του.

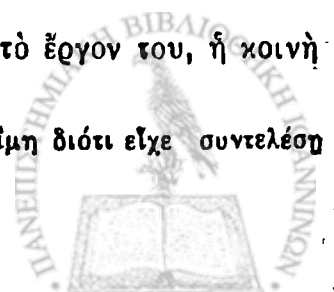
Ὅσοι διέδιδον ὅμως παρόμοια ἔπρεπε νὰ ἐνθυμηθῶν τὴν μοιρολατρικὴν ἀδράνειαν καὶ στασιμότητα ἢ ὁποία ἐχαρακτήριζεν τὸν ἐν λόγῳ κλάδον πρὸ τοῦ Ρούκη, καὶ νὰ συγκρίνουν καὶ διακρίνουν τὴν καταπληκτικὴν πρόδον ἢ ὁποία εἶχεν ἐπέλθῃ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του εἰς τὴν ταχυδρομικὴν καὶ τηλεγραφικὴν συγκοινωνίαν τῆς χώρας.

* *

Τοιοῦτον ὅμως παράγοντα προόδου, ἐργασίας, δημιουργικότητος ἀπεμάκρυνε τὸ 1902 ἡ σανιδοπρόβλητος Κυβέρνησις, ἀσεβήσασα ὄχι μόνον πρὸς τὸν Ρούκην, ἀλλὰ πρὸς τὸν θάνατον ὁ ὁποῖος βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς ὑπέσκαπτε τὸν ἰσχυρὸν καὶ ἀκμαῖον ὄργανισμὸν του καὶ τὸν πυρέσυρεν εἰς τὸν τάφον εἰς ἡλικίαν 44 ἐτῶν. Ἐτεράτισε τὸν βίον του μετὰ ἀγωνιώδη πάλιν προσβληθεὶς ἀπὸ ὄξυ νευρικὸν νόσημα.

Ἐὰν ὅμως ἡ ταπεινὴ κομματικὴ ἐκδίκησις διέκοπτε τὸ ἔργον του, ἢ κοινῇ

1. Ὁ Ρούκης συνεδέετο φιλικῶς μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Ζαίμη διότι εἶχε συντελέσῃ πολὺ διὰ νὰ γίνῃ οὗτος διὰ πρώτην φοράν Ὑπουργός.

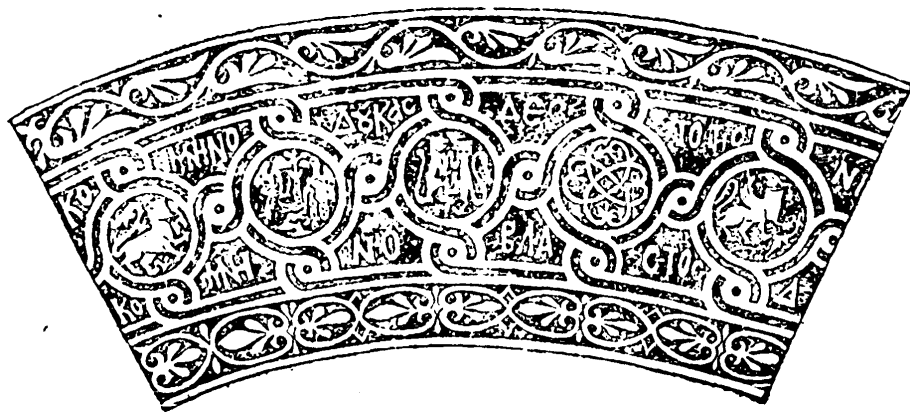
συνείδησις δὲν ἔλησμόνει ὅτι μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ρούκη, ἡ δημοσιογραφία ἔστρεψεν τὸ ἔνός τῶν πρώτων πεφωτισμένων ἐργατῶν καὶ σθεναρῶν μαχητῶν τῆς, ἡ ταχυδρομικὴ καὶ τηλεγραφικὴ ὑπηρεσία τῆς χώρας ἑνός τῶν σπουδαιότερων συντελεστών τῆς Ἐθνικῆς Ζωῆς καὶ προόδου, ἡ Πολιτεία χρησίμου παράγοντος, καὶ ἡ κοινωνία ὑπερέχου ἀναμορφωτοῦ καὶ ἐθνοδημιουργοῦ.

Τὴν κηδείαν τοῦ ἠκολούθησαν οἱ κορυφαῖοι τῶν πολιτικῶν Ρώμας, Μαυρομιχάλης, Θεοτόκης, Δεληγιάννης, Ρωμάνος, Τσαμαδός, Τριανταφυλλάκος, ὁ δήμαρχος Μερκούρης καὶ οἱ ἔξέχοντες τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν.

Λόχος στρατοῦ ἀπέδωκε τὰς τιμὰς εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτήρος μὲ τὸν ὅποιον εἶχε τιμηθῆ ὁ μεταστάς (1). Ὁ Δῆμος Ἀθηναίων παρεχώρησε δωρεὰν τάφον εἰς τὸν νεκρὸν διατελέσαντα Γεν. Γραμματέα αὐτοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του. Ὁ Φιλ. Σύλλ. «Παρνασσός» τοῦ ὁποίου ὁ Ρούκης εἶχε χρηματίσει ἀντιπρόεδρος ἐπέδωκε διὰ τοῦ προέδρου του κ. Ἀργυροπούλου ψήφισμα εἰς τὴν χεῖραν τοῦ νεκροῦ.

Ὁ τόσον λοιπὸν προῶρος ἀποθανών, δημοσιογράφος αὐτὸς Δελβινακιώτης, ἐπὶ τριακονταετίαν περίπου εἶχε μεταβάλλει τὴν γραφίδα του εἰς ξίφος, μὲ τὸ ὅποιον, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς δράσεώς του, ἀνέδειξε τοὺς φίλους, διακήρυξε τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα, ἐκράτησεν ὑψηλὰ τὴν σημαίαν τῆς ἀναγεννήσεως, καὶ ἐνεσιάλλαξεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα. Ὁ Ρούκης μὲ τὴν ὄλην του δρασίαν καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν του προσεπάθησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν ἐθνικὸν τύπον τοῦ Ἑλλήνος, νὰ κεντήσῃ κοιμισμένας δυνάμεις, νὰ ἐξαφανίσῃ τὰ ἐθνικὰ ἑλαττώματα καὶ νὰ συνδράμῃ τὴν φυλὴν νὰ ἐπανεύρῃ τὴν τροχίαν τῆς. Εὐλόγως ὄθεν νομίζομεν συμπεριελήφθη οὗτος εἰς τὴν σειρὰν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς πατρίδος μας.

1. Ἐφερον ἐπὶ πλέον τὸν ἀνώτερον Ταξιάρχην τῆς Ἰταλίας καὶ τὸν Μετζίτιε τῆς Τουρκίας.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ,
ΤΟΥ 1772

α'. 'Η Γαληνότατη Δημοκρατία

Μιά ἀπ' εἰς—πολλές—ἐκστρατείες πού ἔκαναν οἱ Τοῦρκοι τῆς 'Ηπείρου κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, εἶναι κι' αὐτή πού ἔγινε σιά 1772, καί πού γι' αὐτή, χάρις στόν ἀκαταπόνητο ἐρευνητή τῶν 'Αρχείων τῆς Βενετίας, Κώστα Μέριτζιο, ἔχουμε τώρα καινούργια, σημαντικά καί ἀγνωστα στοιχεῖα. (1)

'Η ἐκστρατεία αὐτή, κράτησε μόνο μιὰ βδομάδα: ἀπό τις 6, ἴσαμε τις 12 'Απρίλη τῆς χρονιάς αὐτῆς. Οἱ ἀποφασιστικώτερες ἐπιχειρήσεις της, διεξήχθησαν κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Μεγάλης Βδομάδας· κι' ἡ τελευταία της φάση, ἔκλεισε, μὲ πρωτοφανῆ πανωλεθρία κι' ἀφάνταστο ἐξευτελισμὸ τῶν ἐπιτεθειμένων, τὴν ἡμέρα τῆς Μεγάλης Πέμπτης. 'Ετσι πού, τὴ χρονιά αὐτή, οἱ Σουλιῶτες, θὰ γιόρτασαν χωρὶς ἄλλο πανηγυρικώτερα τὸ Πάσχα τους: τόσο περισσότερο, ὅσο καί γιατί, μολονότι ἑξακόσιοι αὐτοί, ἀπέναντι, τὸ λιγώτερο, ἑξ χιλιάδες ἀντίπαλους, σχετικὰ, εἶχαν πολὺ μικρὲς ἀπώλειες.

'Απὸ τὸ Γενάρη ἀκόμα τῆς χρονιάς αὐτῆς, οἱ Προβεντιτόροι τῆς Γαληνότατης Δημοκρατίας, πού κατεῖχε ἀκόμα στέρεα τὰ ἡπειρωτικά παράλια καί τ' ἀπέναντί τους 'Ελληνικά νησιά, εἶχαν λεπτομερειακὲς πληροφορίες γιὰ τὴν προετοιμαζόμενη ἐκστρατεία.

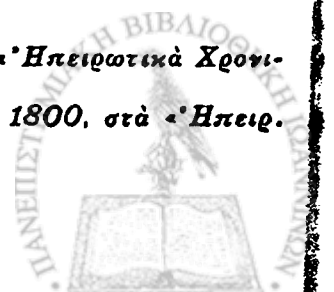
'Η Δημοκρατία, τὴν ἐποχὴ αὐτή, ψυχορραγοῦσε· ὅμως, διατηροῦσε ἀκόμα ὅλη τὴν ἐπιβολὴ καί ὅλο τὸ γόητρο πού εἶχε κερδίσει ἀπὸ τὸ πολυτάραχο καί ἔνδοξο παρελθόν της, κι' ἀπ' τὴ θαλάσσια κυριαρχία τῶν ἔνδοξων περασμένων της.

Κατεῖχε τότε εἰδικότερα, τὴν Κέρκυρα καί τὴ Λευκάδα: καί σιά 'Ηπειρωτικά παράλια, τὴν Πρέβεζα, τὴν Πάργα, τὸ Βουθρωτὸ, (2) μὲ τις ἀντιστοιχέες ἔνδοχῶρες τους. Τὶς 'Ηπειρωτικὲς αὐτὲς κωμοπόλεις, τὶς προσιάτευαν ἰσχυρὰ φρούρια· πού τὰ κυβερνοῦσαν Διοικηταί, ἀπ' αὐτοὺς διωρισμένοι.

'Ολόκληρης αὐτῆς τῆς περιοχῆς, ἀνώτερος διοικητικὸς καί στρατιωτικὸς κυβερνήτης, ἦταν ὁ Γενικὸς Προνοητὴς ἢ Προβλεπτής, (ὅπως ἀποδόθηκε στὰ ἑλληνικά ἡ λέξη «προβεντιτόρ») τῆς Κέρκυρας, πού εἶχε κάτω ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία του καί τοὺς Προνοητὲς ὅλων τῶν ἄλλων νησιῶν τῆς 'Επτανήσου, καί γι' αὐτό, εἶχε πάρη καί τὸν τίτλο τοῦ Προβεντιτόρ νιὰ μάρ, Προνοητὴ δηλ. τῆς θάλασσας. Τὴ Λευκάδα, τὴ διοικοῦσε ἑκτακτὸς Προβλεπτής, πού εἶχε ὑπὸ τὴν ἐξουσία του, καί

1. Δὲς Κ. Μέριτζιο, *Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου*, στὰ «'Ηπειρωτικὰ Χρονικά», 1940, σελ. 12 καί ἔπ.

2. Δὲς 'Α. Βρέκοση, *'Η συνθήκη τῆς 21 Μαρτίου 1800*, στὰ «'Ηπειρωτικὰ» 1928, σελ. 273.

τὸ Φρούριο τῆς Πρέβεζας.

Ὁ Διοικητὴς τῆς Πάργας, ἦταν, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ ἐπώνυμό του, Ἑλληνας, ὀνομαζόμενος Ῥοδόσταμος· βοηθούς του δὲ στὴ διοίκηση, εἶχε τέσσερες σύνδικους (σίνιτσι), Ἕλληνες κι' αὐτούς, καθὼς κι' ἓναν «Διοικητὴ τῆς Ἐθνοφρουρᾶς», ποὺ καθὼς ἐπίσης κι' ὁ Διοικητὴς τοῦ Φρουρίου Βουθρωτοῦ, σιὰ σχετικά ἔγγραφα, ἐμφανίζονται ν' ἀλληλογραφοῦν, ἀπ' εὐθείας μὲ τὸ Γενικὸ Προβλεπτὴ Κερκύρας: χρονολογοῦν δὲ τὶς ἀναφορὰς τους, μὲ τὸ Ἰουλιανὸ μόνον ἡμερολόγιο.

Τὴν περιοχὴ ποὺ κατεῖχαν οἱ Βενετσάνοι, καὶ τὴ γειτονικὴ ἐπικράτεια τῶν Τούρκων, τὶς χωρίζε καθορισμένη συνοριακὴ γραμμὴ, (3) ποὺ οἱ κοντινοὶ Τσιλμηδες, ἰδιαίτερα οἱ Μαργαριτιῶτες, πολλὰς φορές, φαίνεται, τὴν εἶχαν στὸ παρελθὸν παραβιάσει καὶ μπαίνοντας σιὰ ἐδάφη τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας, εἶχαν πολλὰς καταστροφὰς προξενήσει σιὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς. Εἶναι μάλιστα πιθανό, ὅτι θὰ εἶχαν φτάσει, καιόντας κατὰ τὸ σύστημά τους, σφάζοντας καὶ λεηλατώντας, κι' ἴσα με τὴν Πρέβεζα καὶ τὴν Πάργα. Γι' αὐτό, σιὰ ἔγγραφα τῶν Ἑνετικῶν Ἀρχῶν τῆς περιοχῆς, φαίνεται ἔκδηλη ἡ ἀνησυχία καὶ ὁ φόβος ποὺ δοκίμασαν ἀπὸ τὶς πληροφορίες αὐτὲς, ὄχι μονάχα οἱ Ἕλληνες ποὺ κατοικοῦσαν σιὰ Βενετσάνικα παράλια καὶ τὴν ἐνδοχώρα τους, ἀλλὰ κι' αὐτοὶ ἀκόμα οἱ Βενετσιάνοι. Οἱ πληροφορίες τους αὐτὲς, ἔφεραν τοὺς Τούρκους τῆς Ἡπείρου ἐνωμένους, καὶ σὲ γενικὸ συναγερομό.

Ἦταν λοιπὸν ζωηρότατο τὸ ἐνδιαφέρον μὲ τὸ ὁποῖο, μ' ἄγρυπνο μάτι παρακολουθοῦσαν τὶς στρατιωτικὰς προετοιμασίας τῶν γειτόνων τους Τούρκων: ὅπως ἄλλως τε, πάντοτε, καὶ κάθε τι, ποὺ γινόταν, ὄχι μονάχα σιτὴν ἀμεση γειτονικὴ ἐνδοπεριοχὴ, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλη τὴν Ἡπειρο. (4)

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, οἱ Ἑνετοὶ, χρησιμοποιοῦσαν διάφορα πληροφορικὰ μέσα. (5) Εἰδικοὶ «ἀνιχνευταὶ», κατάσκοποι τῆς Δημοκρατίας, μάζευαν ἐπὶ τόπου θετικὰς πληροφορίες, ἴσο ἀπὸ αὐτοψία τους, ὅσο καὶ ἀπὸ «ἐμπιστους ἀνθρώπους», ποὺ εἶχαν σιὰ κέντρα τῆς—ἄς ποῦμε—ἐχθρικῆς περιοχῆς. Στὸ Μαργαρίτι, εἶχαν «ἐμπιστους ὀθωμανούς». Στὴν Ἀγυλιὰ «Ὁρθοδόξους Ἀλβανούς» πληροφοριοδότες.—Πληροφορίες ἐπίσης ἔπαρναν οἱ Ἑνετικὲς Ἀρχὲς, κι' ἀπὸ «παληκάρια» (λεβέντι), ὀπλαρχηγούς τῆς ἐποχῆς (6) καθὼς καὶ ἀπὸ κάτοικους τῶν γειτονικῶν περιοχῶν, ὅπως τῆς Ἀγυλιᾶς, ποὺ ταξίδευαν γιὰ ἐμπορικὸς λόγους, σιὰ ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς κατεχόμενα ἐδάφη, π.χ. σιτὴν ἀγορὰ τῆς Πάργας.

Καὶ σιτὴν ἰδιότυπη ἀκόμα Δημοκρατία τοῦ Σουλίου, εἶχαν οἱ Βενετσάνοι, γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ, «γνωστὰ τους πρόσωπα», κι' ἀνιχνευτὲς τῆς Δημοκρατίας, ἐπε

3. Ὅπου ἀμέσως πρὸ πάνου.

4. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ τῶν Ἑνετῶν, καταφαίνεται ἀπὸ ὅλες τὶς σειρὰς τῶν ἐγγράφων τους, ποὺ σχετικά μὲ διάφορα θέματα ὅπως: τὸ Διονύσιο τὸ Φιλόσοφο καὶ τὸ ἐπανάστατικὸν κίνημα τοῦ 1611, τὸν Πάτερ Κοσμᾶ καὶ τὴν τελευταία του σιτὴν Ἡπειρο περιοδεΐα τὴν κατὰ τοῦ Σουλίου ἐκστρατεία γιὰ τὴν ὁποία τὰ παρόντα σημεῖα, καθὼς καὶ τὰ ἀναφερόμενα σιτὴν ἀπὸ τὸν κ. Μέρτζιο ὀνομαζόμενη «Μικρὴ Ἡπειρωτικὴ Χρονογραφία», ποὺ ἔφερε αὐτὸς σὲ φῶς καὶ δημοσίευσε σιὰ «Ἡπειρ. Χρονικὰ» τοῦ 1938 καὶ 1940.

5. Κι' αὐτὲς τὶς πληροφορίες, τὶς παίρνομε ἀπὸ τὰ ἴδια ἔγγραφα, ποὺ ἀναφέρονται σιτὴν πρὸ πάνου ὑποσημείωση.

6. Ὅπου πρὸ πάνου, 1940, σελ. 15. Ὅπως διαβάζω σιτὸ *Dizionario* τοῦ *Franco Carlini*, Bologna 1828 τὸ *l'eventi*, εἶναι ὄρος ναυτικὸς, καὶ ἐσήμαινε τὸν ἀγγίνου, τὸ διορατικὸν, ἐξυπνο καὶ κατάλληλο γιὰ κάθε δουλειὰ ναυτικὴ ποὺ μ' ὅλα ταῦτα, δὲ δεσμεύεται καὶ τόσο ἀπὸ ἠθικὸς περιορισμούς· καμμιά φορὰ μάλιστα, χαρακτηρίζαν ἔτσι καὶ τὸ ναυτικὸν, τὸν κατάλληλο γιὰ πειρατικὰς ἐπιχειρήσεις.

ξέτειναν και μέχρις εκεί τα πληροφοριακά τους ταξίδια.

β'. Τούρκοι, Τσιάμηδες, Άλβανοί

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, στὸ Πασιάλικι (Γεν. Διοίκηση) τῶν Γιαννίνων, ἡγεμόνευε ὁ Μεχμέτ Πασιάς ὁ Β', ὁ γνωστὸς στὴν ἱστορία μὲ τὸ πυρόνυμο Καλὸ Πασιάς ἢ Πασιά Καλού. (7)

Ἦταν αὐτὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἀπόγονους τῆς δυναστείας τῶν Ἀσλανιδῶν, πού κυβέρνησε τὴν Ἡπειρὸ ἐπὶ ἑκατὸν ἑβδομήντα (1618—1778) χρόνια. Ἰδρυτὴς τῆς, ἦταν ὁ περιδόξος Ἀρσλάν Πασιάς ὁ Α', ἐξισλαμισμένος Ζαγορισιος (8) καὶ κτίτορας τοῦ ἱστορικοῦ ὀμώνυμου Τζιαμιοῦ, στὴ δυτικὴ τοῦ Βράχου τῶν Γιαννίνων πλευρὰ. Τὸ πασιάλικι τῶν Γιαννίνων, σχετικὰ ἀνοργάνωτο ἀκόμα, περιλάμβανε, τυπικὰ τοῦλάχιστο, ὀλόκληρη τὴν Ἀλβανία ἴσαμε τὴν Αὐλῶνα, καθὼς καὶ τὴν Ἡπειρὸ, πού τὰ συμαντικώτερα κέντρα τῆς, τὰ κυβερνοῦσαν ἐπίσης Πασιάδες, δεύτερης ὁμῶς τάξης, Σιαντζιάκηδες, ἢ ἄλλοι κατώτεροι διοικητικοὶ ὄρχοντες (9). Οὐσιαστικὰ ἐν τούτοις, πανίσχυροὶ τοπικοὶ ἄρχοντες καὶ φεδουάρχες τῶν ἀντίστοιχων περιοχῶν, ἦταν οἱ Μπέηδες κι' οἱ Ἀγάδες, Ἀλβανοὶ καὶ Τσιάμηδες. (10)

Ἡ ἐποχὴ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μεχμέτ Πασιά - Καλού (1762—1775), εἶναι ἐξαιρετικὰ ταραχώδης.

Ὁ ἡγεμονικὸς θρόνος τῶν Γιαννίνων, ἦταν πάντοτε ἀρκετὰ περιδόξος καὶ ζηλευτός· οἱ ἀπόγονοι ὁμῶς τῆς δυναστείας τοῦ Ἀσλάν, χωρίζονται τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀπὸ ἀσίγαστα συναμεταξύ τους μίση κι' ἄσβεστες φιλοδοξίες. Τὰ δύο κόμματα στὰ ὁποῖα εἶχαν οἱ διαμαχόμενοι μορφοποιήσει τὸν ἀνταγωνισμό τους, πολέμου· τὸ ἓνα τᾶλο, ἄγρια μέσα στὰ Γιάννινα, γιὰ τὴ διατήρηση ἢ καὶ κατάκτηση τῆς ἐξουσίας· συμπλοκὲς αἱματηρές, δολοπλοκίες, δηλητηριασμοί, ἐκθρονίσεις, ὑποσκάπτουν θανάσιμα τὸ γόητρο τῆς δυναστείας καὶ τὴ δύναμή της. Ταυτόχρονα ὁμῶς, σχηματίζονται, σὲ βῆρος πάντοτε τῶν ὀγιάδων, τεράστιες γεωργοκτηματικὲς περιουσίες. (11)

Οἱ Ἀλβανοὶ μπέηδες τοῦ Ἀργυρόκαστρου, κι' οἱ Τσιάμηδες Ἀγάδες τῆς Παραμυθιάς καὶ τοῦ Μαργαριτιοῦ, οἱ πάντοτε ἀνυπότακτοι ἀπέναντι στὸ καθαρὸ Τούρκικο στοιχεῖο, εἶχαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἰσχυροποιηθῆ τόσο, πού νὰ μὴ λογαριάζουν, ὄχι μόνο τοὺς Τοπάρχες τῶν Γιαννίνων, ἀλλὰ κι' αὐτὴ ἀκόμη τὴν Κωνσταντινούπολη. (12) Εἶχαν καὶ πρὶν, κατὰ καιροῦς, κατορθώσει ν' ἀνεβάσουν στὸν ἡγε-

7. Γιὰ τὴν πολὺ ἐνδιαφέρουσα αὐτὴ προσωπικότητα τῆς Τουρκοκρατίας, δὲς τὰ δσα σχετικὰ ἀναφέρουν οἱ ἱστορικοὶ τῶν Γιαννίνων Π. Ἀραβαντινοῦς (Χρονογραφία του τῆς Ἡπείρου, εἰδικότερα Β', σελ. 293) καὶ Ἰ. Λαμπριδῆς (εἰδικότερα: Ἀλῆ Πασιάς, σελ. 12, Ζαγορισιακὰ Β' σελ. 24), καθὼς καὶ Γ. Λάϊοβ. Περιγραφή τῆς . . . Βορ. Ἡπείρου κ.λ.π., στὸ περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἔστια» τεῦχος 51—53, σελ. εἰδικότερα 644.

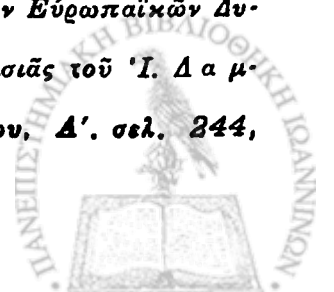
8. Δὲς Π. Ἀραβαντινοῦ Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, Α', σελ. 248.—Ἰ. Λαμπριδῆ, Μαλακασιακὰ Α', σελ. 54.—Ἰ. Νικολαΐδης Ἱστορικὴ Μονογραφία περὶ . . . Βεζίτσης, σελ. 115.

9. Δὲς καὶ Ἀ. Βρέκοση, Ἡ συνθήκη τῆς 21 Μαρτίου 1800, στὰ «Ἡπειρ Χρονικά» 1928, σελ. 280, ὑποσ. 13.

10. Πολλὰ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ διαφωτιστικὰ, δὲς στὴς ἐργασίες τοῦ Εὐρ. Σοῦρλα: Ἡ Ἡπειρὸς ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ Ἱστορικὰ σημειώματα, στὰ «Ἡπειρ Χρονικά» 1937, σελ. 131 καὶ ἐπ. καὶ 151 καὶ ἐπ. καθὼς καὶ, Ἡ Πολιτικὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐν Ἡπείρῳ, στὰ Ἡπειρ. Χρονικά» 1941 σελ. 3 καὶ ἐπ.

11. Πολλὰ γιὰ τὸ θέμα αὐτό, στὸ βιβλίον ὁ Τεπελενλῆς Ἀλῆ Πασιάς τοῦ Ἰ. Λαμπριδῆ.

12. Δὲς Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, Α', σελ. 244, καθὼς καὶ ὅπου στὴ ὑποσ. 7.

μονικό θρόνο τῶν Γιαννίνων δικούς τους Βαλῆδες· τὴν ἐποχὴ ὅμως πὸ ἱστοροῦμε, ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τὸ ἀλληλοφάγωμα τῶν Τούρκων, καὶ κάνουν λυσσαλέες ἐπιθέσεις γιὰ τὴν κατάκτηση του.

Ὁ Ἀλῆ Τεπελεντζῆς, εἶχε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀρχίσει νὰ κυριαρχῇ ληστρικά στὴν Ἡπειρὸ (13), καὶ μόνο λίγα χρόνια ἀργότερα, ἐπιβάλλοντας μὲ τὴ συμμαχία καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ, τὴν κυριαρχία τοῦ Ἀλβανικοῦ στοιχείου, γινόταν, ἀργότερα (1788), Βεζύρης τῶν Γιαννίνων.

Οἱ Βενετοί, εἶχαν πολὺ παληοὺς λογαριασμούς, καὶ μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μὲ τοὺς Τσιάμηδες: Μὲ τοὺς πρώτους, τοὺς χώριζαν σειρὰ ἀπὸ πολέμους καὶ μεγάλα ἀντιτιθέμενα συμφέροντα· τοὺς δεύτερους, τοὺς φοβόταν, σὰν πολὺ κακοὺς καὶ ἐπικινδύνους γείτονες.

Ὅσο ὅμως καὶ ἂν αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι ἐμαχόταν μὲ τοὺς Τούρκους, ἀπέναντι τῶν Βενετσάνων, ἀπὸ κοινὸ συμφέρο, ἐμφανίζοταν μ' αὐτοὺς ἐνωμένοι. Ἦταν ὅμως ἀνάμεσά τους καὶ τὸ Σοῦλι: μιὰν ἀπροσπέλαστη φωλιὰ πολεμιστῶν στὸ κέντρο τῆς Ἡπείρου, πὸ ἀποτελοῦσαν κίνδυνο, τόσο γιὰ τὰ Γιάννινα ὅσο καὶ γιὰ τὰ νῶτα τῶν Ἀλβανῶν τῆς Τσιαμουργιάς. Ἡ πολιτικὴ τῆς Γαληνότατης Δημοκρατίας, ἦταν φυσικὰ νὰ συντηρηθῇ αὐτὲς τὶς διχόνοιες, καὶ νὰ ἐνισχύη τοὺς Σουλιῶτες καὶ τὸ Χριστιανικὸ στοιχεῖο, γιὰ νὰ τοὺς ἐξουδετερώνη ὅλους αμοιβαῖα. Κι' αὐτό, ἦταν ἕνας ἀκόμα λόγος γιὰ νὰ τοὺς παρακολουθῇ προσεκτικὰ, χρησιμοποιώντας Σουλιῶτες καὶ Χριστιανούς, καὶ ἐξαγοράζοντας καὶ μουσουλμανικὰ ἀκόμα στοιχεῖα. Μὲ τοὺς Σουλιῶτες μάλιστα, τὴν ἱστορούμενη ἐποχὴ, οἱ Βενετσάνοι, μπροστὰ στὸν κοινὸ κίνδυνο πὸ τοὺς ἀπειλοῦσε, εἶχαν ἔλθῃ καὶ σὲ εἰδικὲς συνεννοήσεις γιὰ ἀμοιβαῖα στὴν προκειμένη περίπτωσι βοήθεια καὶ συνεργασία.

Σημειώνουμε ἐδῶ καὶ ὅτι, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, οἱ Βενετσάνοι, φιλοξενοῦσαν στὴν Πρέβεζα «ὀθωμανοὺς πρόσφυγας»: πιθανόν, πολιτικούς φυγάδες, καθὼς καὶ χριστιανούς, ἀπὸ κείνους πὸ εἶχαν πάρει μέρος στὸν τελευταῖο Ῥωσοτουρκικὸ πόλεμο (1768—1774). Κι' ἄς μὴ ξεχνοῦμε ὅτι, κατὰ τὴ διάρκειά του καὶ μόλις πρὸ δύο χρόνων, τὸ Χριστιανικὸ στοιχεῖο τῆς περιοχῆς, εἶχε ξεσηκωθῇ ἀπὸ τὸν Ὀρλώφ σὲ ἐπανάστασι, πὸ ὅμως εἶχε καταλήξει ὀδυνηρὰ καὶ ἄδοξα, καὶ τόσα θύματα καὶ καταστροφὲς εἶχεν ἀφήσει πίσω της.

γ'. Σοῦλι καὶ Κακοσοῦλι

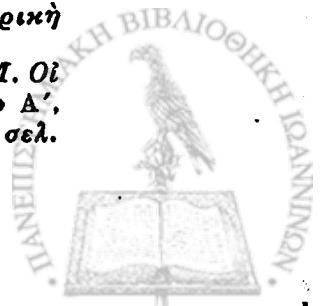
Ἡ πρώτη-πρώτη ἐπίθεσι πὸ εἶχαν κάνει οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῶν Σουλιωπῶν, ἦταν στὰ 1732.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, ἢ «Κοινότης»—ὅπως τὴ λένε οἱ Βενετσάνοι—τοῦ Σουλίου, ἀριθμοῦσε δυὸ σχεδὸν αἰῶνων ζωὴ. (14)

Μερικοὶ βοσκοὶ στὴν ἀρχή, καὶ σιγά-σιγά κατόπι, ἄλλοι δυναμικοὶ Ἡπειρώτες, ἀλλὰ καὶ Ἀρβανῖνες, φεύγοντας τὸν Τούρκικο καὶ Ἀλβανικὸ ζυγὸ πὸ εἶχεν ἀρχίσει νὰ γίνεται ἀφόρητος, εἶχαν καταφύγει καὶ καταλάβει στερεὰ, ἀπρόσιτα καὶ ἀπόρημα βουνὰ στὶς νοτιοδυτικὲς διακλαδώσεις τῆς Ὀλύτσικας. Ἐκεῖ, μὲ τὴν ἀσφάλεια πὸ τοὺς ἔδινε τὸ φυσικὰ ὄχυρὸ τῆς θέσης καὶ ἡ τεχνικὴ του ἐνίσχυσι, ἀρχισαν νὰ ὀργανώνωνται σὲ Κοινότητα, αὐτόνομη καὶ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὶς Τούρκικες Ἀρχές, καὶ συμπλήθησαν σὲ συνοικισμούς, ἀρχικά, στὸ χωριὸ Σοῦ-

13. Στὰ 1772, ὁ Ἀλῆς, ἦταν 28 χρονῶν καὶ εἶχε ἀρκετὴ πίσω του ληστρικὴ βράσι.

14. Δὲς ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικὸ Ἑ λ ε ν θ ε ρ ο υ δ ἄ κ η. Δὲς ἐπίσης καὶ Μ. Οἰ κ ο ν ὀ μ ο υ, Σοῦλι καὶ Σουλιῶτες, στὸ περιοδικὸ τῶν Γιαννίνων «Ἡπειρ. Ἐστία» Δ', σελ. 143, καὶ Δ. Σ α λ α μ ἄ γ κ α, Ἡ Σπηλιὰ τοῦ Σκυλόσοφου. Ἀθήνα 1953, σελ. βιβλικώτερα 128.

λι, καὶ κατόπι, σὲ ἄλλα τρία χωριά. Ἡ ἀρχικὴ αὐτὴ ομάδα, ὀνομάστηκε Τετραχῶρι. Κλειδί καὶ κεντρικὴ προστασία τῶν χωριῶν αὐτῶν, ἦταν τὸ ὄχυρὸ Κοῦγκι, μικρὸ κι' ἀπροσπέλαστο φρούριο.

Στοὺς πρόποδες τοῦ ὄρεινου αὐτοῦ συγκροτήματος, συνοικίσθηκαν σιγά-σιγά, ἄλλα ἑπτὰ χωριά, κι' ὀργανώθηκαν κι' αὐτά, μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους, στὸ ὀνομαζόμενον Ἑφταχῶρι. Στὰ μέσα τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδας, τὰ ἔντεκα αὐτὰ χωριά, ἀποτελοῦσαν μιὰν αὐτόνομη Δημοκρατία, πὺ νομοθετοῦσε, κυβερνοῦσε, καὶ δικάζε. Ἀριθμοῦσε περὶ τὶς 6.000 μέλη καὶ μποροῦσε νὰ παρατάξῃ 1700 ντουφέκια.

Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφός της ἦταν ἄγονο, διατηροῦσαν μονάχα μιὰ μικρὴ κτηνοτροφία· ζοῦσαν ὅμως κυρίως, ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς πὺ ἔκαναν στὰ γύρω χωριά· καὶ μαχητικὴ καθὼς ἦταν, εἶχαν γίνεῖ ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν περίοικων, Τούρκων κι' Ἀλβανῶν. Οἱ Σουλιῶτες ἔτσι, εἶχαν γίνεῖ κράτος ἐν κράτει· καὶ δὲν ἦσαν τίποτε ἄλλο ἀπὸ δεινοὺς πολεμιστῆς. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Σταμπούλ, βλέποντας τὸν κίνδυνο, ἀποφάσισε ἐπὶ τέλους νὰ τοὺς κυνηγήσει.

Διέταξε λοιπὸν τὸν Βεζύρη τῶν Γιαννίνων Μεχμέτ Πασῶ τὸν Α', γνωστὸ στὴν ἱστορία τοῦ τόπου ὡς Χαιζῆ Πασῶ, (15) πατέρα τοῦ Καλὸ Πασῶ, ἡ ὀρθότερα Πασῶ Καλοῦ, νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τους. Ὁ Χαιζῆ Πασῶς ὀργάνωσε τότε μιὰ στρατιὰ ἀπὸ ἰρεῖς χιλιάδες πολεμιστῆς, κατέβηκε στὸ Σοῦλι, ἄλλα ὅπως φαίνεται, βλέποντας τὰ στενά, δὲν τόλμησε τελικὰ νὰ τοὺς χτυπήσῃ· καὶ γύρισε ἀπρακτος στὰ Γιάννινα. Οἱ Σουλιῶτες, ὅπως ἦταν φυσικό, πῆραν ἀπὸ τότε περισσότερο θάρρος· καὶ σιγά-σιγά, τολμώντας, ἄπλωσαν τὰ σύνορά τους καὶ τὴ δραση τους, ἀπὸ τὸ Λοῦρο καὶ τὸ Μαργαρίτι, στὰ Ν.Δ., ἔσαμε τὰ Κούρεντα καὶ τὴν Τσορκοβισια, στὰ Β.Δ., ἀποσπώντας ἔτσι ἀπὸ τοὺς χωροδεσποῖτες τους, Τούρκους κι' Ἀλβανούς, ἑξήντα ἑξ χριστιανικὰ χωριά, πὺ συνδέθηκαν μαζὺ τους, μ' ἓνα εἶδος ἐκούσιας ὑποτέλειας, καὶ εἶναι γνωστὰ μὲ τὸ ὄνομα Παρασουλιῶτες ἢ Λακκιῶτες. Σὲ καιροὺς ἀνάγκης, τὰ χωριά αὐτὰ μετέφεραν τὴν περιουσία τους καὶ τὶς οἰκογενεῖς τους, στὸ κυρίως Σοῦλι, καὶ πολεμοῦσαν, μαζὺ μὲ τοὺς Σουλιῶτες.

Στὰ 1754, ὁ Πασῶς τῶν Γιαννίνων Μουσταφῶς ὁ Β', ἐπιχειρεῖ τὴ δευτέρη ἐναντίον τους ἐκστρατεία, μὲ πολυἀριθμο στρατό. Ὅμως κι' αὐτός, ἀποτυχεῖ, καὶ γυρίζει σιὰ Γιάννινα, βαρεῖα μειωμένος ἀπὸ μιὰ λαμπρὴ νίκη τῶν Σουλιῶτων.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1772, εἶναι ἡ τρίτη ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐπίθεση πὺ γίνεται ἐναντίον τοῦ ἀπόρρητου Σουλιῶ, καὶ φυσικὰ, ὕστερα ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἀποτυχίες, ἡ περισσότερο ὀργανωμένη.

Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Βαλῆ καὶ τοῦ Μουτεσελίμη τῶν Γιαννίνων—καὶ σ' αὐτό, ὁ Διοικητῆς τῆς Πάργας, εἶναι κατηγορηματικὸς στὴν πληροφορικὴ ἀναφορά του—μᾶς δείχνει καθαρὰ ὅτι, ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ, γίνεται κατόπι ἀπὸ Σουλτανικὴ διαταγὴ κι' ὀργανώνεται γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀπὸ καιρό. Τὴν πρωτοβουλία τὴ φορῶ αὐτὴ, φαίνεται νὰ τὴν ἔχει—κι' αὐτὸς οὐσιαστικὰ διεξάγει τὴν ἐπιχείρηση—ὁ πανίσχυρος καὶ ἀμπλουτος Ἀγῶς τῆς Τσιαμουργιάς, Μαργαριτιώτης Σουλεϊμάν Τσιαπάρης, (16) κι' ὡς ἐκστρατεία τοῦ Σουλεϊμάν Ἀγῶ εἶνε γνωστὴ στὴν ἱστορία καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι πὺ ἀναφέρεται σ' αὐτὴ. Ἀρχηγὸς ὅμως τῆς ἐκστρατείας

15. Δὲς τὶς γενικὲς ἱστορικὲς πηγὲς καὶ Χ. Περραιοῦ, Ἱστορία τοῦ Σουλιῶ καὶ τῆς Πάργας, καθὼς καὶ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς Ἑπείρου Ἀραβαντινὸ, Δαμπρὶδῆ, Μέκιο κ. ἄ.

16. Δὲς εἰδικώτερα, Ἱ. Δαμπρὶδῆ, Σουλιῶτικα, σελ. 34 καὶ ἐπ.

ας, τυπικά τουλάχιστον, πρέπει να ήταν ο Πασιά Καλός.

Να και η αρχή του, που την περίσωσε στα Σουλιώτικά του ο Λαμπρίδης:

«Τ' ἔχουν τοῦ Σουλι τὰ βουνὰ καὶ στέκουν μαραμένα;
 μήνα τὰ χιόνια τὰ βαροῦν, μήνα καὶ τὸ χαλάζι;
 Οὐδὲ τὰ χιόνια τὰ βαροῦν οὐδὲ καὶ τὸ χαλάζι.
 Ὁ Σουλεϊμάνης τὰ βαρεῖ μ' ἑπτὰ χιλιάδες Τούρκους
 στὴν Πάργα κάνουν μάζωξι καὶ δίνουνε τὴν ψῆφο
 τὸ ποιὸν νὰ βάλουν Κεχαγιά τὸ ποιὸν νὰ βάλουν πρῶτο·
 βάζουν τὸ Μέτι Κεχαγιά καὶ τὸ Μουχτάρη πρῶτο».

Μέτῃς σίγουρα ἐδῶ, εἶναι ὁ Πασιά Καλός: στὰ ἔγγραφα τῶν Βενετσάνων, ὅπου ἀναφέρονται οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μικροστρατιῶν πού πῆραν μέρος στὴν ἐκστρατεία, ἕνας μόνο Μεχμέτης ἀναφέρεται· τὸ δέ, «Μέτῃς», εἶναι τὸ ἐξελληνισμένο χαϊδευτικὸ τοῦ Μεχμέτ.

δ'. Προετοιμασίες καὶ ἄμυνα (μέρος 1ον)

Αὐτὸ συμπεραίνεται ἐπίσης, κι' ἀπὸ τὸ ὅτι, κατὰ τὶς προκαταρκτικὲς συνεννοήσεις, πού, χωρὶς ἄλλο ἐγιναν ἀνάμεσα στοὺς διάφορους Πασιάδες γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς ἐκστρατείας, ἐγίνε ἀνάγκη, ὁ Σουλεϊμάν Τσιζιπάρης, ναρθῆ σὲ ἐπιτόπιες διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Τουρκαλβανὸ Πρόνιο, πρόκριτο τῆς Παραμυθιάς, πού μὴ βγάζοντάς τα πέρα μὲ τοὺς Σουλιώτες, εἶχε μαζί τους—καὶ πρόσφατα—συνθηκολογήσει; κι' εἶχε μάλιστα ἐπιβάλει ὅσον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς του, ὄχι μόνο νὰ μὴν τοὺς πειράξουν, γιὰ χρονικὸ διάστημα τριῶν χρόνων, ἀλλὰ καὶ «νὰ ἀποσοβῆσουν ἀκόμα καὶ κάθε ἀπόπειραν τῶν ἐχθρῶν των».

Ἡ μετάβαση τοῦ Σουλεϊμάν στὴν Παραμυθιά, ἔφερε, καλὸ, γι' αὐτὸν καὶ τὴν κοινὴ ὑπόθεση ἀποτέλεσμα. Ὁ Πρόνιος, δὲν εἶχε ὅπως φαίνεται, μπέσσα· καὶ στὸ τέλος, καταπεύσθηκε νὰ πάρῃ μέρος στὴν ἐκστρατεία.

Ἐπειτα, σ' αὐτῆ, λαβαίνουν μέρος, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Γιανιώτες, Μαργαριτιῶτες καὶ Παραμυθιώτες, πού στὴν περίπτωσιν ἐνδιαφερόταν ἀμειώτερα, κι' ἡ Ἄρτα, τὸ Ἀργυρόκαστρο, κι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ Τεπελένι.

Ὅλες λοιπὸν αὐτὲς οἱ συνεννοήσεις, δὲν μπορεῖ παρὰ νάγιναι, ὕστερα ἀπὸ Σουλτανικὴ διαταγὴ ἢ ἐγκριση.

Να, τώρα, ποιοὶ λεπτομερειακότερα παίρνουν μέρος στὴν ἐκστρατεία αὐτῆ; Ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ὁ Μεχμέτ Πασιά Καλός, ὁ Μουτεσελίμης τοῦ Ἀλῆς κι' ὁ Μπουλούκμπασης Μουχτάρ. Ἀπὸ τὴν Παραμυθιά, ὁ Ἀγᾶ Πρόνιος, ὁ Ἀχμέτ Ἀγᾶς, κι' ὁ Μπουλούκμπασης Μαξούτ. Ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Τσιζιπάρη, ὁ Χασάν Ἀγᾶς, ὁ Ἰμπραϊμ Ἀγᾶς κι' ὁ Μούζιο Ἀλῆ. Ὁ Ντόξ Μπέης ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, ὁ Μουχτάρ Ἀγᾶς κι' ὁ Σιαμέτ ἀπὸ τὴν Ἄρτα κι' ὁ Ὀσόμπης, ἀπὸ τὸ Τεπελένι.

Οἱ Σουλιῶτες ὅμως, παρακολουθοῦσαν ἄγρυπνα ὅλη αὐτὴ τὴν κίνηση. Ἔχουν φαίνεται κι' αὐτοὶ, πολὺ καλὰ ὀργανωμένο δίκτυο πληροφοριῶν.

Μαθαίνουν ἐγκαίρως τὶς ἀνησυχίες τῶν Βενετσιάνων, καὶ τοὺς πληροφοροῦν κι' αὐτοὶ, τόσο γιὰ τὰ τεκταινόμενα, ὅσο καὶ γιὰ τὸ ὅτι εἶναι κι' αὐτοὶ ἀποφασισμένοι «νὰ ἀντεπεξέλθουν κατὰ τῆς μελετωμένης ἐπιδρομῆς». «Προσεφέρθησαν ἀναφέρει ὁ Προβεντιτὸρ Ντὰ Μὰρ πρὸς τὸ Δόγη—νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν κοινὴν ἄμυναν». Ἐβαλαν ὅμως σὰν ὄρο τῆς συμμετοχῆς τους, νὰ δεχθοῦν οἱ Ἐνετοὶ στὰ

ἑδάφη τους τὰ γυναικόπαιδά τους.

Ὁ Γενικός Προβλεπτής, μὴ μπορῶντας ν' ἀποφασίσῃ μόνος του γιὰ ἓνα τόσο σπουδαῖο ζήτημα, εἰσηγεῖται στὸ Δόγη τὴ γνώμη του, ὅτι τὴν πρόταση αὐτῆ τῶν Σουλιωτῶν, πρέπει νὰ τὴν ἀποκρούσουν, γιὰ νὰ μὴ «δημιουργηθοῦν περιπλοκαὶ, ἐὰν αὐτοὶ δώσουν ἄσυλον εἰς τὰς οἰκογενεῖας των». Οἱ Ἑνετοὶ, δὲν ἤθελαν, ἢ φοβόταν νὰ τὰ χαλάσουν μὲ τὴν Τούρκικη Αὐτοκρατορία.

Τὶ ἀπεφάσισε τελικὰ ὁ Δόγης, δὲ φαίνεται ἀπὸ τὰ δημοσευόμενα ἔγγραφα· οὔτε καὶ ἂν οἱ Βενετσιάνοι συμάχησαν τελικὰ ἢ ὄχι μὲ τοὺς Σουλιῶτες. Οὔτε ἐπίσης ἂν τοὺς ἔδωκαν γιὰ τὴν ἐκστρατεία αὐτῆ, φανερὴ ἢ κρυφὴ βοήθεια σὲ χρήματα, πυρομαχικὰ τρόφιμα καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐνα μόνον εἶναι βέβαιο: ὅτι οἱ σχέσεις Βενετσιάνων καὶ Σουλιωτῶν, ἦταν καλές. Κ' ἴσως, μόνον στὰ φανερὰ οἱ πρῶτοι νὰ κράτησαν οὐδετερότητα. Ταυτοχρόνα ὅμως, ἐτοίμαζαν ἐντατικὰ τὴν ἀμυνά τους.

Τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου, πρῶτοι - πρῶτοι ἔκρουσαν οἱ «Ὁρθόδοξοι Ἀλβανοὶ» τῆς Σαγιαδάς, πού εἰδοποίησαν γιὰ τὶς κινήσεις καὶ προετοιμασίες τῶν Τούρκων, τὸ Διοικητὴ τῆς Πάργας Ροδόσταμο.

Τὸν ὄρμον τῆς Σαγιαδάς, πρέπει, τὴν ἐποχὴ αὐτῆ νὰ τὸν κατεῖχαν οἱ Ἑνετοὶ· τὸ χωριὸ ὅμως Σαγιαδά, πού ἦταν στὰ κοντινὰ ψηλῶματα—ἓνα κομψότατο χωριό, μὲ ἡμερὴ καὶ μαλακὴ γυροτοπία, καὶ μὲ ὑπέροχη πρὸς τὸ Ἴόνιο θέα—πρέπει νὰ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸν ἔλεγχό τους.

Οἱ ἀρχικὲς πληροφορίες— ἴσως γιὰ λόγους ψυχολογικούς, ἀπὸ τὸ φόβο δηλ. τοῦ ἐπικείμενου σοβαροῦ κινδύνου προκλημένες—ἦταν ἀρκετὰ ἐξογκωμένες. Σ' αὐτὸ πιθανότατα ἐπίσης νὰ ἐπέδρασε καὶ τὸ περιστατικὸ, ὅτι εἶχε καεβῆ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ στὸ Μαργαρίτι, αὐτοπρόσωπα κι' ὁ Πασιᾶς ἀκόμα τοῦ Γιαννίνου. Σὲ δώδεκα χιλιάδες ἀνέβριζαν οἱ ἀρχικὲς πληροφορίες τὸ στρατὸ, πού «ὑπὸ διαφόρους Ὀθωμανοὺς ἀρχηγούς», μαζεύονταν στὴν κωμόπολη τῆς Σαγιαδάς. Οἱ πληροφορίες αὐτὲς, ἦταν τοῦ Φλεβάρη τὸ 1772. Γιὰ νὰ μαζετῆ ὅμως τόσο πολὺς στρατός, θ' ἄπρεπε, ἀπὸ πολὺ ἴσως γρηγορότερα, ἀπὸ μῆνες, νὰ εἶχαν ἀρχίσει οἱ σχετικὲς συνεννοήσεις κι' οἱ ἀναγκαῖες προετοιμασίες· τρόφιμα, πυρομαχικὰ, μεταφορικὰ μέσα καὶ τὰ παρόμοια.

Ὁ Διοικητὴς τότε τῆς Πάργας, ἔσπευσε ἀμέσως ν' ἀναφερθῆ (ἀπὸ 10 Φλεβάρη) (π. ἡ.) πρὸς τὸ Γενικὸ Προνοητὴ Κερκύρας, ζητῶντας «τὰς δεούσας ἐνισχύσεις». Κι' εἶχε μὲν ἐξακριβώσει ὅτι οἱ Τούρκοι, τὶς συγκεντρῶσεις τους αὐτὲς, τὶς ἔκαναν μὲ τὸν κύριον σκοπὸ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ Σουλίου, γιὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς ἀτιθάσους Σουλιῶτες «νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν πρὸς αὐτούς». Ἐπειδὴ ὅμως—ἐξακολουθεῖ αὐτὸς ἀναφέροντας—ἐνδέχεται νὰ βαδίσουν, καὶ κατὰ τῶν συνόρων τούτων, ζητεῖ ἐνισχύσεις.

Ἔτσι, συνήθως, τὸ ἔκαναν οἱ Τούρκοι κι' οἱ Τσιτάμηδες. Γιὰ νὰ καμουφλάρουν τοὺς πραγματικὸς σκοπούς τους, διέδιδαν σκόπιμα ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσουν, σὲ κάθε ἄλλο μέρος, παρὰ σ' ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο πραγματικὰ προετοιμαζόνταν. Ἔτσι τῶκανε συνήθως κι' ὁ Σουλεϊμάνης: «διαδίδει ὅτι κάπου θὰ πηγαίνει, κι' ἐμφανίζεται κατόπιν ἐναντίον μας».

Ὡς σκοπὸ πάντως τῆς ἐκστρατείας τους, οἱ Τούρκοι, ἔλεγαν ὅτι θὰ πῆγαιναν τώρα νὰ καθυποτάξουν τοὺς Σουλιῶτες, πού πρὸ ἐτῶν, τοὺς πλήρωναν κάποιο φόρο ὑποτελείας, πού ὅμως, σιγά-σιγά, καθὼς γίνονταν πιὸ ἰσχυροὶ, «ἀπεμακρύνθησαν στασιάζοντες, κατὰ προτροπὴν ἐνὸς προκρίτου των, ὀνόματι Μπότσαρη». «Θὰ ὀδεύσουν δὲ καὶ κατ' ἄλλων χωρίων, περὶ ὧν πιστεύουν ὅτι ἀκολουθοῦν τὸν ἴδιον Μπότσαρη».

Ἔτσι ἦταν: Οἱ πρῶτον φόρου ὑποτελεῖς, εἶχαν ἀρπάξει ἀπὸ τοὺς ἐξουσια-

στές τους, ἔξῃντα ἕξ χωριά. Καὶ τώρα, οἱ τελευταῖοι, ἂν δὲν εἶχαν κηόλας γίνεαι, κό-
ντευαν, αὐτοὶ πιά νὰ γίνουιν —μερικὰ τοῦλάχιστον— ὑποτελεῖς στοὺς πρώην ὑπο-
τελεῖς τους.

ε'. Προετοιμασίες καὶ ἄμυνα (μέρος 2ο)

Ὁ Ροδόσταμος, δὲν περιορίστηκε μονάχα στὸ ν' ἀναφέρει ὁ ἴδιος τὰ διατρέ-
χοντα στὸν Προβεντιτὸρ ντὰ μὰρ. Βάζει καὶ τοὺς «συνδίκους» (τῆς Πάργας): Ἀ-
ναστάσιο Δημουλίτσα καὶ Πέτρο Πεισάλη, νὰ κίνουιν κι' αὐτοὶ τὶς σχετικὲς ἀναφο-
ρὲς τοὺς πρὸς τὸν Γενικὸ Προνοητὴ, καὶ νὰ ζητήσουιν, σὰν ἄμεσοι ἐκπρόσωποι καὶ
πληρεξούσιοι τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου πού κινδύνευε, ἐνισχύσεις καὶ ὄπλισμό.

Κι' ὄχι μονάχα αὐτὸ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἰπὸ τὴν ἀπειλὴ αὐτῆ, κινδύνευε κι' ἡ Πρέ-
βεζα, ὁ Ροδόσταμος, εἰδοποιεῖ ταυτόχρονα γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ τὸν Προβλεπτὴ τῆς
Ἁγία-Μαύρας Ντάντολο, ὑπὸ τὸν ὁποῖο ὑπαγόταν τὸ Φρούριο τῆς Πρέβεζας, γιὰ
νὰ λάβῃ κι' αὐτὸς τὰ κατάλληλα μέτρα ἀμύνης.

Ὁ Ντάντολο—ἴσως αὐτὸς νὰ εἶχε κι' ἄπ' ἄλλοῦ πληροφορίες—σπεύδει, ἀμέ-
σως—καθὼς αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴ σύγκριση τῶν ἡμερομηνιῶν τῶν ἐγγράφων—
νὰ ἐξαποστείλῃ στὶς ὑποπτες περιοχὲς «ἀνιχνευτὰς», τόσο στὰ μέρη τῆς Τσαμουρ-
γιας, ὅσο καὶ στὶς Σουλιώτικες περιοχὲς.

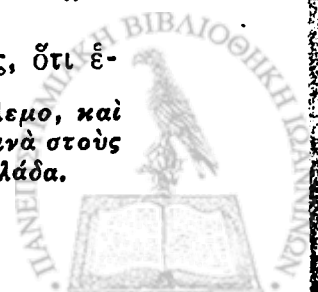
Οἱ μὲ τὰ Ἑλληνοῖταλικά λοιπὸν ὀνοματεπώνυμα Δημήτριος Μπαρμπαγκά-
λος καὶ Κώστας Νταλούπης, ἀφοῦ ἔκαναν ἐπὶ τόπου τὶς «ἀνιχνεύσεις» τοὺς ἐπέ-
στρεψαν στὴ Λευκάδα, κι' ἔκαναν τὴν ἀναφορὰ τους: Μιὰ ἐκθεση, πού ὁ Ντάντο-
λο τὴ μεταβιβάζει πρὸς τὸν Προβεντιτὸρ ντὰ μὰρ.

Συνομιλήσαμε, ἀνέφεραν αὐτοὶ, μὲ πολλὰ ἔμπιστα πρόσωπα στὸ Μαργαρίτι,
καὶ μὲ γνωστὰ μας πρόσωπα στὸ Σοῦλι· καὶ μάθαμε ὅτι ὁ Σουλεϊμάνης, εἶχε προ-
τείνει στοὺς γείτονες Τουργκαλβανοὺς νὰ λάβουιν μέρος σὲ μιὰ ἐκστρατεία «πρὸς ἔξο-
ντωσιν τοῦ Σουλίου καὶ κατόπιν νὰ ἐπιδράμουιν καθ' ὅλων τῶν πέριξ γειτονικῶν
χωριῶν». Κατόπι ἀναφέρουιν τὰ ὅσα γιὰ τὸν Ἁγῶ Πρόνιο, εἶπαμε, πῶς πάνω, καὶ
πληροφοροῦν ὅτι, ὁ Σουλεϊμάνης, γιὰ τὶς δαπάνες τὶς ἐκστρατείας αὐτῆς, μάζεψε
ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς μπέηδες, «ἐν σεβαστὸν ποσὸν χρημάτων», πού θὰ τὰ μοίραζε
«ὡς ἀμοιβὴν» στὰ στρατεύματα πού θὰ λάβαιναν μέρος στὴν ἐπιχείρηση, «μὲ τὴν
ὑποχρέωσιν νὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς αὐτοὺς Μπέηδες, ὅ,τι ὑπόλοιπον ἤθελε μείνει».
«Ἐνωθέντες λοιπὸν»—συνεχίζουιν οἱ ἀνιχνευτὲς—«εἰς μίαν συμμαχίαν ἀδιάσπα-
στον οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι, καὶ συναθροίσαντες ἕνα σοβαρὸν ἀριθμὸν ὀπαδῶν, εὗρισ-
κονται ἤδη ἔτοιμοι ὅπως βαδίσουιν κατὰ τοῦ Σουλίου, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ τὸ κα-
θυποτάξουιν, καὶ κατόπιν—ἦταν, φαίνεται, οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ντάντολο ἰκανώτατοι
«ἀνιχνευταί», μιὰ πού ἐξακριβώσαν κι' τὸ ἀπώτερο μυστικὸ τῶν Τούρκων—«καὶ
κατόπιν, νὰ βαδίσουιν κατὰ τῆς Πρεβέζης, μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ζητήσουιν τὴν πα-
ράδοσιν τῶν Ὀθωμανῶν προσφύγων,⁽¹⁷⁾ ὡς καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος
εἰς τὸν πόλεμον τὸν Ρωσοτουρκικόν,⁽¹⁸⁾ ἀλλὰ πράγματι ἵνα λεηλατήσουιν καὶ κα-
ταστρέψουιν τὰ μέρη τὰ εὗρισκόμενα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Γαληνοτάτου Πρίγ-
κηπος».

Αὐτὰ τὰ ἕξ αὐτοψίας κι' ἐπαφῆς ἐξακριβωμένα στοιχεῖα, ἀναφέρει ὁ Ντάν-
τολο πρὸς τὴν Κέρκυρα τὴν 1η Μαυτίου, (19 Φεβρουαρίου μὲ τὸ Ἰουλιανὸ ἡμε-
ρολόγιο).

Οἱ Τούρκοι, εἶχαν φαίνεται ἀφήσει νὰ πιστευθῇ σὲ ἄλλες περιοχὲς, ὅτι ἐ-

17.—18. Πρόκειται γιὰ τὸν συνεχιζόμενον ἐντονώτατον Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, καὶ
τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τοῦ Ὁρλώφ πού ἡ ἀποτυχία του, τὴν ἐπεσώρευσε δεινὰ στοὺς
ὑπόδουλους Ρωμηοὺς καὶ τὴν ἐδημιούργησε ἐρήμωσιν καὶ προσφυγιά στὴν Ἑλλάδα.

τοιμαζόταν να βαδίσουν κατά του Μωρηά. Αυτό τουλάχιστον αναφέρει ο διοικητής του Φρουρίου Βουθρωτού προς τον Προβεντιτόρ ντὰ μάρ. "Όμως, οὐτ' ἐκεῖνος δὲ γελάστηκε: «Μεγάλαι συγκεντρώσεις γίνονται ἐδῶ εἰς τὰ Τουρκοαλβανικά χωριά», ἀναφέρει· «ἀπὸ ἀσφαλεῖς πληροφορίας μου», συνεχίζει, «προκύπτει ὅτι, τὰ στίφη ταῦτα, σκοπεύουν νὰ ἐπιδράμουν εἰς τὸ Κακοσοῦλι καὶ κατότιν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Πρέβεζαν».

Ἐπρόκειτο ἀναμφισβήτητα γιὰ μιὰ πολὺ μεγάλη ἐκστρατεία. Κι' ὁ κίνδυνος, τόσο γιὰ τοὺς Σουλιῶτες ὅσο καὶ γιὰ τοὺς Ἐνετούς, ἦταν σοβαρὸς καὶ ἐπικείμενος. Ἀρχίζουν λοιπὸν κι' οἱ δύο τους νὰ παίρνουν ἐπείγοντα καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν κίνδυνον, ἀμυντικὰ καὶ στρατιωτικὰ μέτρα, ἀπὸ τὸ μέρος περισσότερο τῆς Πρέβεζας.

Νὰ τί, στίς 31 Μαρτίου (20 μὲ τὸ Ἰουλιανὸ) ἀναφέρει πρὸς τὸ Δόγη σχετικὰ ὁ Προβεντιτόρ ντὰ Μάρ. Ἀφοῦ σημειώσῃ ἀρχικὰ τὶς πληροφορίες πού εἶχε, τονίζει τὶς ἀνησυχίες τῶν ὑπῆκόων του, καὶ ταυτόχρονα, κάνει γνωστὰ τὰ μέτρα πού ἔλαβε, τόσο αὐτὸς ὅσο καὶ οἱ ὑφιστάμενοί του, γιὰ ἀντιμετώπιση τῆς κατάστασης. Τοὺς ἔστειλε, λέει, πολεμοφόδια καὶ ὄπλα, γιὰ νὰ εἶναι ἐτοιμοὶ νὰ ἀμυνθοῦν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων. Ὁ Προβλεπτής Ἀγίας Μαύρας, κατέβηκε στὴν Πρέβεζα, κι' ἐνίσχυσε τὰ σύνορα μὲ τακτικὸ στρατὸ καὶ μὲ ἐντόπιους «ἐπὶ ἡμερησίᾳ πληρωμῇ μιᾶς λίρας, καὶ μιᾶς λίρας γαλέτας», ἐνῶ ταυτόχρονα—«κατότιν τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5 Ἰανουαρίου 1770 Ψηφίσματος τῆς Γερουσίας καὶ ἐτέρου τῆς 2 Μαρτίου 1771—ἤρχισε τὴν ἐκκαφήν μιᾶς τάφρου πέριξ τοῦ Φρουρίου Πρεβεζῆς, καὶ τὴν ἀναγκαίαν πασσάλωσιν τοῦ περ χαρακώματος τούτου», ἔργο δηλαδὴ τεράστιον.

Γενικὸς λοιπὸν συναγερομὸς, κι' ἐσπευσμένες ἀμυντικὲς ἐργασίαι.

στ'. Ἡ ἐπίθεσις

Οἱ Τοῦρκοι, προσχεδίασαν τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐπιχειρήματός τους, γιὰ μέρος βραεῖς κι' ἐπίσημες γιὰ τοὺς Ρωμηούς: Τὴ Μεγάλῃ Βδομάδᾳ.

Πρῶτοι καὶ πάλι, ὁ Διοικητὴς τῆς Πάργας καὶ οἱ Δημογέροντές της, τέσσαρες τώρα μαζὺ μὲ τοὺς: Κωνσταντῖνον Βρανᾶ καὶ Γιαννάκη Δεσύλα, περιγράφουν, ζεστὰ· ζεστὰ τὰ περιστατικὰ τῆς ἐπίθεσης καὶ τὴν τύχη της, στίς 12 καὶ 13 Μαρτίου (π. ἡ.)· Μεγάλῃ δηλ. Πέμπτῃ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ. Θαρρεῖς, ἀπόρροια εὐτυχησμένοι καὶ χαρούμενοι, σπεύδουν ν' ἀναφέρουν ἀμέσως καὶ σ' ἄλλους τὴν πανωλεθρία τῶν ἐπικίνδυνων ἐχθρῶν τους, καὶ νὰ βγάλουν τὸ βραχνὰ ἀπὸ μέσα τους.

«Πέντε χιλιάδες ἐνοπλοὶ, τὴν Παρασκευῇ τοῦ Λαζάρου, διαιρεμένοι σὲ «τρία σώματα μὲ ἀναπεπταμένας τὰς σημαίας, ἐξεκίνησαν ἵνα λεηλατήσουν τὴν γειτονικὴν Κοινότητα τοῦ Σουλίου, ἣ ὅποια τοὺς ἠνώχλει καθημερινῶς δι' ἐκβιασμῶν καὶ βιαιοπραγιῶν». Τὸ πρῶτον σῶμα, ἦταν κάτου ἀπὸ τὶς διαταγὰς τῶν ἀγάδων τοῦ Μαργαριτιοῦ, μὲ ἀρχηγὸ τὸν περίφημον Σουλεϊμάν. Τὸ δεύτερον, ἀπὸ τοὺς Παραμυθιωτῆς, μὲ ἀρχηγὸ τὸν «Ἀγῶν Προνηόπουλον», καὶ τὸ τρίτον, τοῦ Ἀργυροκαστροῦ καὶ τῆς Ἀρτας, ὑπὸ τὸν Νιόζ μπέν καὶ τὸ Μουχτάρ ἀγᾶ. «Μὲ τοιαύτην παράταξιν ὠδήγησαν τὰ σώματα κάτωθεν τοῦ Σουλίου, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν». Τὰ Σουλιώτικα καμποχώρια, θὰ εἶχαν σίγουρα, ἢ καταφύγει στὸ κυρίως Σοῦλι, ἢ σκορπίσει δῶθε· κεῖθε.

Τὴν ἐπίθεσίν τους, τὴν ἀρχισαν οἱ Τοῦρκοι, καίοντας τὶς ἐκκλησιὰς καὶ τὰ σπίτια τῶν χωριῶν πού ἦταν στίς βάσεις τοῦ ὄχυροῦ, «ἵνα πικρᾶν τοὺς Σουλιῶτες καὶ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ παραδοθοῦν». Ἀλλά, αὐτοὶ «ἠμύνθησαν καρτερώς· καὶ ἐνοχλοῦντες τοὺς ἐπιδρομῆς μὲ αἰφνιδίαις ἐξόδους». Οἱ Τοῦρκοι, «ἐκαυσαν (ἐ-

τοι) και τὸ κάτω μέρος τοῦ Σουλίου» τὸ Ἑφταχώρι, «καὶ ἐφονεύθησαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἄρκετοί».

Οἱ πρώτες μάχες, πιάστηκαν τῇ Μεγάλῃ Δευτέρῃ.

Ἐκατὸν εἴκοσι Σουλιῶτες, προσέβαλαν τὸ σῶμα τοῦ Μουχτίρ, ποὺ εἶχεν ὀκτακόσιους μαχητές. Κατὰ τὴ συμπλοκὴ αὐτῇ, σκοτώθηκαν σαράντα Τουρκαλβανοὶ καὶ πληγώθηκαν δυὸ μονάχα Σουλιῶτες· κυριεύτηκαν δὲ ἀπὸ τοὺς τελευταίους, τρεῖς σημαῖες.

Ἄλλο Σουλιώτικο σῶμα, προσέβαλε αἰφνιδιαστικὰ πεντακόσιους ἄνδρες, ποὺ ῥόταν ἀπὸ τὰ Γιάννινα σὰν ἐνίσχυση τοῦ Σουλεϊμάν, γιὰ νὰ ἀποκλείσουν τὶς διαβάσεις τοῦ Σουλίου—θαρρεῖς κι' οἱ Τοῦρκοι τοὺς εἶχαν κιάλας στὸν τρουβᾶ τους τοὺς Σουλιῶτες—καὶ τοὺς διασκόρπισαν. Ταυτόχρονα, οἱ τελευταῖοι, προσβάλλουν ἄλλο τουρκικὸ σῶμα, ἀπὸ ὀκτακόσιους, ὑπὸ τὸν Μουζιο Ἀλῆ τοῦ Μαργαριτιοῦ καὶ τὸν Σιαμέτ Μπουλούμπαση τῆς Ἄρτας, καὶ τοὺς διαλύουν κι' αὐτοὺς κυριολεκτικὰ, ἀφοῦ σκοτώθηκαν ὄχι λίγοι Τουρκαλβανοί. Ὅλα αὐτὰ, δείχνουν, ὅτι οἱ Σουλιῶτες, ἦταν πολὺ καλὰ πληροφορημένοι γιὰ τὶς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ· καὶ πειθαρχημένοι, καλλίτερα ἀτ' αὐτόν, στήνουν ἐνέδρες κι' ἐπιτίθενται μὲ αἰφνιδιασμούς, μὲ βάση σχέδιο στρατηγικόν.

Στὸ μεταξύ, ὁ Σουλεϊμάν, ἐπιτίθεται ἀλλεπάλληλα κατὰ τοῦ κυρίως Σουλίου, χωρὶς ὅμως κανένα ἀποτέλεσμα.

Κι' οἱ μάχες, γενικεύονται τῇ Μεγάλῃ Τρίτῃ καὶ τῇ Μεγάλῃ Τετάρτῃ.

Οἱ στρατιῶτες ὅμως τοῦ Σουλεϊμάν, τὴν Τετάρτη τὸ βράδυ, ἔπασαν νὰ κοιμηθοῦν, σὰν ψόφιοι. Εἶνε κιάλας κατάκοποι ἀπὸ τὶς σκληρῆς μάχες.

Αὐτὸ περίμεναν κι' οἱ Σουλιῶτες. Τὴν Τετάρτη τὸ βράδυ στὶς δυὸ ἡ ὥρα, πέφτουν ἐπάνω τους αἰφνιδιαστικὰ, σκοτώνουν τριακόσιους ἄνδρες, -κι' εἶναι τόση ἡ σύγχυση καὶ ἡ ταραχὴ ποὺ παθαίνουν οἱ Τοῦρκοι, ὥστε οἱ Σουλιῶτες, αἰχμαλωτίζουν καὶ τὸν ἴδιο ἄκόμα τὸν Σουλεϊμάν, τὸ γιὸ του κι' ἄλλους σαράντα προὔχοντες τοῦ Μαργαριτιοῦ, ποὺ θὰ ἀποτελοῦσαν σίγουρα τὸ Ἐπιτελεῖο του, καὶ θάταν κατασκηνωμένοι, ὅλοι μαζὺ στὸ ἴδιο μέρος. Ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες, κατὰ τὸν αἰφνιδιασμό, σκοτώθηκαν μόνο πέντε.

Ἡ στρατιὰ τοῦ Σουλεϊμάν «εἰράπη εἰς ἄτακτον φυγὴν». — Ὁ σώζων ἑαυτόν, σωθήτω!

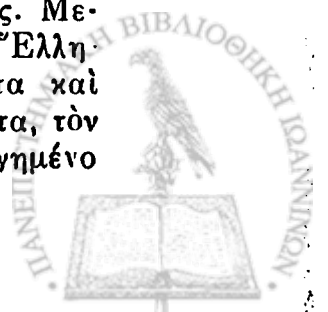
Κι' ἔτσι, τῇ Μεγάλῃ Πέμπτῃ, οἱ Σουλιῶτες ἦταν καὶ πάλι ἀδούλωτοι.

ξ'. Ὁ ἐξευτελισμὸς

Αὐτὸ ἦταν τὸ ἄδοξο τέλος τῆς ἐκστρατείας τοῦ διάσημου Σουλεϊμάν.

Τρομοκρατημένος ἀπὸ τὸν ὀρμητικὸ αἰφνιδιασμό τῶν Σουλιωτῶν, αὐτὸς κι' οἱ ἀγάδες τοῦ Μαργαριτιοῦ, ποὺ εἶχαν ξεκινήσει μὲ «ἀναπεπταμένας τὰς σημαίας», εἶχαν τώρα ζητήσει προστασία μέσα σ' ἓνα Ναὸ τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας ἀρχίσει τὴν ἐκστρατεία τους μὲ τὸ κάψιμο ἄλλων τόπων τῆς λαιρείας Του, τὶς μέρες ἀκριβῶς τοῦ μαρτυρίου Του. Κατέφυγαν, αὐτὸς καὶ σαράντα πρόκριτοι, στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου τοὺς πολιορκῆσαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ παραδοθοῦν, οἱ νικητὲς τους.

Οἱ Σουλιῶτες, ἡ πρώτη τους ὀρμὴ, ἦταν νὰ τοὺς πετσοκόψουν ὅλους. Μεσολάβησε ὅμως κάποιος μπέης Γιαννιώτης, κι' ἀνεξίκακοι, ὅπως πάντα οἱ Ἕλληνες, μιὰ ποὺ νίκησαν, τοὺς χάρισαν τὴ ζωὴ. — Ὅμως τοὺς πῆραν τ' ἄρματα καὶ τὶς μαροῦτες. Καὶ τὸ Σουλεϊμάν, ἀφοῦ τοῦ πῆραν καὶ τὰ λαμπρὰ φερέματα, τὸν ἐντυσαν μ' ἓνα παλῆδ καπότο, καὶ τὸν ἐδιώξαν κατατροπιασμένο, σὰν κνηνημένο

σκυλί, ἀροῦ πρώτα ξαγόρασε τὸ κεφάλι του, πληρώνοντας στοὺς νικητὲς, τρεῖς χιλιάδες τζεκίνια. (19)

Τοὺς ἄλλους σαράντα, τοὺς κράτησαν, ὡς πὺν μπόρεσαν κι' αὐτοὶ νὰ ξαγοράσουν τὸ κεφάλι τους, δίνοντας στοὺς νικητὲς ἄλλα χίλια πεντακόσια τζεκίνια· καὶ φυσικά, ὅλα τους τ' ἄρματα.

Καὶ νὰ τώρα ἡ κατακλιῖδα τῶν σχετικῶν ἀφηγήσεων τῶν Προβεντιτόρων καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχῶν τῆς Γαληνότατης Δημοκρατίας.

«Τοιοῦτοτρόπος, νικημένος, ταπεινωμένος, ἐξευτελισμένος, κατατροπιασμένος κι' ἐγκατελειμένος ἀπὸ τοὺς δπαδούς του, ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ἴδια ὁ Σουλεϊμάν», γράφει μὲ ἄγρια γὰρὰ κι' ἱκανοποίηση ὁ Προβεντιτόρ Τζιενεράλ ντὰ μάο πρὸς τὸ Γαληνότατο Πρίγκηπα, «ἀροῦ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωση—κι' εἶνε ζήτημα ἂν τὴν τηρήσῃ, παρατηρεῖ αὐτὸς μὲ σκεπτικισμό—νὰ μὴν ἐνοχλήσῃ τοὺς γενναίους—μὰ καὶ ταυτόχρονα—«τυχηροῦς»—ἐκφράζει τὴ γνώμη—γὰ τὴν προκείμενη περίπτωση, «Σουλῳῳτες».

—Τὸ θαῦμα ἔγινε!..

ἘΟ Χριστὸς πὺν σταυρωνόταν ἀνήμερα, μαζὺ κι' ἡ παληκαριὰ τῶν Σουλῳῳ τῶν—σὺν Ἀθηνῶν καὶ χεῖρα κίνει—κέρδισαν τὴ νίκη.

—«Αὐτὴ εἶναι ἡ τραγωδία!», γράφουν οἱ «λεβέντι» πρὸς τὸν Προβεντιτόρ ντὰ μάο. «Οἱ Τοῦρκοι, διελύθησαν ἀτάκτως ἢ ἄς εἰπούμε καλλίτερα, ἐπεῖγαν στὸ διάβολο».

«Ἀκριβῆ ἀριθμὸν πεσόντων»—γράφει ὁ Προβεντιτόρ Λευκάδος, «δὲν γνωρίζομεν... ἐχάθησαν πολλοί, καταδικασμένοι ἀπὸ τοὺς Σουλῳῳτες» οἱ ὁποῖοι σ' αὐτὴ τὴ μάχη ἔχασαν μόνον τρεῖς πρόχοιτους, ἀρχηγούς φάρας προφανῶς, καὶ δέκα πέντε ἕως δέκα ἔξ ἀπὸ τοὺς ἄλλους,· εἶχαν ἐν τούτοις ἀρκετοὺς πληγωμένους.—«Κατήγαγον ὁμοῦ μίαν περιφανεσιάτην νίκην. Ἐπῆραν 10 σημαίας, 100 φορτηγὰ ζῶα, καὶ 80 φορτώματα ἀλεύρου».

—Καὶ 3.000 τζεκίνια, προσθέτομε ἡμεῖς, ἀντὶ ἐνὸς παληοῦ καπότου.

«Κάθε κίνδυνος διὰ τὴν Πρέβεζαν, ἐξέλιπεν ἐπὶ τοῦ παρόντος. . . .».

19. Στὰ 1628, τὸ τζεκίνι, πὺν λεγόταν τότε φλωρί, (φιορίνι), ἰσοδυναμοῦσε μὲ δύο μισὰ γρόσια: κάθε γρόσι, εἶχε σαράντα παράδες καὶ κάθε παράς, τρία ἄσπρα. Τὰ ἄσπρα ὑποδιαιροῦταν σὲ ροβπια.

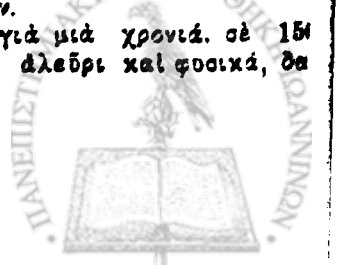
Ἀπὸ μιά ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαήλ γιοῦ τοῦ Νικόλαο Γλοκὴ πρὸς τὸν πατέρα του στὴ Βενετία, ἀπὸ τὰ Γιάννινα μὲ ἡμερομηνία 8 Ἀβγούστου 1677, ἀποσκοπεῖ τὰ ἑξῆς: «... ὁ ἀπέντης ὁ κὸρ θεῖος, φεύγοντας ἀπὸ τὰ Γιάννινα, μὸς ἔρησε νὰ ξοδεῖσθω διὰ προσηγῆ τὴν ἡμέρα πρὸς ἄσπρα εἴκοσι (σχεδὸν ἑπτὰ παράδες) καὶ δὲν φτάνουν σαράντα, διαμαρτύρεται ὁ Μιχαήλ εἶνε δύο κοπέλλες, κι' εἶνα κοπέλλι, καὶ τρεῖς παιδοπούλες, κι' ἡ νύφη, κι' ἡ πεθερά του, κι' ἕνα δὸς ἀπ' ἑξῆς, κῆτι ἀλοφαντῆς, καὶ ἄλλοι παρόμοιοι, ὅτι εἶνε καρμιά δεκαριά φράγες, καὶ δὲν φτίνει τρεῖς ἰκίδες κρέας, ἕλσον καὶ κανένα κορλί καὶ ὑποορα καὶ γάλα καὶ ἄλλα παρόμοια τοῦ σπητιοῦ».

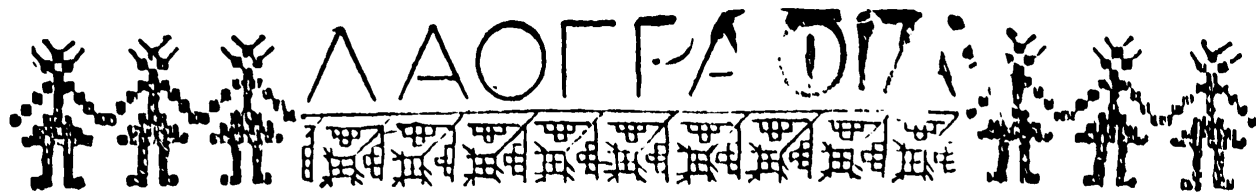
Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα γιὰ τὰ ὁποῖα σήμερ θὰ χρειαζόταν, τοὐλάχιστο ἑκατὸν πενήντα δραχμὲς, ἦταν τότε ἀρκετὰ, 40 ἄσπρα, τὸ ἕνα τρίτο τοῦ γροσιοῦ.

Οἱ τρεῖς λοιπὸν χιλιάδες τζεκίνια, μὲ λογαριασμὸ τοῦ 1670, εἶχαν ἀξία ὅσο περίπου τρεῖς ἑκατομμύρια σημερινῆς (1958) δραχμὲς. Ἡ Βενετικὴ λίρα, τὸν ἴδιο καιρὸ, ἰσοδυναμοῦσε μὲ τεσσαρτῆμιση παράδες (15 ἄσπρα).

Ἡ ἀξία τῶν γροσιῶν κατὰ τὸ 1759, φαίνεται ἀπὸ τὸ ἱδρωτικὸ τοῦ Ἑλληνοσχολεῖο Μετσόβου, ἔγγραφο, τὸ ἀνταρρόμενο ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν Κατζίμηχάλη στὴ μελέτη τῆς γιὰ τὸ Ἑλληνοσχολεῖο Μετσόβου, κατὰ τὸ ὅποιο, ὁ μισθὸς τοῦ δαυκάλο, προβλέπεται σὲ 100 γρόσια τὸ χρόνο, ὅσο ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ τόκος κεφάλαιου 1000 γροσιῶν.

Στὰ δὲ 1766, ὁ αὐτὸς μισθὸς καθορίζεται ἀπὸ ἄλλο ἔγγραφο γιὰ μιά χρονιά, σὲ 15 ἀσουλάνα (ἀσολάνια=γρόσια), δύο φορτώματα κρασί, ἕνα φόρτωμα ἀλεύρι καὶ φυσικά, ὁ ρεάν κατοικία.

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ "ΚΟΣΣΑ," ΚΑΙ ΤΗ "ΒΛΗΩΡΑ,"

Συμπληρωματικά πρὸς ὅσα γράψαμε (1) γύρω ἀπὸ τὸ θέμα «Κόσσα» καὶ «Βληώρα», ἀναφέρουμε πῶς κάτω καὶ τὰ ἑξῆς:

α) Οἱ Ἐκλογεῖς πολῖτες τῆς Κοινότητος τῶν Γιαννίνων καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν, δὲν ἦταν μόνον ἀρκετὸ νὰ εἶναι: (2) Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, Ἕλληγες τὸ γένος καὶ ἐγκαιροποιημένοι ἐπὶ μιὰ συνεχῆ τριετία στὰ Γιάννινα ἢ τὴν Ἐπαρχία ἢ ἀσκοῦντες σ' αὐτὲς κάποιο ἐπάγγελμα, ἀλλὰ καὶ ἀπαραιτήτως νὰ μὴν εἶναι κατὰ ὅποιονδήποτε τρόπο ἐλεοδοτούμενο τῆς Κοινότητος. Γι' αὐτὸ καὶ, οἱ ἐκλογεῖς π. χ. πολῖτες τῶν Γιαννίνων τοῦ 1889, ἀνερχόταν σὲ μόνον 256 (σὲ πληθυσμὸ χριστιανικὸ γύρω στὶς 15 χιλιάδες). Ἀπ' αὐτὸ συμπεραίνεται, καὶ ἡ τεράστια ἔκτασις τῆς κοινωνικῆς ἀντίληψης τῆς ἐποχῆς, καὶ ὁ πλουτοκρατικὸς τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος χαρακτήρας. Τὸ προσὸν τοῦ μὴ ἐλεοδοτούμενου, ἦταν, κατὰ πολὺ περισσότερο λόγο ἀπαραίτητο, καὶ γιὰ τοὺς ἐκλόγιμοις.

β) Γιὰ τὴν κομματικὴ αὐτὴ διίρρεση στὰ Γιάννινα, κάνει παρεμπιπτόντως λόγο, καὶ ὁ Εὐάγγελος Μπόγκας, στὴν ἐργασία του: «Τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιά στουὺς Ἡπειρώτικους θρούλους», (3) ὅπου, ἐτυμολογώντας τὸ χαρακτηρισμὸ «Κόσσα», ἐπεξηγεῖ ὅτι, ὁ λαὸς, ὀνόμαζε ἔτσι τὸ κόμμα τῆς Ἀρχοντῆς, ἀπὸ τὴν κοτίδα τῶν εὐγενῶν τῆς παλαιότερης ἐποχῆς (ὑπονοώντας βέβαια τοὺς καιροὺς, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες, φοροῦσαν περοῦκες).

γ) Ὁ Καθηγητὴς καὶ ἱστοριοδίφης Ἡλίας Βασιλάς, (4) μοῦ γράφει ἐπεξηγηματικὰ καὶ τὰ ἑξῆς:

«Ὅλοι οἱ πολιτικοὶ ἀγῶνες (στὴν Πρέβεζα) στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας (1604—1912, καὶ ἑξῆς!...) μεταξὺ τῶν ραγιαδῶν Ἑλλήνων, γενόντουσαν γιὰ τὰ ὀφίτσια—ἢ λέξη παραδόθηκε ἀπὸ τοὺς Βενετσιάνους—γιὰ τίς Ἐφοροεπιτροπὲς δηλ. τῶν Σχολειῶν καὶ Ἐκκλησιῶν. Δὲν εἶχαν καὶ τόσο πατριωτικὰ κίνητρα οἱ πεισμονες αὐτοὶ καυγάδες, γιὰ νὰ διατηρήσουν οἱ πρόκριτοι, οἱ κοτζαμπάσηδες, οἱ σύνδικοι τὰ ὀφίτσια, ἢ γιὰ τὴν διαχείρισιν τῶν περιουσιῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Λαμπρίδης, εἶναι αὐστηρὸς καὶ δίκαιος κριτὴς σ' αὐτὸ τὸ θέμα». (δὲς στὸ περὶ τῶν ἐν Ἡπειρῷ Ἀγαθοεργημάτων του, τομ. Α' σελ. 43 καὶ 135)—Καὶ συνεχίζοντας ὁ Ἡλ. Βασιλάς, παραθέτει καὶ δυὸ σατυρικὰ τετράστιχα τῶν πολιτικῶν ἀγῶνων λαοῦ καὶ ἀρχόντων στὴν Πρέβεζα, στὶς ἐκλογὲς τῶν Ἐφόρων Σχολῆς καὶ

1. Στὰ τεύχη Μαρτίου - Μαΐου 1958 τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας».

2. Ὅπου ἀμέσως πῶς πάνω, σελ. 217 (ἀνατύπου 6).

3. Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἐστία», 1955 σελ. 658.

4. Δὲς σχετ. ὅπου ἀμέσως πῶς πάνω, σελ. 306, ὑποσ. 37 (καὶ ἀνατύπου 28 ὑποσ. 88)

Ἐπιτρόπων τῶν Ἐκκλησιῶν σιὰ 1900.

Μαῦρους κόκκους λαλεῖ
σι' Περδικάρη (4) τὴν αὐλήν
κὶ λαλεῖ κὶ τραγουδεῖ
οὐ Περδικάρης δὲ θὰ βγῆ.

Ἄλεξος Ντόντους (5) φώναξι:
— Παιδιά, πῶς πάει τοῦ κόμμα;
Κὶ οἱ γύφτοι (6) τ' ἀπουκρίθησαν,
Ζήτου τοῦ Ταμπάκονα (7)

Γιὰ τὴν ἑτυμολογία τῆς λέξης Βλιώρα, καὶ ὁ Καθηγητὴς Κωνστ. Ἀμαντος, γράφει (8)—ὅπως συνεχίζει πληροφορώντας μας, ὁ Ἡλίας Βασιλάς—ὅτι εἶναι, ἀρβανίτικος λεκτικὸς τύπος τῆς λέξης Αὐλώνα (Εαλόνα σιὰ Ἰταλικά).

δ') Σχετικὰ μὲ τὴν ἑτυμολογία τῆς λέξης Λιοῦται, ὁ συγγραφεὺς (τ. Πρεσβευτῆς) Ἄλ. Πάλλης, παρατηρεῖ ὅτι ἴσως παράγεται ἀπὸ τὸ Ρωσικὸ λιοῦντη «ἀνθρώποι». Γερμ., *leute*.

Πολλὰ κοινὰ σημεῖα, μᾶς δίνουν τὸ ἐνδόξιο νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ ἔννοια λιοῦται, (9) συνδέεται στενὰ μὲ τὶς ἔννοιες «πρωτοπαλλήκαρο» «παλληκάρια», σωματοφύλακες, ἔμπιστοι, προσωπικὴ φρουρὰ καὶ τὰ παρόμοια.

4. καὶ 5. Πλούσιοι καὶ οἱ δύο κτηματίες· ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἀρχόντες τῆς ἐποχῆς.

6. Τῆς συνοικίας τοῦ Ἁγ. Βασιλείου· ἡ βληῶρα, τὸ πόπολο.

7. Λαϊκὸς ἠγέτης (1909—1912).

8. «Οἱ Βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος».

9. Δὲς καὶ Λαρούς Οὐνιβερσέλ, λέξεις *leude, antrusion, trust, trustis*.

ΚΑΓΚΕΛΟΦΡΥΔΑ

Μωρὴ ψηλὴ, μωρὴ λιγνὴ, μωρὴ καγκελοφρύδα,
τὶ τ' ἀψυχᾶς τὸ φίλημα, τὶ τ' ἀψυχᾶς τὸ μάτι;
ταχιά γεράζης καὶ θὰ εἰπῆς καὶ θὰ τὸ μετανιώσης.
— Γιώργη μ' σὰ θέλεις φίλημα, φιλιά καὶ μαῦρα μάτια,
πιᾶσε τὸν ἄντρα μ' μπράτιμο, τὴν πεθερά μου μάννα
κι' ἐμένα κρίνε νύφη σου, νύφη τοῦ μπρατιμού σου,
καὶ κίνα κι' ἔλα μιὰ βραδυά, ἕνα Σαββάτο βράδυ,
νὰ πᾶμε πέρα σιὸν ὄντιά, σιὰ πέρα παραθύρια.
Ἐκεῖ νὰ παίζωμε τὰ δυό, νὰ κοιμηθοῦμ' ἀντάμα.

Δημοτικὸ

[Συλλογὴ Πύρου Στάρα]

ΠΑΝΤΑΖΗ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΛΕΥΚΑΔΟΣ

(Γιατροσόφια, ξόρκια, προλήψεις)

Ἄν κάποτε γραφῆ ἡ Ἱστορία τῆς Λαϊκῆς Ἱατρικῆς, στὸν τόπο μας, θ' ἄξει νὰ ξεφυλλίσει κανεὶς τόμους δόκλιηρους καὶ νὰ θαυμάζει τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ καταπιάνονταν μὲ πίστη καὶ ἐπιμονὴ νὰ θεραπεύσει μὲ βότανα τὴν ἀρρώστεια καὶ τὸν κάθε λογῆ; σωματικὸ πόνον. Ἔτσι κι' ἓνας σημερὸς; ἀκόμα βοτανολόγος θὰ ἐκπλήσσονταν μπροστὰ στὴ γνώση ποὺ εἶχε γιὰ τὰ μικροβότανα, καὶ τὰ πικρὰ φάρμακα. αὐτὸς δὲ κατὰ τὰ ἄλλα καθυσπέρηνος ἀνθρώπος. Ἡ ὀνοματολογία εἶταν ἀεξάντηλη.

Στὴ Λευκάδα ἡ Λαϊκὴ Ἱατρικὴ ἦταν σχεδὸν καθολικὰ διαδεδομένη. Τὸ νησί ὀρίζεται πολὺ κοντὰ στὴν Ἀκαρνανία καὶ τὰ νησὶν ἀνάμεσόν του διασταυρώθηκαν καὶ διασταυρῶνται δυὸ ξεχωριστοί, ἀντίθετοι σὲ πολλὰ, χαρακτῆρες. Ὁ ἀδρὸς καὶ βαρὺς, σχεδὸν πονηρὸς χαρακτῆρας τῆς ἀπέναντι Στερεῆς καὶ ὁ Ἑπτανησιώτικος μὲ τὴ λεπτότητα καὶ τὴνεὐαισθησία του. Γέννημα αὐτῆς τῆς διασταύρωσης, ὁ λευκαδίτικος χαρακτῆρας, εἶναι ἐμπλουτισμένος μὲ τὴ διπλὴ αὐτῆ καθύβλη, τὴν πλοῦσια σὲ πείρα καὶ μνημῆς. Ἔτσι ἡ Λευκάδα, κι' ἀπὸ λαογραφικὴ ἀποψη, παρουσιάζει μεγάλο ἐνδιαφέρον, σὰ φωνητήρι, ποὺ μέσα του μετουσιώνονται τὰ ρεύματα παράλληλα καὶ συγγενικά. Εἶναι ὁ τόπος μ' ἄς ἐπεξεργασίας Λαϊκῆς, λαογραφικῆς ποιού. Ἡ μελέτη τῆς Λαογραφίας τῆς θὰ βοηθήσει σὲ πολλὰ.

Ὁ Λευκαδίτης δὲν ἔχει τὴν πονηρὴν ἔ

ξυπνάδα τοῦ Κεφαλλονίτη, οὔτε τὴν ὑπερβολικὴ εὐαισθησία τοῦ Κερκυραίου, εἶναι ὡστόσο ὁ εὐαίσθητος παλληκαρῆς, ποὺ ἀρκετὰ εὐαίστος, δὲν εἶναι οὔτε λιγότερο οὔτε περισσότερο προληπτικὸς ἀπ' τοὺς γειτόνους του. Ζυμωμένος μὲ τὰ «χώματα τῆς γῆς του» καὶ δουλεύοντας κυριολεκτικὰ ἀπάνω στὶς πέτρες τοῦ κακοτράχαλου νησιοῦ του—ἴδιο κι' αὐτὸ μὲ τὸ χαρακτῆρα του: ἀλλοῦ ὀρεινὸ, βαρὺ, ἀπότομο, κι' ἀλλοῦ εἰδυλιακό κι' ἀπίθανο τρυφερό—ἐνδιαφέρεται γιὰ κάθε τι, πάνω σ' αὐτὸ καὶ ξέρει ὅλα τὰ χορτάρια, τὸ καθένα μὲ τὴ σημασία του, τὴν ἰατροσοφικὴν, ἄς ποῦμε.

Τὸ γιατροσόφι ἦταν ἡ ἐλπίδα του σὲ κάθε δύσκολη ὥρα: Κοπάνιζε, μερικὰ βότανα, ἔριχνε μέσα, κάποτε, καὶ λίγο κρασί, μέλι, ἀσπράδι αὐγοῦ ἢ γάλα κι' ἔκανε τὸ λεγόμενο κατὰ πλάσμα ἢ μπλάθρι. Τὸ ἄπλωνε κατόπι πάνω σ' ἓνα πανί, τὸ ἐπέθετε στὸ πονεμένο μέρος τοῦ σώματος, τὸ ἔδενε κι' ὁ πόνος περνοῦσε. Σὲ πόνους χεριοῦ, ἔξαρθρώσεις ἢ «νευροκαβιλήματα», χρησιμοποιοῦσε ἀντὶ γιὰ πανί, ἀπκλειστικά, γαλάζιο σκοῦρο χαρτί. Φαίνεται πὼς ἀπέδιδε καὶ σ' αὐτὸ θεραπευτικὰς ιδιότητες. Τὸ κατάπλασμα, τότε, τὸ ἔλεγε ἀνακόλλι. Ὡστόσο σὲ μερικὰς περιπτώσεις κατέληγε στὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα, καὶ τὸ γιατροσόφι ὄχι μόνον δὲν ἐθεράπευε, ἀλλὰ ἔφερνε μιὰ ὥρα ἀρχύτερα τὸ θάνατο, ἰδίως σὲ κοψίματα, (κοιλόπονο). Ἄνυποπτος, δηλ. πὼς μπορούσε π. χ. νὰ ναι παροξυσμὸς σκωληκοειδίτιδος ἐπέθετε τὸ θερμὸ καὶ μαλαχτικὸ βοτανικὸ κατασκευάσμα—ἢ καὶ ζεστὸ κεραμίδι—κι' ὁ ἄρρωστος πέθαινε, φυσικά: «Πάει ἀπὸ κόψιμο ὁ μακαρίτης!» Παρ' ὅλ' αὐτὰ, ποτὲ

1. Κι' ἐδῶ, ὅπως καὶ παρακάτω, χρησιμοποιοῦμε τὸ ἑτα ν ἀντὶ τοῦ εἰνα ι, γιατί ἡμερῶς, σὲ ἐλάχιστες μόνο περιπτώσεις, ἔχει τὴν παραγωγή τῆς ἢ Λαϊκῆς Ἱατρικῆς ἢ ξόρκι.

δὲν κλονίζονταν καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη του
σιὸ κατάπλασμα.

*

Ἀπαραίτητο συνοδευτικὸ τῆς θεραπεί-
ας ἦταν καὶ τὸ ξόρκι, ἡ εὐχή, ὅπως τὴν ἔ-
γραφαν παληότερα. Τὸ ξόρκι ἦταν μυστι-
κό. Δὲν μπορούσε ὁ καθένας νὰ ξορκίσει.
Τὸ προνόμιο τοῦ εἶχαν μάλιστα ἀποκλειστι-
κὰ οἱ γυναῖκες. Ὑπῆρχαν (ὑπάρχουν καὶ σή-
μερα) εἰδικὲς γυναῖκες οἱ ξορκίστριες, ποὺ
παίρνανε τὸ ἀξίωμα κληρονομικὸ καὶ δὲν
φανέρωναν μὲ κανένα τρόπο τὰ λόγια ποὺ
ἔλεγαν. Πίστευαν πὼς χάνουν τὴ δύναμή
τους. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ξόρκια μένουν ἄ-
γνωστα στὸ σύνολό τους σχεδόν.

Τὶ ἦταν τὸ ξόρκι; Ἦταν μιὰ εὐχή ἢ
προσταγὴ μὲ λόγια, σχεδὸν πάντα. ἀκατά-
ληπτα, γι' αὐτὸν ποὺ ἀκούγε τὸ μουρομού-
ρισμα τῆς ξορκίστριας, καὶ συνοδεύονταν
μὲ χειρονομίες, κάτι σὰν σημεῖο τοῦ σταυ-
ροῦ καὶ κούνημα τῆς κεφαλῆς. Προφέρον-
ταν ψιθυριστὰ καὶ γλήγορα. Καμμιά φορά,
ἀπ' τὶς σπάνιες περιπτώσεις, μπορούσε κα-
νεὶς νὰ ξεχωρίσει καμμιά λέξη σάν: Χ ρ ι-
σ τ ὁ ς, δ ο ὕ λ ε τοῦ Θ ε ο ὕ, ὕ π α-

1α. Ἀρχιεπισκοπὴ Λευκάδος. — Ἐκφράζω τὶς
θερμὲς μου εὐχαριστίες στὸν Διευθυντὴ τοῦ Ἀρ-
χειοφυλ. Λ. κ. Γιώργο Παρίσι ποὺ μοῦ τὸ παρα-
χώρησε.

2. Τὸ ὄνομα τοῦ ἐφημέριου δὲν ἀναγράφε-
ται σὲ καμμιά ἀπὸ τὶς ληξιαρχικὲς πράξεις. Τὸ
ὅτι ὁ ἐφημέριος, στὰ Βουρνικά, τότε, ἦταν ὁ Πα-
πᾶ Μανώλης Φουρλᾶνος, φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐξῆς.
α) Στὴ σελ. 14 τοῦ βιβλίου, ὑπάρχει ἡ βεβαίω-
ση ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τοὺς Ἰωάννη καὶ Εὐθύ-
μιο Δοξαρά: «1806, Ἀπριλίου 13 χωρίον Βουρνι-
κά. Ἔως τὴν σήμερον μᾶς ἔχει ἐξοφλημένους ὁ εὐ-
λαβέστατος Π α π ᾶ — κ ὕ ρ Μ α ν ὡ λ η ς
Φ ο υ ρ λ ᾶ ν ο ς .....» β.) Ὑπάρχει καταχωρημέ-
νη ἡ ληξιαρχικὴ πράξις θανάτου τοῦ Παπᾶ—Μ.
Φ., ποὺ πέθανε στὰ 1818: «1818. χιλίους ὀκτακο-
κοσίους δεκαοκτώ, Αὐγούστου 4: Ἀπόθανεν ὁ
π α τ ῆ ρ α ς μ ο υ Παπᾶ—Μανώλης Φουρλᾶ-
νος καὶ ἐθάπτη εἰς τὸ ναγὸ τῆς Θεοτόκου Βουρ-
νικά.» Ὁ γιὸς τοῦ Παπᾶ Μ.Φ., ποὺ γράφει τὴν
ληξιαρχικὴν πράξιν τοῦ θανάτου του, εἶναι πιθα-
νότατα ὁ Παπᾶ Ἀνθιμος Φουρλᾶνος, ποὺ διαδέ-
χθηκε τὸν πατέρα του στὰ Ἱερατικὰ καθήκοντα.
Σὲ μιὰ ληξιαρχικὴν πράξιν τοῦ 1791, ἀναφέρεται.
«Τῆ αὐτῆ (16 Φεβρουαρίου 1791) ἐβαπτίσθη καὶ
μία θυγατέρα τοῦ θεολόγου Διοχάρη καὶ ἀνάδο-
χος ὁ Παπᾶ Ἀνθιμος Φουρλᾶνος.» Οἱ πράξεις
ποὺ ἐπακολουθοῦν μετὰ τὸ 1818, καθὼς καὶ ἓνα
ξόρκι στὸ τέλος τοῦ βιβλίου, εἶναι γραμμένες ἀ-
πὸ τὸ ἴδιο χέρι καὶ ἡ ληξιαρχικὴν πράξιν θανά-
του τοῦ Παπᾶ—Μ. Φ.

γ ε κ ι ο, αὐτὲς ἀκρικῶς ποὺ ἔδειχναν..
τὸ δεσμὸ ποὺ ἔχει τὸ ξόρκι μὲ τὰ β.β.β.β.
τῆς ἐκκλησίας. Ἴσως τὸ ἔκαναν σκόπιμα
ἄλλωστε οἱ ξορκίστριες ἦταν πρόσωπα πο-
λὺ σεβαστὰ καὶ ἀμοίβονταν γενναῖα. Πολ-
λὲς φορὲς μάλιστα ἔπαιρναν μ' ἀπληστία
περισσότερα κι' ἀπ' τὸ καλλίτερο σημεῖον
γιατροῦ. Τὸ ξόρκισμα τελείωνε πάντα μὲ τὴν
ἐξῆς λόγια: «Μὲ γ ε ι ᾶ τ ο υ μ ῆ χ α
ρ ᾶ τ ο υ». Φυσικὰ πὼς αὐτὴ ἡ φράσις
δὲν ἦταν ἐνσωματωμένη στὸ ξόρκι. Ἄλλοι
προφέρονταν μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ
σοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση τῆς συνέχειας. Ἔ-
τσι ἡ ξορκίστρια μάζευε κιάλας τὰ χίλια εἰ-
χαριστῶ.

Τὸ ξόρκισμα ἀπέβλεπε κυρίως στὸ νὰ
διώξει ἀπ' τὸν ἄρρωστο τὸν ὄ ξ ω ἀπ' τὸ
δ ὶ ω, τ ῆ ν «κ α κ ῆ ὄ ρ α». Γιατὶ προ-
πει νὰ τονιστεῖ. πὼς καὶ ἡ πρόληψη στὴν
ἀρρώστια ἢ στὸν πόνο ἔχει κι' αὐτὴ τὴν ἴ-
ση της. Ἡ κάθε μέρα ἔχει τὴ σημασία της
καὶ ἡ κάθε ὥρα, ἀνάλογα, γιὰ τὸ καλὸ
ἢ τὸ κακὸ. Ἄν γύριζε κανεὶς ἀργὰ ἀπ'
χωράφι του κι' ἔπεφτε ἄρρωστος, οἴγου
τὸν χτύπησε ἡ κακὴ ὥρα. Ἄν σηκώον-
ταν πάλι νύχτα γιὰ τὴ δουλειά του καὶ
ἔριξε ἄρρωστος, πάλι ἔφταιγε ἡ ὥρα. Κε-
λοῖισε λοιπὸν τὴν ξορκίστρια νὰ τὸν κά-
καλά.

*

Οἱ μέρες ὅμως εἶχαν καὶ γενικώτερη
σημασία. Ἦταν γενικὰ γιὰ ὅλους καλῆς
κακῆς. Γιὰ τὶς σοδειὲς π.χ. γιὰ τὰ ζῶα, ἢ
τὰ παιδιά ποὺ γεννιόνταν.

Σὰ βύσση ἔπαιρναν τὴν Πρωτοχρονιά
ἢ καὶ τὴν πρώτη Σεπτεμβρίου. Ἄν ἡ
μέρα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἔπεφτε Κυρι-
κὴ, Τρίτη, Σάββατο κ.λ.π. τότε ἤξεραν ἂν
τὰ πρὶν τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ μέσα στὸ χῆ-
νο, ποὺ θὰ περνοῦσε.

Ἄν ὅσα δημοσιεύουμε παρακάτω, εἶναι
καταχωρημένα στὸ βιβλίο «γεννήσεων, ἀ-
πίσεων, γάμων καὶ ἀποβιώσεων, 178—
1842» (1α) τοῦ χωριοῦ Βουρνικά Λευκά-
δος, γραμμένα ἀπ' τὸν ἐφημέριον τοῦ
χωριοῦ παπᾶ Μανώλη Φουρλᾶνο. (2) Τὸ το-
πᾶ Μανώλη διαδέχθηκε, καθὼς φαίνεται
στὴν ἐνορία, ὁ γιὸς του παπᾶ Ἀνθιμου
Φουρλᾶνος. Ἐνα ξόρκι μάλιστα, στὸ πο-

τοῦ βιβλίου («ξόρκι διὰ κάθε πόνο») εἶναι γραμμένο μετὰ τὸ δικό του χέρι.

Εἶναι ὅμως περίεργο, πὼς ἓνας παπᾶς καταπίεστηκε νὰ γράφει ξόρκια, κυρίως, καὶ μάλιστα σὲ ἐπίσημο βιβλίον τῆς ἐκκλησίας, ἂν λάβουμε ὑπόψη μας τὴν ἀντίθεση τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὶς πράξεις τοῦ ξορκίσματος. Βέβαια, στὶς περισσότερες περιπτώσεις, ἡ στάση αὐτὴ εἶναι χαλαρὴ. Στὴν ἐποχὴ μάλιστα, πού τᾶγραφε, θὰ ἦταν περισσότερο χαλαρὴ. Κι' ἔτσι ὁ παπὰ - Φουρλᾶνος δὲν τὸ θεώρησε ἀσυμβίβαστο πρὸς τὸ ἀξίωμα του. Πάντως βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ περίεργη καὶ σπάνια περίπτωση, νὰ ἔχουμε παπὰ ξορκιστὴ καὶ νὰ παραδίδει τὸ ἀξίωμα κληρονομικόν, σὲ τὸ παιδί του, ἱερωμένο ἐπίσης. -- Ὅπως καὶ νᾶχει τὸ πρᾶγμα εἶναι μιὰ προσφορὰ στὴ λαογραφία μας, γιὰτὶ ὅσο καὶ νὰ προσπαθῆσαι κανεὶς, ρωτῶντας τὶς ξορκίστρες, νὰ μάθει τὸ ξόρκι, χάνει τὸν κόπο του. Εἶναι τὸ μόνο πρᾶγμα πού ἡ λαογραφία μας θὰ ἐξακολουθήσει νὰ ἀγνοεῖ σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου.

*

1. Γιάτροσόφια:

Διὰ πόνο κεφαλιοῦ

3. Πιθανότατα, κάποιο ἀπὸ τὰ φυτὰ, πού ὀνομάζονται ἐντομοφάγα εὐδοκιμοῦν κυρίως σὲ μέρη ὅπου εἶναι πολλὰ νερά. Εἶναι ἀναρριχητικὰ καὶ πολύχυμα.

4. Ἀγχώδης κατάσταση, πού προκαλεῖ στενοχώριες καὶ δυσκολία στὴν ἀναπνοή. προκαλεῖ ἀκόμα καὶ ἐσωτερικὰ συσπάσεις.

5. Ὅταν μαζέψουν τὰ σκόρδα ἀπὸ τὸ χωράφι, τὰ δένουν ἔτσι ὥστε νὰ σχηματίζουν πλεξίδες, ὅταν ἀπ' αὐτὲς ἀφαιρεθοῦν τὰ κεφάλια τοῦ σκόρδου, μένει ἡ πλεξίδα πού τὴν κάνουν ποδόλογο. Δηλαδή τὴν μοζεύουν κυκλωτὰ σὲν κουλούρα, καὶ τὴν χρησιμοποιοῦν στὰ τζάκια νὰ βάζουν ἀπάνω τὶς κατσαρόλες, ἰδίως τὶς πῆλινες γιὰ νὰ μὴ γανώσουν τὸ τζάκι, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ μὴν σπάξουν. Αὐτὴ ἡ κουλούρα λέγεται σκορδοποδολόγα.

6. Πετεκούλι, τὸ. Εἶναι κοινὴ ὀνομασία διαφόρων εἰδῶν πού ἀνήκουν στὸ γένος σύμφυτον. Τὸ σύμφυτον (*Symphytum*) εἶναι γένος τῆς οἰκογενείας τῶν βορογινοειδῶν καὶ περιλαμβάνει 15 εἶδη. Εἶναι ποῶδες, πολυετές, κτηνοτροφικὸ φαρμακευτικὸ καὶ κοσμητικόν.

Τὸ στεκούλι, ὅπως εἶναι τὸ κοινὸ του ὄνομα τοῦ Συμφύτου χρησιμοποιεῖται σὲ μαλαχτικόν, σὲ ἔλκος στομάχου, στὴν ἐντερίτιδα, πλύσιν πληγῶν κ. λ. π.

Ἀμπελόφυλλα, κοπόνισέ τα καὶ βάλε τα ἀπάνω.

Ἐτερο: μυ(γ)δαλόφυλλο. ἔτερο: ξύδι καὶ λάδι ἄλειφέ το καὶ ὑαίνεις.

Εἰς φούσκωμα κοιλιᾶς

Κοπάνισε τὸ φισκούνη καὶ ἀνοκάτω σὲ τὸ μέλι, νὰ τὸ φάει καὶ γαίνει.

Ἐτερο: ὅποιος λιγωθεῖ, βρέχε τὸ μέλι καὶ μύριζέ τον.

Ἐτερο: ὅποιος τὸν δαγκάσει φίδι ἢ σκορπιός, νὰ τὸ πίνει μετὰ κρασί τοῦ (κάνει;) καλό.

Ἐτερο: ὅποιος τοῦ πονεῖ τὸ αὐτὸ νὰ κοπάνισαι αὐτὸ τὸ φισκούνη, νὰ σιάζει τὸ ζουμί μέσα του, ὑαίνει.

Διὰ ψώρα

Βάλε τὸν σαρκοφάγη (*) μεστὸ καὶ ἀλείφου καὶ γειαίνεις. Καὶ ἂν σοῦ πονεῖ τὸ δόντι, βάλε του ἀπάνου καὶ σοῦ ὑαίνει. Καὶ ἂν σοῦ πονεῖ τὸ δεξί, βάλε τὸ εἰς τὸ ζερβὶ καὶ γειαίνει.

Εἰς φιδοφάγωμα

Κοπάνισε τὸ λαπατόσπορο καὶ ἀνακάτωσέ τον μετὰ νερό καὶ ἄλειφέ τον καὶ κάνει καλό καὶ τὴ ρίζα του κοπάνισέ τη καὶ ἀλείφου, ἂν ἔχεις ψώρα ἢ καὶ σπλῆνα καὶ ὑαίνεις.

Ἐτερο: Κοπάνισε τὸ λαπατόσπορο καὶ ἄς τὸν βάλει ἡ γυναῖκα καὶ φαίνεται παρθένος εἰς τὸν ἄντρα της.

Ἐτερο: Τὴ ρίζα του νὰ τὴ βράσεις δυνατὰ μετὰ νερό, ἕως νὰ λειώσει καὶ νὰ τὸ πίνει, ὅποιος δὲν ἠμπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὸ νερό του, ὅπου σιάζει. γειαίνει.

Διὰ τὸ φλάτο (*)

Σκορδοποδολόγα (*) καὶ ἀποσίτια καὶ ρακὶ καὶ ξύδι, νὰ τὰ τηγανίσεις, νὰ τὰ κάμεις μπλάθρι, νὰ τὰ βάλεις ἀπάνω στὸ στομάχι, γῆ ὅθεν τὸν πιάσει. γαίνει.

Ὅποιος τρέχει ἢ μύτη του αἶμα

Νὰ κοπάνισεις τὸ στεκούλι (*) νὰ τὸ βάλεις εἰς τὴν μύτη καὶ εἰς τὸ μίλιγγα. σταματάγει.

Πετουρίδα κεφαλής

Τοῦ κρινου τὴ ρίζα μετὰ ξύδι, νὰ τὸ ἀ-

λείψεις σου υαίνει.

Περί γυναικός ρέουσα

Του δύσμου τὸ ζουμί νὰ τὸ πιγεί μὲ λάδι υαίνει.

Ἐτερο: Του στεκουλιού τὴν ρίζα νὰ τὴν στουμπίσεις (') δυνατὰ καὶ νὰ τὸ βάλεις σὲ πανὶ μπλάθρι ἀπάνου στὴν κοιλιὰ τῆς καὶ εἰς τὴν μῆτρα τῆς υαίνει.

Ἐτερον σὲ σπληνοστόμαχο

Νὰ μάσεις τὸ φουσκούνι τρυφερό, νὰ τὸ βράσεις μὲ ξύδι ἀψὺ καὶ βάλει ἀπάνου ἀπὸ τὸ κονιὸ πλευρὸ ἕως τὸν ἀφαλὸ ἀπάνου, νὰ κάμει μιὰ νύκτα μὲ μαντήλι καὶ τὸ ταχὺ εὐρίσκεις φουσκὸς καὶ σπάστε τες καὶ ἀλειφέ τες καὶ υαίνεις.

Διὰ μαλαθράκι (°)

Τὸ σπόρο τῆς τσουκνίδας νὰ τὸν κοπάνιεις ἢ νὰ τὸν πίνεις μὲ νερὸ ζεστό, νηστικὸς καὶ γειαίνεις.

Ἄν τὸν δαγκάσει καὶ φίδι, κοπάνισε τὰ φύλλα τῆς καὶ βάλει τὰ ἀπάνου καὶ υαίνεις.

Ἐτερον: Ἐὰν τρέχει ἡ μύτη σου, κοπάνισε τὴ τζουκνίδι καὶ βάλει μέσα καὶ σταματάγει.

— Γυναῖκα πὺ πάγει αἷμα νὰ πιγεί τὴν πιτιά τοῦ λαγοῦ μὲ κρασί υαίνει.

— Καὶ ὅποιος τὸν φάγει φίδι, νὰ τὴν πίνει μὲ τὸ κρασί υαίνει.

7. Στουμπίζα=χιτυῶ, κοπανίζω.

8. Μαλαθράκι, τό. εἶναι ἓνα εἶδος ἔξανθήματος. Ἄρχ. μελανδράκη (=Μέλας ἀνθράξ) προβλ. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Λεξικὸ τῆς Κοινῆς Νεολογικῆς, Ἄθ. 1951—Προκαλεῖ μεγάλη ἀδυναμία καὶ καχεξία ὥστε λέμε: «Αὐτὸς εἶναι... σὰ μαλαθριασμένος».

9. Ὅταν ὁ ἄνδρας δὲν μπορεῖ νὰ πλησιάσει συζυγικὰ τὴ γυναῖκα του, τότε λένε πὺς εἶναι μαγεμένος—ἀμποδεμένος.

10. Τὰ γράμματα αὐτά, δὲν ξέρομε τί σημασία ἔχουν. Πιθανότατα δὲν ἔχουν καμμιά σημασία. Στὰ ξόρκια ὑπάρχουν καὶ λέξεις ἀκατανόητες, μαγικῆς, πὺ προφέρονταν βαρβαρόφωνα. Ἰσως λοιπὸν αὐτὰ τὰ γράμματα (πλὴν τῶν κεφαλαίων γραμμάτων σὰν ξόρκι «εἰς γυναῖκα κακογεννήτηρ» παρακατω) νὰ ἦταν μιὰ παρόμοια βαρβαρόφωνα ἐκδήλωση.

11. Ἐξογκωμά τὸ βολβὸ τοῦ ματιοῦ. Ἐχει χρῶμα φαῖο. εἶναι ἐπικίνδυνον γιὰ καμμιά φορὰ προσβάλλει καὶ τὴν κόρη.

* Παραλείπονται 4 λέξεις δυσανάγνωστες.

** Παραλείπονται τρεῖς λέξεις δυσανάγνωστες.

— Τὸ αἷμα τοῦ λαγοῦ, ὅπου φάγει σκυλί λυσιάρικο, νὰ τὸ πιγεί υαίνει.

Ἐἴτινος πονοῦν τὰ μάτια

Νὰ τὰ ἀλείψει μὲ χολὴν τῆς πέρδικας ἢ πετεινοῦ υαίνει.

Εἰς ἀμπόδεμα (°)

Νὰ εὔρεις τὸ χορτόρι ὅπου τὸ λένε νεροκράτι, ὅπου εἶναι εἰς τὲς νεροσυρμές, νὰ τὴν τρᾶξεις εἰς τὲς κορφές του καὶ ἔχει σκουλήκια καὶ μάσε τα καὶ πότισε τὸν ἄντρον τρεῖς ἀπὸ αὐτὰ καὶ δύο τὴ γυναῖκα, καὶ σμίγουνε ἢ(γ)οὺν ἔξαμποδεύονται.

Ἐτερον: Εἰς γυναῖκα, ὅπου τὴν πάγει αἷμα.

Κοπάνισε τὴ ρίζα τοῦ στεκούλι, κάμει τὴ μπλάθρι, σὲ πανὶ καὶ βάλει τὸ ἀπάν' εἰς τὴν κοιλιὰ τῆς.

2. Ξόρκια:

Ξόρκι διὰ κάθε πᾶνο

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ λόγος.

[. . . .] (*) κάθεται ἡ κυρία ἡ Παυγία μὲ τὸν υγιὸς τῆς τὸν μονογενῆ καὶ ὁ μονογενῆς τὴν ρωτᾷ: Μὴ κοιμᾶσαι μητέρα μου, νὰ ἀγρυπνᾷς. Μὴδὲ κοιμῶμε, μηδὲ ἀγρυπνάω. Ὅνειρο εἶδα στὸ νύπνι μου καὶ δειλιάζει ἡ καρδοῦλα μου νὰ σοὶ τὸ εἰπῶ. Εἶδα, καὶ οἱ Ἑβραῖοι σὲ ἐπίστανε, ψηλὰ σὲ ἐκρεμάσανε. Πέντε καρφί σὲ κάρφωσαν στὰ χέρια, στὰ ποδάρια, καὶ νὰ στήν ἀγυπόμονη καρδοῦλα. Τρεῖς ἡμέρες γειάνεσο [. . . .] (**) ὡς ἔκοψε υγιὸς σου Χριστὸς τὴν παρθενία, νὰ κόψει θέλει καὶ τὸν γκάθε πόνου.

στ. μ. κ. στ. μ. μ. τ. φ. θ. α. (°)

Ξόρκι διὰ ρίμα (°) καὶ πονόματο

Ἐπήανε οἱ ἑννέα τρεῖς ἄγγελοι καὶ ἔβασταζον τὰ πελέκια τους, τὰ μὲν χρυσά, τὰ μὲν ἀργυρά, τὰ μὲν τοῦ ἡλίου εἰκονισμέν καὶ ἐπρωτήσαν αὐτούς: Ποῦ ὑπάτετε τρεῖς ἐννέα ἄγγελοι; Ἡμεῖς ὑπάγομεν στὸ δουῖλον τοῦ θεοῦ τάδε, νὰ κοψωμε τὸ ρίμα τοῦ ματιοῦ καὶ εἶπεν αὐτός: Ἄς τὸ κοψωμε εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐξηγέρθημε τὴ Ἁγίαν Κυριακὴν ἔψαλον, ἐπαρακάλεσε τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἀπήκουσέ μας, Κύριος ὁ Θεός, καὶ ἀνοίχθη

σαν ἑπτὰ οὐρανοὶ καὶ ἐξήβησαν ἑπτὰ ἄγγελοι καὶ ἑπτὰ ἀρχάγγελοι καὶ ἐπληρώτησεν αὐτοὺς ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ: Ποῦ ὑπάγετε, οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι καὶ ἑπτὰ ἀρχάγγελοι; Καὶ εἶπον: Ἡμεῖς ὑπάγομεν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, νὰ κόψωμε δέντρο κορυφῆς. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ: Δεῦτε, στραφεῖται καὶ σύρτε εἰς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ τάδε, νὰ κόψετε τὸ ρίμα καὶ θαμποῦρα, λεμον(ο)κρίθινον (12) ρεματικὸν πονόματον, ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ τάδε, ὡς ἐφώτισε ὁ θεὸς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἔξοστρακίαν (Sic), οὕτως φωτίσει καὶ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ τάδε καὶ τὸ φῶς ἔξαστέρωσε καὶ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Παραπένψετε καὶ ἕως γῆ τὸν μύνον καὶ ὁ θεὸς ὑαίνει αὐτόν, ὅτι δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἶναι τάδες, εἶναι βαπτισμένος πρὸς Πατρός, Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸν πόνο τοῦ οὐ δύναται βαστάζειν.

ζ. μ. κ. μ. μ. τ. φ. θ. α. μ.

Εὐχὴ (13) εἰς ρεματισμὸν

Ὡς ὑπήγαινε τὸ ρεματικὸν ἀπὸ τὴν κορασάν καὶ ἀπάντησεν ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ εἶπεν αὐτῷ: Ποῦ ὑπάγεις ρέμα δεμονιάρικον; Ἀπεκρίθη αὐτὸ καὶ εἶπεν: Ὑπάγω νὰ ἀπέλθω εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δ., εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ ὀσῆα αὐτοῦ νὰ συνθλάσω, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ νὰ πιῶ, καὶ τὸν ὀμυαλὸν αὐτοῦ νὰ ταράξω, καὶ τὰ ὀδόντια αὐτοῦ νὰ συντριψῶ, καὶ τὰ ὠτα αὐτοῦ κουφάνω. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Κύριος

Ἰησοῦς Χριστὸς: Ὁρκίζω σε δαιμονιάρικον ρεματικόν, μὴ εἰσέλθῃς εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δ., ἀλλὰ ἀπλῆθε εἰς τὰ ἄγρια ὄρη εἰς κεφαλὴν λόφων, ὅτι αὐτὸς σὲ δύναται βαστάζειν καὶ ὑπομένει. Ὁρκίζω σε εἰς τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ εἰς τοὺς Ἀρχαγγέλους καὶ εἰς τοὺς προφήτας καὶ εἰς τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους, οὐ μὴ εἰσέλθῃς εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ, δ.

στ. μ. κ. λ. στ. μ. φ. θ.

Εἰς θερμὴ εὐχὴ

Ὁ Χριστὸς ἐγέννη ἄνθρωπος. Ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη. Ὁ Χριστὸς ἐτάφη. Χριστὸς ἀνιστήθη. Ἄνθρωπος ἐγεννήθη. Καὶ ὁ θεὸς ἐδοξίσθη καὶ ὁ διάβολος ἐτραυματίστηκε καὶ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ δ. ἐλυθέρωθη. Αὐτὰ γράφηται εἰς μῆλο καὶ θέσε το εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ ἄς λειτουργήσῃ καὶ ἄς τὸ μυρίζεται ὁ ἄρρωστος, νησικὸς ἕως τὸ βράδυ καὶ ἄς τὸ τρώγει καὶ μὴ ἀφήσῃ τίποτα ἀπὸ αὐτό. Καὶ θέλημα Θεοῦ τὸν ἀφήνει ἡ θερμὴ.

Ἐτερον εἰς θερμοσιὰ

Ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη εἰς Βιθλεὲμ εἰς τὸ Σπήλαιον. Φεῦγε, ρίγε, ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Δ. Ὁ Χριστὸς ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ὑπὸ Ἰωάννου. Φεῦγε, ρίγε, ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Δ. Ὁρκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἔξελθε καὶ ἀναχώρησον ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Ἀμήν.

στ. μ. κ. λ. στ. μ. μ. τ. φ.

Ἐτερο. Εὐχὴ εἰς θερμὴ

Ἄγιε Ἰωάννη, Γίμπε, Πρόδρομε καὶ Βαπτιστὰ τοῦ Χριστοῦ, δίκην ἔχων μεταβροῦ (;) κυνός. Ἐγὼ ἦλθον, κάκεινος ἦλθε ἐμὲ λῦσαι κάκεινον δῆσαι καὶ εἰς τὴν μνήμην σου κρέας μὴ φύγω, Ἀνανία, Ἀζορία, Μισαήλ, ο(ὕ)ξ οὐκ ἔφληξεν ἡ κάμινος Βαβυλώνης καὶ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ Δ. Βοήθησον, Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ, βοηθήσατε ἀπὸ ρίγον δευτῆραιον καὶ τριταῖον καὶ τεταρταῖον.

στ. μ. κ. λ. στ. μ. μ. τ. φ. θ. α. μ.

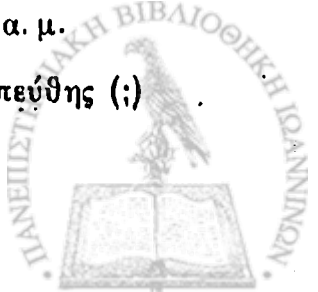
Τριτίζονα, (14) ἐνθυμήθης, ἐμπεύθης (;) ἐγεννήθης (15).

12. Ἡ ὀρθὴ γραφὴ καὶ σημασία τῆς λέξης μῆς εἶναι ἄγνωστη. Σὲ παραλλαγὴ, γὰρ τὸ ἴδιο ἔθροκι, σελ. α' ὑπάρχει: λουμοκρίθινον ἀκανθόκροο ρεματικό.

13. Καὶ οἱ εὐχές, αὐτοῦ τοῦ εἶδους, εἶναι ἔθροκια. Τὸ ξεχωριστὸ ὄνομα ἴσως διατηρήθηκε ἀπὸ παλαιότερες ἐποχές, πού οἱ ἱερωμένοι ἐξορκίζανε τοὺς Χριστιανούς, κυρίως τοὺς κατηχουμένους, πού τοὺς προπαρασκεύεζαν γὰρ τὸ βάπτισμα. Φυσικά, τοὺς ξεορκίζανε μὲ εὐχές καταληπτές καὶ Ἐκκλησιαστικῆς. Τετοιεὶς εὐχές ἐγράφη ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ὁ ἐξορκισμὸς γίνονταν καὶ τότε γὰρ τὸν ἴδιο λόγον: Να φύγει τὸ «πονηρὸν δαιμόνιον».

14. Πυρετὸς ἐλονοσίας. Ἐπιανε τὸν ἄρρωστο κάθε τρίτῃ μέρα. Δυὸ μέρες ἔμενε ἀπύρετος καὶ τὴν Τρίτῃ τὸν ξανάπιανε μὲ δυνατό ρίγον: Τριταῖος πυρετός.

15. Ἐθροκι γὰρ τὴν ἐλονοσία.

Εἰς γυναῖκα κακογεννήτρα

Ἐβγα Βρέφος, καλεῖ σε ἡ γῆ, καλεῖ σε τὸ Βάπτισμα, καλεῖ σε ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος. Ἡ Δέσποινά μου, Ἐπεραγία Θεοτόκε, γενοῦ σκεπὴ καὶ βοηθὸς τῆς δούλης τοῦ Θεοῦ δ.

στ. μ. κ. στ. μ. φ. θ. α.

Φ.Χ.Φ.Π.Χ.Χ.Χ.Χ.Θ.Θ.Θ.Θ.Σ.Σ.Σ.Σ.-Χ.

Ἐτερον: Εἰς γυναῖκα ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσει:

Κόπρον περιστερᾶς, κάπνισέτη καὶ πές: Λάζαρε, δεῦρο ἔξω καὶ γεννάγει.

3. Προλήψεις

Περὶ τὴν πρώτη τοῦ Σεπτε(μ)βρίου

Ἐὰν πέση Κυριακὴ, γίνεται καρπὸς πολὺς καὶ ἀφθινία καὶ εἰς ὅλα καλά.

Ἐὰν ἔλθῃ Τρίτη γίνονται ἄνεμοι πολλοὶ καὶ σίτου λεῖψις.

Ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου

Ἐὰν ἔρθῃ ἡ μέρα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου Κυριακὴ, κυριεύει ὁ ἥλιος καὶ γίνεται εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἄνεμος καλὸς καὶ χειμῶνας καλός, στάρια πολλὰ καὶ δενδροκαρπία, καὶ παιδὶ νὰ γεννηθεῖ, εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον, Κυριακὴ, γίνεται μέγας ἄνθρωπος.

Ἐὰν ἔρθῃ Δευτέρα, ἄνεμοι πολλοὶ καὶ κακοί, καλοκαίρι ξερὸ καὶ θάνατος εἰς τὰ

παιδιά, καὶ εἰς τὰ κτήνη ψόφος καὶ ὅτι κάμεις τῇ Δευτέρᾳ καλὸ γίνεται καὶ ὅτι παιδὶ γεννηθεῖ εἶναι καλὸ καὶ στρογγυλοπρόσωπο καὶ δυνατὸ καὶ ἂν ἀρρωστήσῃ τῇ Δευτέρᾳ δὲν ἀπεθαίνει.

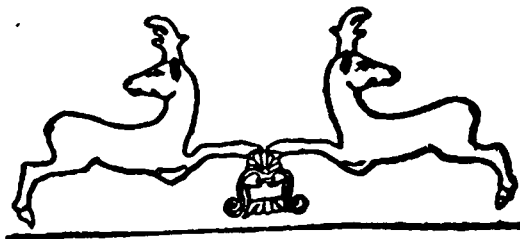
Ἐὰν ἔρθῃ Τρίτη, γίνεται βαρὺς χειμῶνας καὶ χιόνια. Τὸ καλοκαίρι ψυχρό. Ὁ Αὐγουστος στεγνός, σιτᾶρι ὀλίγο. ψόφος εἰς τὰ ζῶα. Ξυλοκαρπία πολλή. Θάνατος εἰς τὰς γυναῖκες. καὶ Παιδὶ γεννηθεῖ γ, καλὸ καὶ φιλάργυρο καὶ ὁποῖος ἀρρωστήσῃ γ', μετὰ βίας σηκώνεται.

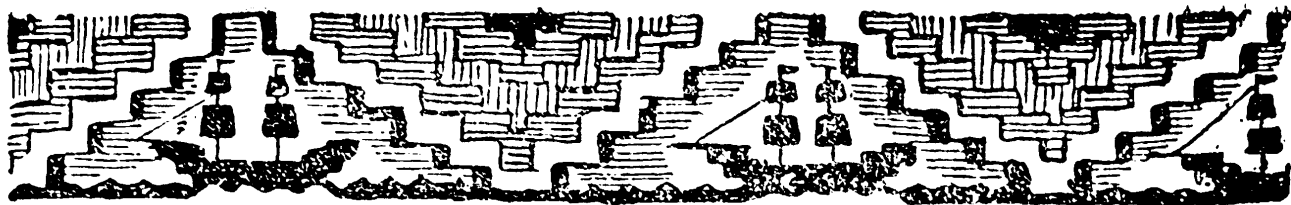
Ἐὰν ἔρθῃ Τετράδη, γίνεται χειμῶνας καλὸς Δενδροκαρπία πολλή. Θάνατος εἰς τὰ βρέφη. Εἰς τὴ μέση τοῦ χρόνου κακὰ ἀποτελέσματα εἰς τὸν λαόν. Μαντᾶτα νέα καὶ εἰς τὰ τετράποδα ψόφος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν χρονιά καμμία δουλειὰ νὰ μὴν ἀρχίσῃ ὅτι γίνεται αἷτιο κατὰ πᾶσαν ἀνάγκη.

Ἐὰν πέσει Πέ(μ)πτη, χειμῶνας καλὸς καλοκαίρι ἀνεμικόν. Τρύγος καλός. Ξεπεσμός μεγάλων ἀρχόντων. Βροχὲς πολλῆς Κρασί ὀλίγο. Καιρὸς ἀγαθός. Καὶ ὅτι ἀρχίσεις εἶναι καλό. Καὶ παιδὶ νὰ γεννηθεῖ τὴν Πέ(μ)πτη, γίνεται καλὸ καὶ μαθαίνει καὶ γράμματα καὶ γίνεται καὶ δυνατὸ καὶ πολλὰ γίνονται καὶ ἀρχιερεῖς.

Ἐὰν πέσει Παρασκευή, γίνεται χειμῶνας βαρὺς καλοκαίρι στεγνός. καὶ πονόμαχος. σιτᾶρι ὀλίγο καὶ θάνατος εἰς τὰ βρέφη. Καὶ ὅτι δουλειὰ κάμεις, γίνεται καλὴ καὶ παιδὶ νὰ γεννηθεῖ, γίνεται ἀνάποδος.

Ἐὰν ἔρθῃ Σαββάτο, γίνεται κριθὰς πολὺ καὶ σιτᾶρι ὀλίγο.

ΜΕΡΙΚΑ ΠΑΛΙΑ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Θυμάμαι ἀπὸ παιδί μικρὸ λίγα, ἄλλα μοῦ εἶπε μιὰ γεροντότερη ἀπὸ μένα. γραμμένα στὴν παλιὰ Γιαννιώτικη γλῶσσα—ποῦ μερικὲς λέξεις τῆς σήμερα ἔχουν ἀνάγκη νὰ ἐξηγηθοῦν—ἀναφέρονται σὲ διάφορα θέματα θρησκευτικά, παιδικῶν παιγνιδιῶν, σατυρισμῶν. Νόημα πάντοτε τέλειο δὲ βγαίνει γιατί ὁ ἄγνωστος ποιητῆς τῶν ἀπέβλεπε πρὸ παντὸς στὴν ὁμοιοκαταληξία ἢ ὁμοηχία.

Ἡ πιστὴ Ὀβριοπούλα

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ οἱ Ἰσραηλίτες τῶν Ἰωαννίνων ἔμειναν πιστοὶ στὴν πάτρια θρησκεία τῶν—ἐλάχιστοι ἔγιναν Μουσουλμάνοι—ἄλλὰ καὶ μερικοὶ φανατικοὶ Χριστιανοὶ θεωροῦσαν σπουδαῖο πρῶγμα νὰ φέρουν ἓνα Ἑβραῖον στὴν πίστι τοῦ Χριστοῦ. Παιδάκια τῆς γειτονιάς μου, θυμάμαι μιὰ Ἑβραῖα πλανώδια πωλήτρια γυναικειῶν εἰδῶν—ποῦ τὰ εἶχε στοὺς μποχτσιάδες, (1) τὴ Γιουσλοῦ τὴν φώναζαν στὸ δρόμο νὰ γίνῃ Χριστιανή:

«Ἐνα Σαββάτο βράδυ, μιὰ Κυργιακὴ πρωΐ,
παίρνω τὸν τάμπουρά μου, πάω στὴν Ὀβριακὴ. (2)
Βρίσκω μιὰ Ὀβριοπούλα, ποῦ χτενίζονταν μὲ φιλντσιένιο χτένι
[μὲ καθαρὸ γυαλί. (3)]
Μουρὴ Ὀβριοπούλα νὰ γίνῃς Χριστιανή, νὰ λούζεσαι Σαββάτο,
[ν' ἀλλάξῃς Κυργιακὴ,
Τώρα νὰ ἐρθῇ ἡ μάνα μου νὰ ἰδῶ τί θὰ μοῦ πῇ.
Μάνα μου, μούειπε μιὰ τσιούπρα (4) νὰ γίνω Χριστιανή,
νὰ λούζουμε Σαββάτο, νὰ ἀλλάξω Κυργιακὴ,
νὰ πάω στὴν Ἐκκλησία σὰν δὲ οἱ Χριστιανοί.
Κάλλια νὰ σ' εἶχα σφάξῃ μὲ δίκωπο μαχαίρι
παρὰ τὰ λόγια π' μούειπες νὰ γίνῃς Χριστιανή
νὰ λούζεσαι Σαββάτο, ν' ἀλλάξῃς Κυργιακὴ, νὰ πᾶς στὴν Ἐκκλησία
[σὰν δὲ οἱ Χριστιανοί».

Τραγούδι στὸ πρωτοπερπάτημα τῶν παιδιῶν

Οἱ γοητὲς γιὰ νὰ συνειθίζουν τὰ μικρὰ στὶς πρώτες περπατησιές τῶν, τᾶ-
πιαναν ἀπὸ τὸ χεράκι τῶν ἢ ἀπὸ τὶς τεράντες τοῦ ζωναριοῦ τοῦ πλατιοῦ μὲ τὶς το-

1. Μποχτσιᾶς=μπόγος.
2. Ὀβριακὴ, =τὴ συνοικία.
3. Γυαλί=καθρέφτης.
4. Τσιούπρα=κορίτσι.

κάδες και τούς ἔλεγαν αὐτὸ τὸ τραγουδάκι:

«Κούτσιου, κούτσιου (5) Μπέλη(6) στοῦ παπᾶ τ' ἀμπέλι
ἔχασα βελόνι, βρήκα χελιδόνι στοῦ παπᾶ τ' ἄλώνι».

Ἡ Ἀράψα

Στὰ Γιάννινα ὑπῆρχαν καὶ λίγες «Ἀραπίνες» σκλάβες, δοῦλες τῶν Τούρκων, ποὺ τὶς εἶχαν ὑπηρετρίες καὶ τὶς φώναζαν «μωρὴ Ἄμπρω».(7) Μερικὲς Ἀραπίνες μὲ κανέναν Δερβίση ἔκαμναν καὶ τὸ γκλιούμ δηλ. ἓνα μανιασμένο χορὸ μὲ μανιασμένα ἄσματα, μὲ ντέφια καὶ τσιαμτσιαράδες ἐκεῖ κοντὰ στὴ σημερινὴ Δεξαμενὴ κάτω ἀπὸ τὰ Μαντέμια.

«Ἀράψα γκανά, (8) τρῶς τραχανά,
δὲν ἔχ'ς χουλιάρ, τρῶς (9) μὲ τοῦ πουδάρ».

Σὲ μιὰ ποῦ δὲν ἔπρεπε νὰ θέλη παντρεία, (σατυρικὸν)

«Καλαμωτὴ ξεζώνατη (10) καὶ σφήκα (11) ρεντζελιάρα, (12)
θέλεις καὶ σὺ νὰ παντρευτῆς, μουρὴ παλιοτσιρλιάρα!»

*

Σάτυρα σὲ μιὰ κοκκινομαλλοῦσα, χοντρή πολὺ καὶ λαίμαργη ἢ μπιστόβλιακη, ποῦ τῆς εἶχαν βγάλῃ τὸ παρατσούκλι «ἡ Κοκκίνω» καὶ τὸ τραγούδι ποῦ κατὰ παιδάκια τῆς τὸ τραγοδοῦσαν ὅταν αὐτὴ παντρεύθηκε καὶ τὸ ψῆξι τὴν πῆγαινε νύφη στὸ σπίτι τοῦ ἀνδρός της.

«Τῶ καιρῶ ἐκείνω πέταξε ἡ Κοκκίνω,
πῆγε στὰ οὐράνια κι' ἔφαγε ἓνα σαγὰν (13) γιομάτο πατριτζιάνια».(14)

Ἐνα παιδικὸ τραγούδι ποῦ τῶλεγον τὰ παιδιά στοὺς πελαργούς(15)

«Λέλεκα παπαχατζῆ, (16) ποιὸ ποδάρι σὲ πονεῖ, τὸ δεξι ἢ τὸ ζεοδί;

5. Κούτσιο κούτσιου=κουτσὰ κουτσά, σιγὰ σιγὰ.

6. Μπέλη ὄνομα παιδικὸ φτιασιστὸ γιὰ νὰ ὁμοιοκαταληκτῆ μὲ τ' ἀμπέλι.

7. Ἡ λέξη Ἄμπρω εἶναι ἡ λέξη Ἄβρα=δούλη, ὑπηρετρία, ποῦ ἀπαντᾶται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅταν ἡ κόρη τοῦ Φαρώου πῆγε στὸ Νεῦλο ποταμὸ μὲ «τὰς ἄβρας της» νὰ πλυθῆ καὶ ἔσωσε τὸ Μωϋσῆ. Τὸ Λεξικὸν τοῦ Γαζῆ δὲν ἀποκλείει τὸ ἡ λ. ἄβρα νὰ μὴν εἶναι ἐλληνικὴ, ἀλλὰ νὰ εἶναι σημιτικὴ.

8. Γκανά=κατάμαυρη.

9. Οἱ παλιοὶ Τούρκοι δὲν εἶχαν πηρούνια, ἀλλὰ χουλιάρια μεταχειριζόντανε ἢ καὶ μοῦσκευαν τὸ ψωμί στὸ ζουμί καὶ τῶπιαναν μὲ τὰ χέρια. Νὰ λέγεται ὅτι ἡ Ἀράψα ἔτρωγε μὲ τὸ ποδάρι εἶναι ἀτλῶς ἓνας σατυρισμὸς τῆς βρωμίας της.

10. Ξεζώνατη καλαμωτὴ, εἶναι ἡ λυμένη (ποῦ δὲν εἶναι δεμένη) μὲ παπύρια· ἔτσι καὶ ἡ γυναίκα δὲν εἶχε τὰ ροῦχα τῆς δεμένα, τῆς ἔπεφταν.

11. Σφήκα ὡς λεπτὴ κι' ἀδύνατη γυναίκα ἀπὸ τὴ φτώχεια.

12. Ρεντζελιάρα, διότι φοροῦσε παλιὰ σχισμένα ροῦχα, ποῦ τῶλεγον ρέντζελα.

13. Σαγὰν=χαλκωματένια πιατέλα.

14. Πατριτζιάνια=μελιτζιάνες δυσκολοχώνευτες.

15. Οἱ Τούρκοι τὸν πελαργό, τὸ λελέκι ἢ λέλεκα ὡς χρήσιμον πτηνὸν τὸ εἶχαν ὡς ιερὸν.

16. Λένε τὸ λέλεκα Παπαχατζῆ γιατί σὰν ἀποδημητικὸν πτηνὸν σὰν παπᾶς ἢ προσκυνητῆς ἢ ὄρουβικά χατζῆς κάθε χειμῶνα πηγαίνει στοὺς θερμοὺς τόπους τῆς Ἀραβίας.

17. Ἄντερο ἴσως θὰ ἐννοῆ ὁ ποιητὴς κανένα φεῖδι ποῦ κρατοῦσε ὁ λέλεκας στὸ στομάχι του.

Τ' ἄντερό σου (11) κρέμεται, νὰ μὴν σοῦ κακοφαίνεται.
Ποῦνε τὰ χίλια (10) πρόβατα; Κάτω στὰ Λακκώματα.
Τρώει ὁ λύκος χαίρεται, κί ἡ ἄλλου μαραίνεται».

Τραγούδια γιὰ τὰ παιδιὰ

Τὰ παιδάκια ἔπαιζαν μὲ τὸ τοπάκι των, τῆρριχναν στὸν τοῖχο. αὐτὸ γύριζε πάλι στὰ χέρια των ἢ καὶ ἔπεφτε κάτω ἢ καὶ χτυποῦσε αὐτὰ ἢ κανέναν ἄλλον. Τὸ ρίξιμο τοῦ τοπιοῦ τὸ συνόδευαν καὶ μ' αὐτὸ τὸ τραγουδάκι:

«Σαμπήμ, Σαμπιμίμ Σαγιάσσα μαυρομμάτα,
καὶ μιὰ στήν κοκκολάτα».

Δύσκολο τὸ νόημά του. Κάμνω μιὰ ἀπόπειρα ἐρμηνείας του. Παίρνω τὰ ὀνόματα Σαμπήμ καὶ Σαγιάσσα ὡς κύρια τούρκικα ὀνόματα. Τούρκικο ὄνομα Σαμπρῆ=ὑπόμονος καὶ Σαμπριέ ἢ Σάμπρω=ὑπομονὴ ὑπάρχουν. Πιθανὸν ὡς πιὸ χαῖ δευτικὸ νὰ ἄφισαν τὸ γράμμα τὸ ρ καὶ ἀντὶ Σαμπρῆμ εἶπαν Σαμπρήμ. Ἐάν εἶναι καὶ τὸ Σαγιάσσα ὄνομα θηλυκὸ τούρκικο καὶ τί σημαίνει δὲν ξαίρω. Κοκκολάτα ἴσως ἀντὶ Καυκαλάτα ἢ Κουτελάτα=τὸ καύκαλο, τὸ κούτελο, τὸ κεφάλι.

Ἴσως τὸ Τούρκικο αὐτὸ τραγούδι σὲ ἑλληνικὴ γλῶσσα—ποῦ τὴν εἶχαν μητρικῆ οἱ Τουρκογιαννιώτες νὰ σημαίνει:

«Σαμπρῆ μου, παιδί μου, Σαμπρημάκη μου
καὶ οὐ Σαγιάσσα, κόρη μου μαυρομμάτα,
ποῦ παίζετε καὶ ρίχνετε στὸν τοῖχο τὸ τοπάκι σας
ρίξτε το καλά, θὰ γυρίση καὶ θὰ χτυπήση τὸ κεφαλάκι σας

*

Τὰ παιδάκια ζητοῦσαν ἀπὸ τὴν γιαγιά ἢ κιαραμὰνα ἢ βάβω τους ν' ἀγοράσουν κανένα μῆλο, σῦκο, ζαχαρωτό, καμμιὰ πλάκα ἀπὸ τὸ γκέγκα ἢ ὅ,τι ἄλλο, νὰ τοὺς δώση καμμιὰ πεντάρα ἢ παλιότερα πιὸ μικρότερο νόμισμα, ἓνα ὄβουλο. Τὰ πραγματάκια αὐτά, τὰ παιδάκια τᾶλεγαν «Μπόμπου». Θέλω μπόμπου, φώναζαν. Ἡ γιαγιά δὲν εἶχε οὔτε ὄβουλο νὰ δώση καὶ τὰ παράπεμπε στὴ μάνα τους μὲ τὸ τραγούδι αὐτό:

«Τσίτσιρι, Μίτσιρι, μπόμπουλα,
ἔχ' ἡ μάνα σ' ὄβουκα».

*

Στὰ παιδάκια ἔλεγαν οἱ γριές τίποτε λόγια ἢ ἔταζαν σ' αὐτὰ λαγούς μὲ πετραχήλια καὶ αὐτὰ δὲν πίστευαν κι' ἔλεγαν «μὲ γελᾶς, βάβω». Οἱ γριές τότε ἄπαν τοῦσαν μὲ τὸ τραγουδάκι αὐτὸ ποῦ ἔχει τόση ὁμοιότητα.

«Ὁχι δὲ σὲ γελῶ.
Ἐάν σὲ γελῶ,
γελάδια ν' ἀποχτήσω,
καὶ γελαδάρι νὰ σὲ βάλω

18 Τὰ λελέκια ἀκομποῦσαν καὶ στις πλάτες τῶν προβάτων γιὰ νὰ παίρνουν λίγο μαλλιὸ γιὰ τίς φωλιές των.

νά πᾶς νά τὰ βοσκᾶς.

*

Τοῦ παιδιοῦ μου ἐγὼ τὸ γάμο
καλοκαίρι θὰ τὸν κάνω.

Θὰ καλέσω τὸ Δεσπότη
νά μᾶς φτειάσῃ τὸ σικώτι,
θὰ καλέσω τὸν Κατῆ⁽¹⁹⁾
νά μᾶς πιάν᾽ τὴ φλοκωτή, ⁽²⁰⁾
καὶ τὸ γυιὸ τοῦ Δήμου ⁽²¹⁾ τοῦ μπακάλη
νά μᾶς φέρῃ ἐληές καὶ λάδι.

*

Τάκ, τάκ, τάκ!

Ποῖος εἶναι καὶ ποῖος τσουνκανάει; ⁽²²⁾

Ἐγὼ γκαβή, ἐγὼ στραβή, ἐγὼ κουτσο-Μαρία.

Μοῦεπε ὁ βασιλιᾶς νά μοῦ δώσῃς τὸ παιδί σου.

—Δὲν τὸ δίνω, αὐτὸ ἔχω

αὐτὸ μὲ λούζει, αὐτὸ μὲ χτενίζει,

αὐτὸ μοῦ διν᾽ καὶ τρώγω.

Θὰ σὲ σκοτώσω μαζὶ μὲ τὸ παιδί σου.

—Τὸ παιγίδι αὐτὸ τὸ παίζανε ἐὰ παιδάκια πάνω κάτω δέκα, ἔφτειναν ἕναν κύκλο σὰν ἀλυσίδα καὶ ἔδειχναν ἕνα ἀπ' αὐτά, ποῖο ἤθελε ὁ βασιλιᾶς νά πάρῃ, ἔπειτα ἄλλο παιδί καὶ οὕτω καθεξῆς, ἐνῶ ἕνα παιδί πιὸ μεγάλο μὲ κλειστά μάτια παρίστανε τὴν κουτσο-Μαρία.

19. Κατῆς=Τοῦρκος ἱεροδικαστής.

20. Φλοκωτή=Πετσέτ α.

21. Δήμος=μπακάλης γνωστός στὰ Μνήματα, στή σημερινή Πλατεία Εὐεργετῶν, ὅπου ἡ νέα Ζωσιμαία Σχολή.

22. Τσουνκανάει=χτυπάει τὴν πόρτα ν' ἀνοίξουν.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΖΥΓΟΥΡΗ
Γεωπόνου—Γαλακτολόγου

ΤΑ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ*

(ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 1913—1958)

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν κατοίκων Σταυρακίου Ἰωαννίνων ἰδρύθη ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τῷ 1932 ὁ πρῶτος Γαλακτοκομικὸς Συνεταιρισμὸς ἐν Ἡπείρῳ καὶ εἰς ἐποχὴν μάλιστα καθ' ἣν ἡ Α.Τ.Ε. δὲν ἠνύθει τὴν σύστασιν Παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν, ἀλλὰ μόνον πιστωτικῶν τοιούτων. Μετὰ πολλὰς ἐνεργείας τοῦ διευθυντοῦ τῆς Γαλακτοκομικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Γεωργικοῦ Συνεταιρισμοῦ Σταυρακίου, ἐπέισθη ἡ Α.Τ.Ε. νὰ χρηματοδοτήσῃ τὸν Συνεταιρισμὸν τοῦτον τοῦ ὁποῖου τὸ τυροκομεῖον, ἐπέβλεπεν, ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἀσχολίας του ἐν τῇ Σχολῇ, ὁ διευθυντὴς αὐτῆς, ἵνα δυνηθῇ καὶ ἐπιτύχῃ ἡ τυροκόμησις, καίτοι ἐγένετο διὰ προχείρων μέσων.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Συνεταιρισμοῦ τούτου ἦτο σωτηρία διὰ τὴν συνεταιριστικὴν ἰδέαν ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἰωαννίνων διότι ἐπέισθη ἡ Α.Τ.Ε. νὰ χρηματοδοτήσῃ μετὰ δύο ἔτη καὶ ἄλλους τέσσαρας συνεταιρισμοὺς οἱ ὅποιοι ἐπέτυχον ἐπίσης, κατὰ δὲ τὰ ἐτόμενα ἔη ἰδρύθησαν καὶ ἄλλοι παρόμοιοι συνεταιρισμοὶ. Ὁ Γαλακτοκομικὸς Συνεταιρισμὸς Σταυρακίου ἀνήγειρε καὶ μόνιμον τυροκομεῖον πρότυπον· μέχρις οὗτου δὲ περατωθῇ ἡ ἀνέγερσίς του καὶ ἵνα μὴ παραδοθῇ τὸ γάλα εἰς τοὺς τυρεμπόρους, μετεφέρετο ὁλόκληρον τὸ ποσὸν τοῦ γάλακτος τῆς Κοινότητος εἰς τὸ τυροκομεῖον τῆς Γαλακτοκομικῆς Σχολῆς ὅπου ἐτυροκομεῖτο διὰ λίσμων τῶν παραγωγῶν (1937). Μετὰ δὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ τυροκομεῖου Σταυρακίου, ἀνηγέρθη καὶ ἕτερον τοιοῦτον (1939) εἰς τὸ χωρίον Μέγα Μπισδούνιον (νῦν Ἐλεοῦσα), ὅπερ, ὡς καὶ τὸ προηγούμενον, εἰργάσθη ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς Γαλακτοκομικῆς Σχολῆς. Τὸ δὲ 1940 κατεσκευάσθη καὶ τρίτον τοιοῦτον εἰς Ροδοτόπιον. Θὰ ἐξηκολούθει δὲ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ρυθμοῦ ἡ ἀνέγερσις τοιούτων τυροκομείων καὶ εἰς ὅλας τὰς μεγαλυτέρας Κοινότητας τῆς περιφερείας Ἰωαννίνων, ὡς καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ Νομοῦ ὅπου ἐδείκνυον μεγάλην προθυμίαν οἱ κάτοικοι, ἐὰν δὲν ἐκηρῦσσετο ὁ Β' παγκόσμιος πόλεμος καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ ἰταλοελληνικὸς τοιοῦτος ὅστις ἀνέτρεψεν ὅλας τὰς σχετικὰς προσπάθειάς.

Ἀμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου (28 ὀκτωβρίου 1940) διεκόπη ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς, τὸ δὲ κίριον αὐτῆς ἐπετάχθη καὶ ἐχρησίμευσε κατὰ τὸν πόλεμον ὡς κέντρον Ἐφοδιασμοῦ τοῦ Στρατοῦ. Μετὰ τὴν κατάρρευσιν, κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἐπιβραχῶν κατ' ἀρχὰς χρονικὸν διάστημα παραμεινάντων ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων Γερμανῶν καὶ κατόπιν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Ἐπὶ τὸ διάστημα κατόπιν, ἐστεγάσθη ἐν τῇ Σχολῇ ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴ Βελλᾶς, βραδύτερον δὲ ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ τὸ Κρατικὸν Νοσοκομεῖον· μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐχρησιμοποιήθη ὡς Νοσοκομεῖον φυματιῶντων.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 497.

Ἐν τῷ μεταξὺ, περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1941, παρητήθη ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Ν. Ζυγούρης, τὴν δὲ διεύθυνσιν ταύτης ἀπέλαβεν ὁ ἐν αὐτῇ ὑπηρετῶν γεωπόνος κ. Διονύσιος Πανταζῆς ὅστις, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, πολλὰς προσπάθειας κατέβαλεν ὅπως ἐπιτύχη τὴν ἐκκένωσιν τοῦ κτιρίου τῆς Σχολῆς· ὑπὸ τῶν ἀσθενῶν καὶ τὴν μεταφορὰν τούτων ἀλλαχοῦ· ἀλλ' οἱ κατέχοντες τὸ κτίριον ταύτης ἠρονοῦντο νὰ ἐκκενώσωσι τοῦτο καίτοι ἦτο παντελῶς ἀκατάλληλον δι' ἀσθενεῖς καὶ πρὸ πάντων διὰ φυματικούς.

Τέλος, κατόπιν πολλῶν ἐνεργειῶν, ἐπετεύχθη ἡ ἐκκένωσις περὶ τὸ ἔτος 1947, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἔλαβε χώραν ἡ ἀπολύμανσις καὶ ἡ ἐπισκευὴ τοῦ κτιρίου. Ὅτε δὲ τοῦτο ἦτο πλέον ἑτοιμον, ἤρχισεν ἡ εἰσαγωγή μαθητῶν καὶ ἡ ἐπαναλειτουργία τῆς Σχολῆς ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1947—48 χρησιμοποιοῦσα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ ἀγελαδινὸν γάλα τοῦ Συνεταιρισμοῦ Περάματος (Ἰωαννίνων) ὅπερ κατειργάζετο αὐτὴ διὰ λησμόν του ὡς καὶ πρόβειον τοιοῦτον διαφόρων ἰδιωτῶν.

Ἡ κατεργασία μεγάλης ποσότητος γαλακτος ἀγελάδος κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη διηκόλυνε τῆς ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς εἰς τὴν τυροκόμησιν τοῦ γαλακτος τούτου ὥστε, λόγῳ τοῦ ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἐκτροφή τῶν ἀγελάδων ἐν Ἑλλάδι ἀυξάνεται καὶ συνεπῶς δημιουργεῖται σοβαρὸν πρόβλημα διὰ τὴν κατὰλληλον χρησιμοποίησιν τούτου, νὰ εἶναι εἰς θέσιν οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς νὰ κατεργάζωνται καὶ τὸ ἀγελαδικὸν γάλα εἴτε ἀμιγῆς, εἴτε ἐν ἀναμίξει μετὰ τοῦ προβείου τοιοῦτου καθόσον, μέχρις οὔτου ἡ ποσότης τοῦ ἀγελαδικοῦ γαλακτος ἀυξηθῆ εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ συμφέρη ἡ κατανάλωσις τούτου ὡς αὐτουσίῳ διὰ τῆς παστεριώσεως ἢ τῆς συμπυκνώσεως, νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ πρὸς τυροκόμησιν.

Ἀλλά, καίτοι ὁ συνεταιρισμὸς Περάματος παρέδωκε τὸ ἀγελαδικὸν γάλα ἐπὶ τρία μόνον ἔτη, ἐν τούτοις ἡ Σχολὴ φροντίζει κατ' ἔτος ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ πρόβειον νὰ συγκεντρῶνῃ καὶ ἀρκείας σχετικῶς ποσότητος ἀγελαδικοῦ γαλακτος, τόσον παρ' ἰδιωτῶν, ὅσον καὶ παρὰ τοῦ Γεωργοκτηνοτροφικοῦ Σταθμοῦ, ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ μὴ παύωσιν ἀσκούμενοι καὶ εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ γαλακτος τούτου.

Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς οἱ προσερχόμενοι ἐν αὐτῇ μαθηταὶ ἦσαν ἐλάχιστοι· ἀλλὰ βαθμηδόν, ὅτε ἐγνώσθη διὰ σχετικῶν εἰδοποιήσεων ἡ ἐπανάληψις τῶν μαθημάτων, ἤρχισε νὰ ἀυξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ὥστε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη νὰ φθάσῃ οὗτος μεταξὺ 50—60. Ἐπίσης ἤρχισε νὰ ἐφοδιάζεται τὸ Ἴδρυμα διὰ τῶν ἀπαραιτήτων ἐργαλείων, μηχανημάτων, ὀργάνων καὶ σκευῶν καθόσον οἱ Ἰταλοὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Σχολὴν καὶ διήρπασαν ὅλα τὰ ὄργανα καὶ σκευῆ, μόνον δὲ κορυφολόγους τινὰς ἐγκατέλειπον, ἀλλὰ καὶ τούτους ἠκρωτηριασμένους. Εἰς τὸν ἐφοδιασμὸν τῆς Σχολῆς δι' ἐργαλείων κ.λ.π. ἐβοήθησε μεγάλως καὶ ἡ ἀμερικανικὴ ἀποστολή.

Τῷ 1943 προσελήφθη ὡς ἑκτακτος τεχνικός εἰς τὴν Σχολὴν καὶ ὁ τέως διευθυντὴς αὐτῆς Ν. Ζυγούρης ὅστις κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἠσχολεῖτο κυρίως εἰς τὴν τεχνικὴν ἐποπτεῖαν τῶν γαλακτοκομικῶν συνεταιρισμῶν τῆς περιφερείας Ἰωαννίνων, μετὰ δὲ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων ἐν τῇ Σχολῇ καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐν αὐτῇ τῶν μαθημάτων τῆς γαλακτοκομίας καὶ τῆς τυροκομίας ἀπεχώρησε δὲ ὀριστικῶς αὐτῆς κατ' Αὐγούστον τοῦ ἔτους 1956.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναλειτουργίας τῆς Σχολῆς, ἤρχισε καὶ ἡ ἀνέγερσις τοῦ οἰκοτροφείου αὐτῆς, ἀφοῦ ἐπέισθησαν οἱ ἐν τῷ Κέντρῳ ὅτι ἦτο ἀπαραίτητον τοῦτο. Ἀλλὰ μόνον τὸ ἰσόγειον αὐτοῦ ἐπερατώθη καὶ εἰς τὸ ὅποιον ἐστεγάσθησαν οἱ μαθηταὶ ἐφ' ὅσον ὅμως ἠυξάνετο ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, δὲν ἐπῆρκει πλέον ὁ θάλαμος ὅστις ἦτο προωρισμένος νὰ χρησιμεύῃ ὡς κοιτῶν, ἐχρησιμοποιήθη δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ὁ δι' ἐστιατόριον προοριζόμενος θάλαμος, οἱ δὲ μαθηταὶ ἐγευματίζον εἰς τὸν διάδρομον. Παρ' ὅλας δὲ τὰς σχετικὰς ἐνεργείας, ἀνεβάλλετο ἡ συμ

πλήρωσις τοῦ οἰκοτροφείου, μόλις δὲ μετὰ δεκαετίαν, ἤτοι τῷ 1958, ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ τοῦ πρώτου ὁρόφου.

Πλὴν τῶν δυσχερειῶν τούτων, κατὰ τὰ λοιπά, ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς, ἐξ ὅσων ἐξηρτάτο ἐκ τῆς διευθύνσεως αὐτῆς, ἔβαινε ἀπὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν μαθημάτων μὲ κανονικὸν ρυθμὸν, ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἠϋξάνετο ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ποσὸν τοῦ κατεργαζομένου γάλακτος ὅπερ ἀνῆλθε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς 1000 ἕως 1500 ὀκάδας ἡμερησίως. ἤτοι καθ' ὅλην τὴν τυροκομικὴν περιόδον ἐκάστου ἔτους εἰς τὰς 130—150 χιλιάδας ὀκάδας προβείου καὶ περὶ τὰς 30 χιλιάδας ὀκάδας περίπου ἀγελαδινοῦ γάλακτος. Ἐκ τῆς ποσότητος αὐτῆς τοῦ γάλακτος κατασκευάζονται ὅλοι οἱ κυριώτεροι τυροὶ οἵτινες ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐνδιαφέρουσι τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἐξασκοῦνται ἐπαρκῶς οἱ μαθηταὶ αὐτῆς καθοδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ τῆς ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐργάζωνται ἱκανοποιητικῶς εὐθύς ἅμα τῇ ἀποφοιτήσῃ των, εἴτε εἰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις εἴτε εἰς μεταβατικὰ σχολεῖα τυροκομίας ὡς καὶ εἰς τοιαῦτα τῆς Βασιλικῆς Προνοίας. Οἱ κατασκευαζόμενοι κατ' ἔτος τυροὶ ἐν τῇ Σχολῇ εἶναι, ὁ τυρὸς φέτα εἰς ποσότητα περίπου 15.000 ὀκάδων, ὁ τυρὸς γραβιέρα εἰς 8—10.000 ὀκ., τὸ κεφαλοτύριον εἰς 4—5.000 ὀκ., τὸ κασέριον εἰς 4—5.000 ὀκ., ὁ τελεμὲ: εἰς 1000 ὀκ., ἡ μυζήθρα εἰς 1000 ὀκ., ἡ οὔρδα (παχειὰ ἑρὰ μυζήθρα) εἰς 200 ὀκ., ὁ ἐλβετικὸς τυρὸς εἰς 100 ὀκ., οἱ βελτιωμένοι σκληροὶ τυροὶ βίτσι καὶ γράμμος ἀνὰ 50 ὀκ. ἐξ ἐκάστου, περὶ τὰς 5—10 ὀκ. ἔμπεριάλ (μαλακὸς τυρὸς κατὰ τὸν τύπον τῶν εὐρωπαϊκῶν), περὶ τὰς 2.500 ὀκ. βουτύρου νωποῦ εἰς πακέτα καὶ εἰς χῆμα καὶ ὀλίγας ὀκάδας παστεριωμένου δξυγάλακτος (ξινόγαλα).

Ὁ χῶρος τοῦ κτιρίου τῆς Σχολῆς δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ, κατόπιν μεταρρυθμίσεως τῶν ἐπιπέδων (τζακιῶν) ἃς κέκτηται, διὰ κατεργασίαν ποσοῦ γάλακτος ἄνω τῶν 3.000 ὀκ. ἡμερησίως, ἀκόμη δὲ καὶ πολὺ περισσοτέρων ἐὰν αἱ κυριώτεραι ἐργασίαι τῆς τυροκομίας γίνωνται μηχανικῶς. Ἐκρίθη ὅμως σκόπιμον ὅπως αἱ ἐστίαὶ γίνουσι διὰ λέβητας χωρητικότητος 150—200 ὀκ. γάλακτος ἵνα δύναται καὶ ἀπασχολῶνται ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεροι μαθηταὶ εἰς ἐκάστην κατεργασίαν, πρὸς καλυτέραν πρακτικὴν αὐτῶν κατάρτισιν. Δεδομένου δὲ ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἐκαστὸν τυροκομεῖον κατεργάζεται ὀλίγας ἑκατοντάδες ὀκάδων γάλακτος ἡμερησίως, ὀλίγα δὲ εἶναι τὰ κατεργαζόμενα ἄνω τῶν χιλίων ὀκάδων, τὸ δὲ σύστημα αὐτὸ θέλει ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολλὰς εἰσέτι δεκαετηρίδας, ἐπιβάλλεται ὅπως ἡ διδασκαλία ἐν τῇ Σχολῇ λαμβάνῃ ὡς βάσιν τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεσαῖα τυροκομεῖα τὰ κατεργαζόμενα ἡμερησίως μεταξὺ 300—1500 ἢ καὶ κατὰ τι περισσοτέρων ὀκάδων γάλακτος εἰς τὰ ὁποῖα πρόκειται κυρίως νὰ ἐργασθῶσιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀποφοιτῶν τῆς Σχολῆς. Μηχανοκίνητον τυροκομεῖον ἐν μόνον ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ παρόντος ἰδιωτικὸν ἐν Ἑλλάδι, τὸ ἐν Τριφυλίᾳ Ναυπλίου Ἀδελφῶν Τσεκρέκου ἐργαζόμενον διὰ προβείου καὶ ἀγελαδινοῦ γάλακτος τοῦ ὁποίου ἡ λειτουργία ἤρχισεν ἀπὸ τῆς τυροκομικῆς περιόδου 1953 καὶ ὅπερ, πλὴν τῶν τυρῶν, παρασκευάζει καὶ μικρὰν ποσότητα παστεριωμένου γάλακτος ἀγελάδος, δι' οὗ ἐφοδιάζει τὰς πόλεις Ναυπλίου καὶ Ἄργους. Ἐπίσης λειτουργεῖ τοιοῦτον καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐν συνδυασμῷ μετὰ παστερίσεως γάλακτος ἀγελάδος προοριζομένου πρὸς κατανάλωσιν τούτου ὡς νωποῦ, ἐκ δὲ τῶν πλεονασμάτων παρασκευάζεται ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον τυρὸς τύπου Ἰταλικοῦ τυροῦ προβολόνε. Ἀλλὰ διὰ νὰ εὐδοκμήσουν τὰ τοιαῦτα μηχανοκίνητα τυροκομεῖα, δεόν νὰ ἐξασφαλίζουσι ὄχι μόνον μεγάλην ποσότητα γάλακτος ἀνάλογον πρὸς τὴν δυναμικότητά των, ἀλλὰ καὶ διαρκῆ παραγωγὴν, ὅπερ θὰ ἐπιυγχάνεται διὰ τῆς χρησιμοποίησεως εἰς τὴν τυροκομίαν καὶ ἀγελαδικοῦ γάλακτος τὸ ὁποῖον νὰ παράγεται καθ' ὅλον τὸ ἔτος διότι, ἐὰν ἐργάζωνται ἐπ' ὀλίγους μόνον μῆνας, τὰ τοκογρωγίσι καὶ ἄλλα γενικὰ ἔξοδα θὰ ἐπιβαρύνωσι μεγάλως τὴν ἐπιχείρησιν. Ἐπομένως ἡ Σχολὴ ἔδον νὰ ἔχη ὡς γνώ-

μονα τὴν ἐνεσιῶσαν κατάστασιν διότι, ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἀναπτυχθῇ ἡ τυροκομία, ἐν Ἑλλάδι αἱ μεγάλαι τυροκομικαὶ ἐπιχειρήσεις θὰ περιορίζωνται εἰς ὀλίγας πεδινὰς ἐκτάσεις ὅπου θὰ ἀφθονῇ εἰς τὸ μέλλον τὸ γάλα τῆς ἀγελάδος, ἐνῶ εἰς τὰς πλείστας ἄλλας περιφερείας, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ τυροκόμησις νὰ γίνεται εἰς μικρὰ καὶ μέσα τυροκομεῖα χειροκίνητα.

Ἐν τελευταία ἀναλύσει, ἡ Γαλακτοκομικὴ Σχολὴ Ἰωαννίνων παρ' ὅλας τὰς δυσχερείας ἃς ἀντεμετώπισε μέχρι τοῦδε, εἶναι σήμερον μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἰδρυμάτων τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας τὰ ὅποια ἐκτελοῦσι πλήρως τὸν προορισμὸν τῶν εἰς τοῦτο δὲ συντελεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ Ἴδρυμα μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ ἰδρυτοῦ του περιῆλθεν εἰς καλὰς χεῖρας διότι, τόσον ὁ νῦν διευθυντῆς κ. Δ. Πανταζῆς ὅσον καὶ οἱ συνεργάται αὐτοῦ γεωπόνοι κ.κ. Παν. Καζαντζῆς καὶ Ξενοφῶν Κοντούρης καὶ οἱ τεχνῖται Κωνστ. Μπαρμπούτης καὶ Ν. Παπακώστας πεβάλλουν διὰ στοργῆς τὴν Σχολὴν ἐργαζόμενοι μετὰ ζήλου διὰ τὴν πρόοδον αὐτῆς καὶ καταβάλλοντες πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως καταρτίσουν ὅσον τὸ δυνατόν ἀρτιώτερον τοὺς μαθητάς, ἐμπνεύσωσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τυροκόμου καὶ ἐν γένει ὅπως τὸ Ἴδρυμα τοῦτο συμπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις του καὶ προαχθῇ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἐκπληρώσῃ τοῦτο ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον τὸν προορισμὸν του.

Χαρακτηριστικὸν τῆς συντελουμένης ὑπὸ τοῦ ἰδρυματος τούτου μεταβολῆς ἀντιλήψεων εἶναι καὶ τὸ ὅτι οἱ ἀσχολούμενοι εἰς τὴν τυροκομίαν ἐπιχειρηματῆαι οἵτινες παλαιότερον ἐπέμενον εἰς τὰς παλαιὰς μεθόδους τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ γάλακτος, ἤρχισαν νὰ ἀντιλαμβάνωνται ὅτι τὰ πρωτόγονα ταῦτα συστήματα οὐδόλως συντελοῦσιν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς τυροκομίας, οὔτε εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῶν ἢ δὲ πρὸς τὴν Σχολὴν ὁδὸς ἣτις ἦτο σχεδὸν ἀγνωστος εἰς τοὺς τυρεμπόρους οἵτινες μετὰ πείσματος ἐξηκολούθουν νὰ τὴν ἀγνοῶσιν, ἤρχισε πλέον νὰ γίνηται γνωστὴ εἰς αὐτοὺς, νὰ ἐνδιαφέρονται διὰ τὰς συντελουμένας προόδους εἰς τὴν τυροκομίαν καὶ προσπαθοῦν νὰ καρπῶνται ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερας ὠφελείας ἐξ αὐτῆς. Ἀντελήφθησαν ὅτι ἡμέρα τῇ ἡμέρα ἐξελίσσεται ὁ τρόπος τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ γάλακτος καί, ἐὰν σήμερον προέβησαν εἰς τὴν κατασκευὴν τυραποθηκῶν πληρουσῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον τὰς συνθήκας τῆς καλῆς περιποιήσεως καὶ ὠριμάνσεως τῶν τυρῶν, αὔριον θὰ ἀντιληφθῶσιν ἀσφαλῶς ὅτι συμφέρον τῶν εἶναι νὰ ἀνεγείρωσι καὶ συγχρονισμένα τυροκομεῖα ὅπου αἱ διάφοροι ἐργασίαι τῆς τυροκομῆσεως θὰ γίνωνται μετὰ μεγαλυτέρας εὐκολίας καὶ θὰ πληρῶσι τοὺς ὅρους τῆς καλῆς διεξαγωγῆς αὐτῶν, τῆς καθαριότητος κ.λ.π.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς συνεταιρισμοὺς, οὗτοι, ἐνῶ πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου παρουσίαζον μεγάλας προόδους καί, ὡς ἐλέχθη προηγουμένως, τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο ἀνεγείροντο τὰ μόνιμα καὶ συστηματικὰ τυροκομεῖα εἰς τὰ ὅποια κατεσκευάζοντο βελτιωμένοι τυροὶ καὶ συνεμορφοῦντο πρὸς τὰς ὁδηγίας τῶν εἰδικῶν, μετὰ τὸν πόλεμον ἔδειξαν σημαντικὴν δπισθοδρομήσιν, ἀπειθαρχίαν καί, ὄχι μόνον ἐπανῆλθον εἰς τὰ πρωτόγονα μέσα τῆς τυροκομῆσεως καὶ τὴν κατασκευὴν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κοινῶν κεφαλοτυρίων ὑπὸ τὰς χειρίστας συνθήκας, ἀλλὰ καὶ ἐδυσιρόπουν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς ὁδηγίας τῶν εἰδημόνων, πρὸς ζημίαν τῶν προϋόντων, τὰ δὲ ἰδρυθέντα πρὸ τοῦ πολέμου μόνιμα τυροκομεῖα, σχεδὸν ἠχρηστεύθησαν καὶ μετὰ δυσκολίας ἀπεφάσισάν τινα ἐξ αὐτῶν νὰ κατασκευάζωσι βελτιωμένους τυρούς.

Ἄλλ' ἵνα ἔχωσιν ἱκανοποιητικὰ οικονομικὰ ἀποτελέσματα οἱ Γαλακτοκομικοὶ Συνεταιρισμοὶ ἐπιβάλλεται νὰ πεισθῶσιν ὅτι ἀντὶ νὰ τυροκομῶσι μικρὰς ποσότητος γάλακτος αἵτινες ἐπιβαρύνονται μὲ πολλὰ γενικὰ ἔξοδα, ἔχουσι συμφέρον νὰ συνεργάζωνται πολλαὶ κοινότητες πρὸς συγκέντρωσιν ποσότητος γάλακτος ὄχι μικροτέρας ἢ τῶν 1000 ὀκάδων ἡμερησίως κατὰ μέσον ὄρον, ὅποτε θὰ προκύπτωσι

περισσότερα κέρδη διὰ τὰ μέλη των. Πρωτίστως ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγερωθῶσι μόνιμα συστηματικὰ τυροκομεῖα ἵνα ἐξασφαλισθῆται ἡ καθαριότης καὶ ἡ ὑπὸ καλᾶς ἐν γένει συνθήκας τυροκόμησις καὶ ὠρίμανσις τῶν τυρῶν. Αἱ βάσεις ἔχουσιν ἤδη τεθῆ. Ἀπαιτεῖται ὁμοίως εἰς ἐκάστην περιφέρειαν νὰ εὐρεθῶσι τὰ κατάλληλα πρόσωπα ἅτινα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διδασμάτων τῆς Γαλακτοκομικῆς Σχολῆς νὰ φροντίσουν νὰ κινήσωσι τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παραγωγῶν οἵτινες νὰ πεισθῶσι περὶ τοῦ συμφέροντός των καὶ νὰ ὀργανωθῶσι καταλλήλως ἵνα γίνηται ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ γάλακτος ὑπὸ τὰς καλυτέρας συνθήκας. Πρὸς τοῦτο θὰ ἦτο ἀνάγκη ὅπως καὶ ἡ τεχνικὴ ὑπηρεσία τῆς Α.Τ.Ε. ἢ αἱ Ἐνώσεις τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν προσλάβωσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των εἰδικοὺς τυροκόμους αἵτινες νὰ κατευθύνωσι τὰς ἐργασίας τῶν συνεταιρικῶν τυροκομείων καὶ βοηθῶσι τοὺς ἀγρότας πρὸς καλὸν ἔργον ὀργάνωσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ γάλακτος τῶν ποιμνίων των.

Ἡ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία τῆς Γαλακτοκομικῆς Σχολῆς Ἰωαννίνων τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ἀνεγνωρίσθησαν παρὰ τοῦ Κέντρου ὅπερ ἄλλοτε δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ιδρύσεως εἰδικῶν Γαλακτοκομικῶν Σχολῶν, συνετέλεσεν ὥστε ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐτοῦ Νόμου, νὰ ιδρυθῆ καὶ ἑτέρα τοιαύτη Σχολὴ ἐν Λαρίσῃ παρὰ τῇ πρῶτῃ Ἀβερωφείῳ Γεωργικῇ Σχολῇ.

Αὕτη εἶναι ἡ περιπετειώδης ἱστορία τῆς ιδρύσεως καὶ ἐξελίξεως τῆς Γαλακτοκομικῆς Σχολῆς Ἰωαννίνων, τῆς πρώτης εἰδικῆς τοιαύτης ἐν Ἑλλάδι, ἣτις ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἔχει εἰσελθῆ εἰς τὸν κανονικὸν δρόμον της καὶ ἣτις, μετὰ τὴν φιλότιμον προσπάθειαν καὶ δραστηριότητα τοῦ προσωπικοῦ της, ὑπόσχεται νὰ ἐξελιχθῆ περαιτέρω καὶ νὰ προοδεύσῃ ἵνα προσφέρῃ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς ἕνα ἐκ τῶν σπουδαιότερων κλάδων τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς. Ἐλπίζομεν ὅτι καὶ τὸ Κέντρον θέλει κατανοήσῃ ἐπαρκῶς τὴν ἀνάγκην τῆς δαψιλοῦς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἐνισχύσεως τοῦ ιδρύματος τούτου καὶ θὰ παρέχῃ μετὰ μεγαλυτέρας εὐκολίας τὰ ἀπαιτούμενα μέσα, ὡς γίνεται καὶ δι' ἄλλα ἰδρύματα. Ἐὰν δὲ διὰ τινων βιβλίων μας καὶ ἰδ' αὖ τοῦ τελευταίου τοιούτου «Ἑλληνικὴ Τυροκομία» ἠναγκάσθημεν νὰ σημειώσωμεν παραλείψεις τινὰς ἐκ μέρους τοῦ Κέντρου, συνεπεῖα τοῦ ὁποίου δυσηρεστήθησαν, ὡς ἐπληροφορηθῆμεν, ὠρισμένα τινὰ πρόσωπα, τοῦτο ἐπράξαμεν ἐκ τοῦ μεγάλου ἐνδιαφέροντός μας διὰ τὸ ἴδρυμα τοῦτο διὰ τὸ ὁποῖον ἠναλώσαμεν ὀλόκληρον τὸν βίον μας ὑποβληθέντες καὶ εἰς σημαντικὰς ἀτομικὰς θυσίας καὶ διὰ τὸ ὁποῖον δὲν θὰ παύσωμεν ἐνδιαφερόμενοι μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς μας. Ἐπομένως, οἱ νομίζοντες ὅτι θίγονται ἀπὸ τὰς ἐπικρίσεις μας, θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ χαίρουν διότι ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι οἵτινες διὰ τῶν ὀρθῶν ὑποδείξεών των τοὺς βοηθοῦσιν εἰς τὸ ἔργον των καὶ οὐχὶ νὰ δυσαραστώνται καὶ νὰ μεταχειρίζονται, ἔστω καὶ συγκεκαλυμμένως ἀντίποινα, ἐφ' ὅσον ὁ ἀγὼν μας εἶναι ἀνιδιοτελής καὶ οὐδεμία πρόθεσις ὑπάρχει νὰ θίξωμεν πρόσωπα τὰ ὁποῖα σεβόμεθα καὶ ἐκτιμῶμεν, ἐφ' ὅσον, ἄλλως τε, δὲν γνωρίζομεν ἂν τὰ πρόσωπα πταίωσι καὶ ποῖα ἢ ἡ γενικὴ ἀντίληψις καὶ νοοτροπία τοῦ Κέντρου περὶ ὠρισμένων ζητημάτων. Ἡμεῖς ἐπικρίνομεν ὁσάκις εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην ὠρισμένας παραλείψεις χωρὶς νὰ ἐξετάζωμεν ποῖοι εἶναι οἱ ὑπεύθυνοι διὰ ταύτας.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐκεῖνο ὅπερ ἐνδιαφέρει πρωτίστως εἶναι, ὅπως διὰ τῶν ἐνεργειῶν μας καὶ τῶν συστάσεών μας, προφορικῶν ἢ γραπτῶν προσφέρωμεν τὰς ὑπηρεσίας μας καθιστάμενοι ὠφέλιμοι εἰς τὸν κλάδον τῆς γαλακτοκομίας διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν καὶ τὴν προαγωγήν τοῦ ὁποίου ἀφιερῶσαμεν ὀλόκληρον τὴν ζωὴν μας καὶ ὅπερ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι, τὸ ἐπετύχομεν διότι, ἐνῶ πρό τινων δεκαετηρίδων οἱ πάντες σχεδὸν μετὰ περιφρονήσεως ἐξεφράζοντο διὰ τὸν κλάδον τοῦτο, τὸν κλάδον ποῦ ἀσχολεῖται, ὡς διετείνοντο πολλοί, μετὰ τὴν «γκίζαν» καὶ τὸ «κλωποτύρι», σήμερον γίνεται σοβαρὸς λόγος περὶ αὐτοῦ, τόσοσιν παρὰ τῶν ἀρμοδίων ὅσον καὶ παρὰ τοῦ κοινοῦ, μελέται δὲ καὶ σχέδια παρὰ τε ἡμεδαπῶν καὶ ἄλλοδα-

πῶν ἐκπονοῦνται περὶ τῶν καλύτερωντρόπων τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ γάλακτος καὶ τῆς ἐπὶ στερεῶν βάσεων διοργανώσεως τῆς γαλακτοκομίας καὶ τῆς τυροκομίας τῆς χώρας.

Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργικὸν Σχολεῖον Κονίτσης. Ἐνα δείγμα τῆς παροιμιώδους φιλοπατρίας τῶν Ἡπειρωτῶν οἴτινες, διὰ πολυμόχθου ἐργασίας, συχνάκις δὲ καὶ διὰ μεγάλων οἰκονομιῶν καὶ στερήσεων σχηματίζοντες παρουσίας ἐν τῇ ξένη, δὲν λησμονοῦσι τὴν γενέτειραν τὴν ὁποῖαν πολυτρόπως φροντίζουν νὰ βοηθήσωσιν, εἶναι καὶ τὸ περίλαμπρον ἴδρυμα ὅπερ ὑφούται εἰς τὴν εἴσοδον τῆς κωμοπόλεως Κονίτσης, τὸ Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργικὸν Σχολεῖον, ἰδρυθὲν δαπάναις τοῦ ἀειμνήστου Μιχαὴλ Ἀναγνωστοπούλου ἢ Ἀνάγνου, ὡς ἐλέγετο ἐν Ἀμερικῇ ὅπου ἔδρασεν.

Ὁ Ἀναγνωστόπουλος (1) κατάγεται ἐκ τοῦ χωρίου Μικροῦ Παπίγκου εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου σώζεται μέχρι σήμερον εἰς καλὴν κατάστασιν ἡ οἰκία εἰς ἣν ἐγεννήθη οὗτος κατὰ τὸ ἔτος 1835 ἀπὸ γονεῖς πτωχοῦς ἀσχολουμένους εἰς τὴν ὀλίγην κτηνοτροφίαν ἣν εἶχον ἀναπτύξει εἰς τὸ χωρίον των. Εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίας ἔμεινεν ὀρφανός. Ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του Χριστόδουλος ἐξηκολούθησε νὰ συντηρῇ μικρὸν ποιμνιον προβάτων μὲ βοήθον τὸν Μιχαὴλ ὅστις ἐφοῖτα εἰς τὰ τότε σχολεῖα τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος. Ἀπεφοίτησεν ἀπὸ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ τὸ Σχολαρχεῖον μὲ γενικὴν βαθμολογίαν ἄριστα.

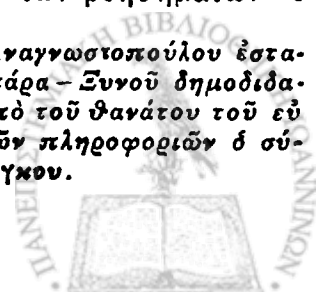
ὑπὸ τῶν συγχωριανῶν του ἐγένετο ἀντιληπτὴ ἡ μεγάλη του εὐφυΐα καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς μάθησιν, δι' αὐτὸ δὲ καὶ παρεκινεῖτο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων. Δυστυχῶς ὅμως δὲν εἶχε τὰ ἀπαιτούμενα μέσα καί, ὡς ἐκ τούτου, ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ εἰς τὸ χωρίον ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου ἀντὶ 15 γροσίων μηνιαίως.

Τέλος, κατῴρθωσε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του καὶ εἰσήχθη ὡς ὑπότροφος εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν Ἰωαννίνων εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν, κατόπιν διαγωνισμοῦ, ἀριστεύσας. Ἀπεφοίτησεν ἐκ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς τῷ 1858 μὲ ἄριστα ἔνω δὲ πολλοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι του τὸν προέτρπεον νὰ παραμείνῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα ἵνα ἐξασκῇ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου, οὗτος δὲν ἐδέχθη, ἀλλὰ μετέβη εἰς Ἀθήνας καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ταυτοχρόνως εἰργάζετο ἵνα ἐξοικονομῇ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Δὲν ἱκανοποιεῖται ὅμως μὲ τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλολογίαν.

Μόλις ἐπεράτωσε τὰς πανεπιστημιακὰς του σπουδὰς, προσελήφθη ὡς συντάκτης τῆς τότε ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Ἐθνοφύλαξ» εἰς τὴν ὁποῖαν ἐγραφε συχνὰ πύρινα ἄρθρα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων ἀδελφῶν. Μὲ τὸν τίμιον δὲ χαρακτῆρά του καὶ τὴν ἀπέραντον μόρφωσιν καὶ τὴν γλωσσομάθειάν του, εἶχεν ἐπιβληθῆ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν.

Ὅταν ἐγένεν ἡ ἀτυχὴς ἐπανάστασις τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 1866, ὁ πατριάρχης τῶν ἀμερικανῶν φιλελλήνων ἰατρός Σαμουὴλ Χάου, συνεχίζων τὰς προσπάθειας του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὅπου ἀρχικῶς ἐπολέμησε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ κατόπιν ἠσχολήθη εἰς τὴν συλλογὴν ἐράνων εἰς Ἀμερικὴν ἵνα βοηθήσῃ τὴν ἀγωνιζομένην καὶ κατόπιν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα διὰ τῶν διαφόρων ἀγαθῶν ἐργιῶν του, ἤλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἵνα διανείμῃ βοηθήματα εἰς τοὺς καταστραφέντας καὶ δεινοπαθήσαντας Κρητάς. Ὑπεδείχθη ὑπὸ τῶν τότε ἐπισήμων τοῦ Κράτους νὰ προσληφθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς διανομῆς τῶν βοηθημάτων ὁ

1. Τὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ ἀειμνήστου εὐεργέτου Μιχ. Ἀναγνωστοπούλου ἐσταχυολογήσαμεν ἐκ σχετικῆς μακρᾶς ὁμιλίας τῆς Κυρίας Θελαίας Στάρα - Ξυνοῦ δημοδιδασκαλίσης ἀπαγγελθείσης ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς πεντηκονταετηρίδος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ εὐεργέτου, τὴν ὁποῖαν εὐγενῶς μᾶς παρεχώρησε μετ' ἄλλων σχετικῶν πληροφοριῶν ὁ σύζυγός της κ. Ἀγησίλαος Ξυνός Δ)ντῆς Δημοτικοῦ Σχολείου Παπίγκου.

Μιχαήλ Ἀναγνωστόπουλος λόγῳ τοῦ ἀδαμαντίνου χαρακτῆρος του, τῆς εὐσυνειδησίας, καί τῆς γλωσσομαθείας του. Πράγματι δὲ οὗτος κατῆλθεν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἐξετέλεσε τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἑθνικὴν ὑπηρεσίαν μὲ ταχύτητα, τιμιότητα, εὐσυνειδησίαν καὶ ἀφιλοκέρδειαν. Τόσον δὲ κατεγοητεύθη καὶ ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν δρᾶσιν ἐνεργητικότητά καὶ τιμιότητά του ὁ φιλέλληνας ἀμερικανός, ὥστε προέτεινε εἰς τὸν Μιχ. Ἀναγνωστόπουλον νὰ τὸν προσλάβῃ ὡς γραμματεῖα τῆς Σχολῆς τῶν Τυφλῶν τῆς Βοστώνης τῆς Ἀμερικῆς τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ὁ ἴδιος ὁ Χάου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀρχίζει ἡ ἀνοδὸς του καὶ ἡ πραγματοποίησις τοῦ μεγάλου του ὀνείρου. Εἰς τὴν Βοστώνην προσλαμβάνεται ἀπὸ τὸν Χάου ὡς διδάσκαλος τῆς πρωτοτόκου θυγατρὸς του Ἰουλίας διὰ νὰ τὴν διδάξῃ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν, διότι ἦτο ποιήτρια. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν νέων ἀνεπτύχθη συμπάθεια ἣτις κατέληξεν εἰς γάμον ὅστις ἐτελέσθη τὸ 1870. Κατόπιν ὁ Μιχ. Ἀναγνωστόπουλος διορίσθη ὡς ὑποδιευθυντῆς τῆς Σχολῆς, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του Σαμουήλ Χάου, διορίζεται ὡς διευθυντῆς τῆς Σχολῆς τῶν Τυφλῶν εἰς τὴν ὁποίαν εἰργάσθη ἐντατικῶς. Ἐξετύπωσεν εἰδικὸν βιβλίον διὰ τοὺς τυφλοὺς διὰ νὰ ἀναγνώσκωσιν οὗτοι διὰ τῆς ἀφῆς. Ἐν τοῦτον βιβλίον εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐν Παπίγκῳ βιβλιοθήκῃν του μετὰ τῶν ἀπομνημονευμάτων του εἰς τὴν Ἀγγλικήν.

Ἀπὸ τὸν ζάπλουτον πενθερόν του ἐκληρονόμησε τεραστίαν περιουσίαν τὴν ὁποίαν διὰ τῆς ἰκανότητός του ἐπηύξησεν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἀρχίζει νὰ χορηγῇ ἀπειδῶς χρήματα διὰ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς. Παραχωρεῖ μὲγά μέρος τῆς περιουσίας του εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Τυφλῶν τὴν ὁποίαν διηύθυνε. Διὰ τὴν μεγάλην του ταύτην δωρεάν καὶ τὰς ἀόκνους προσπαθείας του ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ὑπάρξεων, ἐτιμήθη πολλάκις ὑπὸ τῆς ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως, εἰς δὲ τὴν εἰσοδὸν τῆς Σχολῆς τῶν Τυφλῶν ἐστήθη ὁ ἀνδριάς του. Ἐσχάτως δὲ ἡ μεγάλη ὑπερατλαντικὴ Δημοκρατία ἐβάπτισεν ἐν πλοῖον τοῦ πολεμικοῦ της στόλου διὰ τοῦ ὀνόματός του.

Παρὰ τὴν τόσῃν εὐτυχίαν του καὶ τὴν πολυσχιδῆ δρᾶσιν του εἰς τὴν Ἀμερικὴν, δὲν λησμονεῖ τὴν πατρίδα του. Κατὰ τὸ ἔτος 1906 μεταβαίνων εἰς Ρουμανίαν· πρὸς ἐπίσκεψιν συγγενῶν του, διῆλθεν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνέταξε διαθήκην δι' ἧς ἴδρουν εἰς τὸ χωρίον του Σχολαρχεῖον, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ δύο Παρθεναγωγεῖα. Διὰ τὴν εὐρυθμον λειτουργίαν των διέθεσε 5000 χρυσᾶς λίρας Ἀγγλίας, 45.000 δολλάρια καὶ ἐν ἀκίνητον ἐν Ἰωαννίνοις ὡς καὶ ὀλόκληρον τὴν ἀομικὴν του βιβλιοθήκην, ἣτις μετεφέρθη καὶ εὐρίσκεται εἰς Πάπιγκον. Τὰ ἴδρυθέντα ἐν Παπίγκῳ Σχολεῖα ἐπωνομάσθησαν, «Καλλίνεια Σχολεῖα» εἰς μνήμην τῆς μητρὸς του Καλλίνης. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ καθ' ὃν χρόνον εὐρίσκετο ἐν Ρουμανίᾳ πρὶν προφθάσῃ νὰ ἐπισκεφθῇ ὡς ἐπεθύμει τὴν γενέτειραν, ἀπέθανεν εἰς Τοῦρνο Σεβερίνο τῆς Ρουμανίας τὴν 29ην Ἰουλίου 1906 καὶ κατόπιν ἐτάφη εἰς τὸ χωρίον Πάπιγκον ὅπου ἐγεννήθη.

Ἡ ἀγάπη του καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα διαφαίνονται ἐκ τῶν ἐξῆς ἄτινα γράφει ὁ Μ. Ἀναγνωστόπουλος εἰς τὴν διαθήκην του: «Οὔτε ἐν ταῖς λύπαις μου, οὔτε ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις μου ἐλησμόνησα τὴν φιλάτην πατρίδα, εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας οὐδέποτε ἔπαυσα νὰ συντελῶ. Τὰ ἐναποταμιεύματά μου πολυχρονίων μόχθων ῥίπτω ἄσμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς μικρᾶς ταύτης γωνίας τῆς Ἠπείρου ἵνα βλαστήσῃ ὁ κάλλιστος τῶν καρπῶν ἡ Παιδεία, ἵνα ἀποδώσῃ τὸ φῶς τῇ χώρᾳ ἐν ἣ τὸ πρῶτον εἶδον τοῦτο οἱ ὀφθαλμοί μου».

Δὲν λησμονεῖ ἐπίσης τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν τῶν Ἰωαννίνων τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνισχύσῃ οικονομικῶς. Δὲν ἐπέτυχεν ὅμως τοῦτο, διότι δὲν ἐγένετο δεκτὴ ἡ ἐπιθυμία του νὰ τροποποιηθῇ ἡ Σχολὴ συμφώνως πρὸς τὰ γερμανικὰ πρότυπα. Κατόπιν τούτου ἐκληροδότησε διὰ διαθήκης 255.000 δολλάρια ἵνα ἴδρῳ

θῆ γυμνάσιον κατὰ τὰ γερμανικὰ πρότυπα βορείως τῶν Ἰωαννίνων πρὸς μόρφωσιν τῶν Βορειοηπειρωτῶν καὶ τὴν διατήρησιν ἐκεῖ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἥτις ἐκινδύνευε νὰ χαθῆ ἐκ τῆς φοβερᾶς πίεσεως τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἀλβανῶν.

Μετὰ τοὺς νικηφόρους ὅμως πολέμους τοῦ 1912—13 ὅτε ἡ Βόρειος Ἡπειρος ἐπεδικάσθη εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἐθεωρήθη περιττὴ ἡ ἴδρυσις κλασσικοῦ γυμνασίου καὶ ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν ἀμερικανῶν διαχειριστῶν τῆς περιουσίας τοῦ ἀειμνήστου Μ. Ἀναγνωστοπούλου, τῆ εἰσηγήσει τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀντιπροσώπου αὐτῶν ἀειμνήστου Ἰω. Παρμενίδου, ὅπως ἰδρυθῆ εἰς τὴν πλησίον τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ εὐεργέτου κωμόπολιν Κόνιτσαν, Γεωργικὸν Σχολεῖον ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ εἰσάγωνται νέοι, ἐξ Ἡπείρου κυρίως καταγόμενοι, οἵτινες θὰ μορφώνωνται εἰς τὰ γεωργικὰ καὶ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως συγκρατηθῶσιν εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν οἱ ἀγροτόπαιδες, ἀνασχεθῆ τὸ ρεῦμα τῆς ἀστυφιλίας καὶ τῆς μεταναστεύσεως καὶ δημιουργηθῆ σὺν τῷ χρόνῳ πληθυσμὸς τεχνικῶς, θρησκευτικῶς, ἐθνικῶς καὶ ἠθικῶς κατηρτισμένος ἔχων πραγματικὴν ἀγροτικὴν συνείδησιν.

Ὁ ἀειμνήστος Ἰωάννης Παρμενίδης ὅστις ἦτο ἀμισθος πληρεξούσιος τῶν ἐν Βοστώνῃ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἀμερικανῶν διαχειριστῶν τῆς περιουσίας Μιχαὴλ Ἀνάγνου καὶ ὅσις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1925 παρεκάλεσε τοὺς ἐν Ἀθήναις κ.κ. Φίλιππον Στ. Δραγούμην καὶ Ἀλέξανδρον Α. Πάλλην νὰ τὸν βοηθήσωσιν εἰς τὸ ἔργον του καὶ οἵτινες ἐδέχθησαν, ὡς ἀμισθοὶ ἐπίσης, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐπεδείξατο μέγιστον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν καλυτέραν ὀργάνωσιν τοῦ Σχολείου καὶ, ἀφοῦ ἐξέλεξε τὴν κατὸλληλον τοποθεσίαν ἐν ἣ θὰ ἀνεγείροντο τὰ κτίρια αὐτῆς προέβη εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν γαιῶν ἐκ χρημάτων τοῦ κληροδοτήματος ἀποσταλέντων ἐξ Ἀμερικῆς ὡς καὶ τῶν πρώτων οἰκοδομικῶν ὑλικῶν. Ἐνεκεν ὅμως τοῦ μεσολαβήσαντος πρώτου παγκοσμίου πολέμου, μόλις κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1920 ἐγένετο ἡ τελετὴ τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου εἰς ἣν εἵχομεν τὴν τιμὴν νὰ παραστῶμεν, κατόπιν προσκλήσεως ἐκ μέρους τοῦ ἀειμνήστου Ἰω. Παρμενίδου.

Μετὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου, ἐξηκολούθησεν ἡ ἀνεγερσις τοῦ κτιρίου τοῦ Σχολείου, ἀλλὰ μετὰ βραδύτητος ὅμως, λόγω τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας (1919—22) καὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν (1923), μόλις δὲ μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἤρχισαν κανονικῶς αἱ οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι τὰς ὁποίας ἐπέβλεπε καὶ ὁ προσληφθεὶς ἐν τῷ μεταξύ διευθυντῆς τοῦ Ἰδρύματος Δημήτριος Παντελιᾶς, αἵτινες ἐπερατώθησαν περὶ τὸ ἔτος 1925.

Ἡ ἔκτασις τῶν γαιῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγκατεστάθη τὸ Ἀναγνωστοπούλιον Γεωργικὸν Σχολεῖον ἀνέρχεται ἐν συνόλῳ εἰς 877 περίπου στρέμματα ἢτοι 500 στρέμματα εἰς τὸ Ἄνω Κτῆμα περίξ τῶν οἰκοδομῶν τοῦ Σχολείου (οἰκοτροφείου, σταύλων, ἐργαστηρίων, ἀποθηκῶν κ.λ.π.) ξηρικὰ (ἐξ ὧν τὰ ἡμίση καλλιεργησίμα καὶ τὰ λοιπὰ βοσκαί, δρόμοι αὐλαὶ κ.λ.π.) καὶ περὶ τὰ 377 στρέμματα εἰς τὸ Κάτω Κτῆμα, τοῦ κάμπου, τὰ ὁποία μεταπολεμικῶς ἔγιναν σχεδὸν ὅλα ποτιστικὰ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἀντιπλημμυρικῶν, ἀποστραγγιστικῶν καὶ ἀρδευτικῶν ἔργων εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην. (1)

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

1. Σχετικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ κτήματος ἐν γένει, τῶν οἰκοδομῶν, τῆς ὀργάνωσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Σχολείου, τῶν καταστροφῶν ἅς ὑπέστη ἡ περιουσία τοῦτου κατὰ τὸν πόλεμον, τὴν κατοχὴν κ.λ.π., εἶχον τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μᾶς δώσωσιν οἱ νῦν πληρεξούσιοι κ. κ. Φ. Δραγούμης καὶ Α. Α. Πάλλης εἰς ἀπάντησιν ἐρωτημάτων ἃ τινὰ ὑπεβάλομεν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ἀναγνωστοπουλείου Γεωργ. Σχολείου.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ο ΒΡΑΧΟΣ

Ὁ Βράχος πούπεσε κοφτός
στὴ θάλασσα—σεισμοὶ καὶ ρίγη—
θαρρῶ εἶμ' ἐγώ, θαρρῶ εἶμ' ἐγώ
μέσα στὸ πέλαο πὺ μὲ πνίγει.

Καὶ λέω πὺς ἴδιο ριζικὸ
μᾶς δένει στὸ ἔγκατο τοῦ κόσμου.
Μ' ἄλλος τοῦ βράχου ὁ ποντισμὸς
κι' ἄλλος ὁ πόντος ὁ δικός μου.

Τοὺς πόντους ἀψηφάει ὁ νοῦς
κι' ἡ ἀγάπη τ' ἀνοιχτὰ ἔχει κλείσει.
Κι' ἦρθαν ψαράδες τοῦ γιαιοῦ,
στὸ βράχο, κι' ἔστησαν ξωκκλήσι.

Μὰ ἐμὲ πὺς ἡ θάλασσα εἶν' ἐντὸς
κι' ἐντὸς ὁ πόνος μου, μαχαῖρι,
ποιὸς θὰ μὲ ἰδεῖ; Πῶς θὰ μὲ ἰδεῖ;
Καὶ ποιὸς μὲ ξέρει;

Γάνης Τσιάνος

Η ΚΑΝΤΑΔΑ

“ΘΕΡΟΣ ΑΡΧΑΙΟΝ,,

θέρος ἀρχαῖο!

Θέρος ἀρχαῖο! μοσκομυρίζει ρόδο
τὸ δειλινὸ σου νέφος.

*

Τὸ ράμφος πῆρε ἀσήμι
σ' ἓνα ματάκι καθαρὸ νερό.

*

Ἄναριο μέλι σὲ νερό
τοῦ τζίτζικα ὁ αὐλός.

*

Δείχνει τὸ σῶμα τὴ γραμμὴ του.

Ὁ στοχασμὸς δὲν ἀσωτεύει.

*

Θέρος ἀρχαῖοι τ' ἀγκάθι παίζει
σὰ βρέφος μὲς τ' ἀγκάθια τοῦ ἡλίου.

ΑΡΕΤΗ

Ἄπ' τὸ παράθυρο τῆς ἀρετῆς
πάντα λαμπρὸ τοπεῖο.

*

Καλῶ τῆ νύχτα νὰ τολμήσει
νὰ ξεθωριάσει τὶς γραμμές.

*

Τῆ σέβονται τὴν ἀρετὴ
τὰ ὄπλα τῆς μαύρης πίσσας.

ΜΝΗΜΗ ΜΕΣΗΜΕΡΙΟΥ

Πλατεῖα τοπεῖα σὰν τὴν καρδιὰ φλογέρας,
χλωρὰ σὰ σχολικὴ ἡλικία.

*

Ἐξάλλου γέμισε πανὶ
τούτη ἢ γαλάζια θήκη τοῦ γιалоῦ.

*

Πόσο μυρίζει ὁ ἴσκιος, σὰν τὰ βλέφαρα
μικροῦ παιδιοῦ, γιὰ κάτι γερατειά!

*

Ψιλὴ βροχὴ στὸ ροσμαρὶ
παίζει ὁ ἀχὸς τοῦ τζιτζικιοῦ.

*

Πῆρα κι' ἐγὼ τ' ἀσήμια μου κροτάφια
γιὰ κάτι ρέμβες χρυσαφιές.

*

Στοιβάσα μνήμη νεανικὴ
γιὰ τ' ἀσημιὰ τὰ χρόνια.

ΒΡΑΔΥΝΟ

Ἄνθος τῶν σκιῶν περνᾷ τὸ βράδυ
μὲ γιασεμιὰ στὸν οὐρανὸ κοπάδι.

*

Κι' ἡ ξεχασμένη μου ὥρα ἰώδης νάτη!
σταφύλια λογισμοὺς εἶναι γεμάτη.

*

Σκάλα χρυσῆ στὸν οὐρανὸ ποὺ κἀει
ἡ συλλογὴ γεννάει.

*

Ἄν θάρθει ἡ πράξη νὰ γεμίσει
χαλκὸ τὶς σκιές, καλῶς νὰ ὀρίσει!

ΞΕΧΑΣΜΕΝΟ ΒΙΟΛΙ

Τὸ ξεχασμένο κανελλί βιολί
ναυάγιο: ἰώδη νάρκισσο χρωστᾶμε.

*

Τῷ ἄσπρο κροτάφι τοῦ παπποῦ
δὲν ἔχει τόση καταδίκη.

*

Μιλᾶ μ' ἓνα κομμάτι ἀπόγνωση
κι' ἓνα πικρὸ ψωμί.

*

Τὸ ξεχασμένο κανελλί βιολί
ναυάγιο: ἰώδη νάρκισσο χρωστᾶμε.

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Πανσέληνος στὴ γιασεμιά σου χάρτη
καρφώνει ἀρχαῖα διαμάντια ὁ Αὐγουστος.

*

Ἄθώρητο σπαθὶ τρυπᾷ ἡ ἀνάμνηση
τοῦ ἐμπύρετου καιροῦ τότε στὸν ἔφηβο.

*

Νύχτα ἱερή! σὰν τὴ χρυσῇ κλωστῇ
μ' ἓνα θερμὸ μᾶς δένεις παρελθόν.

*

—Χαλκὸς ἂν ἦταν ἡ ζωή,
εἶναι γλυκὸ τὸ παρελθόν.

ΤΟ ΒΡΕΦΟΣ

Πόσο πολὺ στενέψαμε τὸν κύκλο!
Εἶχε τὰ ῥόδα τότε τὸ στεφάνι.

*

Ἐπολογίζαμε στὸ μέλλον
σὰ χωρικοὶ στὸν οὐρανό.

*

Μονάχα ἡ μνήμη; παραπαίει
νὰ μᾶς γυρίσει στὶς πηγές.

*

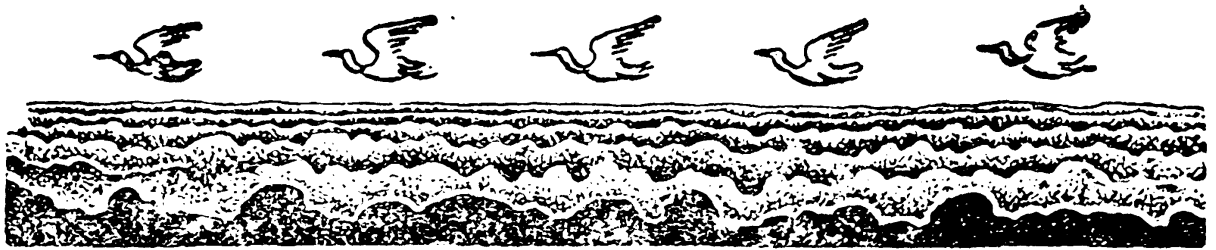
—Καὶ νάνι! στὸ μετᾶξι τῆς καρδιάς
βρέφος χυμένο μὲ φεγγάρι.

*

Τοῦτο μπορεῖ νὰ κλώθει στὴν ἀνέμη
τὸ παραμῦθι τῆς ζωῆς.

Κύπρος Χρυσάνθης

ΑΡΙΣΤΟΥ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΑΠΟΙΑ ΦΩΤΙΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Κρατώντας με τὰ δυὸ δάχτυλα ἓναν κάβουρα, ἀνέβηκε ἀπ' τὴ ρεματιὰ καὶ εἶδε κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια, στὸ πλάτωμα, τὰ κόκκαλα τοῦ φίλου του. Στάθηκε ὄρθιος καὶ τὰ κυττοῦσε, τὰ κυττοῦσε ἓνα - ἓνα. Κατόπι ἔστριψε πρὸς τὸ ρέμα, ἔσκυψε καὶ ἄφησε λεύτερο τὸ καβούρι· καὶ τ' ἀκολούθησε μετὰ τὴ ματιὰ στὸ ζαβὸ δρόμο του. Ἐφερε πάλι τὸ βλέμα του στὸν ἴδιο τόπο καὶ πῆρε τὴ στράτα γιὰ τὸ σπίτι του.

Τὴν ἄλλη μέρα, προτοῦ ν' ἀπλωθεῖ τὸ ἡλιοφῶς στὶς πλαγιές, πῆρε μιὰ ἀξίνα καὶ ξανακατέβηκε σιτὴ ρεματιὰ. Ἄνοιξε ἓνα λάκκο, μάζεψε τὰ κόκκαλα καὶ τᾶθαψε. Ποιὸς ξέρει ποιά σκέψη, ποιά πίστη, ποιο μυστήριον τὸν ἀνάγκασε νὰ κάνει τοῦτο. Δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ σκεφτεῖ πῶς τὶς σάρκες φάγαν τὰ κοράκια καὶ τὰ σκυλιὰ κι' ἴσως ἀνέβηκε καὶ κανὰς κάβουρας καὶ τράβηξε μετὰ τὶς δαγκάνες του. Δὲν σκέφτηκε πῶς ἡ βρωμὰ θὰ μόλυνε τὰ πλατάνια καὶ τὰ χαμολούλουδα. Ἐθαψε λοιπὸν ὅτι εἶχε μείνει ἀπ' τὸ φίλον του. Μόνο ἄφησε ἔξω τὸ κεφάλι. Τὸ πῆρε στὰ χέρια του, τὸ φερε κατ' ἀπ' τὰ μάτια του καὶ ξένος καὶ ἀδιάφορος στὸ γύρω κόσμον, τὸ κύταξε ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ: στὰ δόντια, στὰ κοιλώματα, στὰ μικρούλια κοκκαλάκια, στὶς ραφές τοῦ κρανίου. Κι' ἔτσι κρατώντας τὸ κρεμαστό, χωρὶς νὰ σκέφτεται καὶ νὰ θωρεῖ τριγύρω του, κίνησε γιὰ τὸ σπιτικό. Ἐκρυψε τὸ καύκαλον κάτω ἀπὸ τὶς βατουλιές καὶ πιά τίποτ' ἄλλο. Τόση ἦταν ἡ προσφορὰ.

Ἐλειψε τρεῖς μέρες ἀπ' τὸν τόπον του

ὁ Νικολός. Τὸν ἔστειλε ὁ πατέρας του γιὰ κάποια μικροδουλειὰ τάχα στὸ χωριὸ τῆς μάνας, ἔτσι γιὰ νὰ κάνει κάτι καὶ νὰ μὴ μένει ἄβουλος καὶ ἄπραγος.

Ὅταν γύρισε τὸ πρῶτον π' ἀναζήτησε ἦταν τὸ γαῖδουροκέφαλον. Μπορεῖ νᾶζησει μετὰ τὴ θύμησή του, μετὰ τὴν ἔννοια του, μπορεῖ νὰ εἶδε στὸ δρόμον του κανὰ ψόφιον γαῖδουρι.

Πρὶν πάει στὴ βατουλιά, εἶδε τὸ σκελετὸ κρεμασμένον σὲ μιὰ φούρκα καταμεσίς στὸ περιβόλι. Ἔτσι θᾶσκιαζε τ' ἀγριοπούλια, νὰ μὴ πέσουν στὶς κερασιές, καὶ τὰ κοτόπουλα νὰ φάνε τὰ λαχανικά. Θᾶσκιαζε καὶ τὴν ἀλεπού, πὺ παραμονεύει νὰ κάνει καμμιὰ ἐπίσκεψιν στὸ κοτέσι.

Στάθηκε χαῦνος, ἀκίνητος κοντὰ στὴ φούρκα. Μόνο ἀνασήκωνε τοὺς ὄμους, σὰ νὰ τὸν ἐνοχλοῦσε κάτι κι' ἔξυνη ἠλίθια τὸ κεφάλι του. Κυττοῦσε ἔτσι, σὰ νᾶταν σὲ κείνη τὴ λευκότητα γραμμένη ὄλη ἡ σοφία καὶ τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Δὲν κατέβασε τὸ σκελετὸ ἀπὸ κεῖ, σὰ νὰ πιστεῦε πῶς τὸ ζῶον κι' ἔτσι ἐξοῦσε τὴ ζωὴ του, τὴν ὑπόστασή του.

Ὁ Νικολός ἦταν ἓνας ἄνθρωπος... Τὶ ἄλλο μπορεῖ νᾶταν; Ἀλλὰ ἐκείνη ἡ δύναμη, πὺ ὀρίζει τ' ἀνθρώπινα καὶ τὰ ζωικά, εἶχε δεῖξει γι' αὐτόνε μιὰ ἰδιαίτη φροντίδα.

Μόνος, ξένος, κλεισμένος, σιωπηλός. Κανεὶς δὲν ξέρει πὺ φτάνει ἡ σκέψη καὶ ἡ ἐπιθυμία του. Κανεὶς δὲν ξέρει ἂν ἔχει ὄνειρα καὶ πῶς δέχεται τὴ δροσιά, τὸν ἄνεμον, τὸ φῶς. Ἀδάκρυτος εἶδε τὰ φέρετρα

νά περνοῦν στὸ κοτώφλι τοῦ γονικοῦ του κι' ἦταν ἀγέλαστος στὸ πιὸ κωμικὸ καρναβάλι. Μὲ τοὺς ἀνθρώπους εἶχε λίγες σχέσεις. Πιότερα κουβέντιαζε μὲ τὸ βάτο, πού τὸν τράβηξε ἀπ' τὸ παντελόνι καὶ μὲ τὴ σφήκα, πού κατέβηκε γιὰ λίγη δροσιά στὰ λασπονέρια.

Εἶχε ὅμως στὴν καρδιά του, στὸ μέσα κόσμου του, μιὰ θέση γιὰ τὰ ζῶα. Εἶχε μιὰ ἀφοσίωση, ἓνα αἶσθημα, πού δὲν ξέρει κανεὶς ἂν κίνησε ἀπ' τὸν παράδεισο ἢ ἀπ' τὴν κόλψη κι' ἂν ἄγγελοι ἢ δαιμόνοιοι τὸ εὐλόγησαν. Κάποτε εἶχε ἀγάπη σὲ μιὰ κατσίκα. "Εδενε τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σκοινοιοῦ της στὴ ζωστήρα του κι' ἔτσι τραβώντας τη βγαίνουν στὶς βοσκές. Τὸν εἶχαν ἀκούσει κάτι νὰ κουβεντιάζει στὴν κατσίκα καὶ νὰ τὴ χαϊδεύει καὶ νὰ τὴν κυττάζει κατάματα σάν ἕνας ἐρωτευμένος τήνκαλή του. "Ἄλλοτε θέλησε ν' ἀποχτήσει τὴ φιλία ἐνοῦ σκύλου. Ἦταν ἓνα ὠραῖο σκυλί, μεγαλόσωμο, περίφανο, μὲ φουντωτὴ οὐρά, τοῦ κάμπου ἀφέντης. "Ὅταν γαυγίξε ἢ πέραγε, πέταγαν ξαφνιασμένα τὰ πουλιά κι' ἀλαφιάζονταν τ' ἄλλα ζωντανά. Ὁ Νικολὸς εἶχε πάντα τὶς τσέπες του γεμάτες μὲ ψωμί καὶ τοῦ ἔρριχνε, χτυλώντας ἀλαφρὰ μὲ τὴν παλάμη τὴ γόνατό του. "Ἐτσι κάσχιζε νὰ τὸ μερέψει. Μὰ κείνο πού κατὰφερε ἦταν νὰ ταΐζει τὸ σκύλο. Ἀλλὰ καὶ μ' αὐτὸ ἦταν φχαριστημένος ὁ Νικολός.

Μὲ τὸ γαῖδαρο, πού ἔθαψε τὶς προάλλες τὰ κόκκαλά του, εἶχε μιὰ φιλία ἀπὸ ὅτε πού τὸν ἔφερε ὁ πατέρας του ἀπὸ τοὺς παγγανούς. "Ὅλα τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ περβολιοῦ, ὅλο τὸ κουβεντολόι τοῦ μαγαζιοῦ ἦσαν ἀσήμαντα μπροστὰ στὴ σοφία τοῦ γαῖδουριοῦ.

Μαζὶ βγαίνουν στὸ λόγγο καὶ στὰ χτήματα. Καὶ χωρὶς βάρους στὴν καρδιά του νὰ φέρωνε—μὲ κουμαρόξυλα ἢ μὲ ξερὸς κηματόβεργες—γιατὶ πίστευε πὼς τέτοια ἦσαν ἢ μοῖρα τοῦ τετραπόδου. Πολλὲς φορές ὅμως καὶ κείνος φοριωνόταν μὲ ξύλα μὲ τὰ σύνεργα τ' ἀμπελοουργοῦ ἢ τοῦ ζευλάτη. Κι' ὁ ἴδιος, ἐκεῖ πού ἔβοσκε τὸ βόδι, ἔτρωγε κανὰ τσοχό, καυκαλίδα, σχατζί. Κι' ἤξερε νὰ δίνει μιὰ ἐξήγηση στὸ σύνθημα τῶν αὐτιῶν καὶ τῶν χεσιλιῶν

τοῦ ζωντανοῦ, ὅπως καὶ στὸ γ ρ ὕ λ ι σ μ α, στὸ πείσμα καὶ στὴν ἀκίνησά του.

Μὰ κάποτε ψόφησε κι' ὁ Νικολὸς τὸ ἔκλαψε. "Ὅσα δάκρυα θάπρεπε σ' ὅλη τὴ ζωὴ του νάχε χύσει στὸν ἀνθρώπινο πόνο, τὰ ἔδωσε σὲ κείνο τὸ ψοφίμι. "Ἐκλαιγε ἓνας πονεμένος ἠλίθιος μὲ κωμικὰ ἀναφυλλητὰ κι' ἀπ' τὸ μάγουλό του κατέβαιναν λέρα καὶ δάκρυα. Ἀκολούθησε ὡς τὰ μισὰ τοῦ δρόμου τὸ κάρρο πού ἔφερε τὸ παληογάιδουρο στὰ ρέματα. Τὸν ἐμπόδισε ὁ πατέρας του, πού ἦρθε ἐπίτηδες ἀπόκοντα, νὰ φιάσει ὡς τὰ πλατάνια.

* *

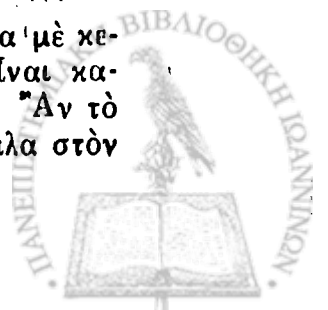
Δίπλα ἀπ' τὸ περιβόλι, ἦταν δημόσιος δρόμος. Ἀπὸ κεῖ περνοῦσαν οἱ ξενοχωριίτες καὶ οἱ δουλευτάδες γιὰ τὰ χωράφια τους, ἐκεῖ βγαίνουν τὶς Κυριακὲς συργιάνι γέροντες καὶ νιοί. Καὶ ὅλοι τέτοιον καιρό, πού οἱ κερασιὲς ἦταν στὴ χαρὰ τους, ἔρριχναν κεῖ μέσα τὶς ματιές τους καὶ λιμπίζονταν καὶ θαύμαζαν. "Ἐτσι κύτταζε καὶ μιὰ καλὴ συντροφιά. Ἦταν τότε ἓνα μενεξελὶ δειλινό, πού καὶ στοὺς ἴσκιους ἔδινε ὑπόσταση ἢ δύση... Πέρα στοὺς λεύκους, πουλάκια-πουλάκια τραγοῦδαγαν τὸ θριαμβο τῆς ὥρα. "Ἐνας ἀπ' τοὺς ξένους μὲ παράξενα μαλλιά καὶ μ' ἓνα τριαντάφυλλο στὸ πέτο, ἀνέβηκε σ' ἓνα ψήλωμα καὶ πάνω ἀπ' τὶς χαμωροδιὲς κυττοῦσε τὸ περιβόλι. Μιὰ γυναῖκα, πού γιὰ καριότσο τῆς κερασιάς, εἶχε στὰ χεῖλια της χρωμα κερασί, στηρίχτηκε πάνω στὸν ἄντρα, ἀνασήκωσε τὶς φτέρνες, τέντωσε τὸλαιμὸ καὶ κυττοῦσε. Τῆς ἄρεσαν, λέει, καὶ οἱ ἀνθισμένες κολοκυθιὲς καὶ τὰ συνάπια. Ξάφνου ἔβγαλε μιὰ ἀναρθρὴ φωνὴ καὶ χτύπησε τὰ χεῖρια τῶνα μὲ τᾶλλο, πού παρὰ λίγο νὰ πέσει.

—Κύτταζε, κύτταζε στὸ ξύλο...χά, χά, χά...κεφάλι γαῖδουριοῦ.

—Νοί, γαῖδουροκέφαλο, εἶπ' ὁ ἄλλος σιβαρά. Τὸχουν γιὰ νὰ σκιάζει τ' ἀγριοπούλια. Μὰ θαρρῶ πὼς ἐκεῖνα πιότερο πάνω σ' αὐτὸ θάχουν κοιτηλήσει.

"Ἐτσι εἶπε κι' ὅλοι γέλασαν μὲ τ' ἀστεῖο.

—Ξέρετε τί λέω; εἶπε ἡ γυναῖκα μὲ κελαϊδιστὴ φωνή. Λέω πὼς τοῦτο εἶναι καλὸ γιὰ τὴν κωμωδία τοῦ Λάσκαρη. "Ἄν τὸ στήσουμε στὴ μέση στὴ σκηνή, δίπλα στὸν

παλαβό, πού μπαλάρει τ' άφεντικό του—
νά με συγχωρείς Βασιλάκη—λοιπόν, θά εί-
ναι περίφημα, εύρημα...

Τότε ανάγειρε ό Νικολός, πού άδιάφο-
ρος στην παρδαλή παρέα άκολουθοῦσε, σά
νάθελε νά βρει τήν άρχή τήςζωής, στην πο-
ρεία μιᾶς κάμπιας στό συναπόφυλλο, και
κύτταξε δώθε.

—Καλὲ μᾶς δίνεις τὸ γαϊδουροκέφαλο
γιὰ κανὰ δυὸ βραδυές; ρώτησε ἡ γυναῖκα.
Ἐκεῖνος ἔστριψε, κύτταξε ὅλους σὰ νάταν
ἀσήμαντα πράματα, ἔδειξε τὸ σκιάχτρο και
εἶπε.

—Ἐκεῖνο, ᾶ; ὄχι...τσού...ἔτσι εἶπε γαι-
σίμωσε στὴ φούρκα.

—Θά στο ξαναφέρουμε, ἔτσι ὅπως εἶ-
ναι τώρα ὠραῖο και χωρὶς νά λείπει οὔτε
ἓνα δρομάκι κόκκαλο.

—Ὁχι.

—Μά, καλέ, τὶ ἀξία ἔχει ἓνας σκελετὸς
γαϊδουροκέφαλου; εἶπε μιὰ ἄλλη. Κι' ἂν
χαθεῖ ἐγὼ μὲ λίγα ἄχυρα και μὲ μιὰ σακ-
κοράφα θά σοῦ φτειᾶσω ἓνα σκιάχτρο,
πού και σὺ θά τὸ φοβηθεῖς.

—Ὁχι λέω...ὄχι...και λύγισε τὴ μέση
του ἀπλώνοντας πρὸς τὴ γῆ τὸ χέρι του,
τάχα πῶς ζητᾶ κάτι γιὰ φοβέρα.

Ἐνας πού θά κατάλαβε τοὺς φόβους
τοῦ παιδιοῦ, σίμωσε πιὸ πολὺστό φράχτη,
πῆρε ὕφος θεατρίνου κι' εἶπε:

—Ἐχεις δίκηο παιδί μου. Σὲ καταλα-
βαίνω. Κάποτε θά καβάλαγες τὸ γαϊδουρά-
κι πού θά τοῦχες ἓνα ὠραῖο—ὠραῖο ὄνο-
μα κι' ἔτσι, νά μὴ σὲ κάψει ὁ κουρνιαχτὸς,
ἔβγαινες περίπατο. Ἄλλοτε τὸ φόριωνες
τὰ καλάθια μὲ τὰ κεράσια, μὲ τὰ ρόδια
μὲ τὰ κηπουρικά και πηγαίνατε, τρίκιρι-
τρίκ., πηγαίνατε στό παζάρι. Μά τὸ γαι-
δουράκι πέθανε. Ὅποιος ἔχει μάτια, παι-
δί μου, κάποτε τὰ κλείνει γιὰ πάντα. Ἄλ-
λὰ και τώρα ὁ φίλος σου, πιὸ πιστὸς κι'
ἀπ' τὸ σκυλί, φυλάει τὸν κῆπο μὲ τὰ δέν-
τρα, μὲ τὰ μυριστικά του μὲ τὰ ποτιστικά
του...Ἐχεις και ἐσὺ μὲ κάτι νά κουβεντιᾶ-
ξεις. Γιατὶ γελάτε παρακαλῶ;

Ὁ Νικολὸς χαζὸς τοὺς κυτταῖσε ἀκίνη-
τος. Μονο κάπου - κάπου κατάπινε τὸ σά-
λιο του. Ὁ ἄλλος συνέχισε.

—Ἄλλὰ και στό θεατρό μας κάτι θά ἔ-
χει νά δώσει στους ἀνθρώπους, στους βα-

σανισμένους, τοὺς κουρασμένους ἀπ' τὴν
ἄξινα, τὰ τσαγκαρόσουγλα κι' ἀπ' τὴν κα-
λαμαργιὰ ἀκόμα. Γιατί;...θά τοὺς δώσει
τὸ γέλοιο κι' ἓνα μάθημα γιὰ τὴ σοφία
τῆς ζωῆς, παιδί μου. Λοιπόν θά τὸ πά-
ρουμε.

Ὁ Νικολὸς ἔξυσε τὸ κεφάλι του, ἔσι-
ξε τὰ φρύδια κι' εἶπε ἤσυχα «ὄχι» κι'
ἀμέσως, σὰ νά φοβήθηκε μήπως ἀλλάξει
γνώμη, εἶπε ζωηρὰ χτυπώντας κάτω μὲ πεί-
σμα τὸ πόδι.

—Ὁχι νά, λέω ὄχι...

Τότε ξεπρόβαλε κάτω ἀπὸ τὶς λεμονιές
ὁ πατέρας τοῦ Νικολοῦ κι' ἔβηξε γιὰ νά
φανερῶσει τὴν παρουσία του και γιὰ νά
φτιάσει τὸ λαιμό του.

—Νίκο, εἶπε, γιατί δὲν φιλεύεις κερά-
σια τοὺς καλοὺς μας ξένους;

Ἐστερα ἔστριψε σὲ ἐκείνους κι' εἶπε:

—Ἄν ἀγαπᾶτε, περάστε στό περιβόλι
μας. Ἐκεῖπέρα εἶναι ἡ πόρτα. Ὁ σκύλος μας
καταλαβαίνει μὲ μιὰ ματιὰ ποιὸς εἶναι κα-
κό. Νά μὴ φοβηθεῖτε, λοιπόν.

—Ὁχι, ὄχι εἶπε ξάφνου τὸ παιδί.

Ὁ πατέρας περίλυπος, ἀχογελώντας
ἔκαμε νόημα στους ξένους πῶς τὸ παιδί
δὲν εἶναι και τόσο καλὸ στὰ λογικά του.

—Ερὲ ποιὸς θ' ἀγαπᾶς ἂν διώξεις
τοὺς ἀνθρώπους; Ἡ μάνα σου ὅταν σὲ βά-
νει, και τώρα κοντζάμ' ἄντρα, νά κάνεις
τὸ σταυρό σου, δὲ σοῦ λείει πῶς ὁ Θεὸς
πιὸ πολὺ ἀγαπᾶει τοὺς ἀνθρώπους;

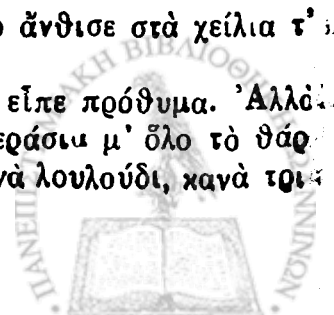
—Οἱ ξένοι μὲ πολλὴ προσοχὴ κι' ἴσως
μετανοιωμένοι γιὰ τὴ συμπεριφορὰ τους
στό παιδί, μπῆκαν στό περιβόλι.

Ὁ περιβολάρης τοὺς ἔδειξε τὰ περάσμα-
τα και τοὺς εἶπε νά προσέχουν ἀπ' τὶς ντο-
ματιές νά μὴ πρασινίσουν τὰ ροῦχα τους.

—Κύριε, εἶπε ἓνας ὕστερα ἀπὸ λίγο
κι' ἀφοῦ ἔτσι γιὰ φιλοφρόνηση θάμαξε τὸ
δέντρο και τὰ κηπουρικά, κύριε, εἶπε, ἂν
εἶναι δυνατό, μᾶς δίνετε γιὰ μιὰ βραδυὰ
ἐκεῖνο νὸ σκιάχτρο, γιὰ νά τὸ βάλουμε στὴ
μέση τῆ σκηνῆ, ὅταν θά παίξουμε μιὰ κο-
μωδία;

Ἐνα ἀχνὸ γέλοιο ἀνθισε στὰ χεῖλια τ'
ἀφεντικοῦ.

—Νά τὸ πάρετε, εἶπε πρόθυμα. Ἄλλὰ
πρῶτα νά κόψετε κεράσια μ' ὄλο τὸ θάφ-
ρος κι' ἂν βρῆτε κανὰ λουλούδι, κανὰ τρι-

αντάφυλλο, μετὰ χαρᾶς σας.

Καὶ γιὰ νὰ προλάβει τὴ διαμαρτυρία τοῦ γιοῦ του συνέχισε.

—Καὶ τὰ κόκκαλα του, θὰ δώσουν τὸ γέλοιο καὶ τὸ ξεφάνισμα στὸ βασανισμένο ἄνθρωπο, λοιπόν!...Καὶ πόσο θὰ χαιρόμαστε ἂν βλέπαμε τὴν κυρὰ ἀλεποῦ κὰ πὺ ἀπὸ κείνη τὴ φούρκα νὰ θωρεῖ τὸ γαϊουροκέφαλο καὶ νὰ γελάει.

Ὅλοι γέλασαν μὲ τ' ἄστεϊο.

Ἐνας θεατρίνος λύγισε μιὰ κλάρα τῆς κερασιάς καὶ μιὰ ψηλὴ κοπέλα ἔκοψε κεράσια. Μιὰ ἄλλη ἔπαιζε μὲ τὸ βτραχάκι τῆς τὺλακιάς ἀγγίζοντας το μὲ ἓνα καλάμι.

Ὁ ἀφέντης κατεβασε τὸ κόκκαλο καὶ ὁ δίπλωσε πρόχειρα σὲ μιὰ ἔφημερίδα, πού ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του ὁ ἠθοποιὸς μὲ τὸ μπρεδακι. Ἔτσι, διπλωμένο ἀνακάλυψε, τ' ἄφησε κάτω. Μιὰ μέλισσα ἄφησε ὁ κολοκυθολούλουδο καὶ πέταξε γύρω στὸ εἶψανο τοῦ τετραπόδου.

—Ἀλλὰ νὰ μοῦ τὸ δώκοτε πίσω, εἶπε τὸ παιδί.

—Βεβαίως καὶ θαρθεῖς στὸ θέατρο νὰ δεῖς καὶ τότε θὰ γελάσεις κι' ἐσύ. Πᾶνε καὶ κανὰ φίλο σου...

—Καλά.

Μὲ μιὰ μαγκούρα πού εἶχε κρύψει ἀνάμεσα στ' ἀνθισμένα βᾶτα, λύγισε μιὰ κλάρα κερασιάς. Ἐκοψε πολλὰ φρούτα καὶ πόθεσε—δῶρο στοὺς ξένους—πάνω στὸ αἰδουροκέφαλο. Κεράσια, καμάρι τῆς ἀνεξῆς, κεράσια χαρὰ τοῦ ματιοῦ, ζήλεια πούλιου, κεράσια πάνω στὸ σκελετὸ τοῦ αἰδουροκέφαλου.

Οἱ ξένοι δὲν μπόρεσαν νὰ κρύψουν τὸ αἶμα τους. Πικρογέλασε κι' ὁ πατέρας.

* *

Στὴν εἴσοδο τοῦ καφενείου, ὅπου ἦσαν τὸ θέατρο, ἓνας ἠθοποιὸς εἶδε τὸ Νικολὸ πού παραμόνευε. Τὸν σίμωσε, τοῦ ἔλασε φιλικὰ καὶ πιάνονιάς τον ἀπ' τὸ χεῖρα προστατευτικὰ τὸν ὁδήγησε νὰ καθήσει. Ἐδῶ εἶσαι περίφημα» τοῦ εἶπε.

Ὁ Νικολὸς δὲν καταλάβαινε τί θὰ γίνεταν σὲ κείνη τὴ μεγάλη σάλα. Νὰ, κασμάτα, σειρὲς σειρὲς μιὰ πίσ' ἀπ' τὴν ἄλλη. Κι' ἀνάρια κάθονταν ἄνθρωποι κι' ἔρχονται ἔρχονται κι' ἄλλοι γέροι καὶ γρηγοροῦχοι καὶ παιδιὰ...κάθε καρυδιάς

καρῦδι, ἔρχονται σὰ νὰ μὴ τοὺς χωράει ἄλλοῦ ὁ τόπος. Τὶ θὰ κάμουν ἐδῶ; Μήπως τὸ σταυρό τους καὶ θὰ πάρουν ἀντίδωρο ἀπὸ κανενοῦ παπᾶ τὸ χέρι; Μήπως ἦρθαν νὰ φᾶνε, νὰ πιοῦν καὶ νὰ τραγουδήσουν; Καὶ τί θὰ πεῖ θέατρο; Τούτη τὴ λέξη τὴ συγκράτησε ὁ Νικολὸς καὶ λέει μόνος του ἀπορώντας: Θε-α-τρο. Καὶ βέβαια δὲν ξέρει τὴ δουλειὰ θὰ κάνει ἐκεῖ τὸ κεφάλι τοῦ γαϊδουριοῦ. Δὲν ἦσαν ἐκεῖ οὔτε κερασιές οὔτε κοράκια κι' οὔτε ἄλλα ζῶα θὰ περάσουν νὰ τὸ δοῦν στὴ φούρκα καὶ νὰ σκεφτοῦν κάτι γιὰ τὴ ματαιότητα.

Κάποτε στὰ καλὰ καθούμενα ὄλο ἐκεῖνο τὸ ἀνθρωπολόγι ἄρχισε νὰ χτυπᾶ μὲ πείσμα τὰ παλαμάκια. Τάχασε ὁ Νικολὸς καὶ σὰν γιὰ νὰ μὴν πέσει κι' ὁ ἴδιος σὲ τέτοιο κριμα ἔχωσε τὰ χέρια στὶς τσέπες. Σὲ λίλο ἀκούστηκε ἓνα κουδούνισμα, ἓνας ἦχος πρωτάκουστος, πού δὲ σοῦ θυμίζει τίς κατσίκες οὔτε σὲ καλεῖ στὸν κάμπο.

Κατόπι ἓνα μεγάλο πανὶ μὲ ζωγραφιὲς—καταμπροστὰ—παραμέρισε ἀπὸ μοναχὸ του χωρὶς νὰ φουρήσει ἀγέρας σὰν αὐτὸν πού παρασέρνει τὰ σεντόνια στὶς ἀπλωστρες. Παραμέρισε καί...Θεέ μου, τί παράξενος τόπος, τί παράξενοι ἄνθρωποι, τί παράξενες κουβεντές! Ἄλλος κόσμος, ἄλλη γῆς, ἓνα ὄνειρο... Ἦσαν δύο γέροι καὶ μάλωναν καὶ λέγανε γιὰ νὰ χωράφι...Κι' ἦσαν τε ψαράδες...Κι' ἓνας σάμπως ἀραβωνιάστηκε. Κι' ὕστερα ὁ γέρος τὰ γύρισε καὶ δὲν ἤθελε τὸ γάμο. Μιὰ γυναῖκα λέει ἓνα παραμῦθι καὶ κλαίει...Κι' ἦσαν βιολιά καὶ λέγαν τραγούδια...Μιὰ γρηὰ νυστάζει...Καὶ κάτι ἄλλα παράξενα...Κι' εἶπαν, πὼς ὁ Δημητρός τινάχτηκε μὲ τὴ βάρκα. Πᾶσαν τὰ τραγούδια κι' ὁ χορὸς κι' εἶπε ἡ κοπέλα πὼς θέλει νὰ πεθάνει. (*) Τότε ὄλα κρύφτηκαν καὶ πάλι οἱ ζωγραφιὲς στὸ πανί. Μιὰ μάσκα, κάτι φοίνικες, μιὰ ξωτικιά γυναῖκα...ἄγνωστα πράματα. Κι' οἱ ἄνθρωποι χειροκροτοῦσαν κι' ἀναψαν οἱ λάμπες.

Ὅπως νᾶταν, κι' ἂν δὲν ἔβγαζε νόημα ἀπὸ κείνο τὸ παιγνίδι ὁ Νικολὸς κι' ἂν δὲν καταλάβαινε τί σκοπὸ εἶχε, τοῦ ἄρεσε νὰ κυττάζει. Ἦταν ὄλα ὁμορφα: ἡ αὐλὴ, τὸ πεζούλι, τὸ μαγαζί. Κι' ἔοἰ ἄνθρωποι

(*) Ἐπαιζαν τὸ δράμα «Ἀραβωνιάσματα» τοῦ Μποργῆ.

ὄμορφοι. Κι' ἦταν ἓνα φῶς μιᾶς χαρᾶς γῆς στὴν ἄχνα μιᾶς νύχτας.

Ἀπὸ κεῖ ὅμως δὲν πέρασε κανένα ζό, οὔτε ἓνα κασικᾶκι, οὔτε ἓνα κουτάβι. Ἀλλὰ καὶ τὸ γαῖδουροκέφαλο ποὺ εἶναι; Δὲν τὸ εἶδε καὶ σκέφτηκε νὰ τὸ γυρέψει, νὰ ρωτήσῃ, στὴν ἀνάγκη νὰ βάλῃ καὶ μιὰ φωνή. Τότε βγῆκε μπροστὰ σιτοὺς φοῖνικες ἕνας θεατρῖνος, ἦταν αὐτὸς ποὺ χιῆς κυνήγαγε—κοτζάμ ἄντρας—νὰ πιάσῃ μιὰ πεταλούδα. Λοιπὸν, ἔκαμε μιὰ ὑπόκλιση καὶ εἶπε: «Κυρίες καὶ Κύριοι, τὸ ἔργο ἐτελείωσε καὶ τώρα ἔχομεν τὴν τιμὴ νὰ σᾶς δώσουμε μιὰ ξεκαρδιστικὴ κωμωδία, πρωτότυπη, ποὺ θ' ἀφίσει ἐποχὴ στὰ θεατρικὰ χρονικά.

» Ἔως ὅτου ὅμως γίνοι ἡ ἀλλαγὴ τῶν σκηρικῶν θὰ σᾶς διηγηθῶ μιὰ πολὺ πολὺ νόστιμη ἱστορία.

» Λοιπὸν, ἦσαν δυὸ τρελλοί... «Κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱστορία τίποτε δὲν κατάλαβε ὁ Νικολός. Δὲν ἔλεγε οὔτε γιὰ γαῖδουροκόκαλα, οὔτε γιὰ κεράσια. Κι' ὅταν κρύφτηκε ὁ ἠθοποιὸς πάλι ἄρχισε τὸ κουβεντολόι, πάλι ἡ χλαλὴ, κάποια σουρσίματα ποδιῶν, δῶ ἐκεῖ βηξίματα, ἓνα φτέρνισμα ἐλεύθερα. χωρὶς προφύλαξη. Καὶ τὸ κουδούνισμα... Κρύφτηκαν οἱ φοῖνικες, ἡ γυναῖκα, ἡ μάσκα καί... μωρὲ τί γίνηκε; Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι μικροὶ - μεγάλοι ἄρχισαν νὰ χειροκροτοῦν, ἔτσι ποὺ νὰ βούλωνες τ' αὐτιά σου, νὰ γελοῦν, νὰ φωνάζουν κι' ἀπ' τὶς φωνές ὁ Νικολός μπόρεσε νὰ ξεδιακρίνει τὰ λόγια ταῦτα: «εἶναι γαῖδουροκέφαλο ἀληθινό». «Ναί, γαῖδουροκέφαλο, σὲ πειὰ λάκκα νὰ τὸ βρῆκαν...» Πίσω τ' ἀλανάκια φώναζαν «κρά, κρά». Τὸ εἶδε κι' ὁ Νικολός. Ἦταν τὸ ἴδιο, ὀλόιδιο, αἰτόφιο τοῦ φίλου του ποὺ εἶχε θάψει τ' ἄλλα κόκκαλά του κάτω ἀπ' τὰ πλατάνια. Τ' ἔχαν κρεμάσει σὲ μιὰ φούρκα καὶ γύρω ἦταν δέντρα καὶ τὰ δέντρα εἶχαν κεράσια. Ἐνας ἔραβε ἕκα σακὶ μὲ μιὰ μεγάλη βελόνα. Ὁ Νικολός ἔστριψε γύρω τὶς ματιές του κι' εἶδε καὶ θαύμασε τὸ γελοῦμενο ἄνθρωπολόι κι' ἐννοίωσε πῶς «ἓνας ἄνθρωπος» μὲ θέση, μὲ γνώμη, μὲ θάρρος γεννήθηκε μέσα του καὶ τότε, τελευταῖος, ἄρχισε νὰ χτυπάει τὰ χέρια του μὲ μανία, ἔχοντας στυλωμένη τὴ ματιὰ του στὸ σκε-

λετό.

Ἡ φασαρία, ποὺ κάναν οἱ θεατὲς κάλμαρε. Ἄλλ' ἐκεῖνος ὁ στραβοσκούφης, ποὺ κύτταζε χαζὸς τὸν ἄλλο, ἤθελε νὰ γίνοι ἡσυχία γιὰ νὰ μιλήσῃ. Ἀλλὰ ποὺ ἡσυχία;

Μαζὺ μὲ τὰ χειροκροτήματα τοῦ Νικολοῦ ἄρχισαν ν' ἀκούγονται καὶ συρίγματα. Ὅλοι διάταζαν νὰ γίνοι σιωπὴ. Ἀλλὰ κι' Νικολὸς ἄρχισε νὰ συρίζῃ χτυπώντας τὰ παλαμάκια, ὥσπου ἓνας διπλανὸς τοῦ ἔπιασε τὰ χέρια καὶ τοῦ εἶπε: «σῶνε πιά, σῶπα». Κι' ἔτσι ἔγινε ἡσυχία. Κι' ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶχε ἀλλόκοτη φάτσα, εἶπε κάτι κι' ὁ ἄλλος μὲ τὴ σακοράφα θύμωσε. Εἶπαν κάτι καὶ γιὰ γαῖδούρια... Ἀπ' τὴν κωμωδία ὁ Νικολός δὲν κατάλαβε τίποτε. Δὲν κατάλαβε γιὰτί οἱ δυὸ κύριοι πέφταν ὁ ἓνας πάνω στὸν ἄλλο καὶ πάνω στὸ δέντρο. Δὲν κατάλαβε πῶς γινόνταν τὰ παντρολογήματα. (*) Ὅταν ὅμως ἀκούγε χειροκροτήματα, ἄς ἦταν καὶ τῆς ἀλανάρας τοῦ βᾶθους, σὰ μηχανὴ ἔπαιρνε μπρός καὶ χτύπαγαν οἱ παλάμες ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη. Νόμιζε πῶς ἐκεῖνο τ' ἀπομεινάδι τοῦ φίλου του ἔδινε στὸν κόσμον τὸ κέφι, τὸ ξεφάντωμα, τὴ χαρὰ. Κι' ἐννοίωσε τὴν ψυχὴ του κοντὰ σὲ κείνους τοὺς ἄνθρώπους. Τὸ γέλιο τους ἦταν ἀρκετὸ νὰ διώξῃ τὸ φράχτη, ποὺ χρόνια τώρα στεκόταν ἀνάμεσά τους. Πίστεψε πιά πῶς κι' ὁ ἴδιος ἦταν ἓνας σὰν ὅλους τοὺς ἄνθρώπους, πῶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ γελά, νὰ κουβεντιάζῃ μὲ τὸ διπλάνο του, νὰ φορεῖ καλὰ ρούχα.

Κι' ὅταν ἡ παράσταση τελείωσε βιάστηκε νὰ χωθεῖ μέσα στὸ πλῆθος. Νὰ πιστέψῃ πῶς εἶναι καλὸ νὰ εἶσαι ἄνθρωπος κι' ὅτι ὁ μεγάλος αὐτὸς ἄγνωστος εἶναι τὸ πιὸ καλὸ ποὺ ἔπλασε ὁ Θεός... Νὰ πει πῶς καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ἄνθρωπος, ὅπως οἱ «ἐπίσημοι» ἐκεῖ, οἱ ἄγνωστοι.

Προχωρεῖ. Πλαίι του εἶναι μιὰ κυρία, ὠραία κυρία, κι' εἶχε μιὰ καλὴ μυρουδιά. Κι' ὁ Νικολός εἶπε: «ἔχω κι' ἐγὼ τριαντάφυλλα καὶ γαρούφαλα στὸν κῆπο μου».

Βγῆκαν. Κανένα δὲν ἀκολούθησε, ἀλλὰ γύρισε στὸ θέατρο. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ξένους κατάλαβε τὴ θὰ ζητοῦσε καὶ τοῦ εἶπε μὲ καλωσύνη: «αὔριο τὸ παίρνεις. Ποῖ

(*) Παίζαν τὴν κωμωδία «στὰ στραβά» τοῦ Δάσκαρη.

θὰ τὸ πᾶς ὄλη νύχτα...». Στενοχωρήθηκε λίγο, ἀλλὰ δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, ἔξυσε τὸ μελίγγι του καὶ βγήκε.

Κι' εἶχε μιὰ ἀγάπη σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ πῖο πολὺ τοὺς θεατρίνους. Εἶχε μιὰ ἀγάπη σ' ὅ,τι ἔκανε ὁμορφὴ τὴ νύχτα τοῦ Μᾶη. Κι' εἶπε πὼς ἡ ὁμορφιὰ τοῦ οὐρανοῦ, τὰ μῦρα τῶν λεμονανθῶν, κάποιο τραγοῦδι, ὅλα τὰ μάγια τῆς νύχτας ἦταν γι' αὐτόν, τὸν ἴδιο τὸ Νικολό.

Τὴν ἄλλη μέρα, ἀφοῦ νίφτηκε καὶ χτενίστηκε μπροστὰ στὸν καθρέφτη, κλάφτηκε στὴ μάνα του, νὰ τὸ ἀφήσει νὰ φορέσει τὸ καλὸ του σακκάκι. Κι' ἡ μάνα του πού τῷχε καὶ μὲ νὰ τὸν δεῖ περιποιημένο, τῷ ἔκαμε τὴ χάρη. Ἐτοιμάστηκε καὶ, προτοῦ ὁ πατέρας του κινήσει γιὰ τὸ περιβόλι, τράβηξε γιὰ τὸ θέατρο.

Ἡ αἴθουσα δὲν ἦταν ὅπως χτές. Λίγοι ἄνθρωποι, δῶ ἐκεῖ, πῖναν τὸν καφέ τους. Οἱ πολλὲς καρέκλες ἦσαν μιὰ πάνω στὴν ἄλλη σὲ μιὰ γωνιά. Ὁ Νικολὸς δὲν εἶδε κανένα ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς. «Θὰ κοιμῶνται, εἶναι ἀποσταμένοι» εἶπε, ἀλλὰ δὲν ἦταν καὶ τόσο βέβαιος πὼς ἦταν ἐκεῖνοι πού ἦρθαν στὸ περιβόλι.

Γιὰ νὰ περάσει λίγη ὥρα, ἔκαμε μιὰ βόλτα στὴν ἀγορὰ, ὡς ἐκεῖ πού πουλοῦσε τὰ κερᾶσια καὶ τὰ κηπουρικά. Ὅταν γύρισε, εἶδε σὲ μιὰν ἄκρην ἕνα ἠθοποιὸ νὰ πίνει τὸν καφέ του καὶ νὰ κάνει φασαρία κρουφώντας. Τὸν σίμωσε μὲ θάρρος. Γέλασε ξύνοντας τὸ μέτωπό του γιὰ νὰ δείξει πὼς δὲν εἶναι ξένος καὶ κὲ τούτῃ τὴν προσπάθεια ξέχασε νὰ πεῖ «καλημέρα» ὅπως εἶχε ἀποφασίσει.

—Ἐ, καλῶς τον, κάθησε. Εἶπ' ὁ ξένος μὲ καλωσύνη κι' εἶχε καφέδες στὰ χεῖλιά του.

—Ἦρθα νὰ μοῦ δώσετε κείνο.

—Ἀ, ναί, μάλιστα. Σοῦ ἄρρεσε, σοῦ ἄρρεσε, ἡ κωμωδία; Σὲ εἶδα πού χειροκροτοῦσες μὲ πολὺ κέφι. Μπράβο. Εἶδες, τὸ γαϊδουράκι καὶ πεθαμένο μᾶς χάρισε τὸ γέλιο. Εἶδες;

—Ναί, εἶδα. Νὰ μοῦ τὸ δώξεις τώρα.

—Κάθησε, λοιπόν...

Ὁ Νικολὸς κάθησε μὲ προφύλαξη

στὴν ἄκρη τῆς καρέκλας.

«—Ἀκουσ' ἐδῶ, εἶπε σοβαρὰ ὁ θεατρίνος—ἦταν ἐκεῖνος πού χτές τὸ βράδυ τὸν λέγαν Λεμπέση—εἶπαμε μὲ τὸν πατέρα σου νὰ τὸ κρατήσουμε. Κι' ὁ πατέρας σου μᾶς τὸ χάρισε. Ὅσο γιὰ σκιαχτρο ἡ κυρὰ Ἀννίκα, ἐκείνη πού χτές ἦταν Σταύραινα, νὰ σοῦ ἔφτειανε ἕναν ἄνθρωπο μὲ ἄχυρα καὶ λινάτσα. Ἀ, ἔχομε κι' ἕνα κόκκινο σκουφί. Τὸ χαρίζουμε.

—Ἐγὼ τὸ θέλω, ἔκαμε παραπονιάρικα ὁ ἄλλος κι' ἔτριψε τὶς πλάτες στὰ ροῦχα του.

—Ρε κουτὲ, ὅταν θᾶξεις ἐκεῖνο τὸν ἀχεράνθρωπο στὸ περιβόλι, δὲ θὰ κοιήσει νὰ σιμώσει πετούμενο. Κι' ἂν τὸν στήσεις στ' ἀμπέλι; ἔ, φύγει πού φύγει ἡ κυρὰ Μαο γιὰ.

Ὁ Νικολὸς ξεροκατάπινε καὶ στὴ στενοχώρια του γιὰτὶ δὲν μπόραγέ κάτι ἀπ' τὸν ἑαυτὸν του νὰ παραστήσει, κούμπωνε καὶ ξεκούμπωνε μ' ἕνα κουμπὶ τὸ σακκάκι του. Εἶχε φόβο νὰ μὴ τὰ χαλάσει μὲ τοὺς ἀνθρώπους, πού ἔδωσαν τιμὴ στὰ κόκκαλα τοῦ φύλου του καὶ νὰ μὴ χάσει τὰ πολύτιμα ἐκείνα λείψανα.

—Ἐγὼ τὸ θέλω... Δὲν τὸ δίνω ἐγώ.

Μιὰ γυναῖκα, πού εἶχε ἔρθει στὸ μεταξύ, πῆρε τὸ λόγο κι' εἶπε:

—Τῶνη, πὲς νὰ τὸ δώσουν...Μπᾶα...

Στὴν πρώτη παράσταση πού θὰ δώσουμε στὰ Φιλιατρά, νὰ ποῦμε πὼς ὁποῖος μᾶς φέρει ἕνα σκελετὸ γαϊδουροκέφαλου θὰ πάρει δωρεὰν ἕνα εἰσητήριο. Θὰ δεῖς τὴν ἄλλη βραδυὰ θὰ κάνουν οὐρὰ στὴ θυρίδα οἱ ἄνθρωποι μὲ τὰ γαϊδουροκέφαλα.

—Καλὰ λές, βρὲ Τζαίνη, ἔκαμε γελώντας ὁ ἠθοποιὸς κι' ὕστερα φώναξε:

—Ἐ, παιδί..Τὸ παιδί τοῦ καφενεῖου σκούπισε τὰ χέρια του στὴν πατσαβούρα πού κρεμόταν στὸ καρφί καὶ σίμωσε.

—Στὰ παρασκήνια τ' ἀντρικά, στὴ γωνία, νὰ ἐκεῖ, εἶναι ἐκεῖνο τὸ σκιαχτρο, διπλωσέ το σὲ μιὰ ἐφημερίδα πού θὰ βρεῖς ἐκεῖ καὶ δώστο σὲ τοῦτον. Πρῶτα, ὅμως, ἄκουσε δῶ, πρῶτα φέρτου ἕνα λουκούμι περιποιημένο. Ἐτσι, Νικολάκη;

Ἐγυρε τὸν χτύπησε ἀπαλὰ στὴν πλάτη καὶ τοῦ εἶπε.

—Ἐμεῖς πάντα θάμαστε φίλοι. Φίλοι

ἀπὸ κείνους, ξέρεις ἐσύ, τοὺς γκαρδια-
κούς.

* * *

Ὁ Νικολός, κρατώντας μὲ τὰ δυὸ χέ-
ρια του, τὸ κεφάλι τοῦ φίλου του,
προχωρεῖ. Ἡ σκέψη του, ὁ μέσα
κόσμος του κι' ἡ ὁμορφιά τῆς ἀνοιξης κλεί-
στηκαν μέσα σὲ κείνα τὰ κόκκαλα. Πού
πηγαίνει; Κι' ὁ ἴδιος δὲν ξέρει. Τί θὰ κά-
νει πιά ἐκείνη τὴν παράξενη λατρεία του;
Θὰ τὴ φέρει πάλι στὸ περιβόλι; Κι' ὡς
πότε θάνατι ἐκεῖ ἡ καλὴ ἀσχήμια γιὰ νὰ
σκιάζει τάχα τὰ πουλιά; Κι' ἂν ὁ πατέρας
θυμώσει γιὰτὶ δὲν τᾶφησε στοὺς ξένους
καὶ τοὺς τὸ ξαναπτεῖλει; Κι' ἂν ἐκεῖνοι τὸ
δεχτοῦν δὲ θὰ κοπεῖ ἓνας δεσμός; Καλὰ
ἂν γίνεαι ἔτσι. Ἄλλ' ἂν ὁ πατέρας ὀργισμέ-
νος τὸ πετάξει στὶς πέτρες καὶ γίνεαι κομμά-
τια, πού ἀστόχαστα θὰ τὸ πατᾶ ὁ καθέννας;

Πολὺ ἀνησυχοῦν τὸ Νικολὸ τέτοιοι φό-
βοι, χωρὶς κι' ὁ ἴδιος νὰ καταλαβαίνει
γιὰτὶ ἔχει ἀξία ἐκεῖνο τὸ ἀσχημο πρᾶγμα.
Ἀρχίζει νὰ πιστεύει ἀλλὰ καὶ ἡ πίστις κι'
ὁ φόβος κι' ἡ λατρεία, ὅλα, εἶναι μέσα
του ἀξεδιάλυτα κι' ἀκαθόριστα...—ἄς πού-
με πιστεύει, πῶς ἐκεῖνο πού ἔκαμε τόσους
ἀνθρώπους νὰ γελάσουν ἔχει πιότερη ἀξία
ἀπ' ἓνα σκιάχτρο.

Γιὰ νὰ μὴ τὸ χάσει δὲν πῆρε τὸ δρόμο
γιὰ τὸ σπίτι του. Ἔτσι θὰ γλυτώσει; Ἄλ-
λὰ οὔτε τὸν κίνδυνο καταλαβαίνει, οὔτε τὸ
πῶς θὰ γλυτώσει.

Περπατώντας ἔτσι ἄβουλα βγήκε ἐξ'
ἀπ' τὴν πόλη. Ἀπ' τοὺς περαστικούς κανέ-
νας δὲν τοῦ δίνει σημασία. Καὶ κείνος κανέ-
νενα δὲν πρόσεξε. Οὔτε τὴ συνοδεία τοῦ
παιδιοῦ, τοῦ γαῖδουριοῦ καὶ τῆς κατσίκας.
Τὸ μουσούδι τοῦ γαῖδάρου στολίζει ἓνα με-
γάλο τριαντάφυλλο, περασμένο ἀνάμεσα
στὴν καπιστράνα του κι' ἡ κατσίκα ἔχει
σκουλαρίκια καὶ κουνουνάκι, πού δὲν κουν-
δουνίζει σὰν ἐκεῖνο τοῦ θεάτρου. Κι' ὁ-
μως ὁ Νικολός δὲν τὰ πρόσεξε.

Κάπου ἔπρεπε νὰ καθῆσαι, νὰ ξεκουρα-
στεῖ, νὰ σκορπίσει ἐκείνη τὴν ὀμίχλη πού
χει μέσα του. Κάτι σὰν ἐκεῖνο πού ὀδηγεῖ
τὰ ζῶα τὸν ἀνάγκαζε νὰ ριχτεῖ στὰ ριζὰ τοῦ
τοίχου, πάνω στὶς ἀγριόβρωμες. Ἄλλ' ὄχι,
ἀνέβηκε στὸ χαμηλὸ τοῖχο καὶ πήδησε μέ-
σα.

Ἦταν ἓνας κῆπος; ἦταν μία πόλη; Νὰ
ἦσαν κυπαρίσσια κι' ἦσαν τριανταφυλλί-
μολόχες καὶ κρινα... Κι' ἦσαν ξύλινοι κα-
μαρμάρινοι σταυροί, σβησμένα καντήλια
στῆλες καὶ πλάκες μὲ γράμματα καὶ κοντὰ
φρεσκοσκαμμένο χῶμα κι' ἓνα στεφάνι ἀ-
πὸ ξερόφυλλα.

Ποτὲ δὲν εἶχε φοβηθεῖ ὁ Νικολός νὰ
κάνει μιὰ βόλτα ἐκεῖ πού ἐρχεται ἡ θλιβε-
ρὴ γαλήνη κι' ἡ ἀνεπιθύμητη γνώση. Ἄλλ'
τώρα θαρρεῖ πῶς πατάει ἐκεῖ γιὰ πρῶ-
τη φορὰ. Ἴσως γιὰτὶ ἦρθε ἀπ' ἄλλο δρό-
μο, ἴσως γιὰτὶ δὲν ἦρθε μόνος.

Λοιπὸν κάθησε σὲ μία ριμαγμένη πόρι-
νη στῆλη, πού μπορεῖ κάποτε νὰ στῆριξ-
μιὰ ἐκκλησιά. Γύρω ἦταν θάνατος κι' ὁ-
νοιξη. Ἦσαν μέλισσες καὶ τὸ πένθος τῶν
κυπαρισσιῶν.

Χωρὶς νὰ σκέφτετε τίποτε, μ' ἀργοκί-
νητα δάχτυλα ξεδιπλώνει τὴν ἐφημερίδα
καὶ κυττάζει τὸ λείψανο τοῦ ζῶου, κρατό-
ντας τὸ στὰ γόνατά του. Ὅλη ἡ προσοχ-
του ἦταν πάνω κεῖ, σὰ νὰ πρόσμενε νὰ
βγεῖ ἓνα φῶς, μιὰ γνώση ἀπὸ κείνα τὰ
κόκκαλα. Γι' αὐτόνε τίποτε δὲν εἶναι γι-
ρω. Σὲ τούτη τὴ σιωπῇ, μιὰ ἀχτίδα—ποῦ
θε νὰ κίνησε τάχα;—ἔδωσε ἓνα φῶς στὸ
μέσα κόσμο του. Καὶ πῖς' ἀπὸ μιὰ ὀμίχλη
κάτι φωτίστηκε, ἓνας τόπος, μιὰ ἀλήθεια
μιὰ τραγωδία... Κι' ἔτσι, ξαναζει ὁ Νικ-
λός ἐκείνη τὴ μακρινὴ αὐγῇ, πού τότε ἄ-
ρχισε γι' αὐτόνε μιὰ νύχτα. Πάλι τώρα τὰ
κυκλώνουν οἱ φλόγες κι' ὁ θρηῆνος τῶν ζῶ-
ων κι' ἀπ' τὰ βύθη του κινάει ἓνας λυγμός
πού γίνεται ἀκράτητο κλάμα. Ἦταν ἓ-
μεγάλο ἐξώσπιτο κι' ὁ τόπος γύρω ἐρημ-
ἀπ' ἀνθρώπους. Ἀπ' τὰ παράθυρα καὶ
ὑπόστεγα βγαίνουν μαῦροι καπνοί, πυκ-
τολύπες, πού ὁ ἀγέρας τὶς σκόρπαγε σ-
πέρατα, ὡς τὸν ἥλιο καθὼς πρόβαινε ὁ
τὶς βουνοκορφές. Κι' ἀνάμεσα στοὺς κ-
πνοὺς βγαίνουν φλόγες κόκκινες, θειαφο-
τρινες, πράσινες. Κι' ἀκουγόταν ἡ βοὴ τῆς
φωτιᾶς κι' ὁ κούφιος θόρυβος τῆς σκεπῆς
πού ἔπεφτε λίγο-λίγο. Κι' ὁ κουρνιαχτὶς
ἀνέβαινε τοῦ ὕψου καὶ σκόρπαε ὅπου ἦ-
λε ὁ ἀνεμος κι' ἡ φωτιὰ γινόταν καθαί-
Μὰ τὸ πιὸ σπαραχτικὸ, πού καὶ τώρα βε-
βαίνει τὴν ἀνοιξη, ἦταν ὁ θρηῆνος τῶν ζῶ-
ων, τὸ πνιχτὸ βέλασμα, τὸ οὐρλιασμα, ἡ

χλοπαταγή, ή κραυγή τῆς ἀγωνίας ἀκόμα καὶ ἡ σιωπὴ τοῦ τέλους. Ἦσαν τότε μέσα σὲ κείνο τὸ σπῆτι καμμιὰ εἰκοσαριὰ κατσίκες, τοῦ κάμπου καλοκυράδες, δυὸ σκύλοι, τοῦ τόπου διαφαντευτὲς κι' ἕνα γαῖδουρόπουλο.

Ὁ Νικολὸς, παιδάκι δωδεκάχρονο, κρυφὴ χαρὰ τῆς μάνας καὶ τοῦ κύρη ἀπαντοχῆ, βοήθησε κείθε ζητώντας ὄριμο τὸ σῦκο ποὺ λάδωσε χιῆς. Πῶς νὰ γλυτώσει τὰ ζῶα; Σιμώνει, μὰ τὸν ἀμποδάει, ἡ λαύρα, ἡ καπνούρα ἢ πνιχτικὴ βρωμα τοῦ ἀχυρου καὶ τοῦ φλέσουρου.

Σφίγγει τὴν καρδιά καὶ τὰ μελίγγια τοῦ ἡ λαχτάρα νὰ γλυτώσει τίς κατσίκες, ποὺ τίς γνωρίζει μιὰ μιὰ μὲ τῶνομά τους, νὰ γλυτώσει τὸν Μπίρμπο καὶ τὸν Ἀσίκη, τοὺς πιὸ καλοὺς φίλους τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῶων..., τὸ γαῖδουρόπουλο, ποὺ δὲν εἶχε κλείσει μῆνας ποὺ τοῦχαν βάλει σαμάρι, στολισμένο μὲ ὄμορφα χρυσαφιὰ παφίλια.

Τὰ ζῶα καίγονται. Σὲ κανένα δὲν εἶχαν φταίξει. Τίποτε δὲν εἶχαν κάμει ποὺ δὲν τ' ὀρίζει ἡ φύση. Μὲ τὸν τρόπο τοὺς εἶχαν πεῖ τὴν πιὸ ὀλόκαρδη καλημέρα σὲ ἄλλα ζῶα, σ' ἀνθρώπους καὶ σὲ τόπους.

Ὅταν ἔπεσε ἕνα μεγάλο ντουβάρκι κι' ὁ τόπος ἀνταριάστηκε καὶ σπῆθες κι' ἀποκατῆδια μὲ καπνοὺς καὶ μπουχὸς ἀνέβαιναν καὶ κρούσαν τὸν ἥλιο, σήκωσε πρὸς τὸν οὐρανὸ τὰ χέρι του τὸ δωδεκάχρονο παιδί. Δὲν ἔμπόρεσε νὰ βγάλει μιὰ κραυγή. ἄλλὰ μὲ τίς παλάμες σκέπασε τὰ μάτια του κι' ἔπεσε μπρῦμυτα στὴ γῆ.

Ἔως ἐδῶ θυμῆθηκε ὁ Νικολὸς. Πῶς γέμισε χόρτο, χῶμα κι' αἷμα τὸ στόμα κι' ἔσβυσε τὸ φῶς τοῦ λογικοῦ του, ποὺ ἦταν τότε πιὸ ὄμορφο ἀπ' τὰ μάτια του, δὲν τὸ θυμᾶται.

Δὲν εἶδε, δὲ θυμᾶται πῶς ἔρχονταν ἀπ' ὄλες τίς στραῖτες ἀντρες καὶ γυναῖκες σκούζοντας ἀναμαλλιασμένοι καὶ ξῶφρενοι κι' ὁ πατέρας τὸν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του καὶ πάει, πατώντας ἀπρόσεχτα χαμόκλαδα, ξεράγκαθα, χορτάρια.

Μὲ μιᾶς τώρα, ἐδῶ στὸ νεκροταφεῖο ἀφοῦ τελείωσε καὶ τούτη ἡ παράσταση, ἔφυγε ὁ Νικολὸς κοντὰ στὰ μάτια του ἐκεῖνο τὸ πράγμα, σὰ νὰ τοῦ ζητοῦσε ἔτσι ἕνα

μυστικὸ. Ἴσως χωρὶς νὰ τὸ σκεφτεῖ, φύσηξε πάνω ἐκεῖ σὲ δυὸ μυρμηγκία, ποὺ, θάχαν κάνει τὴν περιήγησή τους μεσ' στὸ κρανίο, κι' εἶχαν σταματήσει μπροστὰ σ' ἕνα δάκρυ.

Ἦστερα δίπλωσε γρήγορα-γρήγορα τὸ γαῖδουροκέφαλο καὶ τὸ κράτησε μὲ τὸνα χέρι στὴ μασχάλη. Στάθηκε ὀρθός, τινάχτηκε, χτύπησε μὲ τὴν παλάμη τὸ μέτωπό του, κύτταξε τριγύρω του καὶ μὲ βαρεῖα βήματα προχωρεῖ.

Ποῦ πηγαίνει; Τὸν ἔκατέχει ἕνας φόβος μήπως τὸν δεῖ κανεὶς. Ποιὸ εἶναι τ' ἀμάρτημά του ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὸ μάθουν; Ποιὰ θάνατι ἢ τιμωρία; Δὲν τὸ ξέρει. Δὲν καταλαβαίνει ἀκόμα ἂν ἐκεῖνο ποὺ τὸν κάνει νὰ φεύγει εἶναι φόβος. Προχωρεῖ.

Σὰν τὸ σκύλο ποὺ πάει τρέχοντας καὶ ξάφνου στέκεται καὶ συλλογιέται, σταμάτησε. Ν' ἀκούσει τὴν κάργια; τὰ παιχνίδια τ' ἀγέρα; Ποιὸς τὸ ξέρει; Σὰν τὸ σκυλί ποὺ σκέφτηκε κι' ἀλλάζει δρόμο, πῆρε τὸ πλαῖνὸ δρομάκι. Μπροστὰ του ἦταν ἕνα κελλί ἀπὸ πέτρες καὶ σανίδια κι' ἦσαν γύρω του περιπλοκάδες. Ἔσκυψε ὁ Νικολὸς κι' ἔσπρωξε τὴν πόρτα μὲ τὸ πόδι του. Ἀκούστηκε ἕνας τριγμὸς κι' ἀπὸ μέσα ἕνας θόρυβος κάποιου ἔρπετοῦ, κάποιου ποντικοῦ ποὺ σύρθηκε ἀνάμεσα στὰ «πράγματα» τοῦ κελλιοῦ. Τὸ φῶς ἔκαμε ν' ἀλλάξουν τὴν ἀνάσθη θέση τοὺς κάποια μικροφτερωτὰ, μυῖγες μικροῦτσικες καὶ σιχαμένες.

Ἐκεῖ μέσα ἦσαν ἄταχτα ριγμένα δυὸ τρία στασίδια ξέθωρα, ξέφτια, σαράβαλα, κανὰ δυὸ μανουάλια μὲ μαυρισμένα ἀπόκερα στὸ παφιλιένιο κερροστάσι καὶ στὸ ξύλο κίτρινη σκόνη, ποὺ ἔκανε ὁ σκόρος. Σ' ἄλλη γωνιά κομμάτια ἀπὸ στολῖδια τέμπλου, τσαμπιὰ σταφύλια, μάτι γίγαντα ἢ θεοῦ, οὐρὰ δράκου... Ἄλλοῦ ἀξίνες κι' ἕνα φτυάρι. Στὸ βάθος—αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ ποῦμε πρῶτα—ἕνα μεγάλο κασόνι, ποὺ κάτω ἀπ' τὸ σκέπασμά του πρόβαλαν δυὸ τρία ἀνθρόπινα κρανία, στόματα καὶ μάτια π' ἀναγέλαγαν τὴν ἀνοιξη. Δίπλα ἄλλος σωρὸς «γυμνὰ ὀστέα» ἀνθρώπινα, λεκάνες, κνήμες, σπόνδυλοι, ποὺ μόλις τὰ συγκράταε γύρω ἕνα πανὶ μὲ χρῶμα κλεισοῦρας καὶ

τάφου, πού άλλοτε ήταν σακκούλα.

Ο Νικολός δὲν ἔννοιωσε αἰσθήματα ξωτικά κι' ἀπόκοσμα. Μόνο ἔσκυψε, ὄχι νὰ προσκυνήσει τὴν ἐνθρόπινη μοῖρα, ἔσκυψε κι' ἀνάμεσα στὸ κιβώτιο καὶ στὸ σωρό, κάτω ἀπ' τὸ γέλιο τοῦ κρανίου, ἀπόθεσε τὸ λείψανο τοῦ φίλου του.

Ὁρθώθηκε περὶφανος. Πέρασ' ἀπ' τὴν πόρτα κλείνοντας τὴ πίσω, καὶ πλῆχτηκε στὸ μέτωπό του ἢ περιπλοκάδα. Μὲ μιᾶς προχώρησε, πού κόπηκαν οἱ κλῶνοι, καὶ πηγαίνει.

Ἀνέβηκε στὸ ἴδιο μέρος τοῦ τοίχου. Πήδησε καὶ πηγαίνει...

* *

Δὲν πέρασαν πολλές ἡμέρες πού ὄλα ξεχάστηκαν. Ὅχι μόνο οἱ φωτιὰ καὶ οἱ θρηνοὶ τῶν ζῶων πού κήκαν, ἀλλὰ καὶ τὸ σκιάχτρο κι' οἱ θεατρίνοι καὶ τὸ κελλί. Ἐνας πού θὰ ἔξερε τὸ Νικολό, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ πὼς τοῦτος πιά δὲν εἶναι ὁ ἴδιος. Ἡ θλιμμένη σιωπὴ του ἔχει κάτι ἀπ' τὴ γαλήνη καὶ τὴν ἀγνότητα τοῦ πόνου καὶ τοῦ λυτρωμοῦ. Μπορεῖ τώρα ἀπ' τὸν παράδεισο, κάτι ἀπ' τὴν κόλαση, πού κρατεῖ φωτιὰ πού καίει ὀτι, μεγάλο κι' ὁμορφο ἢ δημιουργεῖ μιὰν ὁμορφιά. Ἡ ἀγάπη του γιὰ τὰ ζῶα εἶναι πιὸ ἀνθρώπινη. Δὲν τὸ νοιώθει, μὰ εἶναι σωστὸ πὼς τὰ αἰσθήματά του δὲν εἶναι «συμπτώματα μιᾶς ἀρρώστειας..». Ἐγινε καλὰ λοιπόν; Ἴσως ὄχι. Ὅμως πάλι κάτι ἄλλαξε μέσα του. Ἀκόμα εἶναι σωστὸ πὼς τοῦ ἀρέσει νὰ δείχνει τὴ μονάδα του, τ' ἀνάστημά του στὶς συντροφίες τῶν ἀνθρώπων. Θέλει νάχει τὴν ἰκανότητα νὰ μιλάει γιὰ μιὰ ὑπόθεση, νά, γιὰ τὴ σοδειά, τὴν ἐκκλησία, τὸ δήμαρχο. Δὲν μπορεῖ καὶ νοιώθει τὴν πίκρα τῆς μόνησης, πιότερο ἀπ' ὅσο τότε φοβόταν μὴ χάσει τὴν παράξενη λατρεία του. Ξυπνᾷ μέσα του ὁ ἀνθρώπος πού μάχεται, διαμαρτύρεται, ὑποφέρει. Πῶς νὰ λυτρωθεῖ. Ἡ νύχτα του ἦταν μεγάλη. Χρόνια δεκατρία.

Μιὰ τέτοια ἐπιθυμία του, μιὰ τέτοια συγκρατημένη ὁρμὴ θέλησε νὰ φανερώσει ἐκεῖνο τὸ δειλινό. Ὁρθώθηκε, ὕψωσε τὸ κεφάλι του πρὸς τὴν δύση, ἀνάμεσα στὴν ὀργὴ καὶ στὶς φοβέρες, κι' εἶπε: «ποῦ πᾶτε: ἐγὼ εἶμαι». Νά, ἔτσι ἔγινε.

Μπροστὰ στὸν καφενὲ τοῦ Λάζαρου, — δὲν ἦταν ἐκεῖνο πού εἶχαν τὸ θέατρο—, λοιπόν μπροστὰ ἐκεῖ, κατ' ἀπ' τὶς πεῦκες, οἱ καλοὶ ἀνθρώποι χαίρονταν τὸ δειλινό τῆς γιορτῆς. Παίζαν χαρτιά, κουβέντιαζαν, διαβάζαν ἐφημερίδες. Κοντὰ σὲ μιὰ συντροφιά, πού παίζαν πρόφα, κάθεται, ἀγρίμι θαρρεμένο, ὁ Νικολός. Μ' ἀφοσίωση παρακολουθεῖ τὸ παιγνίδι χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει. Ζηλεύει ἐκεῖνον πού πετᾷ ἀπὸ ψηλά, λιχνίζοντας, τὸ χαρτί, ζηλεῖ καὶ τὸν ἄλλον, πού χτυπᾷ τὸ χέρι του στὸ τραπέζι καὶ μαζεύει τὰ χαρτιά. Εἶναι περιβολάρηδες. Ὁ ἕνας βγάζει τὰ πιὸ ὠραῖα, μεγάλα καὶ κρουστὰ μαρούλια, ὁ ἄλλος φέρνει μέσκουλα καὶ κολοκύθια στὸ παζάρι. Κάποιος ἀπὸ τοὺς δυὸ τὸν κέρασε γλυκό. Τὸ δέχτηκε. Θυμήθηκε πὼς τοῦχε πεῖ ὁ πάτερας του πὼς πρῶτα πέρνουν τὸ γλυκό κι' ὕστερα τὸ νερό. Κι' ἔτσι ἔκαμε. Ὑστερα ἔβγαλε μαντήλι καὶ σκουπίστηκε. Χάρηκε ἰδιαίτερα πού ἔκανε αὐτό!

Τότε ξεπροβάλαν κατηφορίζοντας ὁ παπὰ Ἀλέξης καὶ δίπλα του ὁ φύλακας τοῦ κοιμητηριοῦ. Ἐκεῖνος ὁ φύλακας, ἦταν ἕνας ψηλός, ξερακιανός, μὲ βρώμικη τραγιάσκα κι' ἀντὶς γιὰ σακκάκι φοροῦσε μιὰ μακρὰ ἀλατζένια ριγωτὴ πουκαμῖσα. Κουβέντιαζε κι' ὄλο πηγαινέ εἶνα βῆμα μπρός.

—Πάει νὰ πεῖ, παπούλη, πὼς ἐγὼ φταίω; Ἐκεῖνοι δὲν τὸ ἔφρεις πὼς τοὺς λένε, δαχτυλογοῖ τοὺς λένε κι' ἔχουν μαγνήτη. Πῶς νὰ τὰ βάλω μὲ τοῦ διαόλου τὰ σύνεργα. Μὴ τᾶχεις μὲ μένα, τὸ λοιπόν.

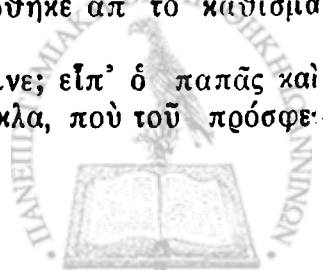
—Πάψε, ἔκαμε ὁ παπὰς ἀπλώνοντας τὰ χέρια του. Τᾶχω μὲ σένα γιὰτι σοῦ ἔχω πεῖ νὰ πίνεις λιγώτερο, ἀλλὰ σύ, τὸ χαβά σου.

—Καὶ τί φταίει τὸ κρασάκι τοῦ Θεοῦ; Τί φταίει; Μπὰς κι' ἡ ἀφεντιά σου δὲν ἔρριξες κι' ἐκεῖ κρασί μαζί μὲ τὶς εὐχές. Ναι, παππούλη, μὰ τὴν πίστη μου, πάνω καὶ σὲ κείνα τὰ κόκκαλα τοῦ βασταγῶ ἔπεσε κρασί.

—Πᾶψε, πάψε...

—Τί ἔγινε; ρώτησε ἕνας μὲ ψεύτικη ταραχὴ κι' ἀντισηκώθηκε ἀπ' τὸ κἀθισμά του.

—Τί ἔγινε; τί ἔγινε; εἶπ' ὁ παπὰς καὶ ῥίχτηκε σὲ μιὰ καρέκλα, πού τοῦ πρόσφε-

ραν. Ἀνασήκωσε τὸ καλυμαύχι του καὶ φάνηκε τὸ ἀνήλιαγο μετωπὸ του, ξεθηλύκωσε τὴ σούστα τοῦ ράσου του στὸ λαιμό, ἔβγαλε τὸ μαντίλι του καὶ σκουπίστηκε, ξερόβηξε καὶ κάθισε πιὸ καλλά.

—Θὰ πάρεις ἕναν καφέ, ρώτησε ἕνας δίπλα του κι' ἔφερε τὶς παλάμες τὴν μιὰ ἀντίκρου στὴν ἄλλη ἔτοιμος νὰ χτυπήσῃ γιὰ ν' ἄρθῃ τὸ παιδὶ τοῦ καφενέ.

—Γιὰ καφέ εἶμαστε, βρὲ ἀδερφέ.

Τὰ παιγνίδια σταμάτησαν καὶ μαζεύτηκαν τὰ τραπουλόχορτα διπλώθηκαν οἱ ἔφημερίδες, οἱ χαζοὶ σοβαρεύτηκαν κι' ὅλοι ἔστριχαν ν' ἀκούσουν. Ὁ φύλακας ῥίχτηκε στὸ κράσπεδο τοῦ δρόμου, ἔβγαλε τὴν τραγιάσκα του καὶ βάλθηκε νὰ στρίβει καὶ νὰ τραβᾷ τὸ κουμπὶ, πούχε πάνω τῆς καταμσεῖς.

Ὁ παπᾶς ἔπιασε μὲ τὶς χεροῦκλες τοῦ γύρω τὸ στρογγυλὸ τραπεζάκι καὶ τὸ στριφογύρισε γιὰ νὰ τοῦ δώσει τάχα καλύτερη βάση κι' ἄρχισε:

—Ἀκοῦστε καὶ κρίνετε τὴν προσβολή, τὴν Ἱεροσουλία. Γι' αὐτὸ θὰ πέσει φωτιά καὶ λαύρα. Κούφιο θὰ ξεραίνεται τ' ἀστάφυ καὶ θὰ μαραγκιάζει τὸ σταφύλι προτοῦ ροδίσει. Γι' αὐτὸ δὲ θὰ μεσιτέψουν γιὰ μᾶς οἱ ψυχές. Στὸ κελλὶ τοῦ νεκροταφείου, δίπλα στὰ ὀστά τῶν προσφιλῶν μας πάπων, πατέρων κι' ἀδελφῶν, εὐρέθη σκελετὸς κεφαλῆς ὄνου, βασταγοῦ σὰ νὰ λέμε, καληγοαῖδουρου...

Ὅλοι κύτταζαν ἀφαιρεμένα δῶθε κεῖθε, σὰ νᾶθελαν νὰ βροῦν τὸν ἔνοχο, σὰ νὰ ἤπτοῦσαν νὰ φυλαχτοῦν ἀπ' τὸν ὄργῃ ποὺ ἔ' ἄρχόταν. Κι' ὁμως ἕνας στὴν ἄκρῃ γέιασε πνιχτὰ καὶ ξερόβηξε.

—Βασίλη... φώναξε ἄγρια κάποιος ἀπ' οὐς μεγάλους.

—Μὰ ποὺ ἦταν ὁ φύλακας; ρώτησε ἕνας ἄλλος.

—Στὴν ταβέρνα. Ποὺ μπορεῖ νὰ ἦταν.

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν πουκαμίσα χτύπησε ὀργισμένος τὴν τραγιάσκα του στὸ κράσπεδο, σηκώθηκε κι' εἶπε.

—Πὰ νὰ πεῖ, δὲν μπορεῖ νὰ πετάχτηκα ἀγοράσω πέντ' ἔληές γιὰ τὸ κολατσόμου; Δὲν μπορεῖ νᾶχα γύρει νὰ ξαποστάσω; Κι' ἔν ἄλλο: Ὁ Θεὸς ἔδωσε τὸ κρασί.

Ἔκαμε κρασάκι τὸ νερὸ ποὺ εἶχαν οἱ στάμνες ἕως ἄνω, ποὺ λέει τὸ Βαγγέλιο. Ὁ Θεὸς ἔδωσε καὶ τὸν ἵπνο. Κι' ἔπειτα δὲν εἶχαμε βάρδιες νὰ φυλάνε. Πὰ νὰ πεῖ, ἐγὼ φταίω; Ὁχ, ἀδερφέ.

Καὶ πάλι ῥίχτηκε κατάχαμα, εὐχαριστημένος ποὺ δὲν τὸν διέκοψαν. Ἀλλὰ καὶ ῥιγμένος συνέχισε τὴ διαμαρτυρία του, ποὺ τὴ γύρισε σὲ κατηγορίες.

—Ἐξ ἄλλου, καὶ νὰ μὲ συχωρεῖ ἡ χάρη σας, ἐγὼ στὸ θέατρο δὲν πῆγα ποτέ. Κι' ὁ γυιὸς παπούλης, κι' ἡ θυγατέρα σου κι' ἡ πρεσβυτέρα...

—Σώνει πιά, νὰ τὸ κόψεις στὸ λαιμό, ἔκαμε μὲ θυμὸ ὁ παπᾶς κι' ἀπλώνοντας τὸ χερί ἀνέμισαν τὰ φαρδιὰ μανίκια τοῦ ράσου του.

—Τὸ κόβω, ὅ,τι ὀρίζεις, ἔκαμε ὁ ἄλλος κωμικὰ ταπεινωμένος, γέροντας τὸ κεφάλι του στὸ πλάϊ καὶ σώπασε.

—Τὶ δουλειὰ ἔχει τὸ θέατρο, ρὲ Μπουζούκα; ρώτησε κάποιος.

—Τὶ δουλειὰ λέει; Οἱ θεατροῖνοι μὲ κεῖνες τὶς πριμαντόνες ἔβαλαν κεῖ μέσα τὸ γαῖδουροκέφαλο γιὰ νὰ γουστάρουν. Ἔτσι λέει ὁ παπούλης. Ἐγὼ στὸ θέατρο...καὶ κούνησε τὸ δείκτη τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ του σὰ νᾶλεγε «ποτέ—ποτέ».

—Εἶναι σωστό; ρώτησε κάποιος μὲ ὕφος ἀνθρώπου διωρισμένου γιὰ τὴν τιμωρία.

—Σωστό... ἀπάντησε ὁ παπᾶς σιγανὰ, μὲ συντριβή.

—Μωρ' τ'όλεγα' γώ...Τὶ σοῦ εἶμαι τέλος πάντων, τ'όλεγα πὼς ἡ φάτσα τους δὲν μοῦ ἄρεσε εἶπε ὁ καφετζῆς καὶ γυάλισαν τὰ μάτια του ἀπὸ ἱκανοποίηση, γιὰ τὴν βγῆ καὶ ἀληθινὴ ἢ παρὰ λίγο προφητεία του.

—Ἐκεῖνοι, λοιπόν, τὸ πιστεύω, φώναξε κάποιος ἄλλος, ποὺ φοροῦσε γραβάτα μὲ μικρούτσικο λιγδερὸ κόμπο. Αὐτοὶ ποὺ ἐποίησαν τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἰδωλον.

Ἐάφνου ἔγινε σαματάς. Ὁ καθένας ἔλεγε τὰ δικά του χωρὶς νὰ προσέχει τὸν ἄλλο. Φοβέριζαν, χτύπαγαν τὰ κόμπια τῶν χερῶν τους στὰ τραπέζια, μὲ τὴ γροθιά τὰ γόνατά τους, σφίγγαν τὰ δόντια καὶ κουνοῦσαν πέρα—δῶθε τὸ κεφάλι, τραβοῦσαν τὰ ὑποτιθέμενα γένια τους. Κι' ἔλεγαν καὶ ξανάλεγαν «οἱ μασῶνοι, οἱ ἄθεοι, τὰ εἶδω

λα». Τοῦ κάκου ἐκεῖνος μὲ τὴ γραβάτα προσπαθοῦσε μὲ τὶς ἑλληνικοῦρες του νὰ τοὺς κάμει νὰ σιωπήσουν. Ὅταν κάλμαραν οἱ φοβέρες ἐκεῖνες, στάθηκε στὴ μέση κι' εἶπε.

—Μιά ἐπιτροπὴ: ἀπ' τὸν κύριον εἰρηνοδίκτην, λογουχάσιν, τὸ ἱερέα καὶ ἕτερον εὐυπόληπτον πρόσωπον, ἰδοὺ τὸν ἐπιτροπον κύριον Χατζηκωνσταντόπουλον, νὰ ἐμφανισθῆ πολλὰ πρωτὶ ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου, νὰ τῷ ἐκθέσῃ καταλεπτῶς τὰ συμβάντα καὶ ἀκολουθῶς νὰ ὑπάγει εἰς τὴν ἀστυνομίαν.

—Ἔτσι νὰ γίνει. μπράβο σοῦ Φανούρη... Ἡ ἀστυνομία θὰ τοὺς βρεῖ. Νά, στὰ Φιλιατρὰ πῆγαν.

—Ποιὸς τὸ λέει; Δὲν εἶδατε ποὺ φόρτωσαν γιὰ τὸν Πύργο.

—Ὅχι μωρέ, στὴν Καλαμάτα, πετάχτηκε ἓνας ἄλλος, ποὺ ὡς τώρα δὲν εἶχε μιλήσει, μόνο, γιὰ νὰ τοῦ περνᾷ ἡ ὥρα, ἔκανε ὄλο κόμπους ἓνα σπάγγο.

—Ἀπόδειξις...εἶπε ὁ παπᾶς γιὰ νὰ σωπῆσουν ξανάπε, ἀπόδειξις λέω, ἔεε...σωπᾶστε ἀποδ...ἀπόδειξις ὅτι εἶναι ἔνοχοι...Ἐφυγαν κρυφά, δὲν ξέρουμε ποὺ πῆγαν. Λοιπόν, ἐγκρίνω ὅτι πρέπει μιὰ ἐπιτροπὴ νὰ πᾶμε.

—Νὰ πᾶμε, νὰ πᾶμε— φώναξαν ὄλοι— οἱ φαρισαῖοι, οἱ μασῶνοι καὶ νὰ διαβαστεῖ ἐπιτίμιο...

Ὁ Νικολὸς ἄκουγε μὲ προσοχὴ. Δὲν εἶχε φόβο, οὔτε θυμό. Κι' ὅταν φούντωναν τὰ πάθη τῶν ἄλλων, ἐκεῖνος ἔνοιωθε πὼς ἦταν ἓνας, ξέχωρος καὶ καλός. Κι' ὅταν εἶχαν θολώσει τὰ λογικά τους καὶ ζητοῦσαν τὸν ἱερόσυλο, ἐκεῖνος τολμηρός, ὀρθομέτωπος στάθηκε μπροστὰ στοὺς θυμοὺς κι' εἶπε:

—Ποῦ θὰ πᾶτε;...ἐγώ...ἐγώ...

—Τότες ἐπάψαν οἱ φωνές, πέσαν οἱ θυμοί, κατέβηκε ἀπ' τὸ πεζοῦλι ἐκεῖνος ὁ σα

νὸς ποὺ φώναξε: «νὰ διαβαστεῖ ἐπιτίμιο» κι' ἡ γαλήνη ἔπεσε στὴν ὄψη καθενοῦ. Ἐνας ἄνθρωπος ψηλόκορμος, ποῦχε δουλέψει τὴ γῆ καὶ τὸν πόνο, κρατώντας στὸ χέρι τὴν ψάθα του σὰ νὰ βρισκόταν σ' ἐκκλησιά, σίμωσε τὸ Νικολό, ἔφερε τὴν παλάμη στὴν πλάτη του καὶ τὸν κύταξε καταπρόσωπο. Τούτῃ ἡ κίνησις ἦταν ἡ τελευταία προσταγὴ νὰ σωπῆσουν.

Κι' εἶπε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν πιὸ γλυκειὰ φωνὴ τοῦ πιὸ μεγάλου κι' ἁγίου ἀνθρώπινου πόνου:

—Τὶ ἔκαμες ἐσύ, παιδάκι μου;

Ὁ Νικολὸς ἔφερε γύρω τὴ ματιά του, σὰ νὰ θεκε νὰ κλείσει μέσα του τὴν ὁμορφιὰ τοῦ κόσμου ποὺ στερήθηκε τόσα χρόνια κι' εἶπε:

—Εἴσαστε καλοί...Κι' ἐκεῖνοι ποὺ ἔφυγαν εἶναι καλοί.

Ὁ Νικολὸς ὁ παλαβὸς μιλοῦσε ἢ μήπως ἡ ἱκεσία καὶ ἡ συγγνώμη; Κι' ὅμως ἓνας, ὁ πολλοῦ Γιώργου ὁ Σοφός, ὁ κομπογιαννίτης, ποὺ ἔφερε πάντα μαζί του τὰ βότανα, εἶπε περιφρονητικὰ:

—Τὶ λέγει αὐτός;

Ὁ Νικολὸς σὰ νὰ πειράχτηκε ἔφυγε ἀπ' τὸ χᾶδι τοῦ πατέρα του καὶ μόνος, ἓνας κι' ἐλεύθερος εἶπε:

—Ἐγὼ ἔβαλα ἐκεῖνο κοντὰ στοὺς πεθαμένους ἀνθρώπους, ἐγώ.. εἶπε καὶ παραδόθηκε. Κανένας δὲ μίλησε. Μόνο κυτάχτηκαν μεταξύ τους, σὰ νὰ περίμεναν ἓνα σύθημα, χωρὶς ὅμως νὰ ξέρει κανένας ποιὸ εἶναι ἄξιος νὰ τὸ δώσει. Δειλοί, ἄβουλοσκύλοι ποὺ φοβήθηκαν τ' ἄγνωστο ἀγρίμα. Τότε, πάνω στὴ ὥρα, γαληνεμένος ὁ παπᾶς, ποὺ ἴσως θυμήθηκε ἐκείνη τὴν πυρκαϊὰ καὶ τὸ δωδεκάχρονο παιδί, ἄπλωσε σὰν προσταγὴ σὰν εἰρήνη κι' εὐλογία τὰ χέρια του κι' εἶπε:

—Παιδιά, δικαιοσύνη!...

Ο ΑΗ ΚΟΣΜΑΣ

'Ακόμα ἀνθοῦν τὰ λόγια σου, στὰ βράχια τῆς Ἡπείρου
ἀπ' τὰ βαθειὰ τοῦ στοχασμοῦ ὡς ἀπ' τὰ ψηλὰ τοῦ ὄνειρου.
'Ακόμα μένει ὁ θρύλος σου μὲ τὴ ζωὴ δεμένος
καὶ μὲ τὶς ρίζες τῆς ψυχῆς γιὰ πάντα τυλιγμένος.
Πρόδρομε ἐσὺ τῆς λευτεριᾶς, ζεστὴ τοῦ ἡλίου ἀχτίδα.
Μοίραζες τὴν παρηγοριὰ κι' ἔσπερνες τὴν ἐλπίδα.
Μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ δύναμη μὲ τ' ἀχαντα καὶ τ' ἄγια
ν' ἀνθίζει τὸ ξερὸ ραβδί τοῦ λόγου σου μὰ μάγια.
Νὰ παίρνει ὁ τόπος δύναμην ὁ πολυκουρσεμένος.
Νὰ προμηνᾶς τὴν ἀνοιξὴ στὸ σκλαβωμένο γένος.
'Αγίε τοῦ τόπου θρυλικὴ καὶ δροσερὴ του ἀνάσα.
Καλόγερε δραματιστὴ στὰ «φλογισμένα ράσα».
Νὰ ἐμπνέης καὶ νὰ νουθετῆς. Δρόμο σωστὸ νὰ δείχνης.
Κι' ἂν ἦταν νὰ στηθῆ σχολειὸ καὶ τὸ ναὸ νὰ ρίχνης.
Ψηλὰ, στίς γνώσεις τὶς κορφὰς ἔστηνες μετερρίζι.
'Ἦσουν σοφὸς καὶ γνώριζες τὸ φῶς πούθε ἀναβλύζει.
Μαγνητισμένο πίσω σου ν' ἀκολουθαίει τὸ πλῆθος.
Μνήμη ζεστὴ τὸ διάβα σου. Τὸ περασμά σου μῦθος.
Τὰ βήματά σου ἀπόμειναν σημαδιακὰ στὸ χῶμα.
«Ἐδῶθε πέρασ' Ἄη Κοσμᾶς» τὸ ἰμολογοῦν ἀκόμα.
«Πάτερ Κοσμᾶς προφήτεψε», σοῦ λέν, δὲν ἦταν ψέμμα.
'Ὅ,τι εἶπες κι' ὅ,τι μάντεψες, σάρκα λῆρε καὶ πνέμα.
Προφήτη κι' Ἰσαπόστολε...Κι' ὁ χρόνος ἄς κυλάει.
Βάθρα χουσαῖ στήνει ὁ λαὸς, καὶ δὲν ἀλησιμονάει.
Στοὺς ἥρωες καὶ στοὺς μάρτυρες ἀνάμεσα σὲ βάζει.
Κι' ἀκόμα ἀπάνω σὲ θωρεῖ. Κι' ἅγιο σὲ λογαριάζει.

Χρυσάνθης Ζιτσαίας

ΑΝΑΣΤΟΛΗ

Είμ' ένα πρόσωπο άσήμαντο,
 με τή ζωή σπασμένη σέ δικτάωρα
 και τ' όνειρο σκισμένο
 —κι' ήταν μοναδικό μου καραβόπανο—.
 Έκείνοι πούφυγαν έσύλησαν τήν ψυχή μου
 για νά τήν πάρουν
 κι' άλλοι σημείωσαν τήν άπουσία άπ' τισ πράξεις μου.
 Έρθεν ήπειρα άπ' τά χαμόγελα πού τελειώνουν στο λυγμό.
 Άν έμενε τουλάχιστον μιá προσδοκία άλλαβής,
 θά περιέφερα τό μεγαλειό ναυαγοῦ...

Θ. Μπέλλας

ΜΕΓΑΛΗ ΣΤΙΓΜΗ

Δέν εκλεισ' ή αύλαία και δέν τελείωσε
 τό έργο· κι' άν πιό πολύ σταμάτησε
 σέ μιάν άπό τισ πάμπολλες του πράξεις
 λίγο καιρό σοῦ δίνει για ν' αλλάξεις
 ύφος και νά' κρίνεις άμερόληπτα.
 Τό χρόνο μή μετρῶς με δευτερόλεπτα,
 όσα σοῦ δίνει μιá στιγμή μεγάλη
 μή τά γυρεύεις άδικα στήν άλλη.

Τζούλια Λαρά

ΑΦΟΥ ΠΙΣΤΕΨΑΝ

Πίστεψαν στο κίβδηλο νόμισμα
 τους κακούς έμπόρους τής ιδέας,
 πίστεψαν στα ψέμματα τών γερόντων
 —και κινήσαν κι' έφύγαν.
 Τώρα άν θελήσεις στο σεληνόφως
 άπ' τους άγρούς περισυλλέγεις κρανία
 περισυλλέγεις στις λεωφόρους έπερωτήσεις
 έπερωτήσεις πικρές.

Στέφανος Κατσαμπής

ΜΙΚΡΟ ΚΟΝΣΕΡΤΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Εύπνα! κι' ἡ πόλη τῆς Αδγῆς τριανταφυλλένια ἀνοίχτη,
 ρήγας ὁ ἥλιος μᾶς κρατεῖ στολόχρυσό του δίχτυ.

Ὅμαρ Καγιάμ

Στὴ κούπα σου ζωὴ θὰ πιῶ τὸ νέκταρ
 καὶ τὴν ἀμβροσία,
 τί σημασία μπορεῖ νὰ ἔχει ἀλήθεια
 ἢ πίκρα ἢ στυφή, ἢ στενοχώρια
 ποῦναι σὰν τὸ καυτὸ τὸ σίδερο,
 δταν ὑπάρχει ἐδῶ τόσο γλυκὸ κρασί,
 χεῖλη ἀπὸ βύσσινο λὲς κατωμένα,
 νέα ζεστὰ κορίτσια τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς μητρότητας.

*

Ὡ ἡ ζωὴ γλυκεῖα, τριανταφυλλένια
 κι' ὁμορφῆ, ὦ ἡ ζωὴ
 τόσο μεστή ἀπὸ μέλι ἡδονικὸ
 καὶ νέφαλα ἀγάπης.

*

Γλυκὲς βραδυὲς κάτω ἀπὸ σοφὲς κληματαριὲς
 πρωϊνὴ δροσιά, σούρουπο γαλάζιο
 ἢ μὲ πορφύρα ὁμορφοντυμένο,
 ἕνα πρόσωπο ἀκόμη γεμάτο ζέον φῶς,
 ἕνας τράχηλος λευκὸς λεπτοῦ ἀρώματος,
 μιὰ προσευχὴ βραδυνὴ σὲ μιὰ κορφοῦλο
 μὲ τὴ μυρουδιά τοῦ θυμαριοῦ νὰ σοῦ γεμίξει
 ὅλη τὴν αἴσθησι καὶ τὴν ἔκτασι τοῦ κορμιοῦ.

*

Γλυκεῖα ἡ ζωὴ κι' οἱ πίκρες τῆς γλυκὲς
 τὰ δύο σου χεῖλη, τάφροστάφυλα
 οἱ πόνοι τῆς ἀγάπης
 κι' ἡ δρόσος τοῦ ἀγιοκλήματος γλυκεῖα.

*

Στὴ κούπα σου ζωὴ θὰ πιῶ τὸ νέκταρ
 καὶ τὴν ἀμβροσία,
 τί σημασία μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ πηλὸς
 ποὺ μέσα μου ἀναδεύεται,
 τὸ χῶμα ποὺ ὑπάρχει ὑπὸ τὸ δέρμα μου
 ἢ πίκρα τῆς χαμένης σου σκιᾶς,
 ἐγὼ εἶμαι ζεστὸς καὶ ζῶ καὶ ξενυχτῶ
 καὶ ὑπάρχω.

Παν. Παναγιωτοῦνης

ΑΝΤΙΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ & ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ

(Ἡ ρεαλιστική κοσμοθεωρία καὶ βιοθεωρία τοῦ Ὀμήρου)

Ἡ ἠθική τοῦ Πλάτωνα εἶναι ἀπὸ μιὰν ἀποψη ὀπισθόβουλη. Ζητάει νὰ ἐμπνεύσῃ τὸν πραχτικὸ ἐνθουσιασμὸ μὲ μιὰ σκηνοθεσία, πού νοησιαρχικά, γνωστὴ καὶ ἔχει βάσεις, ἀλλὰ οὐσιαστικά, γιὰ τοὺς πολλοὺς εἶναι κάτι τὸ ἀμφίβολο. (Περίεργο εἶναι ἀλήθεια ὅτι στὴν περίπτωση αὐτὴ ὁ ἰδεαλιστὴς δείχνεται πραχτικώτερος κι' ἀπὸ τὸν ρεαλιστὴ!) Ὁ Πλάτωνας εἶδε μόνο τὴν σχηματικὴ ἄρνηση τοῦ ὀμηρικοῦ Ἄδῃ, τὴν ἄρνηση πού τὴν πέρασε γιὰ φόβητρο τῆς γενναιότητος. Ἡ ἄρνηση τοῦ πόνου γιὰ τὴν ἄρνηση τῆς Ἀνυπαρξίας πέρασε ἀπαρατήρητη. Κι' ἔτσι καταδικάζει (γιὰ χάρη τοῦ θυμοῦ, τῆς Ζωῆς τῆς Πολιτείας του) ὅ,τι ἀκριβῶς στὸν Ὀμηρὸ ἀποτελεῖ τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς Ζωῆς καὶ τῆς γενναίας ὑπεράσπισής της.

«Ἐξαλείψομεν ἄρ', ἦν δ' ἐγώ, ἀπὸ τοῦδε τοῦ ἔπους ἀρξάμενοι πάντα τὰ τοιαῦτα».

Βουλοίμην δ' ἐπάρουρος ἐὼν θητεύεμεν ἄλλω
αἰδρὸ παρ' ἀκλήρω, ὃ μὴ βίωτος πολὺς εἴη
ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν»

(Λ, 488—90) κ. ἄ. π.

Τόση ἀκριβῶς εἶναι ἡ αἰσιοδοξία τοῦ Ὀμήρου γιὰ τὴ μοναδικὴ Ἀξία Ζωή — πού γιὰ χάρη της τὰ θυσιάζει ὅλα, κι' αὐτὴν ἀκόμα τὴν μονάκριβή του Ζωή! Λογικὰ τοῦτο ἀποικελεῖ ἀντίφαση. Ἡ θυσίας ὅμως αὐτὴ ἡ ἀρνητικὴ καταντάει νὰ εἶναι θετικὴ ἀνταντίκλιση πού θὰ ὁμορφήνῃ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγάπης της. Ὁ κί ν δ υ ν ο ς τῆς ζ ω ῆ ς ἔ χ ε ι π ἄ ν τ ο τ ε ἓ ν α ζ ω ῖ κ ὸ σ τ ὄ χ ο. Στὸν Ὀμηρὸ ἡ γενναιότητα καταξιώνει συνάμα τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὴν ὑπερκείμενη Ἀξία Ζωή. Γιὰ τὸν Πλάτωνα ἡ γενναιότητα θὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς θεμελιακοὺς λίθους ἐκείνου πού θὰ καταξιώσῃ μὲ τὴν αὐταξία του καὶ τὴν ἀξία τῆς Ζωῆς.

Ἄν μ' ὅλα τοῦτα ὑπάρχει ἀκόμα ὁ ἄπιστος Θωμᾶς, πού θέλει νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴ Ζωή ὄχι στὸν πόνο γιὰ τὴ χρονικότητά της (πεπερασμένο) ἀλλὰ στὸ Φόβο τῆς ἀρνητικῆς ὑπαρξῆς (Ἄδῃς πονεμένος), ἀκόμα καὶ τότε ὁ Ὀμηρὸς ἀναδύεται θριαμβευτὴς τῆς ἠρωϊκῆς περίφανης ιδέας του. Ἐὰν δηλ. μ' ὄλη τὴν φρίκη τοῦ ἄλλου κόσμου ἐξακολουθεῖ νὰ ἀψηφᾷ τὴ Ζωή του (γιὰ χάρη πάντα τῆς ζωῆς ἐννοεῖται) τότε τί μεγαλύτερη τιμὴ γι' αὐτόν; Ποιὰ κατάστασις ἰδανικώτερη, ἀνωφελιμιστικώτερη θὰ μπορούσε νὰ διανοηθῇ κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 522.

νας, για να εκπροσωπήσει στη γη την αληθινή εικόνα της ιδέας του αγαθού; Γιατί είναι ολοφάνερο πως ο ηρωϊσμός είναι η ουσία των όμηρικων έπων και τα δε δόμενά του κανείς δεν μπορεί να τα άμφισβητήσει.

Πρέπει επίσης να ξεχωρίσουμε καθαρά τον ηρωϊσμό της άπλης ή και έξαιρετικής γενναιότητας που έχει για άφειηρία και σκοπό τον σωτηρία και την αυτοσυντηρησία, από τον ηρωϊσμό που διαπνέει τον υποδειγματικό όμηρικό ήρωα στις στιγμές της έξαρσής του. Πρόκειται για μιá συνθετική έννοια, ένα ιδεώδες έμφυτο, που τείνει προς το «αιέν άριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων». Ο ά γ ω ν α ς β έ β α ι α τ ο υ ό μ η ρ ι κ ο υ ή ω ι σ μ ο υ ξ ε κ ι ν ᾶ από κά πο υ (γιατί θάταν παράλογο να χτυπιέται κανείς χωρίς αίτια ή δονκιχωτικά να γυρεύη έχθρους και αίτιες για να μπή σε ένα κάποιο άγωνα), α λ λ ά ό τ α ν φ τ ά ν η σ τ ό σ η μ ε ι ό τ η ς έ ν ε ρ γ η τ ι κ η ς τ ο υ μ ο ρ φ η ς ά π ο κ α λ ύ π τ ε τ α ι σ ά ν ιδέα, σ ά ν ά π ρ ο σ δ ι ό ρ ι σ τ η μ ά χ η γ ι ά τ η ν π ρ α γ μ ά τ ω σ η τ ο υ έ α υ τ ο υ τ η ς.

Αυτήν άκριβώς τη σχέση άποδίνει η παρεξηγημένη, σάν άπόγνωση προς το γκερέο του θανάτου άψηφησιά και θυσία στο τέλος τέλος της ζωής. Έάν υπήρχε μόνο σκοπός και φόβος στη μέση, ή θυσία θά σταματούσε σ' ένα πραχτικά λογικό σημείο. Τι άξία δηλ. έχει το να πολεμάς για ένα σκοπό ή και γι' αυτή τη Ζωή, όταν για να τα κερδίσεις θά τα χάσης αναπόφευκτα; Άν τα πάρουμε έτσι τα πράγματα ο σκοπός αίρει τον σκοπό (ή μάλλον τον καταστρέφει) και ο άγώνας πάει άδικοχαμένος.

*Οντας έξω από τον όφελιμισμό ή ιδέα του Όμηρου δίνει τη ζωή, άγωνίζεται να επιτύχη τον ύψιστο βαθμό άξιολογικής άριστείας, άδιάφορο άν τούτη θά την φέρη έξω από τη ζωή, στο Μηδέν. Έπειδή δέ ή ιδέα αυτή έχει σχεδόν ταυτιστή με το νόημα της ζωής (ύψιστο και άρχέγονο παιδευτικό και άξιολογικό ιδανικό των άρχαίων χρόνων), την ώρα που φτάνει στο κατακόρυφο της θυσίας, στη μοιραία καμπή της ζωής προς τον δυνατό θάνατο, δεν έχει συναίσθηση του επικίνδυνου του άρνητικού. Και στα πρόθυρα του θανάτου ο ήρωας ζή τόσο έντατικά, νοιώθει τισον έξαλλο ένθουσιασμό και κλίση προς την άξια του ζήν και των άξιων του, που δέ βλέπει τίποτε άλλο. Έπομένως δεν άρνιέται, δεν περιφρονεί τον θάνατο, αλλά τον ξεχωρίζει από το ήρωϊκό πνεύμα γενικά και τον θεωρεί σάν το κατακόρυφο της πνευματικής καταξίωσης του. Δεν υπάσχει τίποτε πέρα από τη ζωή γι' αυτό δεν σκέφτεται τίποτε άλλο εκτός άπ' αυτήν. Τον κατέχει δηλ. μόνη ή χρονικότητα, που στο είδος της (άμα το έξετάσουμε βαθύτερα) δεν είναι άλλη από την άχρονη άϊδιότητα του πνεύματος.

*Όταν λοιπόν συναντούμε στον Όμηρο μιάν άναφορά της ζωής προς τον θάνατο, θά πρέπει να την έρμηνεύουμε πάντα σά μιάν άναφορά της ζής προς το άδιέξοδό της. Έ σκέψη του θανάτου είναι κι' αυτή σκέψη ζωής, που θά παψη να υπάσχει. Το ίδιο και με την άναφορά της γενναιότητας (ηρωϊσμός θετικό) προς τον θάνατο. Είναι κι' αυτή μιá άναφορά της δυνατότητας του ζήν έντατικά, του υπάσχειν ιδεωδώς προς το άδύνατον του υπάσχειν και άσκεϊν το ιδεωδώς.

Και μιá τελευταία παρατήρηση πάνω στην ήθικη αυτή σχέση της ζωής θανάτου και ζωής θανάτου προς τη γενναιότητα. Έ προέκταση της ζωής σε μιá υπαρξη κανονισμένη από μιá κρίση (τιμωρία κακού, ευτυχία καλών) είναι παράγοντας άρνητικός παρὰ θετικός στην άσκηση της άνδρείας. Ο φόβος βέβαια της κρίσης ίσως να αυξάνη την άνδρεία ή όποια άλλη άρετή, αλλά της άφαιρεί τον χαρακτήρα της γνήσιας άρειης. Έ γνώση που άπαιτεί ή έπίτευξη του πλατωνικοσωκρατικού αγαθού έδω βλάπτει, γιατί νοθεύει την άγνότητα των έλατηρίων. Έ βούληση άφανίζεται. Έ ζωή ζή για τή μη ζωή του Άδη (πνευματικού, ύλικού ή

ιδεολογικού, πνευματικῆς ιστορικότητας).

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὰ ὁ Ὅμηρος ἀρνιέται τὸν ἄλλο κόσμον. Ὁ φόβος τοῦ κακοῦ μέλλοντος καὶ ἡ κρίση λείπουν. Ὁ ἥρωϊσμός πρέπει κατ' ἀνάγκη νὰ εἶναι πιὸ ἀναπτυγμένος λογικὰ ἀπὸ ἓνα θετικὸ (ὄχι ἀπειλητικὸ ἢ ἠθικὰ ἀναγκαστικὸ) γεγονός. Καὶ μ' ὅλα τοῦτα ἡ βούληση παραδίδει ἐλεύθερα τὸ ὕψιστο ἀγαθὸ τῆς, τῆ Ζωῆ, στὸ θάνατον, γιὰ νὰ ζῆσιν ἰδανικά.

Καὶ οἱ δύο δρόμοι φτάνουν στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. Καὶ ὅσοι πιστεύουν στὴν μεταθανάτια ζωὴ καὶ τὶς ἐπιρροές της στὴν τωρινὴ καὶ ὅσοι δὲν πιστεύουν φτάνουν ὅμοια στὶς πύλες τοῦ Ὁμήρου, μόνο πού οἱ πρῶτοι φεύγουν ἀφήνοντας πίσω τους καταστραμμένη τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸν πεσσιμισμὸ τοῦ θάνατου καὶ τῆς κρίσης., ἐνῶ οἱ ἄλλοι, ἴσως λίγο πρωτόγονα καὶ πραγματιστικὰ λογικὰ πέφτουν γενναῖα μπρὸς στὸν πύλη πού ἀνοίγει καὶ κλείνει τὴ ζωὴ στὸν ἑαυτὸν τῆς (:) μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς πού ζῆσαν φυσικά, ἀφοβα καὶ ἀνεξανάγκαστα. Ἴσως κι' αὐτοὶ νὰ ἔχουν τὸν πόνο τους, πόνο νοσταλγίας μόνο γιὰ ὅ,τι ἀφήνουν ἀνεπίστρεπτα πίσω τους. . . . .

Ὅταν τὰ ἰδανικά ἐπιτυγχάνονται πάνω στὴ γῆ ἢ πίστη τοῦ ἀνθρώπου σ' αὐτὰ καὶ στὴ ζωὴ εἶναι πολὺ ἀσφαλέστερη. Ἡ ἀξία τῆς ζωῆς μόνον στὴ ζωὴ μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῆ. Αὐτὸς δὲν εἶναι ἄλλωστε ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου τελικά; Νὰ συλλάβῃ τὶς ἀξίες, νὰ τὶς κἀνὴ βιώμα του καὶ νὰ ὑψώσῃ τὴ Ζωὴ του σὲ ἀληθινὴ Ἀξία, χάρῃ στὶς ἀξίες πού θὰ τὴν οὐσιαστικοποιήσουν κι' ὄχι μονάχα θὰ τὴν διέπουν. Ἡ πραγματικότητα στὸν Ὅμηρον μὲ τὴν αὐτοπεποίθησή της (αἰσιοδοξία τῆς ἱκανοποίησης ἀπὸ τὸ φυσικὰ ὑπάρχειν) γεννιάει τὴν Οὐσία—Ζωὴ, ἐνῶ σύγχρονα μὲ τὸν ἀντινομικὸ πεσσιμισμὸ τῆς κερδίζει κάτι ἐπίσης θετικὸ, τὴν αἰωνιότητα, ὄχι τοῦ ἀδελου μετὰ θάνατον βιώματος, ἀλλὰ τῆς Νίκης πάνω στὸν Θάνατον. Ἡ ζωὴ σὰν χρονικότητα εἶναι Ζωὴ Χαρὰ—Οὐσία, σὰν περιορισμένη χρονικότητα γεννήτρα τῆς Ἀξίας τῆς, πού πολεμᾷ ὅ,τι πάει νὰ τὴν καταστρέψῃ Ζωὴ δηλ. εἶναι μιὰ αἰωνιότητα ὑπαρξῆς.

Ἐπὶ τῆς ἀλήθειας ὁμορφότερη, ἀνθρωπινώτερη καὶ θετικώτερη σύλληψη τῆς αἰωνιότητος;

Τὸ «. . . τί νὺ σ' ἔτρεφον αἰνὰ τεκοῦσα;» (Α, 414)

εἶναι ἓνα ἀρχαιότατον ἀμλετικὸ «νὰ ζῆ κανεὶς ἢ νὰ μὴ ζῆ;», πού ἡ λύση του εἶναι «ζῆ», γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει «τὸ νὰ μὴ ὑπάρχῃς» οὐσιαστικά.

Τὸ αἰώνιον πρόβλημα τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς, καθὼς ὑποκειμενικά τὸ θέτουν οἱ ἀνθρώποι ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τους ὁ καθένας, στὸν Ὅμηρον μπορεῖ πού καὶ πού νὰ ἀμφιταλαντεύεται ἐρωτηματικὰ κι' ἀπαισιόδοξα (γιατὶ ὄχι κι' αὐτό; Ἀνθρώποι πρὸ παντὸς δὲν εἴμαστε; Αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ βάση κάθε βιοθεωρίας καὶ κοσμοθεωρίας τοῦ προφιλοσοφικοῦ ὁμηρικοῦ πνεύματος;). Στὶς ἀποφασιστικὲς ὅμως στιγμὲς τῆς ἐκλογῆς ἀνάμεσα στὸ ζῆν καὶ μὴ ζῆν, ἀπαντᾷ στέρια: νὰ ὑπάρχῃς!

Ἡ θέση δὲ αὐτὴ παρουσιάζει γιὰ ἐπιχειρημάτης βασικὸ (ἢ καλύτερα ζῆν αὐτὰ πού ἐμεῖς ἀναλύομε θεωρητικὰ) τὴν συνολικὴ ἔννοια τῆς Ζωῆς. Ὅπως ὁ ρωμαντικὸς πού δραματίζεται πέρα ἀπὸ τώρα τὸ ἰδανικὸ του θά. . . . , κι' ὅπως ὁ πεισιμιστὴς πού βλέπει ἀντὶ γιὰ ὄνειρα τὴν ἄρνηση μπρὸς καὶ πίσω, κι' ὅπως κι' ὁ ρεαλιστικώτερος οὐτοπιστὴς, ἔτσι καὶ ὁ Ὅμηρος ζῆν τὶς ἀγωνίες τοῦ ζῆν καὶ ταράζεται βαθειά. Ὁ ὀπτιμισμὸς του δὲν εἶναι ὀπτιμισμὸς ἐνάντια στὸ κακὸ, μοιρολατρικὴ αὐτοϊκανοποίηση ἀπὸ μιὰ ἀδιάφορη θέση ἀπέναντι σ' ὅσα συμβαίνουν. Εἶναι τόσο κοντὰ σ' ὅ,τι εἶναι ἀνθρώπινο, πού θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι κανεὶς μεγάλος συκοφάντης γιὰ νὰ πῆ τὸ ἐναντίον. Ἀπὸ πού λοιπὸν ἀντλεῖ τὴν ἀνεξάντλητη αὐτὴ ὑπομονὴ του καὶ ἐπιμονὴ καὶ χαρὰ σχεδὸν γιὰ κάθε στιγμὴ τῆς Ζωῆς, ὁ

“Ομηρος. Νομίζουμε απ’ ότι αντίστοιχα καθώς λέγει ο ‘Αριστοτέλης’...ή δ’ ἐ-
νέργεια δῆλον ὅτι γίνεται, καὶ οὐχ ὑπάρχει ὥσπερ κτῆμα τι· εἰ δὲ τὸ εὐδαιμονεῖν
ἔστιν ἐν τῷ ζῆν καὶ ἐνεργεῖν, τοῦ ἀγαθοῦ δ’ ἡ ἐνέργεια σπουδαία καὶ ἡδεῖα καθ’
αὐτήν, καθ’ ἅπερ ἐν ἀρχῇ εἴρηται.....» (Νικομ. Ἡθικά LIB. IX C IX.) Πάνω καὶ
πέρα ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὴ χαρὰ ὑπάρχει μιὰ ἀληθινὴ ἀδιατάραχτη εὐδαιμονία, τὸ
ὑπάρχειν.....

X Η ΜΟΙΡΑ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΗΣ

Ἄφοῦ ρίξαμε ἀπὸ πάνω μας κι’ αὐτὸ τὸ ἀντινομικὸ βάρος καὶ χάρισαμε
στὴ Ζωὴ ἀκόμα μιὰ πλευρὰ ἐλευθερίας καὶ ἱκανοποίησης, θὰ πρέπη νὰ δοῦμε ἄν
ὄ,τι ἔχει κατακτήσει ἡ ὀμηρικὴ σκέψη εἶναι οὐσιαστικὸ ἢ μόνον «ὄναρ».

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας τῆς βούλησης εἶναι πολὺ νωρὸς (ἱστορικὰ) γιὰ
νὰ τὸ θέσουμε συγκεκριμένα καὶ συγκροτημένα σὰν τέτοιο. Πάντως ὑπάρχει κι’
ἐδῶ μιὰ καθολικὴ ζωϊκὴ δύναμη, πού γυρεύει τὸ δρόμο τῆς ἐλευθερίας ἢ τῆς σκλα
φιάς. Βέβαια δὲν ὑπάρχει ἐδῶ Βούληση ὑποκειμενικὴ καὶ Βούληση ἀντικειμενικὴ
(Ἄναγκαιότητα), Ἐγὼ καὶ μὴ Ἐγώ, ἀλλὰ Ζωὴ (ὑπαρξῆ) καὶ ἡ Μοῖρα τῆς ζωῆς.

Οἱ ἀντινομίες πού προσπαθήσαμε νὰ καταλάβουμε δίνουν τὴ χαρὰ, τὴ ζων
τάνια καὶ τὴν αἰσιοδοξία στὴ Ζωή. Εἶναι ὅμως τάχα γεγονότα πού τὰ θέλησε ἡ
μοῖρα νὰ γίνουν ἢ πού ἡ ζωὴ τὰ φέρνει μαζί της, ἀπὸ μόνο τὸ κύλισμά της; Ὅ,τι
κάνουμε, ζώντας ἢ καὶ πεθαίνοντας τὸ θελούμε, τὸ θέλει ἡ Ζωὴ ἢ μᾶς τὸ ἐπιβάλλ
ει μιὰ Ζωὴ ἔξω ἀπὸ τὴ Ζωὴ μας;

Ὁ ἀρχαῖος πιστεύει στὴ μοῖρα τοῦ εἶναι καὶ βλέπει τὴν ὑπαρξῆ σὰν ἓνα
σύνολο—ἀποτέλεσμα ἀλληλοκαθορισμοῦ αὐτεξουσίαστων στοιχείων. Ἡ ἱστορία
μοιάζει ἀποτέλεσμα βουλευτικὸ, ἐπιφαινόμενο τοῦ ὕψιστου ὑπερβατικοῦ θέλειν. Ἐ-
τσι μοιάζει νὰ λήη καὶ ὁ Ὅμηρος ἄραγε;

Μᾶλλον ὄχι. Γιὰ τὸν Ὅμηρο ἡ ἱστορία εἶναι δύναμη, ἀγῶνας ἀποτέλεσμα
τῶν ἀντιπάλων στοιχείων τοῦ ἀγῶνα. Ἡ βούληση δὲν ἔχει θέση στὸν ἄμεσο σχη-
ματισμὸ τῶν μορφῶν τῆς ὑπαρξῆς, ἀλλὰ μόνο στὴν ἀπόφαση πού θὰ γεννήσῃ
τοὺς παράγοντες τῆς σύνθεσης.

Ἡ ἀνάλυση ἔχει βουλευτικὲς προστιγμές, συμβολὲς στὴ δημιουργία τῆς στυ
μῆς ἢ τοῦ συνόλου τῶν στιγμῶν. Ἡ σύνθεση Ζωὴ εἶναι ἡ ὑπαρξῆ τοῦ ἑαυτοῦ
της, ὄχι ἀπὸ βουλευτικὴ πρόθεση καὶ ἐνέργεια παρὰ ἀπὸ ὑπαρξῆ. Ἡ ὑπαρξῆ δὲν
εἶναι ἀποτέλεσμα οὔτε αἰτία ἄλλου πράγματος. Οὔτε ἐλεύθερη (ἀπὸ τὸ ποιὸν) οὔτε
δούλα (ἔξω ἀπὸ τὴν ὑπαρξῆ τι νὰ ὑπαρξῆ;) οὔτε ἀφέντρα ἄλλου εἶναι.

Θὰ δοῦμε πῶς τὸ ἐννοεῖ αὐτὸ ὁ Ὅμηρος. Πῶς δυναμώνει τὴν αἰσιοδοξία
γιὰ τὴ ζωὴ, ἀπαλλάσσοντάς τη καὶ μόνο ἀπὸ τὴν καθωρισμένη (ντετερμινιστικὰ
καθωδηγημένη) ἐνέργειά της.

Ἔτσι γίνεται, ἔτσι συνέβη νὰ γίνῃ. Τὸ πρέπει καὶ τὸ συνέβη εἶναι οἱ πό-
λοι διαφορᾶς τοῦ ὀμηρικοῦ πιστεύω ἀπὸ τὴν μοιραία ὑποταγὴ τοῦ φαταλιστικοῦ
ἀρχαίου πνεύματος. Ἡ σχέση τοῦ—συνέβη—ἴσως ν’ ἀφαιρῆ καὶ ἀπὸ τῆς Βούλη-
σῆς μας κι’ ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Μοίρας τὴν Ἐλευθερία! Τὸν λόγον ἔχει ἡ διαλεχτι
κὴ σχέση τῶν ὑπαρχτῶν σιγμῶν. Τὸ συναίσθημα τῆς τύχης εἶναι πιὸ ἐλεύθερο
ἀπὸ κάθε, ἀκόμα καὶ τὸν πιὸ ὠφέλιμο καὶ,καλοπροαίρετο προσδιορισμὸ. Ἄθεῖα,
ἐναρχία βουλευτικὴ ἴσως, μὰ στὸ βάθος ἓνας προηγμένος ἰντετερμινιστικὸς σταθ-
μὸς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ὁ Ὅμηρος ἔχει μέσα του τὰ σπέρματά της.

Ἄς δοῦμε τώρα τὰ πράγματα ἀπὸ πιὸ κοντά.

Τὸ κῦρος τοῦ μοιραίου παρουσιάζει στὸν Ὅμηρο μιὰν ἄταχτη ἐπιβολή. Οἱ
τύχες τῶν ἀνθρώπων θεωροῦνται σὰν τὸ ὑλικό, τὰ βαρίδια, τοποθετημένα στὴν

ζυγαριά από πριν, αλλά μ' όλα ταῦτα, ἐκείνο πού κατευθύνει τὴν μοιραία κλίση τους δὲν εἶναι ὠριομένο πρόσωπο. Ἄλλοτε ἡ μοῖρα ἔχει τὸν λόγο καὶ ἄλλοτε ἡ τύχη, ἄλλοτε κάποιο τυχαῖα περιστατικὸ τῆς ζωῆς, ἄλλοτε κάποιος Θεός... Κι' ἴσως νᾶναι σωστότερα ἔτσι τὸ ἀναμέτρημα τῆς Αἰτιότητας καὶ ν' ἀποδίνῃ καθολικώτερα τὸ νόημα τοῦ τί εἶναι Μοῖρα. Κάθε στιγμή χρονικὴ τῆς Μοίρας ἔχει τὴν ὑποκειμενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ τῆς πλευρά. Ἀπὸ τῆ σκοπιὰ δηλ. τοῦ ὑποκείμενου (τοῦ ἀνθρώπου) κάθε τι πού συμβαίνει ἔχει μιὰν αἰτία. Ἡ αἰτία σὰν αἰτία παράγοντας, εἶναι κάτι τὸ θετικὸ καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ σὰν ὑπαρξὴ τέτοια ἢ τέτοια, συνήθως φέρνει τὴν χαρακτῆρα τοῦ τυχαίου, ἀστάθμητου στοιχείου. Ἀὐτὴ ἡ ἀναγνωρίση τοῦ ἀστάθμητου ἀποτελεῖ τὸ νόημα τοῦ Μοιραίου. Ἐνας ἀριθμὸς λαχείου κληρώνεται γιατί εἶναι μοιραῖος ἢ ἀστάθμητος; Τίποτε δὲν τὸν εἶχε προεξοφλήσει, οὔτε καμμιά δύναμη (ἀπολυτότητα ἢ σχετικότητος) δὲν τὸν ἔχει προκαθορίσει οὔτε καμμιά δύναμη θά μπορούσε νὰ τὸν μαντέψῃ ἔκτος ἀπὸ μιὰ σατανικὴ σύμπτωση. Ὅπως λοιπὸν μὲ τὸν ἀριθμὸ τοῦ λαχείου ὑπάρχει τύχη καὶ μόνο ἔτσι καὶ στὰ συμβάνια τῆς ὑπαρξῆς ἡ τύχη ἔχει τὸν λόγο.

Ὁ ἄνθρωπος θελεὶ νὰ βροῖσκῃ αἰτία σ' ὅλα τὰ φαινόμενα. Κι' αὐτὸ τὸ—οὕτως—κάθε στιγμῆς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχῃ κι' αὐτὸ τὴν αἰτία του, τὴν αἰτία πού διαγράφει ὄχι σὰν παράγοντα τοῦ διαλεκτικῶ χρονικοῦ δεδομένου, ἀλλὰ σὰ μιὰ στατικὰ προκαθορισμένη μορφή. Ὁλόκληρος ὁ ἀριθμὸς *a priori* ὑπάρχει σὰν πλατωνικὴ ιδέα στὸ ἄπειρο βουλευτικὸ τοῦ Μοιραίου. Το ὑποκειμενο ὅμως δὲ μπορεῖ κάθε στιγμή νὰ ἔχῃ ἐντεταμένους τὶς νοητικὲς του ἰκανότητες, ὥστε νὰ συλλαμβάνῃ τὸν ὑπερβατικὸ χαρακτῆρα τῶν ὄσων συμβαίνουν κι' ἐπομένως νὰ ὑποτάσσεται σὲ μιὰ βουλευτικὴ ἀπραξία, ἐπειδὴ ἰδεατὰ προυπάρχει ἐκείνο πού θά συμβῆ σὰν τύχη ἢ καὶ σὰν βούληση. Χωρὶς λοιπὸν νὰ τὸ θελῃ ἀναλύει τὴν αἰτία (Μοίρα) σὲ στιγμὲς καὶ αἰτίες καὶ παράγοντες μιᾶς μεγάλῃς ἐκλεκτικῶς ποικιλίας. Ἐτσι, ἐνῶ τὴν ἴδια στιγμή στὸ βάθος τῆς συνειδήσεώς του εἶναι πεισμένος γιὰ τὸ μοιραῖο, τὸ ἀπρόσωπο καὶ ἄϋλο, ἐπιφανειακὰ ψάχνει, γιὰ συγκεκριμένους ὑπεύθυνους. Τώρα δηλ. βλέπει τοὺς Θεοὺς ἢ τοὺς ἀνθρώπους, κι' ἄλλοτε τὰ φυσικὰ στοιχεῖα ἢ τὴν μιὰ καὶ τὴν ἄλλη αἰτία, σὰν τοὺς ἄμεσους διοριστὲς τῶν γινόμενων. Μοῖρες γίνονται τὰ συμπτωματικὰ σημάδια τοῦ ξετυλίγματος τοῦ ἐνὸς Μοιραίου πρότυπου (ἀρχέγονο εἶδος) τοῦ μοιραίου.

Ἡ σύγχρονη καὶ παράλληλη ὑπαρξὴ αὐτῶν τῶν παραγόντων, σὴν ἐρμηνεία κάθε ἱστορικοῦ δεδομένου δὲν κατορθώνει νὰ διασπάσῃ τὴν οὐσία καὶ ἐνότητα τοῦ μοιραίου, τὴν ἐννοια τῆς τύχης. Ἡ ἀληθινὴ ἱστορικότητα καὶ στὸν πιὸ ἀκόμα βαθὺ ἀναλυτὴ μένει ἓνα ἄλυτο πρόβλημα. Ἡ στιγμή εἶναι τύχη. Ὁ συνδυασμὸς τῶν στιγμῶν μᾶς κάνει νὰ νομίζουμε ὅτι ὅλα ἔχουν τὸ πριν καὶ μετὰ. Θεοὶ καὶ ἄνθρωποι καὶ τὰ πάντα εἶναι τύχη. Ἡ βούληση καὶ ὁ νοῦς δὲν μποροῦν νὰ γίνουν καταμετρητὲς ἄγρυπνοι ὄλων τῶν προσδιοριστικῶν στιγμῶν. Πάντα θά βροῖσκειται τὸ ἄδηλο καὶ ἀπίθανο πού θά ἀνατρέπη τοὺς ὑπολογισμοὺς κι' αὐτοῦ τοῦ τυχόν προφήτη μερικῶν ἀπ' αὐτῆς. Ὅπως βλέπουμε ὁ Ὅμηρος δὲν εἶναι ἀσυνεπὴς στὸ μοιραῖο τῆς ἐποχῆς του. Τὸ συλλαμβάνει μόνο φιλοσοφικώτερον σὰν Τύχη, κι' ὄχι προδιατεταγμένη ἄρμονία, μιᾶς εἰκόνας. Εἴτε πάνω ἀπὸ τοὺς Θεοὺς εἴτε κάτω ἀπ' αὐτοὺς βροῖσκειται τὸ Πρέπει, δὲν ἔχει τοῦτο σημασία. Τὰ πάντα ὑπόκεινται σ' ἓνα Πρέπει ἔτσι ἢ ἄλλιῶς. τὸ Πρέ-

πει της στιγμής. Κι' αυτοί που βρήκαν τα αίτια του κι' αυτοί που δέν τα ζήτησαν γιατί τὸ μοιραῖο, τὰ ξαπολύνει τὴν τελευταία στιγμή μὲ τὴν ὀριστική μορφή τοῦ τετελεσμένου γεγονότος, εἶναι στήν ἴδια μοῖρα. Ὅσο περισσότεροι μπερδεμένοι καὶ ἄσταθοι καὶ ἀσυνεπείς εἶναι οἱ παράγοντες, τόσο μεγαλύτερη ἡ συνέπεια ἀπέναντι στήν πρωταρχική ἔννοια τῆς Ἀνάγκης. Τύχη ἀπροσδιόριστος (γιατί ἀπροσδιόριστος εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ποικιλία τῶν παραγόντων μέσα στή ζωὴ) κυβερνάει τὰ πάντα.

Δέν εἶναι δεισιδαίμονας ὅποιος λέγει ὅτι ὅ,τι εἶναι γραφτὸ θὰ συμβῆ. Δεισιδαιμονία εἶναι ἡ στάση ἐκείνου που δένει τὰ χέρια του νομίζοντας ὅτι τὸ γραφτὸ γράφεται ἀπὸ πρὶν. Ὅχι Ἀνάγκη ὑπάρχει μόνο κάθ' ἑστίαν, ἔπειτα ἀπὸ τὸ συμβάν. Καλύτερα θὰ διατυπώνονταν τὸ πεπωμένο σὰν ὅτι γράφτηκε καὶ δέν ξεγράφεται. Ὡσπου ὅμως νὰ γραφτῆ κάτι κάθε καινούριος παράγοντας, ἀκόμα κι' ὁ πιὸ ἀσήμαντος, ἔχει τὴ σημασία του. Ἡ δράση τοῦ ἀνθρώπου, οἱ προσπάθειες καὶ ἀγῶνες κάθε λογῆς κατευθυνόμενες ἀπὸ τὰ ἰδεώδη καὶ ἀρχές, ἡ λογικὴ μελέτη, ὅλα τοῦτα ὑπάρχει ἡ πιθανότητα νὰ στρέψουν ὄχι ν' ἀποτρέψουν ἕνα γεγονός. Ἱστορία δέν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἱστορία σημαίνει αὐτοδύναμα, ὄχι μηχανικὴ δραστηριότητα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης πρὸς τὸ τέλος ἱστορία.

Ἄς μὴ ζητάει ὁ ἀναγνώστης τοῦ Ὅμηρου τὴν ἀδράνεια ἀπέναντι στὴ Μοῖρα, τὴ Μία καὶ Ἀναγκαῖα. Ἡ ἀσυνέπεια στὴ μοῖρα τοῦ Ὅμηρου εἶναι ἀσυνέπεια τῆς μοίρας πρὸς τὸν ἑαυτὸ της.

Ἐὰν ὑπῆρχε *a priori* θὰ ὑπῆρχε κατ' ἀνάγκη ἡ μιὰ καὶ μόνη τῆς σύλληψη, χαραγμένη στὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἴδια ὅμως δέν ἔκανε τὸν ἑαυτὸ της ἀλόγιστη ἀναποτρεπτικότητα. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἄφησε μέσα στὸν κόσμον μιὰ μεγάλη ἐλευθερία νὰ μὴ πιάνεται ποτὲ ἀπὸ πούθεν ἀ βεβαιότητα παρὰ μόνο σὰ στιγμή, τὴν ἴδια τὴ στιγμή της. Ἐλευθερία στὸν κόσμον τοῦ πνεύματος καὶ τῶν γηίνων συνθέσεων εἶναι μιὰ καὶ τρομαχτικὴ μάλιστα γιὰ τὴν μεγάλη ἐλευθερία της, τὸ Ἄγνωστο. Τὸ ἄγνωστο ὀνομάζουμε μοιραῖα κι' ὁ φόβος σὲ κάνει δοῦλο ὄχι μόνο τῆς μοίρας ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου. Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ ὅτι ὁ Ὅμηρος δέν εἶναι πεσσιμιστής, ἀλλὰ λάτρης τῆς Ζωῆς. Ἡ Ζωὴ γιὰ τὸν Ὅμηρον γίνεται συμβαίνει..... Μπορεῖ κι' αὐτὸς νὰ λυπᾶται ἀλλὰ περιοδικὰ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων. Δέν περιμένει τὸ κακὸ ὅπωςδήποτε (γιατί νὰ ἐρθῆ τὸ κακὸ καὶ ὄχι τὸ καλὸ;) Κι' ἀκόμη κάτι. Βλέπει συνήθως τὴ μοῖρα μὲ μιὰ προετοιμασμένη ἀπόφαση νὰ τὸν καταδικάζῃ ἀλλὰ μόνο ἅμα ἡ ἀπόφαση αὐτὴ εἶναι (πρόκειται νὰ γίνῃ) κακὴ. Ὅταν ὅλα πᾶν καλά, ὁ ἀνθρώπος καὶ ἡ μοῖρα ταυτίζονται τὴ βούλησίν τους πανθειστικά καὶ κυλᾶν στὸ ρεῦμα τοῦ χρόνου, τοῦ φυσικοῦ.—

Ἐλεύθερο λοιπὸν τὸ ὀμηρικὸ πνεῦμα ἀπὸ τὴν Ἀνάγκη ἀνοίγει τὴν αὐλαία τῆς ζωῆς καὶ τῆς ρίχνει τὸ φῶς μιᾶς Τύχης ἱστορικῶν φάσεων, τῆς τύχης που δέν ἔρχεται τυχαῖα μὰ που δίνει τὴν ὀριστικὴ ὠθησὴ στὶς καμπὲς τῶν δρόμων τῆς πράξης...

Ἡ ἱστορικὴ σημασία τῆς ἀνάγκης που χρονικὰ (ἀντικειμενικὰ) ἄρχει ἀποκλειστικά μόνο κάθε στιγμῆς ἐνῶ πνευματικὰ (ὑποκειμενικὰ) ὀλόκληρης τῆς ἀν-

θρώπινης σκέψης καὶ τῶν ἀπόψεών της γιὰ τὴ Ζωὴ καὶ Ὑπαρξὴ γενικὰ εἶναι ἕνα θετικὸ δεδομένο τῆς ὁμηρικῆς βιοκοσμοθεωρίας. Ἡ μοιρολατρεία εἶναι φύση καὶ σὰν τέτοια βρίσκεται ἔξω ἀπὸ κάθε ἠθικὸ διορισμό. Ὁ μόνος της ἀπαραίτητος παράγων εἶναι ἡ ὑπαρξὴ. Χωρὶς τὴ ζωὴ καὶ ἡ μοῖρα δὲν ὑπάρχει, δηλ. ἡ ἱστορία τῆς στιγμῆς. Τὸ ἂν ἡ ζωὴ εἶναι ἠθικὸ γεγονός ἢ ὄχι, αὐτὸ δὲν τίθεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, διότι θὰ ἔπρεπε τότε νὰ θέσῃ καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ ἂν εἶναι ἠθικὸ νὰ ὑπάρχη Θεὸς ἢ ὄχι. Καὶ ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς εἶναι κάτι πὺ ταυτίζεται μᾶλλον πανθειστικὰ μὲ τὸ σύνολο τῆς φύσης παρὰ μὲ τὸ πνεῦμα τὸ ὑπερβατικὸ, ἢ ἠθικὴ κριτικὴ τοῦ μὴ πνευματικοῦ θὰ ἔμοιαζε μὲ μιὰν ἀστεία, παράλογη ἀξίωση ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ μιὰν ὀλικὴ οὐσία. (γιατὶ ὀλικὴ κατὰ βάθος εἶναι ἡ δύναμη καὶ τοῦ ἰδεαλιστικώτερου πανθεισμοῦ καὶ μάλιστα τοῦ πρωτόγονου τοῦ ὁμηρου). Πολλὲς φορὲς ὁ ἀνθρώπος τείνει νὰ προβάλλῃ τὴν συναισθηματικὴν τὴν θέσῃ ἀπέναντι στὰ φυσικὰ γεγονότα, πὺ φυσικὰ, (χωρὶς βούληση) τὴν προκάλεσαν καὶ πάει νὰ τὰ ἠθικοποιήσῃ, ὥστε ἀντὶ γιὰ συναισθηματὸν νὰ βλέπῃ ἐχθρικὸ πνεῦμα, ἀντίπαλο τοῦ συναισθήματός του. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἴσως καὶ οἱ Ἴωνες φιλόσοφοι δὲν ἀσχολήθησαν μὲ τὰ ἠθικὰ προβλήματα, γιατί ἔθεσαν σὲ βάση, ἀρχὴ τῆς ὑπαρξὸς κάτι πὺ δὲν ἦταν πνευματικὸ, αὐτοσύνειδο γνωστικοβουλητικὸ.

Γι' αὐτὸ καὶ Ὅμηρος φυλάχτηκε ἀπὸ τὸν ἀμοραλισμὸ καὶ ἄφησε τὴν πραγματικότητα, τὴ Ζωὴ νὰ κυλίσῃ χωρὶς νόμους. . .

Μοῖρα καὶ ὑπαρξὴ ἀποτελοῦνται ἐξίσωση λογικὴ ὅπως καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ νοεῖν τοῦ Παρμενίδου.

Τὸ χειρότερο στάδιο τῆς μοῖρας μας εἶναι ὁ Θάνατος. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ὁ ὀλικὸς θάνατος εἶναι σημεῖο τῆς ζωῆς κατανατᾶ φυσικὴ ἀνάγκη, ἄσχετα ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό...

«Μοῖραν δ' οὐ τίνα φῆμι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν,
οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἔσελθόν, ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται».
(Ζ, 487—8)

Ἡ ζωὴ μας ἡ ἴδια εἶναι ἡ μοῖρα μας καὶ οἱ στιγμὲς της, οἱ περιορισμοί, οἱ τρόποι της, οἱ τυχαῖες καὶ πολυδιόριστες ἐκβάσεις της.

Πῶς μπορεῖ ἀλήθεια νὰ ὑπάρχη πεσσιμισμὸς σὲ μιὰ τόσο πλατεῖα σύλληψη τῶν προβλημάτων τοῦ εἶναι; Ποιὰ ἀνάγκη εἶναι ἐπεικέστερη ἀπὸ τὴν ὁμηρικὴ, πὺ δὲν κάνει καμμιά διάκριση.

«οὐ κακόν, οὐδὲ μὲν ἔσθλόν. . .»

ἀλλὰ ταυτίζεται μὲ τὸ ζῆν («...ἐπὴν τὰ πρῶτα γένηται») καὶ μόνο. Ὁ σκεπτικιστὴς ἴσως κατηγορήσῃ τὸ ζῆν αὐτὸ τοῦ Ὅμηρου σὰν τὸ πρῶτο κινοῦν τῆς μοῖρας του μὰ καὶ πάλι καὶ αὐτὸς θὰ τὸ καταδίκασε σὰν αἰτιολογικὸ καὶ ὄχι ἠθικὸ αὐτουργό.

Τὴν ἠθικὴ ἐξαίρεση τοῦ μοιραίου Ζῆν ὁ Ὅμηρος τὴν παρήγαγε ἀκόμα περισσότερο κάνοντας τὴν θετικὴ εὐτυχία. Τὸ ἀνένοχο πρῶτο κινοῦν Ζωῆ, σὰν ἕνα εἶδος μοῖρας ἀπὸ ὑπαρξὴ εἶναι γενικὰ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἕνα θετικὸ γεγονός πὺ τὸ ἐπιδιώκουν πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλη ἀξία πὺ ἐφευρίσκουν ἀτὸ ἀνάγκη ἢ ἠθικὴ σκοπιμότητα ἢ καὶ ἰδεαλιστικὴ ἀνάταση. Τὴν προτίμηση τοῦ ὑπαρχικοῦ γεγονότος κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀμφισβητήσῃ. Κι' οἱ στιγμὲς αὐτοῦ τοῦ

γεγονότος γιατί νά είναι κακές, ἀκόμα κι' αὐτὲς τοῦ θανάτου, ἀφοῦ τὶς δίνει τὸ καλὸ καὶ εὐτυχισμένο καλὸ Ζῆν;

Αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα τῆς μοίρας μας... ἡ οὐσία τῆς ὑπαρξῆς μας. Ἡθικὴ καὶ Αἰτία συγκεντρωμένες γύρω ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ ὑπάρχειν ἀποδεσμεύονται ἀπὸ τὴν ἔννοια κάθε ντεντερμινισμοῦ γιὰ νά γίνουν ἀπόλυτες ἀξίες τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ νά ἀφήσουν καὶ τὴ Ζωὴ ἐλεύθερη σὰν ἀξία καὶ μοῖρα τοῦ ἑαυτοῦ τους.

Ὁ ἡρωϊκὸς ἀγῶνας τόσον τῶν ἀνεινομιῶν πού μᾶς ταραίζουν ὅσο καὶ τῆς ζωῆς πού ταραζεται γιὰ τὶς ζῆ καὶ προσπαθεῖ νά τὶς λύση δικαιώνεται....

Ἦσυχτοι, μὲ τὴν ἐλευθερία τους ὠπλισμένοι οἱ ἄνθρωποι προχωροῦν νά βροῦν κάποια εὐτυχία μέσα στὶς χαρὲς ἀλλὰ καὶ τὶς λύπες τοῦ κόσμου πού βρῆκαν καὶ βρέθηκε καὶ θὰ ὑπάρχη λεύτερα.

«Δῆλον δ' ὡς καρτεροῦσι πολλὴν κακαπάθειαν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων γλιχόμενοι τοῦ ζῆν ὡς ἐνούσης τινὸς εὐημερία ἐν αὐτῷ καὶ γλυκύτητος φυσικῆς» (Πολιτικά, Ἀριστοτέλους, *Lib. III, C. IV*).

ΜΙΚΡΟ ΕΛΕΓΕΙΟ

Ἄπλωσα τὰ χέρια μου νά τὴν πιάσω,
νά τὴν δᾶ ἀπὸ κοντὰ
καθὼς κατηφόριζε γυμνὴ τὰ βράχια
μ' ἀναμένα μάγουλα στὰ μάτια μου.
Εἶπα νά φωνάξω τ' ὄνομά της,
μὰ ἡ φωνή μου κόπηκε
στὶς πρώτες συλλαβὲς ἀκόμα.

Ἔτσι χάθηκε
σὰν σύννεφο στὸν δρίζοντα,
σὰν ἀργοσάλεμα σταχυοῦ
πίσω ἀπὸ τὶς μυτερὲς πέτρες·
σιτὴ νύχτα, πού ἔφτανε ἄργα
μὲ δυὸ διπλωμένα φύλλα,
ἀκούμπησε μιὰ στιγμή,
ἔγειρε μιὰ στιγμή
κι' ἔσβησε γιὰ πάντα.

Γιάννης Κορίδης

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ ΕΝΟΣ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ

Πῶς νὰ μὴ νοσταλγήσουμε τὸ ἀστέρι τοῦ Αὐγούστου;

Ἔρχεται,

πίσω ἀπὸ ἀπίθανα σχήματα, ἀπὸ ἀναμνήσεις ὀδύνης.

Χαϊδεύει τὴν οὐρὰ ἐνὸς παγωνιοῦ

ἐκεῖ πού τελειώνουν τὰ ὄνειρα καὶ τὰ τελευταῖα τραγούδια.

Πῶς νὰ μὴ νοσταλγήσουμε τὸ ἀστέρι τοῦ Αὐγούστου;

Πλησιάζει μὲ τὰ βήματα μιᾶς μοναξιᾶς

πίσω ἀπὸ τὶς ἄγριες βατομουριές καὶ τὰ μαραμμένα χαμομήλια.

Πίσω ἀπὸ τὸ φτερούγισμα τῆς τρυγόνας

ἀπὸ τὴν ξεχασμένη ὑδρία καὶ τὰ ἴχνη τοῦ καλοκαιριοῦ.

II

Σ' ἓνα ἀνοιχτὸ παράθυρο

κυνηγοῦν τὸν ἥλιο, τὰ φορέματα τῶν παιδιῶν.

Ἐνα τριανταφυλλὶ καπέλο

κεντημένο γιὰ δυὸ ξανθὲς μποῦκλες κι' ἓνα χαμόγελο.

Ἐδῶ ξεγλυστροῦν οἱ ἴσκιοι.

Παίζουν ἀμέριμοι

ἀναπολῶντας τὴ μοναξιά τους.

Ἰχνογραφοῦν τὴν ὀδύνη τους

σὲ ἀλεπάλληλα γεωμετρικὰ σχήματα καὶ κοχύλια.

Στὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, ξεχασμένο ἓνα παιδικὸ καπέλο.

Παίζει τὸ φῶς κοντὰ σ' ἓνα λησμονημένο παράπονο,

σὲ μιὰ ἀγκαλιὰ ἀπὸ χρυσάφι καὶ θάλασσα.

Γιατὶ θαλασσόλυκε μισεῖς τὴ μπρατσιέρα σου

κι' ἤρθες ἐδῶ, νὰ τραγουδήσεις τὴν πίκρα σου;

Ὅμως, πέρα ἀπ' τὴν ἀγάπη, ὑπῆρχε ἡ μοναξιά σου.

Ἔρχόταν ἀπὸ πολὺ μακριά,

ταξιδεύοντας στὰ μικρὰ σου χέρια.

Παιγνίδιζε ἀνάμεσα στὰ λευκὰ δάκτυλα

πὺρ ἔτρεμαν στοὺς ἴσκιους πὺρ σὲ συντρόφευαν.

III

Πῶς νὰ μὴ νοσταλγήσουμε τὸ ἀστέρι τοῦ Αὐγούστου;
 Ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακριά,
 ταξιδεύει ἀθόρυβα σὲ μιὰ μοναξιά ἀφόρητη.
 Μὲ ἀνεπαίσητα, σεμνὰ βήματα,
 ψιθυρίζει στὸ ἄπειρο τὴν παρουσία του.

Πῶς νὰ μὴ νοσταλγήσουμε τὸ κορίτσι τῆς μοναξιάς;

Σιωπηλό,
 ρίχνει τὸ βλέμμα στοὺς ἀγίους τῶν ἐκκλησιῶν.
 Ἐκεῖ πού τὰ φωτοστέφανα
 κατάντησαν συνήθεια, στὰ μαλλιά τῶν ἀγγέλων.

Πῶς νὰ λησμονήσουμε τὴ μοναξιά ἑνὸς κοριτσιοῦ;

Ἔρχεται κάθε βράδι
 στὶς γωνιές τῶν μεγάλων δρόμων μὲ τὰ πολλὰ φῶτα.
 Μὲ τὸν ἦχο
 μιᾶς ξόπορτας πού κλείνει, γιὰ ν' ἀνοίξει μὲ τὴν αὐγή.

Πῶς νὰ λησμονήσουμε τὸ κορίτσι τῆς μοναξιάς;

Πίσω ἀπὸ τὴν ἐρημιὰ ἑνὸς κλαδιοῦ τριανταφυλιάς.
 Πίσω ἀπὸ ἓνα μικρό, ἀνεπαίσητο παραμῦθι,
 ξεχνιέται στὰ λευκὰ φορέματα τῶν ἀγίων.

Πῶς νὰ λησμονήσουμε τὸ παιγνίδι τῶν ἴσκιων;

Ἀναλλοίωτοι στὴ μορφὴ τους,
 ἀνεπανάληπτοι στὰ σχήματα τῆς θλίψης,
 συνθλίβονται σὲ ἱστορίες παράξενες καὶ σὲ σιωπηλὰ τοπία.

IV

Δὲν ἦλθε ταχυδρόμος οὔτε καὶ σήμερα.

Νὰ μᾶς ἔφερε δυὸ λέξεις, μονάχα δυὸ λέξεις
 μὲ τὸν ὠραῖο γραφικὸ χαρακτήρα.
 Σὲ μιὰ σελίδα λευκή, μὲ τὸ βιολετῖ χρῶμα
 γραμμένο τ' ὄνομά σου, μὲ κεφαλαῖα.

Δὲν ἦλθε ὁ ταχυδρόμος,

ὅμως γιατί δὲν ἦλθε;

Θὰ μποραῦσε νὰ μᾶς πῆ, μιὰ φράση εὐγενική;
 —«Οὔτε καὶ σήμερα, κύριε».

Οὔτε σήμερα, οὔτε χτές, οὔτε ποτέ!

Τὸ ποτέ, εἶναι τὸ αὖριο, τὸ αὖριο.

Τὶ εἶναι τὸ αὖριο, ἀγάπη;

Εἶναι ἓνα πρωῖνό, πού δὲν θὰ ξαναφανῆ.

Ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακριά,
τὸ εἶδαν καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι.
Κουρασμένο ἀπὸ τὴ νειότη του,
ζητᾷ νὰ τὰ πῆ ὄλα μαζί, μήπως ξεχάσῃ τίποτα.

Νὰ σοῦ τὰ πῆ ὄλα,
μικρὸ κορίτσι τῆς μοναξιᾶς.
Ὅσα μαντεύεις πὼς θὰ μπορούσε νὰ πῆ|ἓνας σκίουρος
παραμονεύοντας στὰ πράσινα φύλλα. . .

V

Μήπως εἶδατε ἓνα παιδικὸ καπέλο;

Ποιὸς τραγουδοῦσε χτὲς τὸ βράδι μὲ σπασμένη φωνή
καὶ νόμισα πὼς ἦταν ὁ γκιώνης;
δυσὸ ξανθὸς μπουκλὲς (τίποτα παραπάνω)
μπορῶ νὰ βάλω στὰ γονατὰ σου ἀγάπη.

Ἐκεῖ, στὴν μελαγχολικὴ ὑδρία,
θὰ καθήσω κοντὰ σου, στὸ λευκὸ σου πρόσωπο.
Ἐκεῖ, θὰ παίζουν σιωπηλοί, οἱ ἴσκιοι
σιωπηλοί, ὅπως πάντα.

Ὅπως ὄλοι οἱ πεθαμένοι.

VI

Τὰ βιβλία τῶν παιδιῶν, ἔχουν εἰκόνες μαγικὲς:

- Ποῦ εἶναι τὸ φῶς;
- Ποῦ εἶναι οἱ ἴσκιοι;
- Ποῦ εἶναι ἡ μοναξιᾶ;

Τὰ βιβλία τῶν παιδιῶν, ἔχουν μεγάλες ἀράδες:

- Τὸ κορίτσι μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά.
- Τὸ κορίτσι μὲ τὰ μάτια τοῦ νεροῦ.
- Ἄχι τὸ δικό μου κορίτσι,
ἀλλὰ ἓνα τυχαῖο κορίτσι τῆς μοναξιᾶς. . .

Πόσο, ἄργησε, ὁ ταχυδρόμος!

Εὐάγγελος Δικήτας

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

“Υστερα από τὴ διευθέτηση—τὴν ὀριστικὴν πιά—τοῦ προβλήματος τῆς στεγάζουσας τῆς Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης, εἶναι, νομίζουμε, ἀναγκαῖο ν’ ἀρχίσῃ ἡ ὀργάνωσή της, σὲ τρόπο ὥστε, νὰ μπορέσῃ, σὲ ὅσο τὸ δυνατό συντομότερο χρονικὸ διάστημα, ν’ ἀρχίσῃ τὴ λειτουργία της καὶ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἀγαθοποιῶν σκοποῦ της. “Ὅμως γι’ αὐτὸ χρειάζεται ἡ ἄμση ἐπὶνδρωσὴ της μὲ τὸ ἀναγκαῖο κι’ εἰδικευμένο προσωπικόν. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι, στὸν τομέα αὐτὸ, ἐγινε μιὰ καλὴ καὶ παρήγορη ἀρχή. Τὰ βιβλία—ὅσα τοῦλάχιστο βρίσκονται στὰ Γιάννινα—γιατὶ ἐπίκειται ὁ πλουτισμὸς της μὲ σοβαρότατες ἄλλες προσφορὰς—μεταφέρθησαν ὅλα στὸ κτίριον τῆς Βιβλιοθήκης, τ. Ἐθν. Τράπεζας. Τμῆμα τους ἐγκιβωτισμένα. Τὰ ἄλλα—ὅσα ἦταν ἐμπειπιστευμένα στὴ φύλαξιν τῆς Ζωσιμαίας Ἀκαδημίας—σὲ ἀκατάτακτους καὶ ἀνάκατους σωροῦ.

Ἀπὸ μῆνες τώρα, εἶχεν ἀνατεθῆ σὲ εἰδικευμένον ἐκπαιδευτικόν, ὁ διαχωρισμὸς καὶ ἡ κατάταξιν τῶν βιβλίων, καὶ ἡ σχετικὴ ἐργασία—τὸ λέμε πρὸς ἔπαινόν του—εἶχε, σύμφωνον μὲ τῆς ἐπιταγῆς τῆς Βιβλιοθηκονομίας—σημαντικὰ προχωρήσῃ μὲ τὴν ἐναρξιν ὅμως τῆς ἐκπαιδευτικῆς περιόδου, ἢ ἐπίπονος αὐτῆ. Θεμελιώδους ὅμως καὶ πρωταρχικοῦ χαρακτῆρα προσπάθεια, διακόπηκε, τοῦ ὀργανωτοῦ ἀνακληθέντος στὰ κύρια καθήκοντά του.

Ἡ συμπλήρωσιν μ’ ὅλα ταῦτα αὐτῆς τῆς ἐργασίας, πὸν προηγεῖται κάθε ἄλλης: δελτία, κατάλογοι, ράφια, διορισμὸς μονίμου πιά προσωπικοῦ, εἶναι ἀναγκαῖότατο νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ταχύτερον. Καὶ πρέπει νὰ βρεθῇ ὁ συνεχιστῆς της. Περιμένουμε κι’ ἄλλα, καὶ πολλὰ βιβλία. Καὶ μόνον ὅταν συντελεσθῇ ὁ διαχωρισμὸς, θὰ γίνῃ δυνατό νὰ συνταχθῶν τὰ—σὲ πολλὰς δεκάδας χιλιάδες προὑπολογιζόμενα—δελτία, οἱ ἀλφαβητικοὶ καὶ ἄλλοι κατάλογοι, ἢ τοποθέτησιν τῶν βιβλίων στὰ ράφια τους καὶ τὰ παρεπόμενα.

Τὸ πρόβλημα λοιπὸν εἶναι ὁξύ.

Δὲν γνωρίζουμε τὸν προσανατολισμὸν ἐν προκειμένῳ τῶν ἀρμοδίων. Πῶς θὰ ἀντικρυστοῦν ὅλες αὐτὲς οἱ ἐπείγουσιν ἀναγκαιότητες, ὥστε νὰ μὴ χρονίσῃ ἐπικίνδυνα ἡ λύσιν του; Τὸ κράτος πὸν μπορεῖ, μόνον, σταθερὰ κι’ ἀποφασιστικὰ νὰ βοηθήσῃ—εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι ἐπιθυμεῖ, ποθεῖ μᾶλλον νὰ παρασταθῇ σ’ ὅλες αὐτὲς τίς ἀνάγκας. Χρειάζεται ὅμως γι’ αὐτὸ μιὰ κάποιον—τυπικόν, πιστεύουμε, χαρακτῆρα—διευθέτησιν.

Δὲν ὑποδεικνύουμε λύσεις. Προτρέπουμε μόνον, γιὰ τὸ γενικόν της πόλης καλόν, νὰ κινήθωσιν οἱ ἀρμόδιοι παράγοντες, κατὰ τρόπον ἀποφασιστικόν καὶ ἐπείγοντα, γιὰ νὰ μὴ σταματήσῃ μιὰ προσπάθεια πὸν μὲ τόσες εὐοίωνας ἐλπίδες ἔχει ἀρχίσει νὰ συντελεῖται.

ΛΟΙΠΟΝ ΣΟΒΑΡΟΙ

Στὶς ἐφημερίδες, ἀναγράφεται ἡ πληροφορία, ἐπρόκειται νὰ κινηματογραφοποιηθῇ ὁ «χορὸς τῆς Ζαλόγκου» ἀπὸν ιδιωτὴ παραγωγὸν κινηματογραφικῶν ταινιῶν. Ὅσο κι’ ἂν αὐτὸ θὰ ἦταν εὐριστικῶς εὐπρόσδεκτον ἐστὶν Ἀμερικὴ ἢ σὲ μιὰ ἄλλαν... ἐκκινηματογραφισμένην χώραν, στὸν πο μας, αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὰ παιγνίδια εἶναι τοῦλάχιστο ἀνάρμοστες οἰκειότητες μὲ τὴν Ἰσραὴν Ἰστορίαν. Διότι, ἡ αἰσθητικὴ μορφή τῆς θυσίας τοῦ Ζαγγου εἶναι ἀπροσπέλαστικὸν ὅσο κι’ αὐτὴ ἡ αἰωνιότητα γιὰ τὸ πρῶτον τῶν κινηματογραφικῶν φακῶν, ἂν μάλιστα αὐτὸ ἐπιχειρεῖται χωρὶς καμμίαν ἐθνικὴν προσταίδουσαν καὶ δοκιμασμένην καλλιτεχνικὴν προορμασία ἀναπαραστάσεως τῶν ἐφικτῶν μερῶν τῆς ἱστορίας (σκηνογραφικὴ ἐρμηνεία). Θέλουμε νὰ πιστεύουμε πῶς τὸ ἀρμόδιον Ὑπουργεῖον (Προσδρῆσι Συβερνήσεως) ἔχει κάνει ἤδη ἀνάσχεσιν στὰ με-

γαλεπήβολα... ἱστορικὰ σχέδια τοῦ σχόντος τὴν πρωτοβουλίαν παραγωγῶν. Γιατὶ, στὶς περιοχὰς τῶν ἀδύτων τῆς ἱστορίας μας, ἡ εὐλάβεια τῆς σιωπηρῆς προσοσενσίσεως εἶναι προτιμώτερη, ὅταν τὰ ἐκφραστικὰ μέσα τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐπαρκοῦν γιὰ νὰ ὀνοματίσωσιν τὸ μεγαλεῖον τῶν ἡρώων. Ἄς εἴμαστε, λοιπὸν, σοβαροί!

*

ΕΘΝΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΙΣ

Ἡ ἐπιτυχία πὸν εἶχεν ἡ πρωτοβουλία τοῦ κ. Ε. Φαρμάκη γιὰ τὴν ἀνέγερσιν μνημείου στὸ Μπιζάνι, ἀποδεικνύει πῶς οἱ μεγάλες τομῆς ἐστὶν Ἐθνικὴ μας ἱστορία ὑπάρχουν πάντοτε καὶ ὡς παρὸν ἐστὶν ἡ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Πανελλήνιος Ἐρανος, πὸν διενεργήθηκε γι’ αὐτὸν τὸ σκοπόν, ἀπέφερε περὶ τὰ 2.000.000 δραχ., ποσὸν τὸ ὅποιον, κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδημόνων, εἶναι ἱκανὸν νὰ καλύψῃ τὴν δαπάνην πὸν θ’ ἀπαιτήσῃ ἢ ἐκτέλεσῃ τοῦ ἀντικειμενικοῦ

σκοπού. Έξαιροντας, έδω την έμπνευσι και την πίστη του κ. Ε. Φαρμάκη, έφιστάμεν παράλληλα και την προσοχή των πάρα πέρα άρμοδίων για τη σοβαρά κι' υπεύθυνο πλέον πορεία προς πραγμάτωσι της ιδέας. Διότι, ξεκινώντας από δυσάρεστους ψιθύρους σέ άλλες παρόμοιες περιπτώσεις (γενικά θεωρούμε απαραίτητο να υπομνήσωμε από τώρα την ανάγκη για μιá 'Ιερά φροντίδα. Ειδικότερα, θά είχαμε να υπογραμμίσουμε πώς είναι απαραίτητο, στο διαγωνισμό που θά έπακολουθήσει για την ανάδειξη καλλιτεχνικής προσφοράς να είναι από πάσης απόψεως αδιάβλητος. Το μνημείο που θά στηθῆ στο Μπιζάνι ζέχει πανελλήνιο ενδιαφέρον κι' είναι Έθνικῆς μορφῆς έπιταγή ή προσφορά των Έλλήνων για την άνεγερσί του.

*

ΚΕΝΗ ΠΑΡΕΝΘΕΣΙ

Χωρίς ν' ακολουθήσουμε κι' έμεις την δλιγωρία για την Πανελλήνια έκθεσι—ή όποία όως γνωστόν δεν έγινε φέτος—, ή Β. Πανηπειρωτική έκθεσι εικαστικών τεχνών δεν είχε συνέχεια. Δυστυχώς, ή οίκον. άνεπάρκεια για τέτοια χρήσιμα «άνοίγματα» δεν επέτρεψε στην «Ήπειρο. Έστία» να επαναλάβη κι' έφετος την περσινήν απόπειρα. Γι' αυτό, εκφράζοντας έδω την πικρία μας για την κενή παρένθεσι στο θεσμό που εγκαινιάστηκε με την Α. Παν. έκθεσι της «Η. Ε.», έπισημαίνομε από τώρα την ανάγκη να φροντίσουν ο Δήμος και τ' άλλα εκπολιτιστικά και πνευματικά κινήματα των Ίωαννίνων, ώστε να γίνη τουλάχιστον του χρόνου. Είναι καθήκον για τὰ Γιάννινα να μὴν χάνουν κατεκτημένο έδαφος. Γιατί, ιδίως—άλλα και γενικά—στις περιπτώσεις αυτές, το δύσκολο είναι να κατακτηθῆ και δημιουργηθῆ μιá κατάσταση, ένα πνευματικό ή κολλεκτικό επίτευγμα. Κι' είναι αλήθεια πώς, σέ άλλες επαρχιακές πόλεις (Δαμία, Σάνθη, Λάρισα κ.ά.), τόσα και τόσα γίνονται για την ενίσχυσι και για την προαγωγή τέτοιων κινήσεων. Η «Ήπειρωτική Έστία», προσφέρουσα ήδη μιá δημιουργημένη έγκυρη κατάσταση, θά είναι πάντοτε στην ύπηρεσία κάθε παρομοίας εκδηλώσεως. Υπολείπεται μονάχα να ενδιαφερθούν κι' οι άρμόδιοι εκείνοι παράγοντες, οι όποιοι έχουν και κάποια ειδικότερη ευθύνη για την υπόστασι των Ίωαννίνων στο Πανελλήνιο ενδιαφέρον.

***

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Πέτρος Σ. Σπανδωνίδης: Μορφές άγωνίας (μερικά όμόκεντρα δοκίμια). Θεσσαλονίκη, 1958.

«Σοφόν το σαφές» έλεγαν οι παλαιοί και ο Σπ. διατυπώνει τις απόψεις του, στους στοχασμούς, τις κρίσεις του και στο βιβλίο αυτό, όπως και στα προηγούμενα έργα, με πολλή σαφήνεια, που δείχνει μελέτη και γνώση των θεμάτων, που εξετάζει. Το

ύφος του καθαρά ακαδημαϊκό. Πουθενά δεν υπάρχει άφηρηματικός τόνος, πουθενά δεν ξεγλιστράει ο συγγραφέας σέ άνεκδοτολογικές ιστορίες, όπως συνηθίζουν κατά δημοσιογραφικό τρόπο πολλοί.

Το βιβλίο του κ. Σπ. από την πρώτη σελίδα έως το τέλος παρουσιάζεται ενδιαφέρον και για τα θέματα και για τον τρόπο με τον όποιον τα πραγματεύεται ο συγγραφέας. Είναι μελετητής μυθικών προσώπων ('Αγαμέμνονας) όπως τα παρουσιάζει ή τέχνη, προσώπων ιστορικών (Σωκράτης), όπως μās το φέρνει μπροστά μας ή λαοτεία των μαθητών τους και ή ιστορική παράδοση, προσώπων που άφιερώθηκαν στην τέχνη, στην θρησκεία και στο Θεό (Dante Φραγκίσκος της Ασσίζης) και τέλος ήρώων του πνεύματος όπως ο Νίτσε, ο Kierkegaard κ.λ.π. Για τούτο οι «μορφές άγωνίας» παρουσιάζουν φιλολογικό και φιλοσοφικό ενδιαφέρον.

Θά μπορούσε να διαφωνήση κανείς με τον κ. Σπ. σέ όρισμένα σημεία. Ο Οιδίπους π.χ. πάσχει γιατί γνώριζε τη γνώση ή έπειδή δεν γνώριζε, δεν είχε δηλ. το Απολλώνιο γνώθι σαυτόν» όχι με την πρακτική σημασία που του αποδίδουν, αλλά με όλο το πνευματικό βάθος του; «Άνθρωπε, μάθε ποιός είσαι» μήπως δεν είναι το άγωνιώδες έρώτημα της καθολικής έπιστήμης και φιλοσοφίας; Η Σφίγγα είναι σύμβολο θρησκευτικό, που φαίνεται ότι προϊστορικά είχε περάσει από την Ανατολή (ειδικότερα Αίγυπτο) και στην Ελλάδα και άργότερα χάθηκε πάλι από τη χώρα μας. Χωρίς μελέτη των θρησκευτικών, από τις όποιες προέχονται τα διάφορα θρησκευτικά σύμβολα, δεν είναι δυνατόν να εξακριβώσουμε σταθερά το πυρηνικό στοιχείο του μύθου. Έκτός αν όπως το βρούμε, είναι τροποποιημένο από την παράδοση ή από την τέχνη. Έπίσης για τον Αγαμέμνονα και για πολλά άλλα πρόσωπα. Αλλά δεν θά ήταν ελκρινής ούτε καλόπιστος ο κριτικός των «μορφών άγωνίας», αν δε άνεγνώριζε το φιλολογικό και φιλοσοφικό βάθος, με το όποιο έρμηνεύει ο συγγραφέας τις «μορφές» του.

Ίδιαίτερα σημειώνουμε το δοκίμιο για τον Νίτσε καθώς και τα άλλα για τους «ύπαρξιστές» που είναι διαφωτιστικά για το πνεύμα της εποχής μας και για τις καλλιτεχνικές τάσεις που επικρατούν στον κόσμο της τέχνης της Δυτικής Ευρώπης. Κάτι το συντριπτικό κυριαρχεί σήμερα στη Δυτική Ευρώπη, που μετατρέπει το πρόβλημα της ούσιας σέ πρόβλημα ύπαρξης και άρνούμενο την αντικειμενική γνώση παραδέχεται την άτομική πίστη. Γι' αυτό κυριαρχεί; Η καλύτερα τι πρόκειται να κυριαρχήσει; Ο συγγραφέας δόν μās το λέει. Δέ, ήταν σκοπός του βιβλίου. Αλλά μήπως δεν είναι μέρος της έρμηνείας και ή αξιολογική τοποθέτηση ενός έργου ή ενός προσώπου, ή μιās φιλοσοφικής ιδέας μέσα στα πλαίσια του πραγματικού ή υπερβατικού, του λογικού ή του παράλογου;

Τ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

***

Θ. Κωστόπουλος: «Το φονικό του Κε βερνήτη» (δράμα μονόπρακτο σέ δυό εικόνες), Ναύπλιο 1957.

Παρά την απόπειρα για ώριμανσι, τὸ θέατρο τοῦτο τοῦ κ. Κωστούρου δὲν ἔφτασε νὰ κατακτηθῆ τὴν προθεσί του. Χωρὶς νὰ ξεχνᾶμε τὴν ἀδαμασθὴ δύναμη ποῦ ἔχει ὁ σκηνικὸς λόγος, ἡ ἐπιτυχία εἶναι—ἂν καὶ δύσκολα—ἐφικτὴ ὅπου ὁ παρῶν κατακτημένους πνευματικὲς μεταστοιχειώσεις. Καὶ τὸ «Φονικὸ τοῦ Κυβερνήτη» ὄχι γιὰ τὴν θά στήνωνται καλύτερα στὴ σκηνὴ δευτέρας κατηγορίας—ὅπως θέλησε νὰ πῆ κάποιος ἄλλος στὴν Ἀθήνα,—ἔχει τὶς αὐτόχθονες ἀδυναμίες του. Ὁ μῦθος παίρνεται ἀπ' τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια, ἄλλα παραμένει σὰν ὕλη, κάπως δύσκαμπτος στὴ μετάπλασι. Καὶ δίνεται στὴ σκηνηνικὴ διδασκαλία, μέσ' ἀπὸ μίαν ὀμιχλώδη θεατρικὴ ἀφήγησι, ἡ ὁποία διαγραφεται ὅμως χωρὶς τὴ ρωμαλέα ἐκείνη παρουσία, ὅπου ἡ δραματικὴ φυσιογνωμία ἐνὸς ἔργου δικαιώνεται αἰσθητικὰ. Στὸ «Φονικὸ τοῦ Κυβερνήτη» ἡ τεχνικὴ συγκρότησι λόγω τῆς περιορισμένης κατανομῆς δρασεως, ἀποκλείει—ἔστω καὶ μονόπλευρα—τὴν ἄρτια ἐξελίξι στὴν ἀνάπτυξι. Καὶ γιὰ νὰ κατορθωθῆ ὁ κ. Κωστούρος νὰ οικονομίσῃ κάποιαν ἐπίπεδα στὸ μῦθο, φορτώνει τὰ διαλογικὰ ἐπεισόδια μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα μιᾶς ντόπιας ἠθογραφίας. Ἀλλὰ καθὼς στὸ ἔργο παρεισάγονται τὸ ὕφος καὶ τὰ τονικά σχήματα λόγου ἀπὸν ξενότροπο χαρακτῆρα ἐρμηνεύει, ἡ προσπαθειὰ τοῦ ξεφεύγει ἀπ' τὴν σκηνηνικὴ τῆς ὁμοιογένεια.—«Ἐγὼ θὰ σὰς δεῖξω κάλπικοι γιοιοὶ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς λάσπης.» (λόγια τοῦ Κυματογεννητοῦ). Καὶ τὸ δράμα εἰσιὶ ὑποβιβάζεται σ' ἓνα πιδὸ πολὺ λεκτικὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ γλῶσσα τοῦ συγγραφέως παρ' ὅλο ποῦ ἀπαγγελεῖται ἀνετα, δὲν εἶναι ἀπληλαγμένη καὶ ἀπ' τὴν παρουσία ἐνὸς στομφικοῦ μόχθου, πρᾶγμα ποῦ τῆς δίνει, κάποια χροιά ἐφηβικῆς παραλλαγῆς. Ἐδῶ μάλιστα σχηματίζεται κ' ἓνα δόγμα ὕφους, στὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖται ὄχι ἄστοχα ἡ τεχνικὴ πειθαρχία τῆς φραστικῆς καταγωγῆς. Κι' ἔτσι ἀκόμα τὸ «Φονικὸ τοῦ Κυβερνήτη» διαθέτει μίαν ἀξιοπρόσεκτὴ θεατρικὴ ἀντίληψιν σκηνηνικῆς πορείας κ' ἔχει τὴν ἀρετὴ τῆς σωστῆς ἐπισημάνσεως στὶς σκηνογραφικὰς ἀφορμὰς του. Ἐξ ἄλλου, ἐξεταζομένη ἡ προσπάθεια τούτῃ ἔξω ἀπ' τὰ πλαίσια τῶν μηνυμάτων στὴν ἐποχὴ μας διατηρεῖ τὴν ἀκεραιότητα τῆς προσφορᾶς τῆς. Κι' ὅσο γιὰ τὴ δυνατότητα μιᾶς σκηνηνικῆς ἐκμεταλλεύσεως, αὐτὸ, κατὰ τὴ γνώμη μας, εἶναι ζήτημα πιδὸ πολὺ εἰδικοῦ ἀκροατηρίου. Παντως, τὸ «Φονικὸ τοῦ Κυβερνήτη» τοῦ κ. Θ. Κωστούρου, ὡς πρόθεσι θεατρικῆς διδασχῆς, ἔχει καὶ ἀξιόλογα προσόντα.

*

Μορφία Περ. Ράλλη. «Ἐνας κοῦκος σωπαίνει τὴ νύχτα». (Νουβέλλα) Ἀθῆνα 1957 «Φέγγει στὴν Κύπρον» (Ταξιδιωτικὸ Χρονικὸ), Ἀθῆνα, 1951.

Μεγαλεπήβολη κ' ἐδῶ καθὼς καὶ στὰ ταξιδιωτικὰ τῆς βιβλία ἡ Μ. Ράλλη ἐπιχειρεῖ εὐκόλως μίαν ἀπροσχημάτιστη ψυχογραφία, στηριγμένη στὸν ἀτομικὸ χῶρον τοῦ ὑποστρώματος τῆς ἐποχῆς μας. Καὶ κατορθώνει στὶς κυριώτερες φάσεις τῆς αἰσθητικῆς προβολῆς τοῦ ὑποσυνειδη-

του παράγοντος, νὰ ὀργανώσῃ ἀξιόλογα τὴ σύνθεσι τῆς νουβέλλας τούτης. Ἔτσι στὴν ἐννοιολογικὴ σπονδύλωσι τῆς παρεμβολῆς τῶν συρραλιστικῶν εἰκόνων τῆς, καταχωνιασμένης ζωῆς ὁ ἄνθρωπος γυμνώνεται καθ' ἑαυτὸν γιὰ νὰ ζήσῃ ἔξω ἀπ' τὶς συμβατικότητες ποῦ καθορίζουν τὶς διαστάσεις του. Καὶ πάσχη ἀπὸν ὀδυνηρὸ ἀπολογισμὸ, ἐνῶ δὲν ἀπομένει γι' αὐτὸν τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ νοσταλγία καὶ τ' ἀνεφικτα ὄνειρα. Εἶναι κάποιος ὀλοκληρωμένος ἀναντίρρητα μονόλογος ἀποκομμένος στὴ σιωπηλὴ σκιά μιᾶς ἀγνιστικῆς μοναξιάς. Κι' ἐκεῖ ποῦ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἐξωτερικὴ παρουσία, ἡ συγγραφεὺς κατορθώνει μὲ σκηρὴ ὁμολογία νὰ δώσῃ τὸ πρόβλημα τῆς τραγωδίας ποῦ ἔχουν πάντα μαζί τους οἱ ἄνθρωποι, ὅταν γίνονται αὐτόμολοι τῆς δύναμης τῆς πρωτοκύταρης ζωῆς των. Στὶς ἀπρόοπτες περιστάσεις, ἐπιτυγχάνεται—μὲ βαθὺ μόχθο—καὶ μιὰ ἐλαφρὰ ἀνάθεσι τῆς μορφῆς μέχρι τὸν ἔλεγχον τῆς νοκρατικῆς ὑπακοῆς. Κι' ἔτσι παραμένοντες ἀπειρακτῆ στὸ εἶδος τῆς ἡ νουβέλλα, χάνει τὴν ἀπόλυτη πρωτοβουλία, ἡ ὁποία ἐκπορεύεται ἀρχικὰ ἀπ' τὴν πρόθεσι τῆς συγγραφῆς. Ἀδυναμία καὶ ὑπολογισμὸς μαζί ἐμποδίζουν τὴν ἀκρατὴ δικαίωσι τοῦ κλειστοῦ χῶρου, πρᾶγμα ὄχι ἀλυτῆρο ἔστω κ' ἀπὸν δυσπρόσιτο πείραγμα. Τα ἐκφραστικὰ προσόντα τῆς Μ. Ράλλη εἶναι ὄντως ἀναμφισβήτητης ἀξίας παρ' ὅλο ποῦ σὲ πολλές περιπτώσεις, δὲν ἔχουν ἀπαλλαγὴ ὀλότελα κ' ἀπὸ μίαν ἀστικὴ ὑπερβολή. Καὶ τὸ ὕφος τῆς συγγραφῆς στὴ νουβέλλα. «Ἐνας κοῦκος σωπαίνει στὴ νύχτα» κρατεῖ προοπτικὴ γοητεία παθαίνοντας ποῦ καὶ ποῦ μερικὲς καθιζήσεις ὀξείας ὑποτονίας ἐκεῖ ὅπου τὸ ἄγχος τῆς λεπτομέρειας κ' ἡ ἐξάντλησι δημιουργοῦν καὶ ρήγματα στὴν ἔξω τερικότητα τῆς ἐξελίξεως τοῦ μῦθου. Κι' αὐτὲς οἱ δυσαρεστες ἐπισημάνσεις δὲν λείπουν ἰδίως στὶς μειωπτώσεις—καθ' ὅλη σχεδὸν τὴν πορεία τῆς ψυχοβιογραφίας ἐδῶ. Ἐπίσης καὶ τὰ σημεῖα τῆς ἐνορχηστρώσεως τῶν ἀντικειμένων καθὼς καὶ στὶς ποιητικὲς χειρονομίες μιᾶς αὐθαιρεσίας μάλλον, ἀδυνατίζει πολὺ κ' ἡ τρομογενῆς—κατὰ τ' ἄλλα—ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου.

Στὸ βιβλίον τῆς «Φέγγει στὴν Κύπρον», ἡ συγγραφεὺς ἐμφανίζεται ἀκόμη πιδὸ ρωμαλέα. Κατορθώνει νὰ ἡχογραφῆ κυριολεκτικὰ τὸν ζῆλοντα παλμὸ τῆς ἀγωνιζόμενης Κύπρου γιὰ νὰ τὸν ἀποδώσῃ μὲ ὅλη τὴ γοητευτικὴ ἔντασι μιᾶς αἱματηρῆς ἀλήθειας. Ξεχωρίζει, τὸ χρονικὸ τοῦτο, ἀπ' τὰ ὀδοιπορικὰ τῆς κ. Μ. Ράλλη. Κι' εἶναι προσφορὰ ἐθνικῆς συγκινήσεως, ἡ ὁποία ἀναπνέει στὴν ἀτμόσφαιρα μιᾶς πνευματικῆς ἀποτιμῆσεως τῶν μεγάλων ἰδανικῶν. Κι' ὀλόκληρο τὸ κείμενον διασχίζεται ἀπ' τὴν πορεία πρὸς τὴ θυσία γιὰ τὴν ἀνάστασι ἐνὸς λαοῦ ποῦ παίρνει καθολικὴ ἀποψη στὴ ζωὴ. Ἀναντίρρητα ἡ κ. Μαρία Π. Ράλλη ἔχει καὶ ἱκανότητα καὶ δεξιότητα εὐαισθησία. Μοναχὰ καὶ στὸ βιβλίον τῆς τοῦτο καθὼς καὶ στ' ἄλλα—ἰδιαίτερα ὅπου ὁ μολόγος εἶναι ἀκρατος σχεδόν—πέφτει στὶς φράσεις καὶ ξεκαρφώνεται κάπως ἡ φραστικὴ τῆς διάρθρωσι. Κι' αὐτὸ γυμνώνει τόσο πολὺ ἀπ' τὴν ποιητικὴ μάλλον ὑποβολή, ἡ ὁποία κυριαρ

χει στις έννοιες και στις αποπνευματοποιημένες αναπλάσεις της συγγραφέως πριν ή μετά. Παράδειγμα: «... Ένας ανήλικος ταξίαρχος απ' την αρχαγγελική στρατιά της ΕΟΚΑ κείται μπροστά μουτα στη σκόνη, με χυλιοτρυπημένες τις ξανθές του φτερούγες, με μαζεμένη τη σημαία κουβράκι στα λαβωμένα του σωθικά.....» «Αμ δέ πού είναι άψιμαχίαι ... άμ δέ πού οί άγγλικές άπόλειες...» Κατά τη γνώμη μας, οί πρόχειρες έκφράσεις, όσο κι' άν δέν βαρύνονται απ' την πειθαρχία ενός μόχθου, άδυνατούν ώστόσο νά κρατήσουν την αισθητική συνοχή, όταν στο κείμενο υπερισχύει ό έξημερωμένος λόγος. Μάλλον άδυναμία χωρίς άπαισιοδοξία.. Έτσι, ή εισφορά της συγγραφέως αύτης στη σημερινή λογοτεχνία μας είναι άξιοσήμάντη, τόσο στην ποιότητα όσο και στην ποσότητα.

(Και στα δύο βιβλία, ή εικονογράφηση, στα έξάφυλλα καθώς και τά σχέδια στα κείμενα, είναι του ζωγράφου Γ. Βαβλάμου).

*

Γιάννη Νεγροπόντη: «Πρόσωπα και χώρος» (ποιήματα), Αθήνα, 1958.

Σχηματισμένος στην ποίηση και στη βιοθεωρία, ό κ. Νεγροπόντης, έμφανίζεται άναμφισβήτητα άξιοπδόσεκτος. Βαθύς σαρκαστής, σπινθηροβόλος και ταχύτατος, ευαίσθητος άκόμα και στη λογική πειθαρχία των σχημάτων, άνοίγει τη ζωή στην άληθινή της μορφή. Τά θέματα είναι διαλεγμένα—κατά σημασι—απ' την αισθησι της πραγματικότητας και σταματημένα μάλλον άναπλαστικά στην άπροσδόκητη παρουσία τους. Ό κ. Νεγροπόντης ξεφεύγει από τις συνηθισμένες κατευθύνσεις για νά φτάση άμεσα στον άνθρωπο της κοινωνίας. Κι' έχει την έμβρύθεια ενός ζωγράφου. Έξοικονομεί την ποίηση, την έξβιάζει μάλλον άπρόοπτα, μέσα στα λογικά πλαίσια της ζωής. Έτσι, ή συγκίνηση ύποβάλλεται άθόρυβη, έξημερωμένη, άνάμεσα από διανοητικές εικόνες δράσεως. Κι' είναι, τά ποιήματα τούτα, ένα «στακτοποιημένο» πνευματικό προϊόν, περισσότερο. Βέβαια έν προκειμένο, υπάρχουν βασικές αντίρρήσεις ως προς τό άζημίωτον ή όχι του ποιητού. Γιατί, έτσι πυκνώνεται ή πεζολογική διάθεση. Κι' δέν είναι λίγες οί περιπτώσεις, όπου ό κ. Νεγροπόντης κατορθώνει νά περισώσει την ποίησι του μόνον χάρι στην πνευματική εύελιξία και συνομολόγησι για άά «κοινά τοίς πάσιν» περί της ζωής. Στο σημείο αυτό, μι' θεσι Μαγιακόφσκι κι' ένα ύφος Καφάφη κυριαρχούν στην έκφρασι του ποιητή.

«... πώς πέρασαν τά χρόνια, ...,
πότε ήταν πού ή ίδια αύτή μ' ένα φλόγχο

Θεία άργότερα, και όπου νάναι
—φέτος τά κρύα μ' άρχισαν να ρίξουν...
Δέν κατάλαβαν ποτέ γιατί ζούσαν
(γιατί όλα τ' άλλα, όπως και νά

είναι δικαιολογίες για πάρα πολύ λίγους).

· Αφέθηκε στο θάνατο

μέ την έξαίσια κείνη άξιοπρέπεια
ώραίον έφήβων. . . .».

Ό κ. Νεγροπόντης, πνευματικός και βαθεΐα καλλιεργημένος καθ' έαυτόν, έτσι, φτάνει στη δικαίωσι για τις άτομικές του έπιτεύξεις. Άλλά, νομίζομε, πώς για νά προεκταθή σύμφωνά στα προσόντα και στον φραστικό έξοπλισμό που διαθέτει, ίσως θά πρέπει νά ύπάρξη πιό μεγαλεπήβολος, έστω και στα ίδια μοτίβα. Σημειώνομε ξεχωριστά την ύπόσχεσι της παρουσίας αύτης, διευκρινίζοντας άκόμα πώς, τά ποιήματα του κ. Νεγροπόντη, είναι τεχνικώς άριτωμένα, χωρίς ουσιώδεις τονικές παραφωνίες.

*

Νίκο Παππά: «Τό ήμερολόγιο ενός βαρβάρου» (ποιήματα), Αθήνα, 1957.

Ό κ. Ν. Παππάς, έχοντας μι' άδοκλήρωμένη προσφορά στα Νεοελληνικά Γράμματα, μέτην παραπάνω συλλογή, καλύπτει έναν άρτιό χώρο ποιητικής, θεωρήσεως κι' επί των πραγμάτων της εποχής μας. Στο σύνολό τους—μάλλον—τό «ήμερολόγιο ενός βαρβάρου» είναι ποιήματα, στα όποια κυριαρχεί ή άντιπολεμική θεματογραφία, ή όποια και συνιστά έν προκειμένο την άφορμή τους. Μιά όματαξία των δυνατών παλμών για την ειρήνη, για την άναίμακτη εύτυχία—όσο γίνεται—των ανθρώπων στη γη, πασχίζει στο μήνυμα που φέρνει έντός της ή ποίησι του κ. Παππά. Κι' είναι, μέσα στους γόους του άγχους και στην άπέραντη θρηνωδία της έστερημένης εποχής μας, μι' ξεχωριστή φωνή, δικαιωμένη απ' όλους και παντού, ό ποιητής αύτός. Χτυπάει, έστω και μ' έναν κίνδυνο παρεξηγήσεως—την ευαίσθητη σιωπή της ήτας, όπου κλείνονται για νά μονάσουν παθητικά οί ψυχές. Μεγαλεπήβολος έδω, ό κ. Νικ. Παππάς, έπιχειρεί νά δώση με τη φωνή του ό λόκληρο τόν ταραγμένο κόσμο, κάνοντας την πρόσφατη δεκαπενταετία μι' ποιητική σύνθεσι. Και δέν στέκεται παρά στο άποτέλεσμα. Φτάνει άκόμα και σ' ένα είδος «χειρονακτικής» πληθωρικής κι' άκαταπόνητης ποιήσεως. Προκειμένου νά έκφράση ενεργότερα τό πάθος για την πνευματοποίηση των άπνοων και ρών. Και πιστεύει άτράνταχτα στον πόνο και στη θυσία, μέ όλον έκείνον τον υπερευαίσθητο λυρισμό που διαποτίζει απ' την αρχή ως τό τέλος σχεδόν την ποίησι του. Όλοϋθε διαχύνεται και πάλλεται ή άγάπη για τον άνθρωπο κι' ένας όξύτατος πόνος για τη ζωή του. Και παρ' όλο που τά ποιήματα του κ. Παππά, έχουν τη στεγνότητα της καταγωγής άπόναν ρεαλισμό στην επικαιρότητα, έν τούτοις δονούνται από βαθύτατη συγκίνηση και θυμίζουν άνώδυνα μι' άν έκλεκτική έπιβίωση της ρομαντικής διαθέσεως. Έτσι, στο «ήμερολόγιο ενός βαρβάρου», ό κοσμοπολιτικός χαρακτήρας του Παππά είναι ντυμένος τον έλληνικό ούρανό και στήνεται στη γοητεία των δικών μας σκηναίων. Γιατί ό ποιητής, συνεπής στις καταβολές των άρχέτυπων βιωμάτων του, παραμένει πάντα τρυφερά ειλικρινής στον τόνο της θεσσαλικής πατρίδας. Κι' όταν χειρονομεί άνάμεσα στους Κινέζους ή στους

Μαύρους συνανθρώπους του. Και με αυτή (τή δική του) γλώσσα όμιλει για να τον καταλάβουν όλοι.

...νύχτα από γαλήνη άράγιστη
έπεσε στα χωράφια σαν πλυιά φτερούγα...

... παίρνω την ίδια την άνοιξη,
[τά κλάματα του κόσμου,
και στολίζω την ήσυχία μου...
... κι' αντί σ' αυτούς την καλησπέρα μου

[άφησα
στα δέντρα, στους ζητιάνους και στο
[πρώτο άστέρι...
... ώ, κύριε Πώλ Βαλερύ, οί χρυσές

[ρίμες σας
λησμόνησαν ποιά χρόνια γεννήθηκαν
κι' έμειναν τρυφερά καρφιά μπηγμένα
[μέσα στο τίποτα...
... να μη σās τραγουδήση νέγρικα

[ό Ρόμπσον,
γιατί έχε μιá φωνή που κλαίνε μέσα
[οί λαοί...
... καλύτερα ξαπλώστε στη γενική

[γραμματεία σας...
... κι' άφίστε τη ζωή έξω άπ' την πόρτα
[των ματιών σας
κρεμασμένη άπ' το πρώτο διπλωματικό σας
[όνειρο...]

Σε όλ' αυτά, όμως, υπάρχουν κι' οί αντί-
στες αισθητικές άπόψεις, οί όποιες δέν είναι
λόγελα κι' έξ ύποκειμένου. Ο κ. Παππās κα-
ργεί την αισθητική άπαίτησι της μορφής,
αρ' όλο που κι' ό ίδιος είναι άρχετá συντηρη-
ηκός στην άφαίρεση των συμβόλων. Έπισης,
ην ίδιαν άντινομία παραδέχεται και στην έκφρα-
σική λειτουργία των στίχων του, άπ' τους όποι-
ους, σε πάρα πολλές περιπτώσεις, δέν λείπουν
πεζολογικά ή κι' άκόμα κάποια άντιποιητι-
κά στοιχεία, ένω, στην έννοιολογική άγωγή κα-
ώς και στη συγκρότησι των εικόνων, άναδει-
κνύεται σε πρώτη κλάσι. Μαζί με αυτά, θά ει-
κόνα παρατηρήσει κανείς και τη «θέσι» των θε-
μάτων στα ποιήματα τουτα: Παρεξηγούνται άπό
τά διάθεση κηρύγματος, πράγμα που δημιουρ-
γει άντιρήσεις στην αισθητική άξιολόγησι κι'
είναι γεμάτα άπό άκρατο άνθρωπισμό εύαγ-
λικής εύλογίας. Η άτομική έμπειρία της ζω-
ς, όταν άσκη κάποια έξουσία στις εύλαβικές
κατάσεις μας, δέν είναι πάντοτε άδιάβλητη έ-
τυχία. Γι' αυτό, στεκόμαστε ιδιαίτερα στο ση-
μείο τουτο της μορφής της ποιήσεως του κ.
Παππā, άφιέρωση στην άγωνία των ήμερών
15.

*

Για νώ λ η Γ ι α λ ο υ ρ ά κ η: «Καίρο» (τα-
ξιδιωτικό χρονικό), Άλεξάνδρεια, 1951.

Υστερ' άπ' το «Παρίσι» (έκδοσι 1956), ό
Γιαλουράκης ολοκληρώνεται στο βιβλίο του-
τός πρότυπο ταξιδιωτικό πεζογράφημα κλά-
μας. Το «Καίρο», στην ύποκειμενικήν ύπερνευ-
μια του συγγραφέως γίνεται μιá ποιητική με-
σίωσι σ' ένα βαθύ κλίμα ώριμης ύποβολής.

Μετρημένος αισθητικά, ό κ. Γιαλουράκης, κα-
τωρθώνει να χειραφετη έδω το παρελθόν στην
παρουσία της ένεστώσεως ζωής. Και στέκεται ά-
νάμεσα στους σιωπηλούς όγκους της πηχτής ά-
τμόσφαιρας μεταξύ θρύλου κι' έρμηνείας ήθε-
λημένης έγκαταλείψεως στο χρόνο. Έτσι, δημι-
ουργεί την άισθησι στα κείμενα, για να κινη-
θῆ κατόπιν στα ιστορικά διαγράμματα της ρέμ-
βης ένός; όδοιπόρου περισσότερο στοχαστικού
παρά βιαστικού. Κι' αυτή ή πορεία προς τη ζωή
των έρεισιών, γίνεται στην ήσυχη ώρα της έ-
νοράσεως και στη σκοτεινή άσφάλεια ένός πει-
σιθινατίου τέλους. Διαποτίζεται όλόκληρο το
έργο του κ. Γιαλουράκη άπ' τη μόνιμη ύγρη
παρουσία της γοητείας μπροστά στη ματαιότη-
τα. Ο χαρακτήρας του όδοιπορικού χαρακώνεται
άπ' τις βαθιές τομές στο παρελθόν της Αιγύ-
πτου. Και ό διάλογος της τρεχούσης ζωής εκεί
δέν είναι παρά τα σκηνικά για την άνάδειξί του.
Κάτι πολύ πιο ένδιαφέρον άπ' την ταξιδιωτι-
κή μας πεζογραφία είναι έδω ό κ. Γιαλουρά-
κης. Μιá ιδιόρρυθμη ποιητική διάθεση που συν-
τίθεται βιωμένη στις όφορμήσεις της. Καθαρός
λόγος, χωρίς έκφραστική στυγνότητα, διαρρέει ά-
θόρυβα τις έντυπώσεις. Και μένει πιο πολύ ό ποι-
ητής κι' όχι το ένδιαφέρον για το άντικείμενο.
Τά γλωσσικά προτερήματα, ή πλαστική δύναμη
του ύφους και οί ενεργητικές εικόνες, καθώς δι-
νονται—σχεδόν έξ ολοκλήρου—στα θρησκευτικά
μνημεία του «Καίρου», καταξιώνουν το έργο. Ά-
κόμα, ό συγγραφέυς, μετακινείται με πολλή γνώση
και ξερει καλά την ιδιομορφία του θέματος που
πραγματεύεται. Τίποτε δέν άπωθει κι' οί φρά-
σεις έσωτερικής άγωγής στην αισθητική διάρρω-
σι των διηγήσεων είναι άριστοτεχνικές. Μονάχα
σε κάμποσες «καμπές» μονολόγου, ό κ. Γιαλου-
ράκης παθαίνεται άπόδαν άναχρονισμό ρωμαν-
τικής ήθογραφίας, αλλά όχι όδυνηρό και μετά-
βιας. Κι' αν δέν ήταν ιδιόρρυθμος, ή κατ' ά-
ποκλειστικότητα άνάλωσι του στον ίσκιό των μο-
ναστηριών και των τεκέδων, θά βάραινε ίσως
στο έργο του.

*

Τ ά κ η Ά θ ή λ η: «Δέκα έντολές» (ποιή-
ματα), Άθήνα, 1958.

Χειροφετημένη εδαιοθηζία για τον άνθρωπο
συγκεντρώνει, στα ποιήματά του, ό κ. Άνθήςης.
Κι' είναι ώμá ειλικρινής στον έαυτό του, πράγμα
που του δίνει μιá ξεχωριστή όντότητα πνευματικής
αυτονομίας. «Οί Δέκα έντολές» συνίστανται άπό μι-
αν άφορμή κι' έκφράζονται άδίστακτα σε θώδε-
κα κομμάτια, άρτυμένης αισθητικής στη συνο-
χή μεταξύ τους. Το θέμα, σταματημένο στον άν-
θρωπο, άναπτύσσεται μάλλον στο χώρο της προσω-
πικής θεωρήσεως. Γι' αυτό και, σε όλα σχεδόν
τά ποιήματα έδω του κ. Άνθήςης, κυριαρχεί μιá
ύπεύθυνη πνευματική παρουσία. Άναμιόβητητα ό
ποιητής διαθέτει μιάν άκονισμένη πείρα στην έκ-
φρασι κι' έχει πειθαρχημένο πλαστικό το ύλικό
του. Έτσι, ύστερ' άπό κάποια βαθείά διαφορο-
ποίησι στην άνάρετη πρόθεσι της ζωής, ό κ. Γ.
Άνθήςης κατορθώνει να ολκοδομήση κάτω άπ'
την άπογοήτευσι των καιρών μας κάποια έξαγια

σμένα βιώματα από μιάν ανθρώπινη, έγκαρτέρησι άσκητικής μορφής. Κι' είναι προσωπικός σχεδόν όσο κι' ή άτομική όμολογία. Άλλά πάρα κρατημένοι στην αισιοδοξία, όπου οδηγεί τελικά ή πίστι για τή δικαίωση. Κι' αυτό χωρίς κανέναν έγκεφαλικό μόχθο, παρ' όλη τήν κλειστή προοπτική τής εποχής στην όποία πνέει τό άδυ σώπητο άγχος:

«... καταραμίνε. . .

θά χαθείς,

κίτρινη σκόνη στους αναμένους όρίζοντες...

...φλεγόμαστε άδελφέ

άπ' τίς φλόγες

τών καταραμένων σου πόθων.

... μιá ιδέα γαλήνης

στά φύλλα του μικρού μας περιβολιού.

... Δίγη γαλήνη

υτά ματωμένα φύλλα τής ζωής μας...

Μονάχα ή συλλογή δέν είναι άπαλλαγμένη από μιάν ανακολουθία στην όργάνωσι τής ποιητικής διαθέσεως. Έχει πολύ μή άπαραίτητο φορτίο πεζολογικής ύψης, ιδίως στη μορφή δόκιμων—άλλοιως—λέξεων. Έπίσης, συχνότατα, ό στίχος ύφίσταται και κάποιες άδικαιολόγητες τομές έτσι πού κόβεται ή ένότητα τής εικαστικής δυνάμεως. Στά σημεία τούτα παρατηρούνται ακόμα τά ίχνη μιās έπιδεξιότητας, προφανές προσόν του κ. Άθήλη.

(Τό έξώφυλλο και τά σχέδια του βιβλίου είναι του ζωγράφου κ. Κ. Κορναράκη).

*

Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α: «Γιαννιώτικα λαογραφικά μελετήματα» (Στιχοπλάκια—Μπαντιδοικαί Καραμπέρηδες—Άπόκρηες—Κόσσα και Βληώρα), Γιάννινα 1958.

Μοναδική—δύναται νά χαρακτηρισθή—ή ιστοριολαογραφική κι' ένταυτή λογοτεχνική πνευματική προσφορά του κ. Δημ. Στ. Σαλαμάγκα. Τόσο στη βιβλιογραφία, όσο και στη γραμματολογία των νεωτέρων μας χρόνων, ή ώριμη και ιδιόρυθμη πνευματική αυτή έργασία του Γιαννιώτη συγγραφέως—πολλοί τον ώνόμασαν «Καμπούρογλου των Ίωαννίνων», αλλά, όπωσδήποτε, ό κ. Σαλαμάγκας είναι κάτι παραπάνω για τά Γιάννινα—ήδη έχει πάρει τή θέση της και δέν του άπομένουν έδώ περιθώρια ιεραρχήσεως ει μή μονάχα μιá σχηματική παρουσίασι αναφοράς της. Η παραπάνω έκδοσι, ένα ένδιάμεσο, στα πολλά βιβλία του κ. Σαλαμάγκα, (άνάτυπο τής «Ήπειρ. Έστίας» τόμ. ΣΤ' και Ζ'), συγκεντρώνει κυρίως τά ιστορικά και λαογραφικά στοιχεία άπ' τήν άθθεντική φυσιογνωμία τής ζωής στα θρυλικά Γιάννινα. Ξεκινώντας, ό συγγραφέας, άπ' τίς πρώτες σχηματισμένες πηγές της—δέν καλύπτει άπλώς τό χρόνο μ' ένα έπιστημονικό φιλολογικό διάγραμμα—και κατορθώνοντας νά μετα

στοιχειώση τά γεγονότα και τίς εποχές σ' ένα προσωπικό βίωμα, φτιάχνει έτσι ένα είδος ζωής μορφής τήν ιστορική ήθογραφία των Ίωαννίνων. Γιατί, ό κ. Σαλαμάγκας δέν κινείται μόνο από ιστορικό ένδιαφέρον. Είναι πάντα ένας υπερευαίσθητος δέκτης στην έπίπτωσι του παρελθόντος κι' αντιμετώπιζει τό θέμα του περισσότερο λογοτεχνικά. Έτσι, με αυτά τά στοιχεία, κινούμενος μέσα στα πλαίσια τής προσωπικής άντιδράσεως, κάνει τά ύπαρκτά δεδομένα πυρήνες (μύθος) και, κατόπιν, συνθέτει τήν ύλη του. Γι' αυτό κι' ή έργασία του κ. Σαλαμάγκα έχει άμετακίνητα μιá δική της μορφή, ένα όλότελο ξεχωριστό, στυλ) και μιá ιδιόμορφη γλώσσα. Κι' ή θεματογραφία, σέ όλη σχεδόν τήν πολύτιμη αυτή προσφορά του συγγραφέως συνίσταται από ήπειρωτικό «χώρο». Άναντίρρητα, τά Γιάννινα όφείλουν πάρα πολλό στον άκαταμάχητο αυτόν πνευματικό τους προσβύτη. Στά «Γιαννιώτικα Λαογραφικά Μελετήματα» (τόμος από 170 πυκνογραμμένες σελίδων μεγ. σχήματος), περιλαμβάνονται τά κύρια χαρακτηριστικά τής καθολικής ζωής τής πόλεως των Ίωαννίνων καθώς κι' ή πρώτη ταξική σπονδύλωσι τής κοινωνικής όργανώσεώς της. Χωρίζονται σέ τέσσαρα κεφάλαια και κλύπτουν άντα όλο τό ένδιαφέρον των μεγάλων για τά Γιάννινα καιρών, μέχρι σχεδόν τον τελευταίο χρόνο τής Τουρκοκρατίας: Στιχοπλάκια (κοινωνική, σατυρική, ήθογραφική όμαδική έκφρασι των γεγονότων και των προσώπων τής εποχής) διό μορφών λαϊκών τραγουδιών), Μπαντιδοικαί Καραμπέρηδες (ήθογραφική χρονογραφία λαογραφίας για τήν κομματική—τρόπον τινά—μορφή στα ιστορικά γλέντια, καμωμένη με πρόσπα και πράγματα τοπικής ένθικης οικονομίας), Άπόκρηες (πανελλήνιο ένθικό ένδιαφέρον σ' γιαννιώτικο χρώμα και τόνο λαογραφικής άποδόσεως), Κόσσα και Βληώρα (ήθογραφικό χρονικό τής πρώτης όργανωμένης μορφής τής κοινωνικής συγκροτήσεως στη ζωή των Ίωαννίνων). Κι' όλ' αυτά, ό κ. Δημ. Σαλαμάγκας, άνασυντεθειμένα στην προσωπική έμπειρία, έπέτυχε νά τά δώση μ' ένα ιδιάζοντα τόνο ύποκειμενικής συμμετοχής τόσο δυνατό, ώστε ν' άναπνέουν στη δική τους άτιμόσφαιρα, διατηρόντας έτσι μιάν άκρατή αισθητική αύτοτέλεια. Γιατί, ό συγγραφέας παντός, στην έργασία του έχει ένσταλάξει τήν δια του τήν ψυχή με τήν άπερίοριστη έκείνη ένθικην ελικρίνεια, στην όποία ζή κι' ό ίδιος και έαυτήν. Κατά τή γνώμη μας, τό βιβλίο του του κ. Σαλαμάγκα, είναι προσφορά μοναδικής ξίας στο είδος του κι' έχει έντονα προσωπικό χαρακτήρα.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

***

Κριτική Θεάτρου

ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ «ΑΤΤΙΚΗΣ ΣΚΗΝΗΣ»

Οι δύο παραστάσεις (τραγωδία και κωμωδία) που δόθηκαν στο στάδιο, έπείσαν κι' έδώ για τή όρθότητα του δόγματος, όσον άφορά τήν εδλάθει τής αρχαίας σκηνικής μορφής. Κι' ό κ. Καρανάγος, με βαθύτατη θεατρική σοφία, κατώρθωσε

ωση άπειραχτη σχεδόν την αίσθησι του άρχαιου ράματος, στη φυσιογνωμία της τρέχουσας ζωής των ημερών μας. Έτσι νομίζουμε πως ήδη έχουμε λύσι. Κι' αυτό έπετεύχθη χάρι στην άπερίοστη πίστη του κ. Καραντινού και στην άναγωγή της σε ιδανικά άπ' όλοκληρο το συγκρότημα της «Αττικής Σκηνής».

Στις παραστάσεις αυτές, ή οργανική όμοιογένεια των προσώπων κι' ή πληρότητα της σκηηνικής έρηνειας άπετέλεσαν το κύριο έδαφος, πάνω στο ποιο στηρίχθηκε κι' ή προσπάθεια της «Αττικής Σκηνής».

Η παρουσία του λόγου—πράγμα ισούναμο το άρχαιο θέατρο—κυριαρχικά κατακτημένη, ατόρθωσε να ένορχηστρώση εύκολα στη γλώσσα της έποχής μας το μεγαλειό και την τραγικότητα της άρχαιας τραγωδίας. Κι' αντίθετα άπ' ό τι πρόσθετος κανείς, τα πρόσωπα κι' ή σκευή, που τόσο αδοιγρά χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά στην Ελλάδα, κράτησαν το κέντρον του εθνητικού βάρους, κι' απέδειξαν πως ή άναδίωτο άρχαιό θέατρο είναι δυνατή μονάχα στην καθαρή του μορφή. Επίσης, έδω θά πρέπει να μειωθεί ξεχωριστά πως, όλ' αυτά, αξιοποιήθηκαν και οργανώθηκαν με μιá συνείδησι θρησκευτικότητας, ή όποια χαρακτηρίζει και την όλη προσπάθεια του κ. Καραντινού. Έτσι ή «Αττική Σκηνή» έφέτος δονήθηκε να κοινωνήση την ελληνική Έπαρχία με το ιερό ρίγος και την ηθική αλήθεια του άρχαιού ελληνικού πνεύματος. Κι' αυτό το πέτυχε χωρίς καμμιά «άβάντα» ηθικής ή θεατρικής μορφής. Γιατί ή τραγωδία ή κωμωδία που έδίδαξε έχουν τον άσκητισμό ή την ευρύτητα που χαρακτηρίζει το άρχαιό μας.

Στην τραγωδία, ή κ. Μιράντα κι' όκ. Χριστοφορης (Τέκμησα και Αίας), κράτησαν άνετα σχεδόν τον όγκο των ήρώων της τραγωδίας. Επίσης οι κ. κ. Ματσακός και Μάζης (Τεύκρος και Αγαμέμνων) είχαν αξιόλογα προσόντα ήθους. Μαζί όλα τα υπόλοιπα πρόσωπα κινήθηκαν μετρημένα, στο βαρύ ρυθμό της Ιερατικής αυτής τραγωδίας. Στόν «Πλούτο», επίσης, ή χειραφετημένη άγωγή του ύφους στη σκηηνική παρουσίασι κι' η κηνοθεσία του κ. Κανέλλου υπήρξαν ζωτικά προσόντα της παραστάσεως. Άκόμα έδω ό.κ. Ματσακός (Χρεμύλος) κι' ό κ. Γιωτόπουλος (Πλούτος) ανίστηκαν με μοναδική πληρότητα. Κοντά μετ' αυτά, οι μεταφράσεις των κ. κ. Τσαντίλη και στα Βάρναλη, προσφέροντας τά πιό πλαστικά σχέδια της οικονομίας σύγχρονου λόγου, καθώς ή μουσική διδασκαλία άπ' τους Έωσ. Γκρέκαλ Γ. Πλάτωνα, έναρμονισμένες στο ύφος της σκηνοθετικής νομής με την έπιτυχία των προσώπων και της σκευής των Δ. Μυλωνά Δ. Φ. Ζαίμη, δημιούργησαν το βαρύ εκείνο μα της τραγικής μυσταγωγίας, πράγμα που έδωσε την ιδιότυπη άτμόσφαιρα για την όλοκληρή ανάπτυξη του άρχαιού πνεύματος στο διήμερο αίσθητήριό. Τέλος, το γεγονός των παρουσιών αυτών της «Αττικής Σκηνής» παρ' όλο που οικονομικά δεν ευτύχησε στην πόλι μας, έδωσε όμως την ήθική δικαίωσι και την σωστή

έκτίμηση της πνευματικής προσφοράς του άπ' το κοινό που το παρακολούθησε.

ΛΙΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

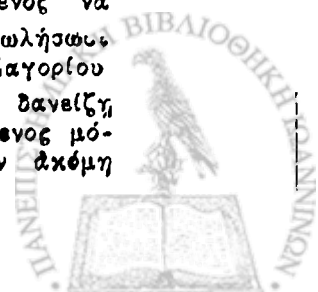
***

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΕΝΑ ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΩΝ «ΣΟΥΜΠΑΣΑΔΩΝ» ΖΑΓΟΡΙΟΥ

Στο χωριό μου, το Κουκούλι του Ζαγοριού, όπως και σε πολλά άλλα μέρη της χώρας μας, σέρονται ακόμα στο στόμα των γεροντωτέρων μερικές λέξεις που είναι κατάλοιπα της μακροχρόνιας Τουρκοκρατίας. Άνάμεσα σ' αυτές λέγεται κάπου κάπου και ή λέξη «σιούμπασης». Για τη λέξη αυτή θά αφιερώσουμε τις παρακάτω γραμμές, σε συζήτηση με κάποιο παλιό έγγραφο που ανταλλάχθηκε στα 1835 ανάμεσα στους χωριανούς μου Κουκουλιώτες και τους τότε σιουμπασάδες Τούρκους και το όποιο έγγραφο βρίσκεται στο αρχείο μου.

Σήμερα στο χωριό μου ή λέξη «σιούμπασης» χρησιμοποιείται κάτω από διπλό νόημα. Λέγεται και στη φράση: «κάθεται σε σιούμπασης» ή «μου χτυπάει τα πόδια σαν σιούμπασης» ή «σιούμπασης θά σε κάνω». όποτε στην περίπτωση αυτή υποδηλώνεται ο βίαιος τρόπος με τον όποιο οι σιουμπασιάδες φέρονται στους σκλαβωμένους Έλληνες και γενικά ή έξουσία και το κύρος που ασκούν αυτό στο χωριό. Λέγεται όμως και κάτω από κάποιο άλλο νόημα, όπως στη φράση: «κάει, του έφυγε ο σιούμπασης» σε περίπτωση κατά την όποια πάθη κανένας διασάλευση του λογικού του, δηλαδή σε περίπτωση κατά την όποια βρίσκεται κανένας στο προσάδιο της τρέλλας ή του φανερού παραλογισμού. Στην περίπτωση αυτή το μυαλό του ανθρώπου ταυτίζεται με το σιούμπαση, ο όποιος κάτω από το νόημα αυτό ήταν ο Ιθύνων νους του χωριού, ήταν το πρόσωπο που χωρίς αυτό ή κοινότητα κινδύνευε να χάση την Ισορροπία της και να πάθη κάποια διασάλευση, κατά κύριο λόγο οικονομική. Αλλά σχετικά με τη λέξη «σιούμπασης», αν την έξετάσουμε κάτω από τη λαογραφική της σημασία και όπως αυτή σέρονται στα χείλη των χωριανών μου ακόμα και σήμερα.

Ο γνωστός ιατροφιλόσοφος και ιστορικός Έ. Δαμπρίδης σχετικά με τη λέξη αυτή γράφει στο σύγγραμμά του «Ζαγοριακά» στα 1870: «Σιουμπασιάδες (τοκιστάι το πλείστον Άλβανοί) μέχρι του Άλλή Πασα διέτριβον εν Ζαγορίω δαυρίζοντες εν ανάγκη τας Κοινότητας με φόρους δυσδαστάτους, άνατοκίζοντας τούτους εν άνεξφράστω άσυνειδησία και συλλέγοντες τά χρήματά των ακολουθως μετά μυρίων καταπίσεων έξ έκάστης οικογενείας διατρεφούσης τούτους πλουσιοπαρόχως. Ο Τεπελενιώτης προτιθέμενος να πειθαναγκάση τους Ζαγοριοίους να πωλήσωσι τας γαιοκτησίας των, έπεδίωξε του Ζαγοριού τους ρηθέντας τοκιστάς και ήρξατο να δαυρίζη αυτός μετά πάσης της εδκόλλας, άρκούμενος μόνον εις άνατοκισμούς και των βασιλικών άκόμη

φόρων ὁ πανούργος.» Καὶ τελειώνει τὴν σημείωσή του ἀπὸ τῆς Δαμπρίδης μὲ τὰ ἑξῆς: «Ἄλλ' ἢ βούλησις τοῦ Θεοῦ προηγήθη καὶ οὕτως οἱ θόλοισι σκοποῖ τῆς βαίνης ἀπέτυχον!!».

Ὁ κ. Μιχ. Περάνθης πάλι στὸ μυθιστόρημά του ποῦ τελευταία κυκλοφόρησε μὲ τίτλο «Σουλιώτες» σὲ σημείωσή του ἀναγράφει «σοῦμπασης διοικητῆς χωρίου».

Πρὶν παραθέσουμε ἐδῶ τὸ σχετικὸ ἔγγραφο θεωροῦμε ἀπαραίτητο νὰ ποῦμε, ὅτι, καθὼς φανερώνεται ἀπὸ διάφορα ἔγγραφα ποῦ εἰσκόμονται στὸ ἀρχεῖο μου σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τοῦ Ζαγοριοῦ, τὸ χωριὸ μου πολλὰς φορὰς βρισκόταν στὴν ἀνάγκη νὰ δανείζηται ἀποκετὰ χρηματικὰ ποσὰ γιὰ νὰ ἀνταποκριθῆ στὴν πληρωμὴ τῶν φόρων, ποῦ εἶχαν καταστήσει βραχνῆς στὰ στήθη τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων μὲ τὴ γνωστὴ ὀνομασία «αὐθεντικά καὶ βασιλικά δασύματα». Φαίνεται ἀπὸ τὸ ἔγγραφο αὐτὸ πὼς δανειστὴς ἦτιν Καστρινοὶ (δηλ. Ἀργυροκαστρίτες), ποῦ διατηροῦσαν τὸ δικαίωμα αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπο κληρονομικὸ. Ἀκόμα διαφαίνεται, ἀπ' ὅσα διαλαμβάνονται σ' αὐτὸ, ἡ προσοχὴ μὲ τὴν ὁποία συντάχτηκε, ὥστε νὰ ἀποφευχθοῦν μελλοντικὲς ἀπειτήσεις ἀπὸ μέρος τους ἢ ἀπὸ μέρος κληρονόμων τους. Χαρακτηριστικὸ εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι κάθε σοῦμπασης δχι μόνον εἶχε καὶ τὴν ἰδιαιτέρη σφραγίδα του, ποῦ χρησιμοποίησε καὶ στὸ ἔγγραφο αὐτὸ, ἀλλὰ ὅτι οἱ σοῦμπασιᾶδες αὐτοὶ καὶ οἱ μάρτυρες ὑπέγραψαν ἰδιόχειρα Ἑλληνικά. Μερικὰς λέξεις ὅπως: τερχουντάδες, μπεκαίδες, ἱμπρά, ἰσκά, ἀμέγι, διαθαντάν, ἐξ, κιαφέι, μουτελαμπαντάν, καμπούλι κλπ. δὲν κατ' ὀρθωσα νὰ βρῶ μὲ ἀκρίβεια τὴ σημασία τους.

Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ διαλαμβάνει τὰ ἑξῆς: «Διὰ τοῦ παρόντος ἐξοφλητικοῦ γράμματος οἱ ὑπογεγραμμένοι Ἀσλάνης τοῦ Ἀχμέτ Ντίκου μπαμπότζη καὶ Ὀμάρης τοῦ μπαρχου μπαμπότζη καστριννοὶ, ὅτι εὐρισκόμενοι ἀπὸ πολλοὺς χρόνους σοῦμπασιᾶδες καὶ τερχουντάδες εἰς τὸ χωριὸν Κουκούλι καὶ οἱ πατεράδες μας καὶ ἡμεῖς ἕως τώρα, ἐθεωρήσαμεν σήμερον κάθε ἀναμεταξὺ μας κοινὸν λογαριασμὸν, ὅπου εἶχαμεν μὲ τὸ χωριὸν δι' ὅλον τὸ δάσιμον καὶ πάσιμον, ὅπου ἔγινεν εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς χρόνους καὶ ὅλα ὅσα εἶχαμεν νὰ λάβωμεν ἕως σήμερον ἀπὸ τὸ κοινὸν τοῦ χωρίου κεφάλαιον καὶ διάφορον, τὰ ἐλάβαμεν εἰς μετρητὰ σήμερον ἕως τὸ φιλόλιανὸ καὶ ἐξοφλήσαμεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα ἀπὸ τὰ χίλια ἕως τὸ ἓνα καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα ἕως τὰ χίλια, χωρὶς νὰ μὲνη τὸ παραμικρὸν δίκαιον ἐδικὸν μας ἐπά-

νω εἰς τὸ κοινὸν τοῦ χωρίου, μήτε τοῦ χωρίου εἰς ἡμᾶς, ἐπειδὴ ὅλα τόσον ἀπὸ δευτέρια, ἀπὸ μπεκαίδες καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλον λογαριασμὸν ἐλογαριασθήκαμεν σήμερον καθαρὰ καὶ ἐπληρωθήκαμεν ἕως τὸ λιανὸ καὶ ἐξοφλήσαμεν κάμνοντες ἀναμεταξὺ μας ἀπὸ ὅλα ἱμπρά ἰσκά ἀμέγι διαθαντάν δε κιαφέι μουτελαμπαντάν καὶ ἐκάμαμεν καμπούλι ὃ ἓνας τοῦ ἄλλου τὸν ἱμπρά ἔμπροσθεν καὶ τοὺς κάτωθεν μάρτυρας ναι εἰς τὸ ἑξῆς μήτε ἡμεῖς, μήτε οἱ κληρονόμοι μας ἔχουν νὰ ζητήσουν τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὸ κοινὸν τοῦ χωρίου Κουκούλιου καὶ ὅ,τι χαρτὶ ἢ λογαριασμὸς ἢ δευτέρια, ἢ ὁμολογία διὰ κοινήν δουλειάν τοῦ χωρίου παλαιά, ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν πατεράδων μας ἢ νέα ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν ἰδικὸν μας ἤθελεν εὔρεθῆ εἰς ἡμᾶς ἢ εἰς τοὺς κληρονόμους μας, νὰ εἶναι ἀκυρα καὶ ὡς χαρτὶ ἄγραφον, ἐπειδὴ ὅλα εἶναι ἐπληρωμένα ἕως σήμερον καὶ εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν δίδομεν εἰς τὸ χωριὸν τὸ παρὸν μας βουλωμένον μὲ ταῖς βουλαις μας καὶ ὑπογεγραμμένον μὲ τὰ ἴδια χέρια μας.

Τῆ 31 Ἰουλίου 1835 χιλίους διακοσίους τριάντα πέντε. Ἰωάννινα.

ασλάνης τοῦ Ὀμάρης τοῦ μπαρχου μπαμπότζη καστριννοῦ

(Τ. Σ)

(Τ. Σ)

Καὶ στὸ περιθώριον τοῦ ἔγγραφου εἶναι κατορθωμένες, ἀλλὰ ἑλληνικὰς οἱ ὑπογραφὰς τῶν μαρτύρων. Ὁ πρῶτος μάρτυρας δὲν φαίνεται γιὰ τί εἶναι τὸ χαρτὶ φαγωμένο ἀπὸ ποντίκι.

ε2) χαλίλις σπχι τοῦ σαμετι μαρτυρο

3) μουσταφαη αγασ μαρτυρας

4) χοιζας του ηεμαηλ μπεζη μαρτυρας

δ) χαληλης τοχακο Πιὸ πέρα δὲν φαίνεται τίποτε, γιὰ τί τὸ χαρτὶ εἶναι φαγωμένο.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

***

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Ἀπὸ ἔλλειψι χώρου στὸ παρὸν, ἡ βιβλιογράφησι τῶν ἀποσταλέντων βιβλίων καὶ περιοδικῶν καθὼς καὶ ἡ ἀλληλογραφία θὰ δημοσιευθοῦν στὸ ἐπόμενο τεῦχος.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος—Δημοσθ. Κόκκινος: Περιθολογ. Ἀρχιμανδρείου 16

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Σπυρίδων Εὐαγ. Ξεινός, Ἀγίας Θεοδώρας 6.

